

पूर्वनमः श्रीगणेशाय नमः ।

श्रीदशवैकालिकसूत्रम् ।

[मूल-आया - सुन्दराय-अर्थ-विज्ञे दित]

मंगारुः - पंडित मफतलाल सुवेरचंद

खैतरपावनी पोळ-अमदाबाद

वाराणसी - मास्तर नगीनदास नेमचन्द

दोशीपावनी पोळ-अमदाबाद

१९१९

मूल्य २-०-०

१९१९

प्रातिस्थानः

मास्तर रतिलाळ बी. शाह
दोशीवाढानी पोळ, मोतीनिहालनी
खडकी, अमदावाद

मुद्रक : के श च ला ल सा क ळ च न्द शा ह
मुद्रणस्थान . वी र वि ज य मु द्र णा ल य
रतनपोळ, पाजरापोळ, सागरनी खडकी अमदावाद

પ્રસ્તાવના

‘ભગવાન મહાવીરપ્રભુના નિર્વાણ વાદ દીર્ઘાંશુયો ભગવાન્ સુધર્મસ્વામીજી ગન્ધના નાયક થયા, ત્યામ્યાદ શ્રીગંગુન્વામીજી અને પદ્મી શ્રીપ્રભવસ્વામીજી થયા. શ્રીપ્રભવસ્વામીજીની પાટે શ્રીશયંભવ-સુમિત્રી થયા કે જેઓ આ સત્ત્વના રત્નચિન્તા છે.

આ શયંભવસુમિત્રીનો ચિન્તન પરિચય શ્રીકલ્પસૂત્રસ્થવિરાચલિ, શ્રીપરિશિષ્ટપર્વ વિગેરેમાં છે. શ્રીપ્રભવસ્વામીજી ત્રાગ ચોગ પામી દીક્ષા લઈ ક્રમે કરી આચાર્ય થયેલ આ સુમિત્રુગવના પુત્ર પોતાના પિતાની ડોળ હરના તેઓની પાસે દીક્ષા પામ્યા. સંયમ ગ્રહણ વાદ સાનિઝાય જ્ઞાની શયંભવસુમિત્રીજી મહારાજે તેનું આપૂલ્ય અલ્પ જાણી તેના નિસ્તાર માટે મર્ચ અંગમાંથી ઉદ્ધરી આ ઉત્કાલિક ગણાતા સત્ત્વની રચના રહી.

જનપાપુત્રી રત્નાં આ સુત્રના અભ્યગમથી કલ્પાણ સાખી મનકસુનિ દેવલોકે ગયા, ઉદ્ધરેલ સુત્રને જાગ્યાને મંદ્રેપનાં શ્રીગંગોમદ્રસુમિત્રી વિગેરેણ શ્રીશ્રમણસંવના આપ્રહરી માલ લીંચોના ઉપકાર

માટે તે સૂત્ર હંમેશને માટે કાયમ રાखવામાં આવ્યું, ને આજે પણ જે સૂત્રનું અધ્યયન દીક્ષિત બનાવ
શુનિને પ્રથમ કરાવવામાં આવે છે.

આદર્શ માનવ જીવન જીવી સાધકદશા અનુભવનાર મહાત્મા સંયમમાં કહી રીતે સ્થિર થાય તે
જગતના પૂર્વક આચારવિચારનું પ્રતિપાદન કરનાર આ ગ્રંથ મૌલિક અને અળમોલ છે. આ સૂત્રનાં
અધ્યયનો અને પદો વીજા અનેક અંગ ગ્રંથોના નિસ્તારણ રૂપે છે.

સૂત્ર અને ભાષાંતર રૂપે ઘણી આવૃત્તિ પામેલ હોવા છતાં અભ્યાસની દૃષ્ટિ અનુકૂલ આ સૂત્રના
પ્રકાશનની જીવન આવશ્યકતા હતી, આથી સૂત્ર-છાયા-શબ્દાર્થ-અર્થ-વિશેષ વિગેરે લખાઈ કરી અભ્યા-
સકને અનુકૂલ થનાવવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, છતાં પ્રેસદોષ, દૃષ્ટિદોષ સહજ ઊગતાંને લઈ જે કાંઈ
સ્થલના હોય તે ચાંચક દરજી કરશે.

તા. ૨૬-૧૧-૨૯

કાર્તિક શુદ્ધા પૂર્ણિમા

મફતલાલ સુવેરચંદ

ચેતરપાલની પોલ -અમદાવાદ

વચન૦
॥ ૧ ॥

તં-તેને
નમંસંતિ-નમસ્કાર કરે છે

જસ-જેતું
ધમ્મે-ધર્મમાં

સયા-નિરંતર, હમ્મેશાં
મળો-મન

ધમ્મો મંગલમુક્ષિં, અહિંસા સંજમો તવો । દેવા વિતં નમંસંતિ, જસ ધમ્મે સયા મળો ॥૧॥
ધર્મો મંગલમુક્ષુમહિંસા સંયમસ્તપઃ દેવા અપિ તં નમસ્યંતિ यस્ય ધર્મે સદા મનઃ ॥૧॥

અર્થઃ—શુરુદેવ-ધર્મ એ ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. અહિંસા, સંયમ અને તપ એ ધર્મસ્વરૂપ છે. આવા ધર્મમાં જેતું મન હંમેશાં લીન રહે છે. તેવા પુરુષને દેવો પણ નમસ્કાર કરે છે.

વિશેષ—મંગલ—ચિત્તને નૂર કરે તે મંગલ. મંગલના ને પ્રતાર છે પ્રથમ મંગલ અને માત્ર મંગલ. હયાદ્વાર વિગેરેમાં ઉપયોગ કરાતા પ્રથમ મંગલોમાં ધર્મરૂપ માત્રમંગલ સર્વોત્તમ છે. કારણકે ધર્મથી રામરૂપરૂપ વિગેરેનો નાશ થવા દ્વારા શુભિની પ્રાપ્તિ થાય છે.
અહિંસા—ડીયોના વચની બાદમાં તે બહિંસા મન વચન અને કાયા દ્વારા થતી સૂક્ષ્મ અને રથુલ હિંસાનો સ્વાગ તે શુદ્ધ બહિંસા છે.

સંયમ—હિંસા વિગેરે પાંચ બાંધનો-પાપકર્મોની બાદમાં તે સંયમ છે. તે સંયમના સત્તર વિગેરે મેલો છે.
તપ—દેહને તપાવે તે તપ. આ તપ દ્વારા મન વચન અને કાયાની શુદ્ધ તારાનાઓને રોકવાનું હોય છે તે તપ વાધ અને અધ્ય-તર મેલે કરીને ચાર પ્રકારનો છે બાકી ત્રણે વસ્તુઓ જેનામાં પૂર્ણગણે વિગેરે હોય તેવા મહાપુરુષને દેવો પણ વંદન કરે તેમાં શું બાધાર્થ ગણાય ? અર્થાત્ ત્રણે જગત્તે બાવા મહાત્મા વંદનીય અને સ્મરણીય હોય તે નિર્બિચાર છે.

સાધુઓને બાદમાં ગ્રહણ કરવાની વિધિ ચતાવે છે.

જહા-જેમ

દુમસ્સ-ઝાડના

પુષ્પેસુ-ફુલોમાં

ભમરો-ભમરો

આવિયઇ-મર્યાદા પૂર્વક

(થોડો થોડો) પીંછે છે.

રસં-રસ

ન-નહિ

ય-વળી

પુષ્પં-ફુલને

કિલામેઇ-પીડા કરે છે.

સોઅ-તે (ભ્રમર)

પીંછેઇ-વૃત્ત કરે છે.

અપ્પયં-આત્માને

એ-એ પ્રકારે

એ-તે, આ.

સમણા-શ્રમણો, સાધુઓ.

મુત્તા-નિર્લોભી, (પરિગ્રહ-

થી મુક્તાઓ).

જે-જેઓ

લોએ-લોકને વિષે

સંતિ-છે

સાહુળો-સાધુઓ

વિહંગમા-ભમરા

વ-પેટે

દાણ-દીધેલા

મત્તેસણે-આહારની ગવે-

ષણામાં

રયા-રક્ત

જહા દુમસ્સ પુષ્પેસુ, ભમરો આવિયઇ રસં । ન ચ પુષ્પં કિલામેઇ, સો ય પીંછેઇ અપ્પયં ॥૨॥

યથા દુમસ્ય પુષ્પેષુ ભ્રમર આપિવતિ રસમ્ । ન ચ પુષ્પં ક્લામયતિ સ ચ પ્રીણાત્યાત્માનમ્ ॥૨॥

એમેએ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુળો । વિહંગમા વ પુષ્પેસુ, દાણમત્તેસણે રયા ॥૩॥

એવમેતે શ્રમણા મુક્તા યે લોકે સન્તિ સાધવઃ । વિહંગમા ઇવ પુષ્પેષુ દાનમત્તૈષ્ણા (યાં) રતાઃ ॥૩॥

અર્થઃ—જેમ ભ્રમરો વૃક્ષના ફુલોમાંથી રસ પીંછે છે અને ફુલોને ઈંજા પહોંચાડતો નથી તે પોતાના આત્માને વૃત્ત કરે છે, તેવીજરીતે સંસારના રાગ વંધનથી મુક્તિપ્રાપ્તિ સાધુ ભગવંતો જે આ વિશ્વમાં વસે છે તેઓ ફુલમાં ભ્રમરાની માફક ગૃહસ્થોએ આપેલા નિર્દોષ વસ્ત્ર પાત્રાદિમાં તેમજ આહારનો ગવેષણામાં તત્તર હોય છે.

વિશેષ—બીજાને બીજા ન બાળી તે બહિસા પૂર્ણ બહિસાપૂર્ણ જીવન નિર્ગાપ કરનાર શુનિ, શુદ્ધેષે પોતાનામાંથી રાજીયુષીની બાળેલ
આદાર દ્વારા જીવન યાત્રા પ્રસાર કરે છે.

અશુદ્ધ આદાર શુદ્ધેષો આપે તો પણ સાધુ ગ્રહણ ન કરે તે દેવાહે છે—

નયં-અમે નય-નહિ રીયંતે-વિચરે છે.

વિત્તિ-દુત્તિ, આહારાદિ.

અહાગહેસુ-યથાકૃત. (ગ્રહ-
રથે પોતાને માટે કરેલા

કોઈ-કોઈની

લબ્ધામો-પામીશું. ઉવહમ્મમ્-વિરાધના થાય

આહારમાં)

વયં ચ વિત્તિં લબ્ધામો, ણ ય કોઈ ઉવહમ્મમ્ । અહાગહેસુ રીયંતે, પુષ્કેસુ ભમરા જહા ॥૪॥

વયં ચ દુત્તિં લપ્સ્યામો ન ચ કોડપ્યુપહન્યતે । યથાકૃતેષુ રીયંતે પુષ્પેષુ ભમરા યથા ॥૪॥

અર્થઃ—શિષ્ય-અમે અમારી ભિક્ષા તેવી રીતે મેલ્લી શું કે જે ભિક્ષા દ્વારા કોઈ પણ દાતાર ને દુઃખ ન થાય
જેમ ભમરાઓ વીજાને માટે હાગેલાં ફુલોમાંથી રસ લે છે તેમ અમે પણ અપરિચિત ઘરોમાંથી શુદ્ધેષે પોતાના માટે
કરેલા આહારમાંથી આજીવિકા મેલ્લીશું.

મહુકાર-ભમરો, મધુકર

અણિસ્સિસા-નિશ્રાવગર-

સમા-રાસલા ના, કુલાદિકના પ્રતિબંધે

બુદ્ધા-તત્ત્વના જાણ

મવંતિ-હોય છે. અથવા

(મમે) છે.

પિંડ-આહારમાં

રયા-આનંદ માનનારા

દંતા-ઇંદ્રિયોને દમનાર

તેણ-તે કારણ માટે

બુચંતિ-કહેવાય છે

સાહુળો-સાધુઓ

ત્તિ-એ પ્રકારે

વેમિ-હું કહું છું.

મહુગારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા ।

નાણાપિડરયા દંતા, તેણ બુરુવંતિ સાહુજો ॥૫॥ ત્તિ બેમ્મિ

મધુકરસમા બુદ્ધા યે ભવન્ન્યનિશ્રિતાઃ । નાનાપિઠરતા દાન્તાઃ તેનોચ્ચન્તે સાઘવ્રઃ ॥૫॥

અર્થઃ—ભમરાની ડપમાવાળા તત્ત્વના જાણકાર નિશ્રારહિત તથા કોઈપણ જાતના આહારમાં સંતુષ્ટ રહેનારા તેમજ ઇન્દ્રિયોને દમન કરનારા હોય છે. તેથીજ તેઓ શ્રમણો કહેવાય છે.

एम हुं कहं छुं

વિશેષ—ઉપરના દૃષ્ટાન્તમાં સાધુ સમ્બન્ધી પિંડ ગવેષણમાં દુક્ષ્ણી સ્થાને—ગામ પુષ્પને સ્થાને ગૃહસ્થ રસને સ્થાને આહાર અને અમરને સ્થાને સાધુ ભગવંત સમજવા. સાધુ ભગવંતો ગૃહસ્થના ધેરથી મર્યાદા પ્રમાણે આહારાદિક લઈને પોતાના આત્માને સંતોષ પમાડે પળ ગૃહસ્થને તેથી દુઃખ ન ઉપડે તે સ્વાસ લક્ષ્યમાં રાહે. આહાર ગવેષક મુનિ બનાસાણા માવવાળા ઇન્દ્રિયોને દમન કરનાર અને પ્રાપ્ત થયેલ વસ્તુમાં સંતોષ માનનાર મહાસાધુ ગણાય છે.

द्रुमपुष्पिकाध्ययनं समाप्तम्

—*—

अथ श्रामण्यपूर्वकं द्वितीयमध्ययनम्

ક્ષણે ક્ષણે થતી અનેક ઇચ્છા અને તૃષ્ણાઓને દૂર કરી આત્મરમણમાં ધ્યાન આપવું તે સ્વરૂં શ્રામણ્ય છે. આ શ્રામણ્ય કેવું હોય તેવું વર્ણન આ અધ્યયનમાં છે.

કહં-કેમ, શ્રી રીતે ?

નુ-વિતર્ક

કુજ્ઞા-પાલકો ?

સામન્ન-ચારિત્ર, સાધુપણું

જો-જે

કામે-કામોને, કામમો-

મોને

ન-નથી

નિવારણ-નિવારણ કરતા

પણ પણ-પગલે પગલે

વિસીયંતો-વિપાદ પામતો

સંકલ્પસ્ય-સંકલ્પોને, માઠા

વિચારોને

વસંગઓ-વશ થયેલો

કહં નુ કુજ્ઞા સામૃણં ? જો કામે ન નિવારણ । પણ પણ વિસીયંતો, સંકલ્પસ્ય વસં ગઓ ॥૨॥

કથં ન કુર્યાચ્છામણ્યં યઃ કામાન્નનિવારયેત્ । પદેપદે વિપી દન્ સંકલ્પસ્ય વશં ગતઃ ॥૧॥

અર્થઃ—જે વિષય વાસના કિંવા દુષ્ટ ઇચ્છાઓને નિવારી શકે નહિ તે સાધુપણું ઇચ્છાઓને આધીન થયેલો તે પગલે પગલે સંકલ્પ વિકલ્પને વશ થાય છે.

વિદોષ-વાસના રાખે બનર્થનું ગૂલ છે તેને તૂટ કરતી તે સાધુ જીવનનું મુદ્દય અને પ્રથમ કર્તવ્ય છે. કારણકે વાસનાની ત્રુટિથી નિરાશામયોગ વને છે ને તેથી તે સંયમમાં સ્થિર રહી શકતો નથી.

ત્યાગ કર્યા છતાં ત્યાગા કેમ ન કહેવાય તે કહે છે.

વત્થ-વસ્ત્ર, લુગડાં

મંથ-મંથ

અલંકાર-અલંકાર, ઘરેણાં

સ્થિઓ-સ્ત્રીઓ

સયનાણિ-શરણા, પથા-

રીઓ

ય-વહી

અચ્છંદા-જે પોતાને વશ

નથી

જે-જે (મનુષ્ય)

ન-નહિ

મુંજંતિ-મોગવે તે

से-ते | चाइ-त्यागी | ति-एवो

| बुच्चइ-कहेवाय ?

वत्थगंगमलंकारं, इत्थीओ सयणाणि य । अचछंदा जे न भुंजंति, न से चाइ ति बुच्चइ॥२॥

वस्सं गन्धमलङ्कारं स्त्रियः शयनानि च । परवशा (अच्छन्दाः) ये न भुञ्जन्ते न ते त्यागिन इत्युच्यते ॥२॥

अर्थः—सारां वस्त्रो कस्तुरो अंवर विगेरे सुगन्धि पदार्थो घरेणां मुकुट वगेरे अलंकारो स्त्रीयो त्या पलंग विगेरे सुख शय्याओ पोताने आधीन न होवाथी जे भोगवतो नथी तेने त्यागी न कहेवाय.

विशेष—स्वाधीन वस्तुनो त्याग ते साचो त्याग छे तेमज त्याग बुझिए करायेलो त्याग ते त्याग छे इच्छा होवा छतां वस्तुना अभावै करायेलो त्याग ते खरो त्याग नथी.

साचो त्यागी कोने कहेवाय ?

जे य-जे माणस

कंते-चाहवा लायक

पिए-प्रिय, व्हाला

भोए-भोगोने

लछे-पामे छते

विपिटि-अनेक प्रकारे पुंठे

कुवइ-करे

साहीणे-स्वाधीन पोताने

तावे

चयइ-त्याग करे छे

भोए-भोगोने

से-तेओ

हु-निश्चे

चाइ-त्यागी

ति-एमं

बुच्चइ-कहेवाय

जे य कंते पिए भोए, लछे विपिटिकुवइ । साहीणे चयइ भोए, से हु चाइ ति बुच्चइ॥३॥

यथ कान्ताम्प्रियान् भोगान् लब्धान् विपृष्टीकुरुते । स्वाधीनान् त्यजति भोगान् सहि त्यागोत्युच्यते ॥३॥

अर्थः—ते मनोहर तथा प्रिय ब्रह्मदक्षि निपयोने पापीने शुभ भागनाभी भेरागेळ पोताने स्वाभीन मया भोगोने त्याम फरे छे ते निश्चये फरीने प्रायश्ची त्यागी कहैयाय छे.

निक्षेप—शोग शोध्य बरीर भोगना पापनां शंपूर्ण स्वतन्त्रता होवा छती ते त्याम फरे ते पापी त्यागी छे.

स्त्री आनंदिक देवकीने साधुनु मन संयमनी बध्दर जाय तो झुं फरसुं ?

समाइ—सग, सखी

पेहाइ—द्विष्टिये

परिचयनो—संगमां विन-

स्तो

मणो—मन

सिआ—कदाचित्

निस्सरइ—निकळे

गळिझा—(संगमथी) बध्दर

न—नभी

सा—ते (स्त्री)

महं—भक्षरी

नो—नभी

वि—पण

बहं—झूं

तीरो—तेनो

इन्दोय—ए प्रमाणे

ताभो—ते श्रीभी

विणमृज्ज—फेळे फाळी नाखे

सगं—सगने

समाइ पेहाइ परिचयंतो, सिआ मणो निस्सरइ बहिज्जा ।

न सा महं नोचि अहं नि तीरो, दृच्छेव ताओ विणमृज्ज सगं ॥४॥

समया प्रेक्षया परिच्यतः स्यान्मनो निभर्तति बहिः । न सा मम नोऽग्रहं तस्याः इत्येव तस्या विनयेत सगम् ॥४॥

अर्थः—सम दृष्टिभी संगमां विनस्वा छतां कदाचित् (पूर्व भोगयेछा भोगोना मतणभी भयमा नाहिं भोगयेछा-ने भोगनवाची नाराता भवाभी) ते संगमी साधुनु मन संयम मार्गभी नदर जाय तेणे आ प्रमाणे निगनं नोईए के

“ते विषयभोगनी सामग्री महारी नथी अने हुं ण तेनो नथी अथवा ते स्त्रीयादिक मारी नथी तेम हुं णं तेनो नथी.”
आबी रीतना सारा विचारथी ते परनो राग दूर करे.

जो मात्र सारा विचारना चिंतवनथी मननो निग्रह न थाय तो शुं करवुं ?

आयावयाही-आतापनाळे	कामे-कामोने	दुःख-दुःख	रागं-राग, प्रीत
चय-त्याग कर	कमाही-ओळंघ	छिंदाहि-छेद, नाश कर	एवम्-ए रीते
सोगमलं-सुखमारपणुं,	कमिअं-ओळंघ्युं	दोसं-द्वेष, वेर	सुही-सुखी
कोमळपणुं	खु-निश्चै	विणएज्ज-दूर कर	होहिसि-थइश
			संपराए-संसारने विषे

आयावयाही चय सोगमलं, कामे कमाहि कमियं खु दुखलं ।
छिंदाहि दोसं विणएज्ज रागं, एवं सुही होहिसि संपराए ॥५॥

आतापय त्यज सौंछुमार्य कामान् क्राम क्रमितं खलु दुःखम् । छिन्दि दोषं विनयेद्रागं एवं सुखा भविष्यसि संपराये ॥५॥

अर्थः—शीत के तापनी आतापना लो. शरीरनुं सुकोमळपणुं त्यागो अथवा पोताने अनुकूल विगेरे बीजी तपस्या करो. जो काम भोगोनी वांछाने छोडशो तो निश्चै दुःख दूर थयुं छे. द्वेषने छेदी नाखो रागने दूर करो आम करवाथी संसारमां सुखी थशो.

विशेष—कामशी कोय, कोयशी मोंइ जने मोहशो रागद्वेष अने रागद्वेषयी दुःख एत दुःखनी परंपरातुं मूल यागना छे. आ यागनाजो त्याग मुखताए तप करवायी थई बर्क छे. आ पांच गाथाए कहीने मुण्ड शिष्यने उपदेश आब्यो.

संयम उपर मन स्थिर राखवाने राजीमतीए रथनेमिने आपेला उपदेशानो स्मार कहे छे. तेसां प्रथम राजीमती अने रथनेमिनो कथा प्रसंग नीचे सूजव छे

कथा—यादवकुलवंशविभूषणसमुद्रविजय अने शिवादेवीना पुत्र नेमिनाथ. थया यौवनवय पागतां भगवान नेमिनाथनो विवाह कृष्ण महाराजानी प्रवळ दृन्डाथी उग्रसेनराजानी धारिणी नामनी राजीमती नामनी सोनंद-यंवती कन्या साथे थयो. श्रावण मुदी छटना शुभ मुहूर्ते नेमिनाथजी परागना साहं उग्रसेनने त्वां पधारता दता. मार्गमां तेमणे लग्ननिमित्ते पधारेल्य राजाओने माटे पुरायेकां पशु पंखीओनो करुण स्वर सांभळ्यो. पोताना रथना सारथिने पंखी निर्णय कर्यो के आ आरंभ पोताना लग्न पाटे छे. आथी अनेक अनर्गभूत लग्नने जाणो रथ पाजो वाळ्यो मातापिता अने कृष्णजीए वणुं समजाव्यु. छातां पोताना निर्णयमां स्थिर स्त्री तेमने समजावो त्याग मार्गनो स्वीकार कर्यो अने तेमनी साथे बीजा पण एकर हजार महापुरुषोए त्यागमार्ग स्वीकार्यो. पाछळकी राजीमती पण भगवानना मार्गने सातसो सहचरीओ साथे स्वीकारी दीक्षा अंगीकार करी. एकर वलत गीसनारजी पर्यंत उपर नेमिनाथभगवानने राजीमती वंदनार्थ गद्यां. रस्तामां खुब दृष्टि थइ अने ते दृष्टिथी तेमनां बच्चो भोज्यां. एकर एकान्न गुंफामां ते पोतानां बधां बस्यो उत्तारी. सुक्रयवा लाग्यां. आज गुंफामां पूर्वे ध्यानस्थ रहेला नेमिनाथ भगवानना नामा भाइ रहनेमि दत्ता तेनी तेमने खबर न्होती. रहनेमि नाल्यवयमां त्यागमार्ग स्वीकारी तपश्चर्यामां निरंतर रत दत्ता, तेमनी दृष्टि राजीमतीना मुन्दर देह उपर पड़ी आथी तेमना

હૃદયમાં વિકારવાસના જન્મી અને નિર્લેજ થઈને રાજીમતીને સંયમ ત્યાગી સૌન્દર્યને સફલ કરવા માગણી કરો. સાધ્વી રાજીમતીએ તેમને યોગ્ય ઉપદેશ આપી સંયમ માર્ગમાં સ્થિર કરે છે. અને સમજાવે છે કે સંયમ કેવો અપૂર્વ છે રાજીમતીના વચનરુપ અંકુશથી રથનેમિ યોગ્ય માર્ગે વહે છે તેમણે ઉપદેશોલા વચનોનો સાર નીચેની ગાથાઓમાં છે.

પરુશ્વદે-આશ્રય કર્યે	જાયા-જન્મેલા	વંતં-વમેલાને	સિ-છે
જલિઅં-વલ્લતી	અંગધણે-અંગધનજાતિના	ઈછસિ-ઈચ્છે છે	અંગધવણિહ્ણો-અંધકદ્દ-
જોઈં-અગ્નિ (નો)	નાગ	આવેહં-પીવાને	ધ્વિના કુલનો ઇટલે
ધૂમકેહં-ધુમાડારુપ ધજા-	ધિરથ્યુ-ધિક્કાર હો	સેયં-શ્રેય, કલ્યાણકારી	સમુદ્રવિજય રાજાનો; પુત્ર
વાલી	તે-તને	તે-તને	મા-નહિં
દુરાસયં-દુઃખે સહન	જસો-યજ્ઞના	મરણં-મરણ	કુલે-કુલમાં
કરાય એવી	કામી-અભિલાપી	મવે-થાય, હોય	ગંધના-ગંધન, કુલના
ન-નહિં	જો-જે	અહં-હું	હોમો-થઈએ
ઈચ્છંતિ-ઈચ્છે	તં-તું	ભોગરાયસ્સ-ભોગરાજની	સંજમં-સંજમમાં
વંતયં-વમેલું	જીવિયકારણા-(અસંયમ-	-ઉગ્રસેન રાજાની	નિહુહ-સ્થિર 'મનવાલા
મોતું-ભોગવવાને	રુપ) જીવવાને માટે	નં-તું	ચર-ચાલ
કુલે-કુલને વિષ			

पक्खंदे जल्लियं जोई, धूमकेउं दुरासयं । नेच्छंति वंतयं भोक्तुं, कुले जाया अगंधणे ॥६॥

प्रस्कन्देत ज्वलितं व्योतिः धूमकेतुदुरासदम् । नेच्छन्ति वान्तं भोक्तुं कुले जाता अगन्धने ॥६॥

धिरत्थु तेऽजसोकामी, जो तं जीवियकारणा । वंतं इच्छसि आवेउं, सेयं ते सरणं भवे ॥७॥

धिगस्तु त्वामयशस्सामिन् यस्त्वं जीवितकारणात् । वान्तमिच्छस्यापातुं श्रेयस्ते मरणं भवेत् ॥७॥

अहं च भोगरायस्स, तं चऽसि अंधगवण्हणो । मा कुले गंधणा होमो, संजमं निहुओ चर ॥८॥

अहं च भोगराजस्य त्वं चास्यन्धकष्टण्येः । माकुले गन्धनो भूय संयमं निभृतश्चर ॥८॥

अर्थः—अगन्धन कुलमां उत्पन्न थयेला सर्पो दुःखे करीने सहन करी शक्याय एवा जळहळता अग्निमां प्रवेष्टा करे छे, परन्तु वमेला विपने फरीथी पीवाने इच्छता नथी, ६

हे अपयशनी इच्छावाळा राजकुमार ! तने धीकार हो. के जे तुं वासनामय जीवन माटे वमेला भोग-
ववा इच्छे छे. एवा पतित जीनन करतां तारे माटे मृत्युवधारे उत्तम छे. ७ हुं भोजगराजानी पीत्री अने उग्रसेन महाराजा
नी पुत्री छुं, अने तुं अंधकविष्णुनो पौत्र अने समुद्रविजय महाराजाना पुत्र छे आपणे गन्धन कुलना सर्प जेवा रखे
थइए. माटे हे स्थनेमि ! निश्चल चित्तवालो थइ संयममां विचर.

જહ-જો
 તં-તું
 કાહિસી-કરીશ
 ભાવં-ભાવ, અભિપ્રાય,
 અથવા-અભિલાષ.
 જા લા-જે જે
 દિચ્છસિ-જોઈશ
 નારિઓ-હ્લીઓ, વૈરીઓ

વાયા વિદ્ધ-નાયરાવડે
 પ્રેરેલી (હલાવેલી)
 હવ્વ-પેઠે
 હડો-હડ
 (જમીનમાં મૂલ નહિ
 વંધાયેલી)
 અદ્ધિઅપ્પા-અસ્થિર આત્મા-
 વાળા, ચળ્ચિત્તવાલો

અંકુસેણ-અંકુશ વડે
 જહા-જેમ
 નાગો-હાથી
 ધમ્મે-ધર્મમાં
 સંપડિવાહ્યો-સારીરીતે
 સ્થાપન કર્યો
 તીસે-તેનાં
 સો-તે
 વયણં-વવન
 સોચ્ચા-સાંભળીને
 સંજયાહ-સંજમવાળીના
 સુમાસિઅં-સારાં કહેલાં,
 (સંવેગજનક)

જહ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ । વાયાગિવિદ્ધો વ્વ હડો, અદ્ધિઅપ્પા અવિસ્સસિ ॥૧॥
 યદિ ત્વં કરિણ્ણસિ ભાવં યા યા દ્રશ્ણસિ નારીઃ । વાતાવિદ્ધં હ્વ હ્દઃ અસ્થિતાત્મા ભવિણ્ણસિ ॥૨॥
 તીસે સો વયણં સોચ્ચા, સંજયાહ સુમાસિયં । અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાહ્યો ॥૩॥
 તસ્યાઃ સ વવનં શ્રુત્વા સંયતાયાઃ સુમાપિત્તમ્ ! અંકુશેન યથા નાગઃ ધર્મ સંમત્તિપાદિતઃ ॥૪॥

અર્થ-હે રથનેમિ મહામુનિ । જે જે સ્ત્રિયોને દેખીશ અને તે સ્ત્રિયોને જોયા પછી જો તું ભોગની ઇચ્છા રાખીશ તો સમુદ્ર કીનારે હડનામનું દુષ્ણ પવનથી હલડી જાય છે તેમ તારો આત્મા હવ્વ ભૂમિકાથી અસ્થિર થશે. તે બ્રહ્મચારિણી

રાજીમતીના વૈરાગ્યવાળાં વચનો સાંભળીને જેમ અંકુશવટે હાથી વશ થાય તેમ સંયમથી અષ્ટ થતા રથનેમિ સંયમધર્મમાં
વરાવર સ્થિર થયા.

વિશેષ — ઉપરના દૃષ્ટાન્તમાં દ્વાથીરુપ રથનેમિ અને માતલશ રાજીમતી અંકુશરુપ વચનો અને યોગ્ય સમયમાર્ગ ઘટામતો. અહિં
રથનેમિનો વિકાર રાજીમતીના વચને ક્ષણવારમાં જ્ઞાત થયો.

એવમ્—એ રીતે
કરંતિ—કરે છે

સંબુદ્ધા—સમ્યક્ પ્રકારે વૌધ
પામેલા

પંડિયા—પંડિતો

પવિયક્ષણા—અતિશે વિ.

ચક્ષણ

વિણિયદંતિ—નિવર્તે છે,

પાછા ફરે છે.

ભોગેસુ—ભોગોથી

જહા—જેમ

સે—તે

પુરિસુત્તમો—પુરુષોમાં ઉત્તમ

एवं करंति संबुद्धा, पंडिया पवियक्खणा । विणियदंति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो त्ति वेमि ॥ ११ ॥

एवं कुर्वन्ति संबुद्धाः पंडिताः प्रविचक्षणाः । विनिवर्तन्ते भोगेभ्यः यथा स पुरुषोत्तमः ॥ ११ ॥ इति ब्रवीमि

અર્થ—જેમ પુરુષોમાં ઉત્તમ રથનેમિએ વિપય ભોગથી મનને દૂર કર્યું તેમ વિચક્ષણ અને તત્વજ્ઞ પંડિતપુરુષો પણ
વિપય ભોગોથી દૂર થાય છે અને પરમપુરુષાર્થને સાધે છે. આ પ્રમાણે શ્રામણ્યપૂર્વક નામનું વીજું અધ્યયન સમાપ્ત થયું.
આ પ્રમાણે હું કહું છું.

શ્રામણ્યપૂર્વકં દ્વિતીયમધ્યયનં સમાપ્તમ્

અથ બુદ્ધકાચારકથાનામ તૃતીયમધ્યનમ્

વીજા અધ્યયનમાં સંયમ ધર્મમાં ધૈર્યપણનો ઉપદેશ કર્યો આ અધ્યયનમાં સાધુના આચારમાં ધૈર્યપણું રાખવું જોઈએ તેનો ઉપદેશ કરે છે.

સંજમે-સંજમમાં	વિષ્ણુ મુક્કાણ-પરિગ્રહથી	તેસિં-તેમને	નહિ
મુદ્ધિઅપ્પાણં-સારી રીતે	વિશેષ પ્રકારે મુક્કાણ	અર્થ-આ	નિર્ગંથાણં-નિર્ગંથોને
સ્થિત આત્માવાલ્યા	તાઈળં-સ્વપરરક્ષક	અગાઈઢં-આચરવા યોગ્ય	મહેસિણં-મહર્ષિઓને

સંજમે મુદ્ધિઅપ્પાણં, વિષ્ણુમુક્કાણ તાઈળં । તેસિમેયમણાઈળં, નિર્ગંથાણ મહેસિણં ॥૧॥

સંયમે મુસ્થિતાત્મનાં વિષ્ણુક્તાનાં ત્રાયિનાં । તેપામેતદનાચીર્ણં નિર્ગંથાનાં મહર્ષીણામ્ ॥૧॥

અર્થ—સત્તર પ્રકારના સંયમમાં પોતાના આત્માને સારીરીતે સ્થાપનાર વાલ્લ અને અભ્યંતર પરિગ્રહથી રહિત છ કાય જીવોના રક્ષણ હાર અથવા પોતાના આત્માનું પાપ કર્મથી રક્ષણ કરનાર તેમજ આંતરિક ગ્રંથિથી રહિત મહર્ષિઓને નહિ આચરવાયોગ્ય જે છે તે નીચે પ્રમાણે છે.

વિશેષ—બ્રી ધન વિગેરે વાલ્લ પરિગ્રહ, ક્રોધાદિ અભ્યંતર પરિગ્રહ છે પૃથ્વીકાય અર્કકાય. અગ્નિકાય વાયુકાય વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય
 ૧ ૫૩ જીવનિકાય છે.

હવે સાધુને જે વેતાલીસ વસ્તુ અનાચીર્ણ છે તે જણાવે છે.

दशवे०
॥ ८ ॥

उद्देशिअं-उद्देशीने करेलुं कीयगडं-वेचाथी आणेलुं नियगं-आमंत्रण करनार- नुं लेवुं	अभिहडाणिं-सामो लावे- लो पदार्थ राइभत्ते-रात्रिभोजन सिणाणे-स्नान	'अ-नहि गंधमल्ले-सुगंध अने फूलनी माळा अ-वळी	वीयणे-वीजणो
उद्देशियं कीयगडं, नियागमभिहडाणि य । राइभत्ते सिणाणे य, गंधमल्ले य वीयणे ॥२॥ औद्देशिकं क्रीतकृतं [क्रयक्रीतं] नियोगिकमभ्याहृतानि च । रात्रिभक्तं स्नानं च गन्धमाल्ये च वीजनं ॥२॥ अर्थ—वाचन प्रकारनां अनाचीर्णोनां नामो क्रमज्ञः आ प्रमाणे छेः-(१) औद्देशिक (पोताने उद्देशीने वनावेलो आहार होय तेने साधु ले तो आ आधाकर्मिक दोष लागे,) (२) क्रीतकृत (साधु माटे खरीदीने वनावेलो आधार लेवो ते दोष). (३) नित्यक (हमेशां एकज घरे आमंत्रण आपी जाय .त्यां आधार लेवो ते), (४) अभिहृत (दूरथी साधु माटे उपाश्रयादि स्थानमां सन्मुख लेवायेलो आधार लेवो ते), (५) रात्रिभक्त (रात्रि भोजन करवुं), (६) स्नान करवुं. (७) चंदन वगेरेनी गंधोनी उपयोग करवो, (८) पुष्पोनी उपयोग करवो, (९) पंखाथी पवन नाखवो.	संवाहणा-तेलादिकनुं मर्दन करवुं दंतपहोयणा-दातण करवुं संपुच्छणा-ग्रहस्थने कुश-	कक्षेग संवंधी पुछवुं देहपळोयणा-दर्पणमां पोतानुं शरीर जोवुं	
संनिधी-भोजनादि रात्रे वासी राखवुं गिर्हिमत्ते-भोजन माटे ग्रहस्थनुं वासण लेवुं	य-वळी रायपिटे-राजपिंड किमिच्छण-दानशालानो आहार लेवो		

સંનિહી નિહિમત્તે ય, રાયપિંડે કિમિચ્છણે । સંવાહણા દંતપહોયણા ચ, સંપુચ્છણા દેહપલોયણા ચ ॥

સન્નિધિર્ગૃહિપાત્રઞ્ચ રાજપિંડઃ કિમિચ્છકઃ । સંવાહનં દન્તપ્રધાવનં ચ સંપુચ્છના દેહપ્રલોકના ચ ॥૩॥

અર્થ—(૧૦) સંનિધિ (પોતાને કે પરને માટે ઘી, ગોઠ કે કોઈપણ પ્રકારના આહારનો રાત્રિએ સંગ્રહ કરી રાखवો તે), (૧૧) ગૃહિપાત્ર (ગૃહસ્થના પાત્રમાં આહારાદિ કરવો તે), (૧૨) રાજપિંડ (ઘનિક લોકો પોતાને માટે ત્રિલિપ્ત ઔષધિ નાલી જોરાક વનાવે છે તે અથવા રાજાનો પિંડ), (૧૩) કિમિચ્છક (તમોને શું જોઈએ એમ પૂછીને વનાવેલો આહાર લેવો તે અથવા દાનશાઢાનો આહાર લેવો તે). (૧૪) સંવાહન—હાડ, માંસ, ત્વચા રોમ इत्यादिને સુખ યાય તેવું તૈલાદિક મર્દન કરાવવું તે, (૧૫) દંતપ્રધાવન (દાતણ કરવું અથવા આંગઢીથી મોંડું સાફ કરવું.) (૧૬) સંપન્ન (ગૃહસ્થોના શરીર કે ગૃહ સંવંધી કુશલક્ષેમ પૂછી તેવી વાર્તામાં રસ લેવો તે), (૧૭) દેહપ્રલોકન (આરસો કે તેવા સાધનથી શરીર શોખા નીરખવી).

વિશેષ—વલિષ્ઠ આહાર કરવાથી શરીરમાં વિકાર થાય છે. માટે તે વર્જ્ય છે. દાનશાઢાનો આહાર લેવાથી અન્ય યાચકોની લાગણી ડુભાવાનો સમવ રહે છે.

અઢાવય—જુગટુ રમવું
નાલીએ—ગંજીફા વગેરેની

રમત

છત્તસ્સ—છત્રવું

ધાર—ધારણવું

અણઢાએ—અનર્થને માટે

તેગિચ્છં—વૈદું કરવું

પાહણા—પગરલાં

પાએ—પગે

સમારંખં—આરંખ કરવો
જોઈણો—અગ્નિનો

अष्टावए य नालीए, छत्तस्स य धारणट्ठाए । तेगिच्छं पाहणापाए, समारंभं च जोइणो ॥४॥

अष्टापदं च नालिका छत्रस्य च धारणमनर्थाय । चैकित्स्यं पादोषानहौ समारंभश्च ज्योतिषः ॥४॥

अर्थ—(१८) अष्टापद (जुगार खेलवो अथवा निमित्त कहेछुं), (१९) नालिका (शेतरंज वगेरे बीजो रमतो रमवी), (२०) छत्रनुं धारण करुं, (२१) चिकित्सा रोगनी दवा कराववी ते उत्सर्गमना छे. (असहनताए अपवादे करावे), (२२) पगमां पगरखां पहेरवां, (२३) अग्निनो आरंभ समारंभ करवो.

विक्षेप—नालिका ए एक जातनी प्राचीन रमत छे. परंतु ते शब्दयी चोपाट, गंजोवो शेतरज वगेरे सो रमतो समजो लेवी, ते रमतो साधुजन माटे वर्ज्य छे. कारण के तेमां अनेक दोषोनो समव छे.

सिञ्जायरपिंडं—शय्यातरपिंडं	पलियंकए—खाटलो वगेरे	निसिज्जा—सुबुं	उवट्टणाणि—उवट्टुं, साफ
च—वली	गिहंतर—वे घरनी वच्चे,	अ—वली	करुं (मेलकाढवा निमित्ते)
आसंदी—सादडी	बीजे ठेकाणे	गायस्स—शरीररुं, गात्रनुं	

सिञ्जायरपिंडं च, आसंदीपलियंकए । गिहंतरनिसिज्जा य, गायस्सुवट्टणाणि य ॥५॥

शय्यातरपिण्डश्च आसद्या पर्यङ्कश्च । गृहान्तरनिषद्या च गात्रस्योर्द्वेनानि च ॥५॥

अर्थ—(२४) शय्यातरपिंड (जे गृहस्थे रहेवा माटे आश्रय आप्यो होय तेनुं भोजन लेबुं ते), (२५) आसंदी—

पर्यक्तो उपयोग मांचा के पलंग पर वेसुं), (२६) गृहान्तर निषद्या (त्रे) घरानी वच्चे वेसुं अथवा गृहस्थने त्यां वेसी रहेसुं), (२७) शरीरनु उद्घर्तन करे (शरीरने पीठी वगेरे चोळी मेल उतारे).

विशेष—जेनी आझायी मकानमो साधु रखा होय तेना घरना आहार पाणो लेजानी मनाहुं कारण ए छे के पोताने त्यां महिमान आख्या छे तेम धारी साधुने उदेशीने खोराक याय अथवा वसति आपनारने आहार आपवो पडे तेथी वसति दुर्लभ थाय.

गिहिणो—गृहस्थनी	आजीववत्तिआ—जातिआ-	अनिवुड—वणउकाळा	(मुखयो के रोगथी पीडा
वेयावडीयं—वैयावच करवी	दिकयी	आव्या वगरनुं	थवाथी
जा—जे	चलाववी	भोइत्त—पाणी पीवुं	सरणाणि—स्मरण करवुं (पूर्व
य—वळी	तत्त—तपावेलुं	आउर—आतुरता थवाथी	भोगवेला सुखने संभारवा)

गिहिणो वेआवडियं, जा य आजीववत्तिया । तत्तानिवुडभोइत्तं, आउरस्सरणाणि य ॥६॥

गृहिणो वैयावृत्यश्च या च आजीवत्तिता । तत्तानिवृत्तभोजित्वं आतुरस्मरणानि च ॥६॥

अर्थ—(२८) गृहस्थनी सेवा करवी अथवा गृहस्थनी सेवा लेवी, (२९) पोतानुं कुळ के जाति ओळखावी भिक्षा मेळववी, (३०) तत्तानिवृत्तभोजित्व (जे गरम पाणी वरावर अगिनुं शह्र लागी उकळयुं न होय तेवुं सचेत पाणी छेवुं), (३१) रोग किंवा क्षुधानी पीडा उपस्थित थाय त्यारे वहालानुं स्मरण करवुं के कोइनुं शरण इच्छुं ते अथवा दोषवाळने आश्रय आपवा.

य-धळी	खंडे-ककडा	मूले-मूल	वीण-गीज
मूलण-मूळो	जनिव्बुडे-पाकया वगरना	अ-वकी	अ-वकी
सिंगवेरे-आहु	काचा	सचिचे-सचिच होय	आमण-काचा होय
उळछु-शेरडीना	कंदे-कंद	फले-फळ	

मूलण सिंगवेरे य, उळछुखंडे अनिव्बुडे । कंदे मूले य सचिचे, फले वीण य आमण ॥७॥

मूलकः शृंगनेरश्च श्लुखण्डोऽनिवृत्तः । कन्दो मूलं च सचिचं फलं वीजं चामकम् ॥७॥

अर्थ—(३२) मूळो, (३३) आहु के (३४) शेरडीना ककडा जे निवृत्त न होय अर्थात् सचिच होय ते भोग-
वर्ता ते, (३५) सचेत मरण वगेरे कंद के (३६) सचिच जडीबुट्टी विगेरे मूळीयां (३७) सचिच फळ, आंवादिकना फळ.
(३८) सचिच वीज मंडं विगेरे ग्रहण करवां ते.

विशेष—जीवराक्षित होय तो सचित्त गणाय ओग जीवरक्षित होय रो अचिता गणाय. अन्य जातिना कोइएण क्षत्राणी परिणत थयेली के
पक्कानेली नष्टाओ अचिता थाय छे. साधने सचिच न त्तये तेमज अनंतराज्य के अपक्षय पण न मत्तये.

सोवकले-संचक	लोणे-कालु मीठु	सामुदे-समुद्रनु ल्हण	कालालोणे-कालु ल्हण
सिधवे-सिधव	रोमालोणे-रोमकखार	पंढुखारे-उखरल्हण खारो	

સોવચ્છલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમણ્ । સામુદે પંસુલારે ય, કાલાલોણે ય આમણ્ ॥૮॥
 સૌત્રર્ચલં સૈન્યવં લવણં રમાલવણં ચામકમ્ । સામુદ્રં પાંશુસારથ્ય કૃષ્ણલવણં ચામકમ્ ॥૮॥

અર્થ—લાણનું સંચલ, (૪૦) સિંધાલુણ, (૪૧) સામાન્ય કાનું મીઠું, (૪૨) (રોમક લાણનું) મીઠું, (૪૩) સમુદ્રનું મીઠું, (૪૪) લારો (પાંશુ લવણ) તથા (૪૫) કાલું મીઠું એમ અનેક પ્રકારનું મીઠું જો સચિત્ત હોય તો ગ્રહણ ન કરાય.

ધૂવણ-લુગડાં ધૂપવાં

રૂત્તિ-એમ

વમણે-વમન કરવું

વત્થીકમ્મ-વસ્તી કર્મ,

(ઝડપમાં રહેલ મઠને

વાહાર-કાઢવા માટેની

હઠયોગની એક ક્રિયા

વિશેષ)

વિરેયણે-રેચ લેવો

અંજણે-અંજન કરવું

દંતવણે-દાતણ કરવું

ગાયબંમંગ-શરીરને ચોઢવું

વિભૂસણે-અલંકાર ધારણ

કરવા

ધૂવણે ત્તિ વમણે ય, વત્થીકમ્મવિરેયણે । અંજણે દંતવણે ય, ગાયબંમંગવિભૂસણે ॥૯॥

ધૂપનમિતિ વમનશ્ચ વસ્તિકર્મ વિરેચનમ્ । અજ્ઞનં દન્તવર્ણશ્ચ ગાત્રાભ્યંગવિભૂષણે ॥૯॥

અર્થ—(૪૬) ધૂપન (વસ્ત્રાદિક ધૂપથી સુગંધિત કરવાં), (૪૭) વમન (ઔષધદ્વારા ઝલ્ટી કરવી), (૪૮) વસ્તિકર્મ (ગુલ્મસ્થાનદ્વારા વલિષ્ઠ ઔષધિનો શરીર માટે ઉપયોગ કરવો કિંત્રા પેટમાં રહેલ મઠને ગુદા દ્વારા વહાર કાઢવા નિમિત્તે કરાતી હઠયોગ સંબંધી ક્રિયા તે), (૪૯) વિરેચન (પિત્તા કારણ ઔષધદ્વારા ઝુલાવ લેવો), (૫૦) નેત્ર-

शोभार्थे अंजन इत्यादिनो उपयोग करयो, (५१) दांतने रंगवो, (५२) गात्राभ्यंग (शरीरनी टापटीप करयो किंवा शरी-
रनी विधूषा करवी).

सत्त्वं-सर्व

योग्य

निर्गंधाण-निर्ग्रथोने

महेसिणं-महर्षिओने

अणाइन्नं-नहि आचरवा

संजमंमि-संजमने त्रिपे

जुत्ताणं-युक्त

लह्मुभुअ-वायुनी पेठे

विहारिणं-विहार करनारने

सत्त्वसेयमणाइन्नं, निर्गंधाण महेसिणं । संजममि अ जुत्ताणं, लह्मुभयविहारिणं ॥१०॥

सर्वमेतदनाचीर्णं निर्ग्रन्थानां महर्षीणाम् । संयमे च युक्तानां लघुभूतविहारिणाम् ॥१०॥

अर्थ—सत्तर प्रकारना संयममां तथा वार प्रकारना तपे करी सहित तेमज उपकरणरूप द्रव्यथी अने क्रोधा-
दिक कपायो दूर थवाथी आभ्यंतरथी ए वन्ने प्रकारे हळवा थयेला तेमज वायुसरला अपतिवद्द विहारी निर्ग्रन्थ महा-
त्माओने उपर कहेला वाचन प्रकारो आचरवा योग्य नथी.

आ वाचन अनाचीर्णने न सेवे ते मुनिराज केवा होय ? ते कहे छे.

पंचासव-पांच आश्रव

परिणाया-समस्त प्रकारे

जाण्या छे

तिगुत्ता-त्रण गुप्तिवाळा

छम्मु-छ जीवनिकायमां

संजया-संयत-दया राख-

नारा

पंच-पांच इंद्रियनो

निगहणा-निग्रह करनार

धीरा-धीर

निर्गंधा-निर्ग्रथ मुनिओ

उज्जुदंसिणो-सरळताथी

जोनारा

पंचासवपरिणाय, तिगुत्ता छसु संजया । पंचनिगहणा धोरा, निगंथा उज्जुदंसिणो ॥११॥

पंचासवपरिज्ञाताः त्रिगुप्ताः पट्सु संयताः । पंचनिग्रहणा धीरा निर्ग्रन्था ऋजुदर्शिनः ॥११॥

अर्थ—हिंसादिक पांच आश्रवोने ज्ञाने करी जाणी त्याग करनार-मन वचन अने कायाए ऋण गुप्तिओधी गुप्त, छकायजीवोना प्रतिपालक, पांच इंद्रियोना विषयोना निग्रह करनार, वावीस परिषहोने सहन करवाथी महान् धैर्यवाळा सरल स्वभावी एवा गुणने धारण करनार निर्ग्रन्थ मुनिओ होय छे.

आवा मुनिओ शुं करे ? ते कहे छे.

आयावयंति-आतापाना

ले छे

हिमंतेसु-हेमंतऋतु, शिया-

ळामां

वासासु-चोमासामां

पडिसंलीणा-अंगोपांग

संजया-सायुओ

सुसमाहिआ-अतिशय ज्ञा-

गिम्हेसु-उनाळामां

अवाउडा-वत्स विनाना

संवरीने वेठेला

नादिकमां यत्न करनारा

आयावयंति गिम्हेसु, हेमंतेसु अवाउडा । वासासु पडिसंलोणा, संजया सुसमाहिआ ॥१२॥

आतापयन्ति ग्रीष्मेषु हेमन्तेष्वप्रावृताः । वर्षासु प्रतिसंलीनाः संयताः सुसमाहिताः ॥१२॥

अर्थ--ते समाधिग्रंत संयमी पुरुषो ग्रीष्मऋतुमां आतापना ले छे हेमन्त विगेरे शीतऋतुमां वत्सने दूर करी उंडी सहन करे छे. वर्षाऋतुमां अंगोपांग गोपवी समाधिपूर्वक शक्ति प्रमाणे तपश्चर्या करे छे.

विशेष--श्रेष्ठ तपुमां योग्य भिन्न भिन्न कष्ट सहनद्वारा पोताना संयमने उज्ज्वल बनावया साये शरीर ममत्वनो लागरूप तपने रीलने छे.

परिसह—(बावीस) परिसह
रिज—नेरीने
दंता—दम्या छे जेगणे
भूग—दूर कर्यो छे
गोहा—गोह जेगणे
जिहंदिआ—जीतेंद्रिओ
राज दुखल—सर्व दुःखने
पहीणछा—अतिशय नाश
करयाने
पागंति—उष्णम करे छे
महेसिणो—गहोटा नहुनिओ

परिसहरिजदंता, भूअमोहा जिहंदिया । सबवदुखपहीणछा, पक्षमन्ति महेसिणो ॥१३॥
परिपहरिपुदान्ताः भूतमोहा जितेन्द्रियाः । सर्वदुःखप्रक्षयार्थं प्रक्राम्यन्ति मर्षण्यः ॥१३॥

उर्थ—चावीस परीपह सग शत्रुओसुं दमन करयावाला मोहने दुर करनारा इन्द्रियोना विपयोने जीतनारा
गहात्रहपियो सर्व शरीर अने मन संबंधी दुःखोने क्षय करवा गाटे संयम अने तपने विगे उद्यम करे छे.

आवी क्रिया करवाथी शुं फल थाय ? ते कह्ने छे.

दुःखराइ—दुष्कर कामोने
करिचाणं—करीने
दुःसहाइ—दुःखे सहन क-
रवा योग्य
सहिय—सहचुन करीने
केर—केटलाक
इत्थ—अहींथी (जाय छे)
देवलोणसु—देवलोफनेविपे
केइ—केटलाक
सिज्जंति—सिद्धि पामे छे

दुष्कराइं करित्ताणं, दुःसहाइं सहितु य । केइ तथ देवलोणसु, केइ सिज्जन्ति नीरया ॥१४॥
दुष्कराणि कृत्वा दुःसहानि सहित्वा च । केचित्तत्र देवलोकेषु केनित्तिभ्यन्ति नीरजाः ॥१४॥

અર્થ—દુષ્કર તપ કરીને તથા ન સહન થઈ શકે તેવાં કષ્ટો સહીને કેટલાક ઉચ્ચ પ્રકારના દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કેટલાક તેજ ભવે કર્મરૂપ રજથી મુક્ત થઈને સિદ્ધિગતિને પામે છે.

દેવલોકને વિષે જે ઉત્પન્ન થાય તેનું શું થાય તે કહે છે.

નીરયા—કર્મરૂપરજથી રહિત	તવેણ—તપવડે	તાઈળો—છાકાયના રક્ષક	વેમિ—કંહું છું
સ્થવિત્તા—લપાવીને	ય—વઝી	પરિનિબ્બુદે—સર્વપ્રકારેસિદ્ધિ	
પુન્નકમ્માઈ—પૂર્વકર્મોને	સિદ્ધિમગ્ગ—સિદ્ધિમાર્ગને	પામેલા	
સંજમેણ—સંયમવડે	અણુપત્તા—પામ્યા	ઈતિ—એપ્રકારે	

સ્થવિત્તા પુન્નકમ્માઈ, સંજમેણ તવેણ ય ।

સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઈળો પરિનિબ્બુદા ॥ ત્તિ વેમિ ॥૧૫॥

ક્ષપયિત્વા પૂર્વકર્મોણિ સંયમેન તપસા ચ । સિદ્ધિમાર્ગમનુપ્રાપ્તાઃ ત્રાયિણઃ પરિનિર્વૃત્તાઃ ॥૧૬॥

અર્થ—(જેઓ દેવગતિને પામે છે તે સંયમી પુરુષો પણ ફરીથી મનુષ્ય લોકમાં આવીને) સત્તર પ્રકારના સંયમ અને ચાર પ્રકારના તપ વડે પૂર્વ કર્મોનો ક્ષય કરીને છાકાયજીવની રક્ષાના કરનાર તે મુનિઓ સિદ્ધિમાર્ગને આરાધીને ક્રમે કરીને સિદ્ધિ પદને પામે છે. આ પ્રમાણે ક્ષુદ્ધાચાર નામનું ત્રીજું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

વિશેષ—જે મુનિ ધનાર્થીનં દોષોને ટાલે છ ક્ષાત્રજીવની દયા પાઠે જીવન પર્યંત પોતાને નિમિત્તે કોઈને દુઃખ ન થાય તેવો જાપ્રદ-
વૃત્તિથી જીવે તે શ્રમણધર્મને શુદ્ધરીતિએ આરાધી શકે.

इति शुद्धकाध्ययनं समाप्तम्

अथ षड्जीवनिकानाम् चतुर्थमध्ययनम्

માણસને સુખ દુઃખ કે પૂર્વભવના સંસ્કારને લઈને જીવનમાં વૈરાગ્ય उत्पन्न થાય છે, આ उत्पन्न થયેલ વૈરાગ્યમાં વિવેકબુદ્ધિ પ્રગટતાં જીવનની પ્રત્યેક ક્રિયામાં પદાર્થ માત્રની ઉત્પત્તિ અને પરિણામનું ચિંતવન થાય છે. આ ચિંતવનને પરિણામે માણસ પોતાની જીવન જરૂરિયાત અતિ અલ્પ કરી પાપને ઘટાડે છે. આવા અતિ અલ્પ જરૂરિયાતવાળા મુમુક્ષુક યોગ્ય ગુરુની ગવેષણા કરી તેને આલંબને પોતાનો જીવન પ્રવાહ વીતાવે છે. અને તે જીવનપ્રવાહમાં ગૃહસ્થવેષ ત્યાગી સાધુવેષ સ્વીકારતાં ગુરુ તેને સાધુપણનું કર્તૈવ્ય સમજાવે છે, તેમાં તેને અહિંસા સહ ચોરીત્યાગ ત્રણચર્ય અપરિગ્રહ અને રાત્રિભોજનના ત્યાગરૂપ છ પ્રતિજ્ઞા યાવજીવન પાઠવાનું જનાવવામાં આવે છે. આ પ્રતિજ્ઞાના પાલનના સ્વીકાર બાદ સંયમજીવન ટકાવવા જીવનું સ્વરૂપ, તેના પ્રકાર અને જીવ અજીવનો ભેદ સમજી પ્રાણી માત્રની રક્ષા કહરીતે માનવ પૂર્ણપણે કરી શકે તેનો ટુંક ક્ષ્યાલ આ અધ્યયનમાં દર્શાવવામાં આવ્યો છે.

सुयं-साधक्युं छे

मे-मे

आउसंतेणं-आयुष्मान्

भगवया-भगवंते

एवं-आ रीते

अरूखायं-कहुं छे

इह-अहिंयां

खलु-निश्चे

छज्जीविणिया-छ जीविकाय

नाम-नामनुं

अज्झयणं-अध्ययन

समणेणं-श्रमण

भगवया-भगवंते

महावीरेणं-महावीरे

कासवेणं-काश्यपगोत्रीए

पवेइआ-(केवलज्ञानधी)

जाणीने

सु-भलीपेरे

अरूखाया-कहुं छे

सुपन्नत्ता-सारी पेठे सेवन

करीने कहुं छे

सेअं-कल्याणकारी (छे)

मे-मने

अहिज्जिउं-(ते) भणवाने

अज्झयणं-अध्ययन

धम्मपन्नत्ती-धर्मने प्ररूपवा-

वाळुं

कयरा-(केवी) रीते

सुयं मे आउसंतेणं भगवया एवमरूखायं, इह खलु छज्जीविणिया नामज्झयणं सम-
णेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइया सुअरूखाया सुपन्नत्ता सेयं मे अहिज्जिउं अज्झयणं
धम्मपणत्ती ।

श्रुतं मया आयुष्मता भगवता एवमरूखायामिह खलु पइजीविणिका (नामाध्ययनं) श्रमणेन भगवता महावीरेण
काश्यपेन प्रवेदिता स्वाख्याता सुपन्नत्ता श्रेयो मेऽद्यैस्तुमध्ययनम् (यतः) धर्मप्रज्ञप्तिः ॥

कयरा खलु सा छज्जीविणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं

દશવૈ
॥ ૧૪ ॥

પવેદ્યા સુઅવલાયા સુપન્નતા સેઅં મે અહિજિહં અજ્ઞયણં ધમ્મપણ્ણત્તી ॥

કતરા લલ્હુ સા ષડ્જીવનિકા (તન્નામાધ્યયનં) શ્રમણેન ભગવતા મહાવીરેણ કાશ્યપેન પ્રવેદિતા સ્વાલ્યાતા સુપ-
જ્ઞાતા શ્રેયો મેઽધ્યેતુમધ્યયનં (યતઃ) ધર્મપ્રજ્ઞપ્તિઃ ।

[ભગવાન્ સુધર્માસ્વામીએ પોતાના સુશિષ્ય જંબુસ્વામીને કહ્યું હતું કે-]

અર્થ—હે આયુષ્મન્ જંબુ ! મેં સાંભળ્યું છે કે ષડ્જીવનિકાનામનું અધ્યયન છે તે કાશ્યપગોત્રીયશ્રમણતપસ્વી-
ભગવાનમહાવીરે કહ્યું છે. ચરેચર તે પ્રશુ આ લોકમાં તે ષડ્જીવનિકાની પ્રરુપણા કરી છે, સુંદરીતે તેનો સદ્બોધ
પણ કરાવ્યો છે.—તું તે અધ્યયનને શીલવામાં મારું કલ્યાણ છે ?—હા, તેથી ધર્મનો બોધ થાય છે. તે કયું ષડ્જીવનિકા
નામનું અધ્યયન જે કાશ્યપગોત્રીયશ્રમણભગવાનમહાવીર પ્રશુ જ્ઞાનથી ફરમાવ્યું, પ્રરુપણા અને પ્રસિદ્ધિ કર્યા છે ? અને જે
અધ્યયનનું પઠન કરવાથી મારું કલ્યાણ અને ધર્મબોધ થવાનાં છે તે અધ્યયન કયું ?

તં—તે	આલકાદ્યા—અપકાયના	વણસ્સકાદ્યા—વનસ્પતિ-
લહા—જેવી રીતે છે તેવી રીતે	તેલકાદ્યા—અગ્નિકાયના	કાયના
પુઢવિકાદ્યા—પૃથ્વીકાયના	વાલકાદ્યા—વાયુકાયના	તસકાદ્યા—ત્રસકાયના

इमा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवे-

इया सुअम्खाया सुपन्नता सेअं मे अहिज्जिउं अज्झयणं धम्मपन्नती । तं जहा-पुढविकाइया,
आउकाइया, तेउकाइया, वाउकाइया, वणस्सइकाइया, तसकाइया ॥

इयं खलु सा षड्जीवनिका (तन्नामाध्ययनं) श्रमणेन भगवता महावीरेण काश्यपेन प्रवेदिता स्वाख्याता सुमज्ञप्ता
श्रेयो मेऽध्येतुमध्ययनम् (यतः) धर्मप्रज्ञप्तिः ।

सा यथा-पृथ्वीकायिका, अप्कायिका, तेजस्कायिका, वायुकायिका, वनस्पतिकायिका, त्रसकायिका ।

अर्थ-खरेखर ते आ षड्जीवनिका नामतुं अध्ययन काश्यपगोत्रीयश्रमणभगवानमहावीरे फरमानुं छे,
प्ररुणुं छे, अने प्रसिद्ध करुं छे. वळी ए अध्ययन शीखवाथी कल्याण अने धर्मबोध पण थइ शकशे. ते आ
प्रमाणे:- (८) ज्ञायजीवनां पृथक् पृथक् नामो कहे छे) (१) पृथ्वीकाय संवंधीना जीवो, (२) जळकाय संवंधीना जीवो,
(३) अग्निकाय संवंधीना जीवो, (४) वायुकाय संवंधीना जीवो, (५) वनस्पतिकाय संवंधीना जीवो अने (६) त्रसकाय
संवंधीना जीवो.

विशेष-पृथ्वी, पानी, अग्नि, वायु छे ने वनस्पतिना जीवोने स्थावर वहेवाय छे प्रत्यक्ष देखी शक्य छे तेवा यथा हालता चालता जीवोना
समावेश प्रसजीवोमां याय छे.

पुढवी-पृथ्वी

अकूखाया-कही छे

पुढो-जुदा जुदा

अवतय-अन्यत्र बीजे ठेकाणे

चित्तमंत-जीवनाळी

अणेगजीवा-अनेकजीव छे

सत्ता-जीव (छे)

सत्य-शस्त्रवडे

પરિણણં-નિર્જીવ થયેલી
(અચિત્ત થયેલી)
આડ-પાળી

ચિત્તમંતં-જીવવાલું
અક્ષવાયા-મહું
અણેગજીવા-અનેક જીવ છે

પુહો સત્તા-જુદા જીવ છે.
અન્નત્થ-ગીજે ઠેકાણે
સત્થ-શસ્ત્રવઢે

પરિણણં-નિર્જીવ થયેલું
તેડ-અગ્નિ

પુહવી ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । આડ ચિત્તમં-
તમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । તેડ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા
પુહો સત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં । વાડુ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહોસત્તા અન્નત્થ
સત્થપરિણણં । વણસસૈ ચિત્તમંતમક્ષવાયા અણેગજીવા પુહો સત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણણં ॥

પૃથ્વી ચિત્તવત્યાહ્યાતા, અનેકજીવા, પૃથક્સત્ત્વા, અન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાયાઃ । આપશ્ચિત્તવત્ય આહ્યાતા અનેકજીવાઃ
પૃથક્સત્ત્વા અન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાભ્યઃ । તેજશ્ચિત્તવદાહ્યાતં અનેકજીવમ્ પૃથક્સત્વમ્ અન્યત્રશસ્ત્રપરિણતાત્ । વાયુચિત્તવાના-
હ્યાતોડનેકજીવઃ પૃથક્સત્ત્વોડન્યત્ર શસ્ત્રપરિણતાત્ । વનસ્પતિશ્ચિત્તવત્યાહ્યાતાડનેકજીવા પૃથક્ સત્ત્વાડન્યત્રશસ્ત્રપરિણતાયાઃ ।

અર્થઃ—(૧) પૃથ્વીકાયમાં અનેકજીવો હોય છે. પૃથ્વીકાયની જુદી જુદી સ્વંદકાયમાં પણ ઘણા જીવો રહ્યા
હોય છે. પૃથ્વીને અગ્નિ इत्यादि વીજું (પૃથ્વી સિવાયનું) શસ્ત્ર પરિણમે (ભાગે) નહિ (તે શસ્ત્રદ્વારા હણાય નહિ.). ત્યાં
સુધી પૃથ્વી પોતે સચેત કહેવાય છે. પૃથ્વીના જીવોનો અગ્નિ વગેરેથી નાશ થાય છે.

(૨) એક પાણીના ધિંદુમાં અસંખ્યાત (અનેક) પૃથક્ પૃથક્ જીવો રહ્યા હોય છે. તેને વીજું અગ્નિ વગેરે શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાંમુથી તે સર્વેત (જીવસહિત) કહેવાય છે. પરંતુ ડ્યારે તેને વીજું શસ્ત્ર લાગે છે ત્યારે તે જીવોનો નાશ થાય છે. અને તેથી અમુક કાઠ સુગ્રી તે અર્ચિત (જીવરહિત) રહે છે.

વિશેષ—હમણા હમણા વૈજ્ઞાનિક શોધથી એક પાણીના ધિંદુમાં સેઝડો જીવો રહે છે તેવો પ્રયોગ જગજાહેર થઈ ચૂક્યો છે.

(૩) એક અગ્નિના તણલામાં પૃથક્ પૃથક્ અસંખ્યાત અગ્નિના જીવો હોય છે તેથી તેને વીજું (પાણી વગેરે) શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાં સુગ્રી તે સર્વેત કહેવાય છે અને શસ્ત્ર પરિણમ્યા પછી તે અજીવ (જીવ રહિત.) થવાથી અર્ચેત કહેવાય છે.

(૪) વાયુઆયમાં પણ પૃથક્ પૃથક્ રહેલા અનેક જીવો હોય છે અને તેને વીજું શસ્ત્ર પરિણમે (લાગે) નહિ ત્યાં મુગ્રી સર્વેત કહેવાય છે. પણ અન્ય શસ્ત્ર વાગે ત્યારે તો અર્ચેત થાય છે.

વિશેષ—વીજળા રહ્યાદિ વતી વીજવાથી વાયુઆયના જીવો નાશ પામે છે તેવો વે વાયુનાં શસ્ત્રો ગણાય છે.

(૫) વનસ્પતિકાયામાં પણ જુદા જુદા શરીરોમાં સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત જીવો પૃથક્ પૃથક્ રહેલા છે તેથી વનસ્પતિને ડ્યાંમુથી અગ્નિ કે લવણ રહ્યાદિ શસ્ત્ર પરિણમે (સ્પર્શે) નહિ ત્યાંસુગ્રી તે સર્વેત કહેવાય છે.

અગ્રવીયા—અગ્ર ભાગમાં વીજ	મૂલવીયા—મૂલમાં વીજ છે	પારવીયા—ગાંઠાં વીજ છે	સંઘવીયા—સ્કંધમાં છે વીજ
છે જેને તેવા કોરંટકાદિક	જેને એવા કંદ વિગેરે	જેને એવી શેલડી આદિ	જેનાં એવાં તેવડ આદિ

વીયરુહા-ઘઉં વિગેરે વાવ-
વાથી ઉગે એવા
સંમુચ્છિમા-સમૂચ્છિમ એટલે
જેનું વીજ દીઠામાં આવતું

નથી એવાં

તળ-તળ

લયા-લતા, વેલડી

વળસસફાઈઆ-વનસ્પતિ

કાયના

સવીઆ-વીજવાળા

ચિત્તમંતં-સચિત્ત

અક્ષવાયા-કઠ્ઠા છે

અળેગંજીવા-અનેક જીવવાળા
પુઢો સત્તા-જુદા જીવવાળા
અન્નત્ય-એથી વીજા
સત્યપરિણણ-શસ્ત્ર પરિણત

તં જહા અગવીયા, મૂલવીયા, પોરવીયા, શંધવીયા વીયરુહા, સંમુચ્છિમા, તળ લયા,
વળસસફાઈયા, સવીયા, ચિત્તમંતમક્ષવાયા અળેગંજીવા, પુઢોસત્તા, અન્નત્ય સત્યપરિણણ ॥

સા યથા-અગ્રવીજા, મૂલવીજા, પૂર્વવીજા, સ્કન્ધવીજા, વીજરુહા, સંમૂર્છના, તળલતા, વનસ્પતિકાથિકા સવીજા-
ચિત્તવત્યાલ્યાતાડનેકજીવાડન્યત્રશસ્ત્રપરિણતાયા: ॥

હવે તે વનસ્પતિના ભેદો કહે છે:—

અર્થ:—(૧) જેની ટોચ પર વીજ છે તેવી અગ્રવીજા વનસ્પતિ (કોરંટાદિ દ્રવ્ય), (૨) જેના મૂળમાં વીજ છે તે મૂલવીજા વનસ્પતિ (હત્પલ કંદાદિ), (૩) જેના પર્વ (કાતલીઓ)માં વીજ હોય છે તે પર્વવીજા વનસ્પતિ (શેરડી વગેરે), (૪) જેના સ્કંધમાં વીજ હોય છે તે સ્કંધવીજા વનસ્પતિ (વડ, પીપલો વગેરે), જેના વીજમાં વીજ રહે તે વીજરુહા વનસ્પતિ (ચોવીશ પ્રકારનાં અનાજ), (૬) સંમૂર્છિમ (પોતાની મેઠે ઊગે તે) વનસ્પતિ (અંકુરાઓ વગેરે), (૭) તળ તરણાં તે ધ્રો વગેરે, (૮) લતા-ચંપા વગેરે વેલો. એવા એવા પ્રકારના વીજોવાળી વનસ્પતિમાં પૃથક્ પૃથક્ અનેક જીવો રહેલા છે અને તેને વીજું શસ્ત્ર લાગે નહિ ત્યાંસુધી તે સત્ત્વેત કહેવાય છે.

સે-હવે

જે-જે

પુણ-વલી

ફમે-આ

અળેગે-અનેક

વહેવે-વળા

તસા-ત્રસ

પાળા-જીવ

તં જહા-તે આ પ્રમાણે

અંડયા-ઈંડાથી ઉત્પન્ન થયેલા

તે ચકલા ચકલી વિગેરે

પોયયા-પોતથી ઉત્પન્ન થના-

રા દાથી વિગેરે

જરાડઆ-જરાયુ-ગર્ભના

વિંટળવાळा जेवाके माणस

भेंस आदि

रसया-रसमां उत्पन्न थनारा

जेवा के वेइंद्रिय जीव

संसेइमा-परसेवामां उत्पन्न

थनारा जू लीख विगेरे

समुच्छिमा-संमृच्छिम

उन्मियया-भूमि फोडाने

उत्पन्न थनारा

उववाइआ-एकदम पेदा थ-

नारा जेवाके देव तथा

नारकी

સે જે પુણ ફમે અળેગે વહેવે તસા પાળા, તં જહા-અંડયા, પોયયા, જરાડઆ, રસયા,

સંસેઈમા, સંમુચ્છિમા, ઉન્મિયા, ઉવવાઈયા.

તે યે પુનરિમેડનેકે વઢવહાસાઃ પ્રાણિનસ્તે યયા અંડજાઃ, પોતજાઃ, જરાયુજાઃ, રસજાઃ, સંસ્વેદજાઃ, સંમૂર્ચ્છનાઃ, ઔત્પાતિકાઃ,

હવે ત્રસકાય જીવોના ભેદો કહે છે:—

અર્થ—વલી આ હાલતા ચાલતા ત્રસ (વેંદ્રિયાદિ) જીવો પણ અનેક પ્રકારના કહ્યા છે. તે જીવોને ઉત્પન્ન થવાનાં મુલ્યતયા આઠ સ્થાનો છે તે કહે છે:—(૧) અંડજ (ઈંડાથી ઉત્પન્ન થાય) તે પક્ષી વગેરે, (૨) પોતજ (વર્મથી

विट्यायेला जन्म पाये) ते हाथी वगेरे, (३) जरायुज (ओरथी विट्यायेला जन्मे) ते गाय भेंस वगेरे, (४) रसज (वगडी गयेला रसमां उत्पन्न थाय) ते वेइंद्रिय कृमि वगेरे, (५) स्वेदज (परसेवाथी उत्पन्न थाय) ते जू, मांकड वगेरे (६) समूळिम (नरमादाना संयोग विना जन्मे) ते माखी, कीडी देडकां वगेरे, (७) उद्भिज्ज (धरती फाडीने नीकळे) ते तीड, पतंग वगेरे, (८) औपपातिक (गर्भ विनाना स्थानमां उत्पन्न थाय) ते देव तथा नारकोना जीवो.

जेसिं केसिं च-जे कोइ	आगइ-आवधुं	वे इंदिया-वे इंद्रियवाळा	परमाहम्मिआ-परम सुखना
पाणाण-पाणीओने	गइ-जधुं	ते इंदिया-त्रण इंद्रियवाळा	अभिलापि
अभिकंतं-सामा आवतां	विनाया-विशेषे जाणतां	चउरिंदिया-चार इंद्रियवाळा	एसो-ए
पडिकंतं-पाछा वळतां	जेअ-जेओ	पंचिंदिया-पांच इंद्रियवाळा	खलु-निश्चे
संकुचिअं-शरीर संकोचतां	कीडपयंगा-कीडा तथा	तिरिख-तिर्यच	छट्टो-छट्टो
पसारिअं-पसारतां	पतंगीआ	जोणिया-योनिवाळा	जीवनिक्काओ-जीवनिक्काय
रुयं-शब्द करतां	जा य-जे वळी	नेरइया-नारकी	तसक्काओ-तसक्काय
भंतं-भमतां	कुशु-कुंथवा	मणुआ-मनुष्यो	इति-एम
तसिअं-त्रास पामतां	पिपीलिया-फीडीओ	देवा-देवता	पवुचइ-कहेवाय छे
पळाइयं-नासीजतां	सन्वे-सवें	पाणा-जीव	

जेसिं केसिं च पाणाणं, अभिकंतं, पडिकंतं, संकुचियं पसारियं, रुयं, भंतं, तसियं, पळा-

ઇંયં, આગઈર્ગવિદ્યાયા, જે અ કીટપયદ્ગા જા ચ કુંથુપિપીલિયા, સર્વે વેંદિયા, સર્વે તેંદિ-
દિયા, સર્વે ચરિદિયા, સર્વે પંચિદિયા, સર્વે તિરિસ્લજોણિયા, સર્વે નેરદિયા, સર્વે મણુઆ,
સર્વે દેવા, સર્વે પાણા, પરમાહમ્મિઆ, एसो खलु छट्टो जीवनिकाओ तसकाओ त्ति पवुच्चइ ॥

येषां केषां च प्राणिनामभिक्रान्तं, प्रतिक्रान्तं, संकुचितं, प्रसारितं, रुतं, भ्रान्तं, त्रसितं, पलायितमागतिर्गतिः (तैः)
चिन्ताया ये च कीटपतंगा याश्च कृन्धुपिपीलिकाः सर्वे द्वीन्द्रियाः, सर्वे त्रीन्द्रियाः, सर्वे चतुरिन्द्रियाः, सर्वे पंचेन्द्रियाः, सर्वे तिर्यग्यो-
नयः, सर्वे नारकाः, सर्वे मनुजाः, सर्वे देवाः, सर्वे प्राणिनः, परमाधार्मिकाश्च एषः खलु षष्ठो जीवनिकायस्त्वसकाय इति प्रोच्यते ॥
तेनां लक्षणो कहे છે:--

अर्थ—जे कोइ प्राणीओनुं सन्मुख आवंनुं, पाछું जनुं, संकोचाइ जनुं, विस्तार थनुं, शब्दोच्चार करवो, भय-
भ्रान्त थनुं, त्रास पामचो, भागो जनुं, आगमन थनुं, अने गमन करंनुं इत्यादि क्रियाओ स्पष्ट थती देखाय ते परथी ते
त्रस जीवो छे तेवी प्रतीति जाणवी.

ह्वे तेना भेदो कहे छे:—जे कीडा, कुंथा वगैरे वेइंद्रियवाळा, कीडी वगैरे त्रग इन्द्रियवाळा, पतंग, भमरा
वगैरे चतुरिन्द्रियवाळा जीवो तथा पांच इन्द्रियवाळा तिर्यच योनिना जीवो तेमज सर्व नारकी, सर्व मनुष्य सर्व देवताओ
अने सर्व जीवो ते सर्व मुखना अभिलापि छे अने दुःखना द्वेषी छे. आ तथा जीवोનો आ छट्टो जीवનिकाय ते त्रस-
कायना नामे ओळखाय छे.

दशवै०
॥ १८ ॥

इच्चैसि-ए प्रकारे, एमनां
छण्हं-छ
जीवनिकायणं-जीव निका-
यनो (जीवोना समुहनो)
नेव-नहिज
सयं-पोते
दंडं-हिंसा
समारंभिज्जा-आरंभ करे
अद्वैहिं-बीजा पासे

समारंभाविज्जा-आरंभ करावे
समारंभंते-आरंभ करनारा-
ओने
समणुजाणामि-अनुमोदुं छुं
जावज्जीवाए-ज्यां सुधी जीवे
त्यां सुधी
तिविहं-त्रण प्रकारे
तिविहेणं-त्रण करणे
मणेणं-मनवडे

वायाए-वचन-वचन वडे
काएणं-कायावडे
न करेमि-नकरं
न कारवेमि-न करावुं
करंतंपि-करताने पण
अन्नं-अन्यने
न-नहि
समणुजाणामि-अनुमोदन
आपुं

तस्स-तेने (तेम कयुं होयतो)
भंते-हेभगवंत (हुं)
पडिक्कमामि-पाछो वळुं छुं
निंदामि-निंदुं छुं (मारा
आत्मानी साक्षीए)
गरिहामि-गहुं छुं (शुक्ली
साखे)
अप्याणं-पोताना आत्माने
वोसिरामि-वोसिरावुं छुं

इच्चैसिं छण्हं जीवनिकायाणं नेव सयं दंडं समारंभिज्जा, नेवन्नेहिं दंडं समारंभाविज्जा,
दंडं समारंभन्ते वि अन्ने न समणुजाणेज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए
काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स भंते पडिक्कमामि
निन्दामि गरिहामि अप्याणं वोसिरामि ॥

इत्येषां पण्णां जीवનिकायानां (जीवનिकायेषु) नैव स्वयं दंडं समारभेत, नैवान्यैर्दण्डं समारंभयेत्, दण्डान् समार-
भमाणानव्यन्यान् न समनुजानीयात् । यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधं मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि, न कारयामि,
कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्य (तस्मात्) हे भदन्त (भगवन्) प्रतिक्रमामि, निन्दाમि, गर्हे, आत्मानं व्युत्थजामि ॥

अर्थ—ए सो जीवो मुखनाज अभिलापी छे, माटे ए छए जीवनिकायो पैकी कोइ पर स्वयं (पोते) मारवानो
के दुःख आपवानो दंड आरंभवो नहि (हिंसा करवी नहि) चाकर विगेरे बीजा पासे दंड आरंभाववो नहि (घात कराववी
नहि), तेमज जे कोइ बीजा माणसो दंड आरंभतां (हिंसा करतां) होय तेने अनुमोदन सुद्धां आपी सारं मानवुं नहि.

उपरनी प्रतिज्ञा गुरुदेवे कही त्यारे शिष्य कहे छे के हे भगवन् ! हुं पण जीवनपर्यंत मन, वचन अने काया ए
त्रण योग्यी हिंसा नहि करूं, नहि करावुं के बीजा करता होय तेने अनुमोदन पण नहि आपुं.

अने हे भदंत ! पूर्वकाळमां थयेला पापथी हुं निवृत्त थाउं छुं. मारा आत्मांनी साक्षीए ते पापने निंदुं छुं. आपनी
साक्षीए ते पापनी अत्रगणना करूं छुं अने हवे तेवा पापकारी कर्मथी मारा आत्माने सर्वथा अळगो करूं छुं.

पदमे-पहेला	पातथी	पचक्खामि-त्याग	करूं छुं	वायरं-चादर (मोडुं)
भंते-भगवंत	वेरमणं-विरमवुं	से-ते		तसं-त्रसकाय
महच्चण-महाव्रतने विगे	सव्वं-सर्वथा	सुहमं-सुहम (नानुं)		थावरं-स्थावर
पाणाइनायाओ-प्राणाति-	पाणाइनायं-प्राणातिपात	वा-अथवा (के)		नेव-नहिज

सयं-पोते
पाणे-प्राणोने
अइवाइज्जा-हणीश
अन्नेहिं-बीजा पासे
पाणे-जीवोने
अइवायाविज्जा-हणावीश
अइवायंते-हणताने

वि-पण
अन्ने-बीजाओने
न-नहि
समणुजाणामि-भलो जा-
णीश अथवा अनुमोदीश
जावज्जीवाए-ज्यामुधी
जीबुं त्पां सुधी

तिविहं-त्रिविधे
तिविहेणं-त्रिविधे
मणेणं-मनपणे
वायाए-वचनपणे
काएणं-कायावडे
करेमि-करुं
कारवेमि-कराबुं

करंतं-करताने
पि-पण
उवट्ठिओमि-उठचोछुं
सव्वाओ-सर्वथा
पाणाइवायाओ-प्राणातिपा-
तथी
वेरमणं-विरमणथी

पढमे भन्ते ! महव्वए ? पाणाइवायाओ वेरमणं। सव्वं भन्ते ! पाणाइवायं पच्चक्खामि ।
से सुहुमं वा, बायरं वा, तसं वा, थावरं वा, नेव सयं पाणे अइवाइज्जा, नेवऽन्नेहिं पाणे
अइवायाविज्जा, पाणे अइवायन्तेऽवि अन्ने न समणुजाणामि, जावज्जीवाए तिविहं तिवि-
हेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि, तस्स
भंते ! पडिक्कमामि निन्दासि गरिहामि अप्पाणं वोस्सिरामि । पढमे भन्ते ! महव्वए उवट्ठि-
ओमि सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं ॥१॥

પ્રથમે ભદન્ત (હે ભગવન્) મહાવ્રતે? પ્રાણાતિપાતાદ્ વિરમણમ્, સર્વં ભદન્ત (હે ભગવન્) પ્રાણાતિપાતં પ્રત્યાખ્યામિ, તત્ મૃદ્ધમં વા, વાદરં વા, ત્રસં વા, સ્થાવરં વા, નૈવ સ્વયં પ્રાણિનમતિપાતયામિ, નૈવાન્યૈઃ પ્રાણિનમતિપાતયામિ, પ્રાણાન-તિપાતયતોઽપ્યન્યાન્ ન સમનુજાનામિ, યાવજ્જીવં ત્રિવિધં ત્રિવિદ્યેન મનસા, વચસા, કાચેન, ન કરોમિ, ન કારયામિ કુર્વન્તમ્પવન્યં ન સમનુજાનામિ, તસ્ય (તસ્માદ્) ભદન્ત (હે ભગવન્) પ્રતિક્રમામિ, નિન્દામિ, ગર્હે, આત્માનં વ્યુત્સજામિ, પ્રથમે ભદન્ત (હે ભગવન્) મહાવ્રતે ઉપસ્થિતોઽસ્મિ, સર્વસ્માત્ પ્રાણાતિપાતાદ્વિરમણમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સાધુઓનાં પંચમહાવ્રતો હે ભગવંત ! પહેલા મહાવ્રતમાં પ્રાણાતિપાતથી (જીવોને મારવાથી) પાછો હટું છે. હે ભગવન્, સર્વથા જીવોને મારવાનાં હું પચ્ચક્ષ્ણાણ કરું છું. કે જે અલ્પ જીવો અને મોટા જીવો (ત્રસના અલ્પ જીવો કુંથુવાદિ. ત્રસના વાદર જીવો ગાય ભેસ મનુષ્યાદિ. સ્થાવરના અલ્પજીવો વનસ્પતિ સંવંધી પનકાદિ, થાવરના વાદર જીવો પૃથ્વીકાયિકાદિ) એ સર્વ જીવોને હુ પોતે મારીશ નહિ, વીજા પાસે મરાવીશ નહિ, મારતાને સારો જાણીશ નહિ. જ્યાં મૃત્રી આ દેહમાં આત્મા છે, ત્યાં સુધી મન વચન કાયાએ કરી હું જીવને હણું નહિ, હણાં નહિ, હણતાને અનુમોદું નહિ. કોઈ જીવ અતીત કાળમાં હણાઈ ગયો હોય, તો હું તે પાપેથી પાછો વાળું છું, આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિંદું છું પર સાક્ષીએ તે પાપને ગર્હું છું. અને એવા અત્માના અશ્લાઘ્ય (નિંદનીક) અધ્યવસાયનો ત્યાગ કરું છું. ત્યાગ કરીને હે ભગવન્ મર્વથા જીવો ન મારવારૂપ પ્રથમ મહાવ્રતમાં હુ રહેલો છું ॥૧॥

અફ-હવે

દુષ્ટ-વીજા

થવરે-પહેલા પછીના

મહવ્વએ-મહાવ્રતને વિષે

વેરમણં-વિરમણું

સુસાવાયાઓ-મૃપાવાદથી

સર્વં-સર્વથા

मुसावायं-जुहुं वोलवानां
पचकुलामि-पचकुलाणं करुं
हुं (त्याग करुं)
से-ते

कोहा-क्रोधयी
वा-अथवा
लोहा-लोभयी
भया-भययी

हासा-हास्ययी
नेव-नहिज
सयं-पोते
मुसं-असत्य

वइज्जा-बोलीश
वायाविज्जा-बोलावीश
वयंते-बोलताने

अहावरे दुच्चे भन्ते ! महव्वए मुसावायाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! मुसावायं पच्च-
क्खामि । से कोहा वा, लोहा वा, भया वा, हासा वा नेव सयं मुसं वइज्जा, नेवइज्जेहिं मुसं
वायाविज्जा, मुसं वयन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि जावज्जीवाए, तिविहं तिविहेणं मणेणं
वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते । पडिक्क-
मामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । दुच्चे भन्ते । महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ
मुसावायाओ वेरमणं ॥२॥

अथापरे द्वितीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते मृषावादाद्विरग्रणम्, सर्वं भदन्त ! (हे भगवन्) मृषावादं प्रत्याख्यामि,
तद्यथा क्रोधाद्वा, लोभाद्वा, भयाद्वा, हास्याद्वा, नैव स्वयं मृषा वदामि, नैवान्यैर्मृषा वादये, मृषा वदतोऽप्यन्यान् न समनु-
जानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्य

(तस्माद्) भदन्त (हे भगवन्) प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्थजामि, द्वितीये, भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते उपस्थितोऽस्मि, सर्वस्मान् मृपावादाद्विरमणम् ॥ २ ॥

अर्थ—हे भगवन् ! वीजा महाव्रतमां असत्य बोलवानो त्याग करूं छुं. हे भगवन् ! यावत् जीवितपर्यंत क्रोधथी, लोभथी, भयथी, हास्यथी, हुं असत्य बोलीश नहि. वीजाने जुहुं बोलावीश नहि, जुहुं बोलनारनी अनुमोदना नहि करूं. यावत् जीवितपर्यंत त्रिविध मन, वचन, कायाए जुहुं बोलूं नहि, बोलताने सारो जाणुं नहि; कदाच पूर्वे असत्य बोलायुं होय, ते असत्यना पापथी हे भगवन् ! हुं पाछो हटुं छुं. आत्मसाक्षीए ते पापने निंदुं छुं. पर साक्षीए गर्हे छुं. ए अगुद्ध अन्धवसायथी अत्मा निवर्तविं छुं तेम करीने सर्वथा असत्य बोलवाथी निवृत्त थइने वीजा महाव्रतमां रहुं छुं. ॥२॥

तन्ने-त्रीजा	नगरे-नगरमां	अणु-सुक्ष्म (थोडुं)	गिण्हिज्जा-लेइश
अदिन्न-नहि आपेला (ना)	अरण्णे-अरण्यमां	थूलं-स्थूल, वादर (झाड्डुं)	गिण्हिाविज्जा-लेवरावीश
आदाणाओ-ग्रहणथी	अप्यं-अल्प	चित्तमंतं-सचित	गिण्हंतेवि-लेनाराने पण
गामे-गाममां	वहुं-बहु	अचित्तमंतं-अचित्त	

अहावरे ! तच्चे भन्ते ! महाव्वए ? अदिन्नादाणाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! अदिन्नादाणं पच्चस्सव्वामि । से गामे वा, नगरे वा, अप्पं वा, वहुं वा, थूलं वा, चित्तमंतं

दशवै०
॥ २१ ॥

वा, अचित्तमंतं वा, नेव सयं अदिन्नं गिण्हज्जा, नेवऽन्नेहिं अदिन्नं गिण्हविज्जा, अदिन्नं गिण्हन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि; जाव उजीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । तच्चे भन्ते ! महव्वए उवड्ढिओमि सव्वाओ अदिन्नादाणाओ वेरमणं ॥३॥

अथापरे तृतीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते अदत्तादानाद्विरमणम्, सर्वं भदन्त (हे भगवन्) अदत्तादानं प्रत्याख्यामि । तद् ग्रामे वा नगरे वा अरण्ये वा अल्पं वा बहु वा, अणु वा, स्थूलं वा, चित्तवद्वा, अचित्तवद्वा, नैव स्वयं अदत्तं शृक्कामि, नैवान्यैरदत्तं ग्राहयामि, अदत्तं शृक्कृतोऽप्यन्यान् न समनुजानामि, तस्य (तस्माद्) भदन्त (हे भगवन्) प्रति-क्रामामि, निन्दामि, गेहं, आत्मानं व्युत्सृजामि तृतीये भदन्त (हे भगवन्) महाव्रते उपस्थितोऽस्मि, सर्वस्माददत्तादानाद्विरमणम् ॥ ३ ॥

अर्थ—हे भगवन् ! ब्रिजा महाव्रतमां सर्वथा चोरी करवानो त्याग करूं। हे भगवन्, सर्वथा चोरी करवानां हुं पचक्खाण करूं। गाममां के नगरमां के अरण्यमां, थोडा मूल्यवाली के ज्ञाना मूल्यवाली, नानी के मोटी, सचित्त (सजीवन) के अचित्त (जीव विनानी), कोइपण वस्तु हुं धणीना आप्या बिना लेइश नहि, बीजा पासे लेवरबीज नहि।

॥ २१ ॥

तेताने अनुमोदीश नहि. यावन् जीवपर्यंत त्रिविधे त्रिविधे मन वचन, कायाए करी हुं चोरी करुं नहि, करावुं नहि, कर-
ताने अनुमोदुं नहि. पूर्वे चोरी करी होय तेथी पाछो हटुं छुं. आत्मसाक्षीए निंदुं छुं. पर साक्षीए गर्हुं छुं. खोटा अध्यव-
नायनो आत्माने त्याग करावुं छुं. एम सर्वथा चोरी करवानो त्याग करीने बीजा महात्रतमां रह्यो छुं. ॥३॥

नउत्ते-चोथा

मेद्वणाओ-भैथुनयी

मेद्वणं-भैथुन

दिव्व-देव संबंधी

माणुसं-मनुष्य संबंधी

तिरिक्खजोणिअं-तिर्यचयोनि

संबंधी

सेविज्जा-सेवीश

सेवाविज्जा-सेवरावीश

सेवते वि-सेवताने पण

अहावरे चउत्थे भन्ते ! महव्वए मेहुणाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! मेहुणं पच्चक्खामि ।
से दिव्वं वा, साणुसं वा, तिरिक्खजोणियं वा, नेव सयं मेहुणं सेविज्जा, नेवन्नेहिं मेहुणं
सेवाविज्जा, मेहुणं सेवन्ते वि अन्ने न समणुजाणामि । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं
वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडि-
क्कामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । चउत्थे भन्ते ! महव्वए उवड्ढिओमि
सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं ॥४॥

अथापरे चतुर्थे (भदंत !) भगवन् महाव्रते मैथुनाद्विरमणम्, सर्वं भगवन् ! मैथुनं प्रत्याख्यामि; तद्वैक्वम् वा, मानुषं

वा, तिर्यग्योनिकं वा, नैव स्वयं मैथुनं सेवे, नैवान्यैर्मैथुनं सेवयामि, मैथुनं सेवमानानप्यन्यान् न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन, मनसा, वचसा, कायेन, न करोमि, न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि; तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गौहं, आत्मानं व्युत्सजामि, चतुर्थे भगवन् ! महाव्रते उपस्थितोऽस्मि सर्वस्मान्मैथुनाद्विरमणम् ॥४॥

अर्थ—हे भगवन् ! आ चोथा ब्रह्मचर्यं नामना महाव्रतमां सर्वथा मैथुननो (विषय सेवननो) त्याग करं छुं. ते मैथुन देवतासंवंधी, मनुष्यसंवंधी, अने तिर्यचसंवंधी हुं पोते सेवुं नहि, बीजा पासे सेवरावुं नहि, सेवताने अनुमोडुं नहि. यावत् जीवितपर्यंत, त्रिविधे त्रिविधे, मन, वचन, कायाए मैथुन सेवुं नहि, सेवरावुं नहि, सेवताने अनुमोडुं नहि. पूर्वे तेनी प्रवृत्ति करी होय तेथी पाछो फरं छुं. आत्मसाक्षीए निंदुं छुं. परसाक्षी ए गडुं छुं. अथुद्द अध्यवसायथी पाछो फरं छुं. एम सर्वथा मैथुननो त्याग करीने चतुर्थ ब्रह्मचर्य महाव्रतमां रवो छुं. ॥४॥

परिगिहंते—परिग्रहण करताने

परिग्रहं—परिग्रह ग्रहण करीश

परिगिहविज्ञा—समस्त

प्रकारे ग्रहण करावीश

पंचमे—पांचमा

परिग्रहाओ—परिग्रहथी

अहावरे ! पञ्चमे भन्ते ! महववए परिग्रहाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! परिग्रहं पच्च-
क्खामि । से अप्पं वा, बडुं वा, अणुं वा, थूलं वा, चित्तमंतं वा, अचित्तमंतं वा । नेव संयं
परिग्रहं परिगिहिहज्जा, नेवन्नेहिं परिग्रहं परिगिहविज्ञा, परिग्रहं परिगिहहन्ते वि अन्ने

न समणुजाणिजा । जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि । पच्चमे भन्ते महव्वए उवट्ठिओमि सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं ॥५॥

अयापरे पच्चमे भगवन् ! महाव्रते परिग्रहादिरमणम् सर्वं भगवन् ! परिग्रहं प्रत्याख्यामि । तमल्पं वा बहुं वा अणुं वा सूक्ष्मं वा चित्तवन्तं वा अचित्तवन्तं वा नैव स्वयं परिग्रहं परिग्रह्णामि, नैवान्यैः परिग्रहं परिग्राहयामि, परिग्रहं परिग्रह्णतोऽप्यन्यान् न समनुजानामि । यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि, न कारयामि, कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्सृजामि । पंचमे भगवन् महाव्रते उपस्थितोऽस्मि सर्वस्मात् परिग्रहादिरमणम् ॥५॥

अर्थ—हे भगवन् । पांचमा महाव्रतमां सर्वथा परिग्रह्नो त्याग करूं छुं. ते परिग्रह अल्प मूल्यवालो, अथवा यणा मूल्यवालो होय, थोडो होय के झाडो होय, सजीव होय के निर्जीव होय, तो पण तेने छुं अंगीकार करूं नहि, जीजाने ग्रहण नहि करावूं, ग्रहण करवावाळानी अनुमोदना नहि करूं यावत् जीवपर्यंत त्रिविधे त्रिविधे मन, वचन कायाए करी परिग्रह राखूं नहि, रखावूं, नहि राखताने अनुमोदूं नहि. पूर्वे राख्यो होय तेनाथी पाछो हटूं छुं. आत्मसाक्षीए निंदूं छुं. परसाक्षीए गर्हे छुं ए अध्यवसायथी निवृत्त थाउं छं अने सर्वथा परिग्रह्नो त्याग करीने पांचमा महाव्रतमां स्थिर रहूं छुं. ॥५॥

छट्टे-छट्टा	खाइमं-खादिम (मीठाइ, दुध	भुंजाविज्जा-खवरावीश	हितने अर्थे
वए-व्रतने विपे	फळ, मेवो प्रमुख)	भुंजंते-खाता	उवसंपज्जित्ताणं-अंगीकार
राइभोअणाओ-रात्रिभोजनयी	साइमं-स्पादिम-(एलाइची	अन्न-वीजाने	करीने
राइभायणं-रात्रिभोजनने	सोपारी आदि मुखवास)	इच्चेयाइं-एम आ	विहरामि-विचरं छुं
असणं-अन्नन (अनाज)	राइं-रात्रिने विपे	महव्वयाइं-महाव्रतने	
पाणं-पाणी	भुंजिज्जा-खाइश	अत्तहिअट्ठिआए-आत्माना	

अहावरे छट्टे भन्ते ! वए राइभोअणाओ वेरमणं । सव्वं भन्ते ! राइभोयणं पच्चव्वखामि । से असणं वा, पाणं वा, खाइमं वा साइमं वा । नेव संयं राइं भुंजिज्जा नेवन्नेहिं राइं भुंजाविज्जा, राइं भुंजंतेऽपि अन्ने न समणुजाणामि । जावज्जीवाए, त्तिविहं त्तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेसि न कारवेसि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते पडिक्कामामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोस्सिरामि । छट्टे भन्ते ! वए उवट्ठिओमि सव्वाओ राइभोअणाओ वेरमणं ॥६॥ इच्चेयाइं पंचमहव्वयाइं राइभोअणवेरमणछट्टाइं अत्तहियट्ठियाए उवसंपज्जित्ताणं विहरामि ॥

અથાપરે પઠે ભગવન્ ! વ્રતે રાત્રિભોજનાદ્વિરમણમ્ સર્વ ભગવન્ ! રાત્રિભોજનં પ્રત્યાહ્યામિ । તદ્દશનં વા પાનં વા ત્યાગં વા સ્વાયં વા નૈવ સ્વયં રાત્રૌ શુઞ્ઞે, નૈવાન્યૈ રાત્રૌ ભોજયામિ, રાત્રૌ શુઞ્ઞાનાનપ્યન્યાન્ ન સમનુજાનામિ । યાવજ્જિવં ત્રિવિધં ત્રિવિધેન મનસા વચસા કાયેન ન કરોમિ, ન કારયામિ કુર્વન્તમપ્યન્યં ન સમનુજાનામિ, તસ્ય (તસ્માદ્) ભગવન્ પ્રતિરૂપામિ, નિન્દામિ, ગેહં, આત્માનં બ્યુત્સૃજામિ । પઠે ભગવન્ વ્રતે ઉપસ્થિતોઽસ્મિ સર્વસ્માદુરાત્રિભોજનાદ્ વિરમણમ્ ॥૩॥ इत्येनानि पञ्चमहाव्रतानि रात्रिभोजनविरमणपष्ठानि आत्महितार्थमुपसंपद्य विहरामि ॥

અર્થ—હે ભગવન્ ! સર્વથા રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરું છે. તે અશન, પાણી, સ્વાદિમ, સ્વાદિમ આ ચાર પ્રકારનો ખાદ્યાર હું પોતે રાત્રે ત્યાગ નહિ, ત્રીજાને સ્વચરાત્રીશ નહિ, સ્વાતાને અનુમોદીશ નહિ, યાવત્ જીવિતપર્યંત ત્રિવિધે ત્રિવિધે મન, વચન, સ્વાયાં કરી હું રાત્રે ત્યાગ નહિ સ્વચરાત્રીશ નહિ, સ્વાતાને અનુમોદીશ નહિ. પૂર્વે તેવી પ્રવૃત્તિ કરી હોય તેવી નિવર્તું છે. આત્મસાક્ષીએ નિર્દુ છે. પરસાક્ષીએ ગૃહું છે, અને એવા અધ્યવસાયનો આત્માને ત્યાગ કરાવું છે. આ પ્રમાણે મર્ગયા રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરી, છઠ્ઠા રાત્રિભોજનવિરમણવ્રતમાં રહું છે. એમ આ પાંચ મહાવ્રતો અને છઠ્ઠું રાત્રિ ભોજન વિરમણ, આત્માના હિતને અર્થે અંગીકાર કરીને હું વિચરું છે. ॥૬॥

ને-ને	સંજય-સંજમવાન્	પાવકર્મ-પાપકર્મને	પરિસાગઓ-સમામાં રહેલો
મિહુરુ-માયુ	વિરય-(તપમાં) આસક્ત	દિઆ-દિવસે	સુત્તે-સુતેલો
તા-અપના	પડિહય-પાછું હઠાવ્યું છે	રાઓ-રાત્રીએ	જાગરમાણે-જાગતો
મિહુરુણી-સાત્રી	પચસ્લાય-પચહલાણવડે	એગઓ-એકલો	પુઢર્વિ-પૃથ્વીકાયને

भिन्ति-नदीकिनारानी माटीने
सिलं-शिलाने मोटा पत्थरने
लेलुं-नाना पत्थरने (मेला
ससरखलं-सचित माटीथी
कायं-शरीरने
वत्थं-वस्त्रने
हत्थेण-हाथे

पाण-पगे
कट्ठेण-काष्ठवट्टे
किलिचेण-खीलावट्टे
अंगुलियाए-आंगलीए करी
सिलागहत्थेण-शलीवट्टे
सिलागाए-शलाकाना
समुदाये करी-लीटा वट्टे)

अलिहिज्जा-चधारे आळेखे
विलिहिज्जा-थोडुं ओळेखे
घट्टिज्जा-संघट्ट
भिदिज्जा-विदारण करे
अलिहाविज्जा-(बीजापासे)
थोडुं आळेखावे
घट्टाविज्जा-संघट्ट करावे

भिदाविज्जा-विदारण करावे
आलिघंतं-थोडुं आळेखनाराने
विलिघंतं-चधारे आळेखनाराने
घट्टंतं-संघट्ट करनारने
भिदंतं-विदारण करनारने

से भिक्खू वा भिक्खुणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्मे दिआ वा, राओ वा,
एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से पुढावि वा, भित्ति वा, सिलं वा, लेलुं वा,
ससरखलं वा कायं ससरखलं वा, वत्थं हत्थेण वा, पाण वा, कट्ठेण वा, किलिचेण वा, अंगुलि-
याए वा, सिलागए वा, सिलागहत्थेण वा, न आलिहिज्जा, न विलिहिज्जा, न घट्टिज्जा, न
भिदिज्जा, अन्नं न अलिहाविज्जा, न विलिहाविज्जा, न घट्टाविज्जा, न भिदाविज्जा। अन्नं अलि-
हंतं वा, विलिहितं वा, घट्टंतं वा, भिदंतं वा, न समणुजाणिज्जा। जावज्जीवाए तिविहं

तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करोमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥२॥

म भिक्षुवां भिक्षुकी वा संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा रात्री वा एकाकी वा परिषद्गतो वा सुप्तो वा ज्ञाग्रद्रा गुधिरौ वा, भित्ति वा, गिलां वा, लोष्टं वा, सरजस्कं वा कायं, सरजस्कं वा वस्त्रं, हस्तेन वा, पादेन वा, क्षोत्रेण वा, किञ्चित्तेन वा, अंगुलिक्रया वा, गलाक्रया वा, गलाकाहस्तेन वा, नाऽऽलिखेत्, न विलिखेत्, न घट्टयेत्, न भिन्न्यान् ग्रन्थं नाऽऽलेखयेत्, न विलेखयेत्, न घट्टयेत्, न भेदयेत्, अन्यमालिखन्तं वा, विलिखन्तं वा, घट्टयन्तं वा, भिन्दन्तं वा, न ममनुजानामि, यावज्जीवं विविधं विविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि। कुर्वन्तमप्यन्यं न ममनुजानामि तस्य (तस्माद्) भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे, आत्मानं व्युत्सृजामि ॥ १ ॥

अर्थ—ते संयमवान्, तपस्यामां आसक्त, पचक्रुषाणे करी पापकर्मने दूर करनार, एवा साधु अथवा साध्वीओए दिवसे अगर रात्रिण्, एरुत्रां हाय अगर पर्यदामां चेठेलां होय, मुतां होय अगर जागतां होय, तेमणे सचित्त माटी, नदीना किनारानी भोंन, मोटा सचित्त पत्थर, नाना पत्थरना दुकडाओ, उडेली सचित्त माटीवाळं शरीर, अने सचित्त धूळवाळां या पात्रादि नेओने पण हाथे करीने अथवा पगे करीने, लाकडे करीने, लाकडाना कटके करीने, आंगळीए करीने, लोढानी सज्जीए करीने, गळीओना समूहे करीने ते सचित्त माटी प्रमुखने पोते खोदवी, उखेडवी नहि, वारंवार उखाडवी नहि. एरु ठेराणेथो बीजे ठेराणे नांखवी नहि, भेदवी नहि, बीजा पासे खोदाववी के उखडाववी नहि. वारंवार उखडाववी

नहि. एक ठेकाणेथी बीजे ठेकाणे नंखावची नहि, भेदावची नहि, बीजो पोतानी मेळे आलेखतो होय, विशेषे चिलेखतो होय, संघटतो होय, भेदतो होय, तेने अनुगोदतो नहि. यावत् जीवपर्यंत मन वचन कायाए करी त्रिविने निविने पोते तेम करतुं नहि, नीजा पासे तेम करान्तुं नहि, तेम करताने अनुगोदतुं नहि, तेम जो कदाच श्रुं होय तो तेम करवाथी पाछं हवतुं. पोताना आत्मानी साक्षीए निंदतुं. गुरु साक्षीए गर्ही करवी. अने एवा विचारोथी पोताना आत्माने वोसराववो (पाछो ह्ताववो) ॥१॥

उदगं-पाणी	आसं-ठारतुं पाणी	हिमं-वरफ	महिअं-धुरतुं पाणी	करगं-करा	हरितणुगं-तरणा उपर रहेलुं पाणी	मुद्धोदगं-आकाशमांथी पडतुं पाणी	उदउल्लं-पाणीथी भिंजाणलुं
कायं-शरीर वतयं-नस्त	ससिणिद्धं-स्निग्ध, पाणीनी चीकाशवाळु	आमुसिज्जा-थोडुं अथवा एकवार फरसे	संफुसिज्जा-चारंवार फरसे	आनीलिज्जा-थोडुं अथवा एकवार हलावे	पवीलिज्जा-घणुं अथवा चारं-	कायं-शरीर वतयं-नस्त	आमुसिज्जा-थोडुं अथवा
वार हलावे	अखलोडिज्जा-थोडुं अथवा एकवार झाटके	फखलोडिज्जा-घणुं अथवा चारंवार झाटके	आयाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार तपावे	पयाविज्जा-घणुं अथवा च-धारे तपावे	आमुसिज्जा-थोडुं अथवा	एकवार फरसावे	संफुसाविज्जा-घणुं अथवा चारंवार फरसावे
						आवीलाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार पीडावे	पवीलाविज्जा-घणुं अथवा चधारे चार पीडावे
						अखलोडाविज्जा-थोडुं अथवा एकवार झटकावे	पखलोडाविज्जा-चधारे अ-

यवा यणीवार द्रटकावे
आयाविज्जा-योडुं अथवा
यणीवार तपावरावे
पयाविज्जा-यधारे अथवा
यणीवार तपावरावे
आमुमंतं-योडुं अथवा एक-

वार फरसताने
संफुमंतं-यणुं अथवा वधारे
वार फरसताने
आवीलंतं-योडुं अथवा एक
वार द्वाटकताने
पवीलंतं-यणुं अथवा वधारे

पीडताने

अक्खोडंतं-थोडुं अथवा एक
वार द्वाटकताने
पक्खोडंतं-यणुं अथवा यणी
वार द्वाटकताने
आयावंनं-थोडुं अथवा एक

वार तपावताने

पयावंतं-यणुं अथवा यणी
वार तपावताने

से भिक्खू वा, भिक्खूणी वा संजयविरयपडिहयपच्चक्खवायपावकम्मे दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से उदगं वा, ओसं वा, हिमं वा, महियं वा, करगं वा, हरितणुगं वा, सुद्धोदगं वा, उदउल्लं वा कायं, उदउल्लं वा वत्थं, ससिणिद्धं वा कायं, ससिणिद्धं वा वत्थं न आमुसिज्जा, न संफुसिज्जा, न आवीलिज्जा, न पवीलिज्जा, न अक्खोडिज्जा, न पक्खोडिज्जा, न आयाविज्जा, अन्नं न आमुसाविज्जा, न संफुसाविज्जा, न आवीलाविज्जा, न पवीलाविज्जा, न अक्खोडाविज्जा, न पक्खोडाविज्जा न आयाविज्जा, न पयाविज्जा, अन्नं आमुसंतं वा, संफुसंतं वा, आविलंतं वा, पवीलंतं वा, अक्खो-

डंतं वा, पक्खोडंतं वा, आयावन्तं वा, पयावन्तं वा न समणुजाणिज्जा, जावजीवाए, तिविहं
तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करोमि न कारवेमि करन्तं पि अन्नं न समणुजाणामि। तस्स
भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥२॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा,
सुप्तो वा, जाग्रद्वा, तदुदकं वा, अवश्यायं वा, हिमं वा, मिदिकां वा, करकां वा, हरतुं वा, शुद्धोदकं वा, उदकाद्रं वा
कार्यं, उदकाद्रं वा वल्लम्, नाऽऽमृशेत्, न संस्पृशेत्, नाऽऽपीडयेत्, न प्रपीडयेत्, नाऽऽस्फोटयेत्, न प्रस्फोटयेत्, नाऽऽता-
पयेत्, न प्रतापयेत्, अन्यं नाऽऽमर्शयेत्, न संस्पर्शयेत्, नाऽऽपीडयेत्, न प्रपीडयेत्, नाऽऽस्फोटयेत्, न प्रस्फोटयेत् नाऽऽ-
तापयेत् वा, न प्रतापयेत्, अन्यमामृशन्तम् वा, संस्पृशन्तम् वा, प्रपीडयन्तम् वा, नाऽऽस्फोटयन्तम् वा, प्रस्फोट-
यन्तम् वा, आतापयन्तम् वा, प्रतापयन्तम् वा, न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि
न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्य (तस्मात्) भगवन् ? प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गहै, आत्मानं व्युत्सजामि ॥२॥

अर्थ—संयमवान्. तपस्यामां आसक्त, पक्खोडंतं करी पापकर्मने दूर करनारा, एवा साधु अथवा साध्वीओए
दिवसे अगर रात्रे, एकलां होय अगर पर्पदामां वेदां होय, स्नानं होय अगर जागतां होय, तेमणे जमीनमांथी नीकळेळुं
पाणी, अथवा ओसनुं पाणी, हिमनुं पाणी, धुवरनुं पाणी, करानुं पाणी, तृणनां अग्र भाग उपर रहेळुं पाणी, आकाशमांथी
पडेळुं पाणी, पाणीथी भीजाएलु (पाणी झरतुं) शरीर, पाणीथी लीळुं वल्ल, ते प्रत्ये थोडुं अगर झाळ, एकवार अगर

યળીચાર ફરસરું નહિ, થોડી અગર ફાફી તેને પીડા કરવી નહિ, તેને થોડી અગર ફાફીવાર પછાડવું નહિ, નીચોવવું નહિ, થોડી અગર ફાફીવાર તપાવવું નહિ. પ્વીજરીતે વીજા પાસે કરાવવું નહિ, અને તેમ કરતા હોય તેને અનુમોદન કરવું નહિ, યાત્રા નીચપર્ચત ત્રિવિધે કરવું નહિ. વીજું પૂર્વની માફક સમજવું ॥૨॥

અગર્ણિ--તપાવેલા નોઢાનો

શુદ્ધ અગ્નિ

અગ્નિ

અંગારા-અંગારાને

મુમ્મુર-પરસાડનો અગ્નિ

અગ્નિ-મૂલ અગ્નિથી જુદો

પદેઓ ડ્યોતિલા અગ્નિ

ત્રાણ-ડાઝાનો અગ્નિ

ત્રાણ-અંગારોયાનો અગ્નિ

સુદાગર્ણિ-આરુડા વિનાનો

ઉર્ક-ઉલ્કાપાતનો અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિનાં નાંચે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

નિવ્વાવિજ્ઞા-પાળી નાંચી

ઓલવે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

નિવ્વાવિજ્ઞા-ઓલવાવરાવે

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

અગ્નિ-અગ્નિ

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, સંજયવિરયપહિહયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુતે વા, જાગરમાળે વા, સે અગર્ણિ વા, અંગાલં વા, મુમ્મુરં

वा, अच्चिं वा, जालं वा, अलायं वा, सुद्धागणिं वा, उक्कं वा न उंजिज्जा, न घटिज्जा, न भिंदिज्जा, न उज्जालिज्जा, न पज्जालिज्जा, न निव्वाविज्जा, अन्नं न उंज्जान्तं वा, घट्टतं वा, भिंदंतं वा, उज्जालंतं वा, पज्जालंतं वा, निव्वावंतं वा, न समणुजाणिज्जा जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥३॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा, सुप्तो वा, जाग्रद्वा, स अग्निं वा, अंगारं वा, मर्शुरं वा, अर्चिर्वा, ज्वालां वा, अलातं वा, शुद्धाग्निं वा, उल्कां वा, नोत्सिञ्चेत्, न घट्टयेत्, न भिन्द्यात्, नोज्ज्वालयेत्, न प्रज्वालयेत्, न निर्वापयेत्, अन्यं नोत्सेचयेत्, न घट्टयेत्, न भेदयेत्, नोज्ज्वालयेत्, न प्रज्वालयेत्, न निर्वापयेत्, अन्यमुत्सिञ्चन्तं वा, घट्टयन्तं वा, भिन्दन्तं वा, उज्ज्वालयन्तं वा, प्रज्वालयन्तं वा, निर्वापयन्तं वा, न समणुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कथेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समणुजानामि, तस्माद् भगवन् ! प्रतिक्रमामि, निन्दामि, गर्हे आत्मानं व्युत्सुजामि ॥३॥

अग्निना आरंभनो निषेध अने तेनी यतना.

અર્થ—સંયમવાન, તપસ્યામાં આસક્ત, અને પચ્ચક્ષણથી પાપકર્મને દૂર કરનાર એવા સાધુ, અગર સાધ્વીઓ, નગામેઝા લોઢા માંદેનો અગ્નિ, જ્વાળા રહિત અગ્નિ, અગ્નિના કળીયા, મૂઠ્ઠા અગ્નિથી તૂટેલી જ્વાળા, મૂઠ્ઠા અગ્નિનો સાથે વલ-મેઝી જ્વાળા, ઝંવાડીયાનો અગ્નિ, અંગારા, ઝલ્કાપાતનો અગ્નિ, એ આદિ સર્વ જાતનો અગ્નિ, તે પ્રત્યે ઇંચળાં પ્રમુલ્લથી વધારવો નહિ, હાથથી સંસ્પર્શવો નહિ, ધૂલ પ્રમુલ્લથી ભેદવો નહિ, વીંજળા પ્રમુલ્લના પત્રનથી વધારવો નહિ, અને પાળી પ્રમુલ્લથી ધોત્તવો નહિ, આમ પોતે કરવું નહિ, તેમ વીજા પાસે પણ કરાવવું નહિ. અને કરતાને મળો જાણવો નહિ, યાવત્ જીવ-પંચત્રિવિંચે ત્રિવિંચે કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું નહિ. વાકીનું પૂર્વવર્ જાણવું. ॥૩॥

સિપળ-થોળા ચામર વડે

વિદ્યુત્તેણ-વીંજળા વડે કરી

તાન્નિયંટેણ-તાડપત્રના વીંજળે

પત્તેણ-ત્તમલ આદિના પત્ર વડે

પત્તપંચેણ-ફેલના પાંદડાના

કટકે કરી

માદાળ-ગામ્મા ત્રયવા ડાઢ-

વડે

સાહાપંચેણ-ડાઢીના કટકા

વડે

પિદ્ધુત્તેણ-મોરની પીઠીવડે

પિદ્ધુત્તેણ-મોરપીઠીની

પુંજળી વડે

ચેલેણ-વલ્લ વડે

ચેલકચ્ચેણ-વલ્લના છેડા વડે

હત્થેણ-હાથવડે

મુદ્ધેણ-મુલ્લ વડે

અપ્પણો-પોતાના

વાહિરે-વહાર

ત્રિપુગલં-(દુય વિગેરેના)

પુદ્ધલ્લને

પુમેજ્જા-પુંકે

વીએજ્જા-વીંજે

પુમાવેજ્જા-પુંકાવે

વીઆવેજ્જા-વીંજાવે

પુમંતં-પુંકતાને

વીઅંતં-વીંજતાને

સે ભિક્ષુ વા, ભિક્ષુણી વા, સંજયવિરયપટિહયપચ્ચલાયપાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ

वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, सें सिएण वा, विहुयणेण वा, तालियंटेण वा, पत्तेण वा, पत्तभंगेण वा, साहाए वा, साहाभंगेण वा, पिहुणेण वा, पिहुणहत्थेण वा, चेलेण वा, चेलकन्नेण वा, हत्थेण वा, मुहेण वा, अप्पणो वा कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं न फुमिज्जा, न वीएज्जा, अन्नं न फुमाविज्जा, न वीआविज्जा, अन्नं फुमंतं वा, वोअंतं वा न समणुजाणिज्जा, जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करोमि न कारवेमि करंतं पि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥४॥

स भिक्षुर्वा, भिक्षुकी वा, संयतविरतप्रतिहृतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा, सुप्तो वा, जाग्रद्वा, स सितेन वा, विधुवनेन वा, तालवृन्तेन वा, पत्रेण वा, पत्रभंगेन वा, शाखा वा, शाखाभंगेन वा, पिच्छेन वा, पिच्छहस्तेन वा, चैलेन वा, चैलकर्णेन वा, हस्तेन वा, मुखेन वा, आत्मनो वा कायं, बाह्यं वाऽपि पुद्गलं न फूत्कारयामि, न वीजयामि, अन्यं न फूत्कारयामि, न बीजयांमि अन्यं फूत्कुर्वन्तं वा न समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि, तस्माद् भदन्त (हे भगवन्) प्रतिक्रमामि निन्दामि गृहे आत्मानं व्युत्सजामि ॥४॥

અર્થ—સંયમયાન્, તપસ્યામાં આસક્ત, અને પદ્મસ્વાણયી પાપ કર્મને દૂર કરનારાં, એવાં સાધુ અગર સાધ્વીઓ, દિવને અગર રાત્રે, ફર્યાં હોય, ઘણાં માણસમાં વેડાં હોય, મૃતાં હોય. અગર જાગતાં હોય, તેમણે ચામચઢે કરીને, વીંજ-પાણ કરીને, તાલવુંતે ફરીને, પાંદડાણ, પાંદડાંના કટકાણ કરીને, (કેલમ્પ્રમુલના) દુશની ડાઠીણ કરીને, ડાઠીના કટકાણ કરીને, મોર પોંછે કરીને, મોર પોંછીની પંજળીણ કરીને, વલ્લે કરીને. વલ્લના હેડાણ કરીને, હાથે કરીને, મોઢાણ કરીને, પોનાના શરીરને ધ્રુવવા કોડુ ડગ્ગાણ કરીને, ફુંકણું નહિ, વીંજણું નહિ, ફુંકતા, વીંજતાને અનુમોદનો પળ નહિ. યાવત્ ત્રીવનપર્યંત મન, વચન, કાયાણ કરી કરવું કરાવણું અનુમોદનું નહિ. વાકીનું પૂર્વવત્ સમજણું. ॥૪॥

વીણસુ-વીંજોમાં	જાયપડેસુ-લેતર પ્રમુલને	હનેસુ-કાપેલા શાહની	સનાદિકને વિષે
વીણપડેસુ-વીંજમાં ઉપર	વિષે મુકેલા ભક્ષણ તથા	હાઠીને વિષે	મચ્છેજ્ઞા-જાય
નાંતેલી વીંજને વિષે	આસનને વિષે	છિન્નપડેસુ-કાપેલા શાહની	ચિઠ્ઠેજ્ઞા-ઉમો રહે
લેસુ-વીંમાંથી ડગી નીક- લેલા ઢાળાને વિષે	દરિણસુ-લીલી વનસ્પતિને વિષે	હાઠીની ઉપર મુકેલી વી- જને વિષે	નિસીઈજ્ઞા-વેસે તુઅટ્ટિજ્ઞા-મુણ
સ્વપડેસુ-વીંમાંથી ફળગો	દરિઅપડેસુ-લીલી વનસ્પ- તિની ઉપર મુકેલી વીંજને વિષે	સચિત્તેસુ-ઈંડાંદિકને વિષે	મચ્છાવિજ્ઞા-(વીંજાને)વલા
ફૂટેલા ધાન્યને વિષે		સચિત્તકોલપડિનિસ્સિણસુ- ધુળાદિકે યુક્ત ઇવા આ	ચિઠ્ઠાવિજ્ઞા-ઉમો રાલે
જાણસુ-ગાન્યનાં લેતરને વિષે			નિસીઆવિજ્ઞા-વેસાહે

तुअह्माविज्जा-सुवाढे चिद्धंतं-उभो रहेताने तुयद्धंतं-सुतो होय तेने
गच्छंतं-(वीजा) जनारने निसीअंतं-बेसताने

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, संजयविरयपडिहयपच्चक्खवायपावकम्मे, दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से वीएसु वा, बीयपइट्ठेसु वा, रुढेसु वा, रुढपइट्ठेसु वा, जाएसु वा, जायपइट्ठेसु वा, हरिएसु वा, हरियपइट्ठेसु वा, छिन्नेसु वा, छिन्नपइट्ठेसु वा, सचित्तेसु वा, सचित्तकोलपडिनिस्सिएसु वा, न गच्छेज्जा, न चिट्ठेज्जा, न निसीइज्जा, न तुअट्ठिज्जा, अन्नं न गच्छाविज्जा, न चिट्ठाविज्जा, न निसीआविज्जा, न तुअहाविज्जा, अन्नं गच्छंतं वा, चिट्ठंतं वा, निसीअंतं वा, तुयद्धंतं वा न समणुजाणामि जावज्जीवाए तिविहं तिविहेणं मणेणं वायाए काएणं न करेमि न कार्वेमि करंतंपि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भन्ते ! पडिक्कमामि निन्दामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥५॥

स भिक्षुर्वा भिक्षुकी वा, संयतविरतग्रतिहृतप्रत्याख्यातपापकर्मा, दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा,

दुखो ना जाग्रदा स बीजेण वा, बीजप्रतिष्ठेण वा, रुढेण वा, रुढप्रतिष्ठेण वा, जातेण वा, जातप्रतिष्ठेण वा, हरितेण वा, हरिप्रतिष्ठेण वा, छिन्नेण वा, छिन्नप्रतिष्ठेण वा, सचित्तेण वा, सचित्तकोलप्रतिनिश्चितेण वा, न गच्छामि, न तिष्ठामि, न निपीदामि, न त्वग् वर्तयामि, अन्यं न गमयामि, न स्यापयामि, न निपादयामि, न त्वग् वर्तयामि, अन्यं गच्छन्तं वा, तिष्ठन्तं वा, निपीदन्तं वा, त्वग्वर्तयन्तं वा, समनुजानामि, यावज्जीवं त्रिविधं त्रिविधेन मनसा वचसा कायेन न करोमि न कारयामि कुर्वन्तमप्यन्यं न समनुजानामि तस्माद् भगवन् ! प्रतिक्रमामि निन्दामि गर्हे आत्मानं व्युत्सृजामि ॥५॥

अर्थ—संयमवान्, तपस्यामां आसक्त, अने पञ्चक्खाणयी पाप कर्मने दूर करना साधु अगर साध्वीओए, दिवसे अगर रात्रे एकत्र होय अगर पर्षदामां चेडां होय, मृतां होय अगर जागतां होय, तेमणे शालि प्रमुखनां बीजने विपे, भगवा बीज जेना उपर रणां होय एवा आसनादिने विपे, ज्यां अंकुरा उग्या होय तेने विपे, अंकुरावाळां आसनादि विपे, मोटा छोट प्रमुखने विपे, अगर छोडवाळा आसनादि विपे, लीला घासने विपे, अगर लीला घासवाळा आसनादिने विपे, मनिच उंटां प्रमुखने विपे अगर घुणावाळां लाकडादिक उपर जवुं आववुं नहि, वेसवुं नहि, उभा रहेवुं नहि, अने गुं पण नहि, बीजाने मोरुखावी वेसारयो, उभो रखाववो, के सुवरावो नहि, अने तेम करताने अनुमोदवो पण नहि, यावन् बीजपर्यंत मन, वचन कायाए त्रिविधे, त्रिविधे, करवुं. कराववुं के अनुमोदवुं नहि. बीजुं पूर्ववत् समजवुं ॥५॥

बीजं—बीज
 पर्यगं—पर्यग
 हेतुं—हेतुवो

पिपीलियं—कीडी
 हत्थंसि—हाथ उपर
 पायंसि—पग उपर

बाहुंसि—बाहु उपर
 ऊरंसि—साथळ उपर
 उदरंसि—पेट उपर

सीसंसि—माथा उपर
 वत्थंसि—वस्त्रने विपे
 पडिगहंसि—पात्रने विपे

कंबलंसि-कांबलीने विषे
पायपुच्छगंसि-डंडासणने विषे
रयहरणंसि-रजोहरणने विषे
गुच्छगंसि-गुच्छने विषे
उंडगंसि-मात्राना भाजन विषे
दंडगंसि-दांडाने विषे

पीढगंसि-वाजाठने विषे
फलगंसि-पाटीआने विषे
सेज्जंसि-शय्याने विषे
संथारगंसि-संथाराने विषे
अन्नयरंसि-बीजाने
तहप्पगारे-तेवा प्रकारे

उवगरणजाए-उपकरण स-
मूहने विषे
तओ-त्यांथी
संजयामेव-प्रयत्नवडे
पडिलेहिय-पडीलेहीने
पमज्जिय-पुंजीने

एगंतं-एकांत स्थानकने
अवणिज्जा-मूके
नो-नहि
संघायं-जत्थामां एकठा
करीने
आवज्जिज्जा-पीडा पमाडे

से भिक्खू वा, भिक्खुणी वा, संजयविरयपडिहयपच्चक्खायपावकम्ममे, दिआ वा, राओ वा, एगओ वा, परिसागओ वा, सुत्ते वा, जागरमाणे वा, से कीढं वा, पयंगं वा, कुंयुं वा, पिपीलियं वा, हत्थंसि वा, पायंसि वा, बाहुंसि वा, उरंसि वा, उदरंसि वा, सीसंसि वा, वत्थंसि वा, पडिगहंसि वा, कंबलंसि वा, पायपुच्छगंसि वा, रयहरणंसि वा, गुच्छगंसि वा, उंडगंसि वा, दंडगंसि वा, पीढगंसि वा, फलगंसि वा, सेज्जंसि वा, संथारगंसि वा, अन्नयरंसि वा तहप्पगारे उवगरणजाए तओ संजयामेव पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिअ पमज्जिअ एगंतमवणिज्जा, नो संघायमावज्जिज्जा ॥६॥

स भिक्षुर्वा भिक्षुनी वा संयतचित्तप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा दिवा वा, रात्रौ वा, एकाकी वा, परिपद्गतो वा, मुक्तो वा, नाग्रहा, स कीटं वा, पतंगं वा, कुंभुं वा, पिपीलिकां वा. हस्ते वा, पादे वा, बाहौ वा, ऊरुणि वा, उदरे वा, शीर्षे वा, यत्र वा, प्रतिग्रहे वा, कम्बले वा, पादपोच्छने वा, रजोहरणे वा, गुच्छके वा, उदके वा, दंडके वा, पीठके वा, फलके वा, नद्यायां वा, संस्तारके वा, अन्धतरस्मिन् वा तथा प्रकारे उपरुणजाते ततः संयतमेव प्रतिलिख्य प्रतिनित्य प्रमृज्य प्रमृज्यैकान्तमपनयामि नो संघातमापादयामि ॥६॥

त्रसजीवनी यतना

अर्थ—संयमवान्, तपस्यामां आसक्त पञ्चत्वाणे करी पापकर्मने दूर करनार, साधु अगर साध्वी, दिवसे अगर रात्रिप, एतन्वां होय अगर समुदायमां होय, मृतां होय अगर जागतां होय, तेमणे कीडा, पतंगीआं, कुंभुवा, कीडीओ. आदि हाथमां, पगमां, बाहुमां, साथळमां, उदरमां, माथामां, वल्लमां, रजोहरणमां, गुच्छामां, उदकमां (तरणी विषे अगर मानाना भोजनमां) दंडामां, बाजोटमां, पाटीआमां, वस्तिमां, संघारामां, अगर बीजां पण साधुनां उपयोगी उपकरणोने रिने, सोइ पण देहानेगी जीवो आची चडया होय, तो प्रयत्ने करीने, प्रतिलेखी, प्रतिलेखीने प्रमार्जी प्रमार्जीने एकांत स्थळमां मूर्ता पण तेमने एकरा करीने पीडा करची नहि ॥६॥

गाथा १ धी १० गाथाना हृदा शब्दार्थ

अनयं-अजयणाए
नरमाणो-चाळतो

पाणभूयाई-जस अने स्था-
वर जीवोने

हिसइ-हणे
बंधइ-बांधे

पात्रयं-पापने
कर्मं-कर्मने

तं-तेथी
से-तेने
होइ-होय
कडुअं-कडवुं
फलं-फल
चिहमणो-उभो रहेनारो
आसमाणो-वेसतो
सयमाणो-मृतो
भुंजमाणो-खातो

भासमाणो-बोलतो
कहं-कैवीरीते
वरे-चाले
चिह्ने-उभो रहे
आसे-वेसे
सए-मूई रहे
भुंजंतो-खातो
भासंतो-बोलतो
जयं-जयणाए

अजयं चरमाणो अ, पाणभूयाइं हिंसइ । बन्धइ पावयं कम्मं, तं से होइ कडुअं फलं ॥१॥

अयतं चरंश्च, पाणिभूतानि हिनस्ति । वन्धाति पापकं कर्म, तस्मात्तस्य भवति कडुकं फलम् ॥१॥

अर्थ—अयत्नाथी (उपयोग रहित) चालनार प्राणिभूत (नाना प्रकारना जीवो) नी हिंसा करे छे अने तेथी ते जे पापकर्मनो बंध करे छे ते कर्मनु कडवुं परिणाम तेने पोताने ज भोगवहुं पडे छे.

विशेष—उपयोग पडले जागृति के प्रावधानता वगर माणस चालतो होय तो रस्ते चालता नाना प्रकारना जीवोनी हिंसा थाय, ते प्रकारे वरेक टंकाणे समजयं

અજયં ચિદ્રુમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ । વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૨॥
અયનં તિષ્ઠંથ, પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૨॥

અર્થ—અયત્નાયી ડખો રહેનાર ડખા રહેતાં પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તેનાયી તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું તેને કહનું ફલ મોગવનું પડે છે.

અજયં આસમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ । વન્ધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૩॥
અયતપામીનંથ પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૩॥

અર્થ—અયત્નાયી વેમનાર વેસતાં પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તે દ્વારા તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું કહનું પરિણમ તેને મોગવનું પડે છે.

અજયં સયમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ । વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૪॥
નયનં ત્રયાનંથ, પ્રાણિભૂતાનિ હિનસ્તિ । વન્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૪॥

અર્થ—અયત્નાયી ત્રયન કરનાર મૂતાં મૂતાં પળ પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તેનાયી તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું કહનું ફલ તેને મોગવનું પડે છે.

અજયં મુંજમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ । વંધઈ પાત્રયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૫॥

અયતં શુદ્ધાનશ્ર, પ્રાણિભૂતાનિ દ્વિનસ્તિ । વધ્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૫॥

અર્થ—અયત્નાથી (અપ્રકાશિત પાત્રમાં) ભોજન કરતાં કિંવા રસની આસક્તિથી ભોજન કરતાં (તે ભોજન કરનાર) પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તે જે પાપકર્મ વાંધે છે. તેનું તેને કહડું ફલ ભોગવવું પડે છે.

અજયં ભાસમાણો અ, પાણભૂયાઈ હિંસઈ । બંધઈ પાવયં કર્મમં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૬॥

અર્થ—ભાપમાણશ્ર પ્રાણિભૂતાનિ દ્વિનસ્તિ । વધ્નાતિ પાપકં કર્મ, તસ્માત્તસ્ય ભવતિ કહુકં ફલમ્ ॥૬॥

અર્થ—અયત્નાથી (વિચાર્ય વગર) વોલનાર પ્રાણિભૂતની હિંસા કરે છે અને તેનાથી તે જે પાપકર્મ વાંધે છે તેનું તેને કહડું ફલ ભોગવવું પડે છે.

શિશ્ય પ્રશ્ન પુછે છે કે હે ભગવન્ મારે કઈ રાતે વર્તવું ?

કહં ચરે ? કહં ચિદ્ધે, ? કહમાસે ? કહં સપ્ ? । કહં મુંજન્તો ભાસન્તો, પાવકર્મમં ન બંધઈ ॥૭॥

કર્મ ચરેત્ કથં તિષ્ઠેત્, કથમાસીત કથં શયીત । કથં શુદ્ધાનો ભાપમાણઃ, પાપકર્મ ન વધ્નાતિ ॥૭॥

અર્થ—કેમ ચાલવું ? કેમ ઉખાં રહેવું ? કેમ સૂવું ? કેમ સ્વાવું ? અને કેમ વોલવું ? કે જેથી પાપ-

કર્મ ન વંધાય ?

જયં ચરે જયં ચિદ્ધે, જયમાસે જયં સપ્ । જયં મુંજન્તો ભાસન્તો, પાવકર્મમં ન બંધઈ ॥૮॥

યતં ચરેદ્ધતં તિષ્ઠેત્, યતમાસીત યતં શયીત । યતં શુદ્ધાનો ભાપમાણઃ, પાપકર્મ ન વધ્નાતિ ॥૮॥

અર્થ—ઇર્યાસમિતિપૂર્વક ચાલવું, ઉપયોગપૂર્વક ઉપા રહેવું, ઉપયોગપૂર્વક વેસવું, ઉપયોગપૂર્વક મૂવું, ઉપયોગપૂર્વક ખોજન કરવું અને ઉપયોગપૂર્વક ચોલવું. તેમ કરવાથી પાપકર્મ વંચાય નહિ.

સત્ત્વભૂયસ્પ્રભૂયસ્સ, સમ્મં મૂયાઙ્ પાસઓ । પિહિઆસવસ્સ દંતસ્સ, પાવકમ્મં ન વંધઙ્ ॥૯॥

મર્ચયૂતાન્મયૂતસ્ય, સમ્યગ્ ભૂતાનિ પચ્ચતઃ । પિહિતાસ્રવસ્ય, દાન્તસ્ય પાપકર્મ ન વચ્ચતે ॥૯॥

અર્થ—તે સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના આત્માસમાનજાળનાર તથા પ્રાણીમાત્ર પર સમદષ્ટિથી જોનાર અને પાપના આઘતો (પાપનાં આગમનો) ને રોકનાર હોય છે તેવા દમિતેન્દ્રિય સંયમીને પાપકર્મનો વંધ થતો નથી.

વિશેષ—અમામાર્ણક પાપલાગ તથા દ્વિચિદ્રમન પાપકર્મના રોધક છે. તેઓ નવાં પાપોનું આવડુ થતુ નથી.

પટ્ટમેનાણં તઓ દયા, ઇવં ચિટ્ઠઙ્ સવ્વસંજણ્ । અન્નાણી કિં કાહી, કિં વા નાહી સેય પાવગં ॥૧૦॥

પ્રથમં જ્ઞાનં નતો દયા, ઇવં તિષ્ઠતિ સર્વસંયતઃ । અજ્ઞાની કિં કરિષ્યતિ, કિં વા જ્ઞાસ્યતિ શ્રેયઃ પાપકમ્ ॥૧૦॥

અર્થ—પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી જ દયાનું સ્થાન છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનપૂર્વક દયા પાલ્લાથી સાધુ સર્વથા સંયમી રહી નક્કે છે તેવું જાણીને—મંચમી પુરુષો વર્તે છે કારણકે અજ્ઞાની જન થું કરશે? અથવા પોતાને માટે થું કલ્યાણકારી છે કે થું પાપકારી છે તેને કેમ જાણી શકશે?

વિશેષ—અહિંસાનો વિરેક ન હોય તો ઉત્તરથી કેમ્ભાતો અહિંસા પળ દિગાહ્યે પરિણમે છે માટે દરેક ક્રિયામાં જ્ઞાનને પહેલું રાખવું છે.

દશવૈ ॥ ૩૩ ॥

અ ૪

સોના-સાંભળીને
જાણઈ-જાણે
કહાણ-નહયાણ યા સંયમ-
નો માર્ગ
પાવગં-પાપનો માર્ગ
ઉપયં-નહતે
પિ-પણ
સેયં-શ્રેય, કલ્યાણ (કારક)
સમાયરે-સમાનરે
જો-જે
જીવે-જીવોને
વિ-પણ
ન યાણેઈ-ન જાણે
અજીવે-અજીવોને

માથા ૧૧ થી ૨૦ છૂટા શબ્દાર્થ

જીવાજીવે-જીવ અને અજી- નોને	તયા-ત્યારે ગઈ-ગતિને સઘ-સર્વ	ના રાગદ્વેષ ચાહિરં-વહારના મુંડે-મુંડ
અયાણંતો-નહિ જાણતો	જીવાણ-જીવોની	મચિતાણં-ચહેને
કહં-કેવી રીતે	વદ્ધવિહં-ઘણા પ્રકારે	પવ્યઈ-વિક્ષા હે
સો-તે	પુણ્યં-પુણ્યને	અણગારિઅં-અનગારીકપણું
નાહીઈ-જાણે	બંધં-બંધને	(સાધુપણું)
સંજમં-સંજમ	શુભલં-ગોક્ષને	સંચરં-સંચરને
વિયાણેઈ-વિશેષ જાણે	નિર્વિદદ-અસાર કરો જાણે	ઉક્ષિદં-ઉત્ક્રુષ્ટ
વિયાણંતો-વિશેષ પ્રકારો જાણતો	ભોણ-ભોગોને	ધમ્મં-ધર્મને
દ્વ-નિશ્ચે	દિવ્વે-દેવ સંવંધી	પાસે-પરસે
જયા-ડ્યારે	ચડ્ય-ત્યાગ કરે	અણુતરં-ઉત્તમ
પણ-પ	સંભોગં-સંભોગને, સંજોગને	ધુણઈ-ઠાઠો નાંચે
	સંભિતર-અભ્યંતર (અંદર)	કમ્મચયં-કર્મરૂપી રજને

પ્રતોદિ-મિત્યાદ્રષ્ટિયું

! કલ્પસં-પાપ, મેલ

કંડ-કરેલું, કર્મ

દેવે કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ મુચીની પ્રગતિ થતાવે છે:—

સોચા જાણહ કલ્લાણં, સોચા જાણહ પાવગં । ઉભયં પિ જાણહ સોચા, જં સેયં તં સમાયરે
શ્રુત્વા જાનાતિ કલ્યાણં, શ્રુત્વા જાનાતિ પાપક્રમ્ । ઉભયેડપિ જાનાતિ શ્રુત્વા, ચચ્છેયસ્તત્ સપાચરેત્ ॥૧૧॥

અર્થ—પર્મનું યથાર્થ શ્રવણ કરીને મુમુક્ષુ કલ્યાણકારી થું છે? તેમજ પાપકારી થું છે? તે જાણે છે. ને આ વલ્લને
ગાંધગ્ધાચી માર્ગ રીતે જાણો ગ્રહે છે. ને જે સારું હોય તેને આદર કરે છે.

જો જીવે વિ ન ચાણહ, અજીવે વિ ન ચાણહ ! જીવાજીવે અચાણંતો, કહં સો નાહીહ સંજમં
યો જીવાનપિ ન જાનાતિ અજીરાનપિ ન જાનીતે । જીવાજીવાજ્ઞાનન્, કયં સ જ્ઞાસ્યતિ સંયમમ્ ॥૧૨॥

અર્થ—જે જીવેને પણ જાણતો નથી તેમ જ અજીવેને પણ જાણતો નથી તે જીવાજીવેને નહિ જાણવાથી સંયમને
કેમ જાણી ગરુજો ?

જો જીવે વિ ચિયાણંહ, અજીવે વિ ચિયાણહ । જીવાજીવે વિચાણંતો, સો હુ નાહીહ સંજમં ॥૧૩॥
યો જીરાનપિ વિજાનાતિ, અજોવાનપિ વિજાનાતિ । જીવાજીવો વિજાનન્, સ હિ જ્ઞાસ્યતિ સંયમમ્ ॥૧૪॥

અર્થ—જે જીવેને જાણે છે નયા અજીવેને પણ જાણે છે તે જીવાજીવેને જાણતો સંયમને પણ યથાર્થ જાણી ગરુજો.

હવે જીવાદિના જ્ઞાનથી માંડીને સુક્તિ સુધીનો ક્રમ કહે છે:—

જયા જીવમજીવે ચ, દોવિ એ વ્રિયાણહ । તયા ગંઢં બહુવિહં, સઘં જીવાણ જાણહ ॥૧૪॥

યદા જીવાજીવૌ ચ, દ્વાવપિ-એતૌ વિજાનીતે । તદા ગતિં વહુવિધામ્, સર્વજીવાનાં જાનાતિ ॥૧૪॥

અર્થ—હ્યારે જીવ તથા અજીવ એમ બન્ને તત્ત્વોને જાણે છે ત્યારે તે સર્વ જોવોની વહુ પ્રકારની ગતિને પણ જાણી શકે છે.

જયા ગંઢં બહુવિહં, સઘજીવાણ જાણહ । તયા પુણં ચ પાવં ચ, બંધં સુખલં ચ જાણહ ॥૧૫॥

યદા ગતિં વહુવિધામ્, સર્વજીવાનાં જાનાતિ । તદા પુણ્યં ચ પાપં ચ, વંધં મોક્ષં ચ જાનાતિ ॥૧૫॥

અર્થ—હ્યારે વધા જીવોની સર્વ પ્રકારની ગતિ જાણે છે ત્યારે તે શુદ્ધ પુણ્ય, પાપ, વંધ અને મોક્ષ એમ ચારે વસ્તુઓને જાણી શકે છે.

વિશેષ—પાપ અને વધથી શ્રી ગતિ થાય છે ? અને પુણ્યથી કેટું વાણસુખ અને કર્મસુખિયી કેવો આનંદ મળે છે તે સુશુદ્ધ વરાબર સમજી શકે છે

જયા પુણં ચ પાવં ચ, બંધં સુખલં ચ જાણહ । તયા નિવિદ્દે ભોણ, જેદિવે જેચ માણસે ॥૧૬॥

યદા પુણ્યં ચ પાપં ચ, વંધં મોક્ષં ચ જાનાતિ । તદા નિર્વિન્તે ભોગાન્, યાન્ દિવ્યાન્યાન્ ચ માણુપાન્ ॥૧૬॥

અર્થ—હ્યારે પુણ્ય, પાપ, યંત્ર અને મોક્ષના સ્વરૂપને જાણે છે ત્યારે તે દેવ અને મનુષ્ય इत्यादि સંવંધીના કામ-
ખોગોથી નિર્વેદ પામે છે. (વિરાગ્ય પામી કામખોગોથી નિવૃત્ત થાય છે.)

જયા નિદ્વિદગ્ ભોષ, જે દિવે જે ચ માણુસે । તયા ચયડ સંજોગં, સઙ્ખિમન્તરં વાહિરં ॥૧૭॥

यदा निर्विन्दे भोगान्, यान् दिव्यान् यान् च मानुषान् । तदा त्यजति संयोगम्, साध्यन्तरं चाद्यम् ॥१७॥

અર્થ—હ્યારે દેવતા અને મનુષ્ય સંવંધી ખોગો પરથી નિર્વેદ પામે છે ત્યારે તે આશ્ચંતર ક્રોધાદિ અને વાળ ધન
મંયોગની શ્રામકિને ત્યજી નકે છે.

વિશેષ—આશ્ચર્યનાર મયોગ દટલે તત્કારિનો મંયોગ અને વાણસયોગ દટલે હુડંબાદિનો સયોગ.

જયા ચયડ સંજોગં, સઙ્ખિમન્તરં વાહિરં । તયા મુંડે ભવિત્તાણં, પદ્મદગ્ અળગારિયં ॥૧૮॥

यदा त्यजति संयोगम्, साध्यन्तरं चाद्यम् । तदा मुण्डो भूत्वा, पद्मजत्पनगारिताम् ॥१८॥

અર્થ—હ્યારે આશ્ચંતર અને વાળ સંયોગોને તજે છે ત્યારે જ તે દ્રવ્ય અને ભાવથી મુંડિત વનીને અળગાર ધર્મ
ગ્રંગીતાર કરે છે.

જયા મુંડે ભવિત્તાણં, પદ્મદગ્ અળગારિયં । તયા સંવરમુક્કિટં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં ॥૧૯॥

यदा मुण्डो भूत्वा, पद्मजत्पनगारिताम् । तदा संवरमुत्कृष्टं, धर्मं स्पृशत्यनुत्तरम् ॥१९॥

અર્થ—જ્યારે મુંડ થઈને તે અળગારપણું સ્વીકારે છે ત્યારે જ તે ઉત્કૃષ્ટ સંવર (પાપનું રૂંધન) રૂપ અનુચર ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે.

વિશેષ—ઉત્તમ ધર્મ પદ્ધતિ બાધ્યાશિષ્ય ધર્મ. બાહ્યો વિકાસ કર્યો પછી જ તે બાધ્યાશિષ્ય ધર્મને બારાળી વાળે છે.

જયા સંવરમુક્ષિટં, ધમ્મં ફાસે અણુત્તરં । તયા ધુણ્ઠ કમ્મરથં, અવોહિકલુસં કલં ॥૨૦॥

યદા સંવરમુક્ષિટં, ધર્મં સ્પૃશ્વત્યનુત્તરમ્ । તદા ધૂનાતિ કર્મરજઃ, અવોધિકલુપં કૃતમ્ ॥૨૦॥

અર્થ—જ્યારે ઉત્કૃષ્ટ સંવરરૂપ અનુચર ધર્મને સ્પર્શ કરે છે ત્યારે ગિચ્છાદિષ્ટરૂપ કલ્પગતાશ્રી સંનિત કરેલા પાપ-કર્મરૂપી મેલને દૂર કરી શકે છે.

૨૧ થી ૩૦ ગાથાના છૂટા શબ્દાર્થ

સન્વત્તગં—સર્વ ઠેકાણે વ્યાપેલું	નિર્ભિત્તા—રૂંધીને	દોષને રહેલો	સાયાડલગસ્સ—સુલને માટે
અભિગચ્છઠ્ઠ—સારી રીતે પામેલો	સેલેસિ—શૈલેશીપણને	સિદ્ધો—સિદ્ધ ભગવાન	આકુલ વ્યાકુલ
લોગં—લોકને	પઢિવજ્ઞઠ્ઠ—અંગીકાર કરે	સાસઓ—શાશ્વતો	નિગમસાઈસ્સ—(મૂઝમાં કહે-
અલોગં—અલોકને	સ્વચિત્તાણં—સ્વપાત્રીને	સુદ્ધસાયગસ્સ—સુલના આ-	લા વલતને ઓઝંગીને)
જિણો—કેવલજ્ઞાની ભગવાન	નીરઓ—કર્મરૂપ રજ રહિત	સ્વાદ કરનારને	અત્યંત મુદ્દ રહેનાર
જોગે—જોગોને	મત્થયત્થો—મસ્તકે અથવા	સમણસ્સ—સાધુને	ઉચ્છોલણાપહોઅસ્સ—ઘણું

પાત્રી તાપરી હાય પત્રની
શુદ્ધિ રાગ્યનાર

દુહા-દુર્લભ

શુભ-શુભિ, મોક્ષગતિ

તારિયગમ્ય-નેવાન

તપો-તપ

ગુણ-ગુણ

વદાણમ્ય-પ્રાપ્ત છે જેમને

દુઃખ-દુઃખ-મલ્લપતિવાલા

તંત્રિ-દામા

મંત્રમ-મંત્રમમાં

રયસ્મ-રક્ત

પરિમહે-પરિમહોને

ત્રિણંતસ્સ-ત્રીતનારને

મુલ્ક-મુલ્ક

મુગ્ધ-મુગ્ધિ

તારિયગમ્ય-નેવાને

પન્ના-પાછલી વયે

ત્રિ-પણ

ને-નેઓ

પયાયા-સન્માર્ગે ચાલતા

સ્ત્રિપં-જલદીથી

ગચ્છંતિ-જાય છે

અમરભવણાં-દેવલોકમાં

જાસ-જેમને

પિઓ-પ્રિય

તવો-તપ

સંજમો-સંજમ

વંધવેરેહિ-ત્રત્ત્વચર્યવંદે

ફેચેય-એ પ્રકારે આ

છઙ્ગીવિણિયં-છ ઝીવનીકા-

યની

સમ્પદિદ્ધી-સમ્પદ્દિ

જયે-જયણા કરે

દુહા-દુર્લભ

લહિતુ-પામીને

સામન્ન-શ્રમણપણું

કમ્મુણા-કર્મવંદે, ક્રિયાવંદે

ત્રિરાહેજાસિ-વિરાત્રે

જયા શુભા કમ્મરયં, અવોહિકલુસં કહં । તયા સવત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છહ ॥૨૧॥

યદા ધૂનાનિ દર્ભરજઃ, અવોધિસ્થુપં કૃતમ્ । તદા સર્વગં જ્ઞાનં, દર્ગનં ચાભિગચ્છતિ ॥૨૧॥

અર્થ-—જ્યારે મિથ્યાત્વદ્વારા ધનાદિ કાઢી શકો કરેલો કર્પરૂપી મેલ દૂર કરે છે ત્યારે જ સર્વલોકગ્રાપી (તેજસ્વી) જ્ઞાન અને કેવલ દર્શનને સાધક પામી શકે છે.

વિદેય-— ૧ શ્રા મદ, મદિત પત્તે લક્ષ્મણ એ ગ્રંથે દાખવા તર્કે માટે સંપૂર્ણ જ્ઞાન યાત્ર તે કેવલજ્ઞાન છે.

जया सवत्तगं नाणं, दंसणं चाभिगच्छइ । तया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली ॥२२॥
यदा सर्वत्रां ज्ञानं दर्शनं चाभिगच्छति । तदा लोकमलोकं च, जिनो जानाति केवली ॥२२॥

अर्थ—ज्यारे ते सर्वलोकव्यापी (केवल) ज्ञान अने केवलदर्शनने पामे छे त्यारे ते जिन (राग अने द्वेषरहित) केवली थईने लोक अने अलोकना स्वरूपने जानी शके छे.

जया लोगमलोगं च, जिणो जाणइ केवली । तया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ ॥२३॥
यदा लोकमलोकं च, जिनो जानाति केवली । तदा योगान्निरुध्य, शैलेशीं प्रतिपद्यते ॥२३॥

अर्थ—ज्यारे ते केवली जिन लोक अने अलोकना स्वरूपने जाणे छे त्यारे ते मन, वचन अने कायाना सर्व व्यापारोने रुंधीने शैलेशी (ज्यां मेरु जेवी आत्मानो निष्कंप स्थिति थाय छे ते) अवस्थाने पामे छे.

जया जोगे निरुंभित्ता, सेलेसिं पडिवज्जइ । तया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ ॥२४॥
यदा योगान्निरुध्य, शैलेशीं प्रतिपद्यते । तदा कर्म क्षपयित्वा, सिद्धिं गच्छति नीरजाः ॥२४॥

अर्थ—ज्यारे ते योगोने रुंधीने शैलेशी अवस्थाने पामे छे त्यारे सर्व कर्मोनी क्षय करीने कर्मरूपी रजथी सर्वथा रहित वनी सिद्धगतिने प्राप्त थाय छे.

जया कम्मं खवित्ताणं, सिद्धिं गच्छइ नीरओ । तया लोगमत्थयत्थो, सिद्धो हवइ सासओ ॥२५॥
यदा कर्म क्षपयित्वा, सिद्धिं गच्छति नीरजाः । तदा लोकमस्तकस्थः सिद्धो भवति शाश्वतः ॥२५॥

અર્થ—અગરે મર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કર્મભૂમી રત્નથી રહિત થઈ સિદ્ધિગતિને પામે છે ત્યારે સ્વાભાવિકરીતે તાબોરના યમ્નક પર જઈ તે ગ્રામ્યન મિદ્ધ થાય છે.

નિર્દેશ—અગ્નિનો મુદ્ગ મમાર ઉપનં મમન્તો છે ત્યારે તે કર્મથી મર્વેયા રહિત થાય છે ત્યારે તે હેઠના કંતે મોઢે જાય છે.

મુહસાયગસ્સ સમણસ્સ, સાયાઉલગસ્સ નિગમસાહસ્સ ।

ઉચ્છોલણાપહોઅસ્સ, દુહ્હહા સુર્ગઈ તારિસગસ્સ ॥૨૬॥

મુલસ્યાનરુદ્ધસ્ય શ્રમણમ્ય, માતાહુલ્યસ્ય નિકામગ્નાથિનઃ । ઉત્તોન્નાપ્રધાવિનશ્ચ, દુર્લભા મુગતિસ્તાદ્યસ્ય ॥૨૬॥

અર્થ—જે મુગનો સ્વાદક અર્થાન્ માત્ર વાણ મુલનો જ અભિગ્રામી હોય, પોતાને કેમ મુલ મળે તે માટે આકુલ રહેતો હોય, તથાં કેવી રહેવાના સ્વાભાવિકો હોય અને સતત ઘાય પગ इत्यादि અંગોને વિશ્રુયા અર્થે ધોયા કરવાનો જેને સ્વાભાવ હોય તેવા માથુને મુગનિ દુર્લભ છે.

તવોગુણપહાણસ્સ, ઉજ્જુમહૂ લ્હનિતસંજસરયસ્ય । પરીસહે જિણંતસ્સ, સુલહા સુર્ગઈ તારિસગસ્સ ॥

તપોગુણપ્રધાનમ્ય, કુતુમ્ભેઃ શાન્તિર્મયપ્રસન્નસ્ય । પરીસદાન્ જયતઃ સુલભા, મુગતિસ્તાદ્યસ્ય ॥૨૭॥

અર્થ—જેનામાં આભ્યંતર તથા વાણ તપશ્ચર્યાના ગુણો પ્રધાનપણે છે, પ્રકૃતિથી સરલ, ક્ષમા તથા સંયમમાં રક્ત, વાતીય પરિપદોને જીતનાર તથા મુમુક્ષુજીવને સુગતિ પ્રાપ્ત થવી સુલભ છે.

पच्छा वि ते पयाया, खिपं गच्छंति अमरभवणाइं ।

जेसिं पिओ तवो संजमो अ खंति अ बंभचेरं च ॥२८॥

पश्चादपि ते प्रयाताः, क्षिपं गच्छन्त्यमरभवनानि । येषां प्रियाणि तपः संयमश्च, क्षान्तिश्च ब्रह्मचर्यञ्च ॥२८॥

अर्थ—जेमने तप, संयम, क्षमा अने ब्रह्मचर्य प्रिय छे तेचा पाछली वयमां पण संयम मार्गमां गयेला (मार्गने प्राप्त थयेला) मुसुओ शिघ्रताथी अमरभवनो (उच्च प्रकारनां देवलोकनां स्थानो) ने पामे छे.

इच्चयं छज्जीवणिअं, सम्मदिट्ठी सया जए ।

दुल्लहं लहितु सामणं, कम्मुणा न विराहिज्जासि ॥ तिबेमि ॥२९॥

इति छज्जीवणिआ णामं चउत्थं अज्झयणं समत्तं

इत्येतां षड्जीवनिकां, सम्यग्दृष्टिः सदा यतः । दुर्लभं लब्ध्वा श्रामण्यं, कर्मणा न विराघयेत् ॥२९॥ इति ब्रवीमि ॥

॥ इति षड्जीवनिका नाम चतुर्थमध्ययनं समाप्तम् ॥

अर्थ—आ प्रकारे हमेशां यत्नावान अने सम्यक्दृष्टि साधुए दुःखे करीने पामी शकाय तेवी साधुताने पामीने पूर्वोक्त षड् जीवनिकायनी मन, वचन अने काया एम त्रणे योगोथी प्रमादद्वारा विराघना न करे. एम सुधर्मास्वामी जंबुस्वामि नामना पोताना शिष्यने कहे छे.

॥ ए ममाणे षड्जीवनिका नामनुं चोशुं अध्ययन समाप्त थयुं.

अथ पिण्डैयणानाम् पंचममथ्ययनम्

पुत्र स्त्री वगैरे जगतनां समग्र प्रज्योम्नोनो त्याग करी समय जीवनने आत्मचिंतनमा विताववा माथे जगतने पोताने प्राप्त थयेल आत्मचिंतननो लाभ आपनार महात्माओ भिक्षा माटेना योग्य महा-पुरुषो छे. आ भिक्षा उपर जीवन चलावनार महापुरुषो पोतानी भिक्षा कोइपण जीवनी विराथना विना तेसज दानाने ते भिक्षा आपनां वीलकुल दुःख न थाय तेवी काळजी पूर्वक भिक्षा ग्रहण करनारा होय छे. भिक्षाथे जवायी मांडीने भिक्षा लइ पाछा करी केवीरीते भोजन करवुं ? त्यां सुधीनुं स्पष्ट वर्णन अर्द्ध करयामां आबुं छे.

गाथा ? थी ५ ना छटा शब्दार्थ

गंधे-रुद्रा रीने गाम्मे रुने	उमेण-आ	शुणि-शुनि	पुरओ-आगळ
पिण्ड-पिण्डा	रुद्रपञ्चोणेण-कर्मना योग-	चरे-चाले	जुग-धुसरा
सायंमि-रगने	चने करीने	पंदं-इळवे इळवे	मायाए-प्रमाण
अधंभेनो अमंजान (आ-	भजपायां-पातपाणीनी	अणुचिगो-उद्वेग विनानो	पेहमाणो-जोतो थको
पूतना रहिन)	गंयण-गवैपणा करे	अव्यक्लिखत्तेण-व्याक्षेप वि-	महि-पृथ्वी उपर
अमुन्निभो-अमूर्छित (आ-	गो अरण-गोनरीए	नानो, आकुळता रहिन	वज्जंतो-त्याग करतो
मत्ति विनानो)	गधो-गण्ढो	चैधमा-प्रनवडे	वीअ-वीज

हरिआइं-लीलोतरीने
पाणे-त्रसजीवने
दगं-पाणीने
मट्टिअं-माटीने
ओवार्यं-खाडाने
विसमं-विपम, उंचानीची

खाणुं-स्थंभने
विज्जलं-पाणी विनानी
परिवज्जाए-परिहरे
संकमेण-पाणी उपर पत्थर
अथवा लाकडानीं पांजवडे
गच्छेज्जा-जाय

विज्जभाणे-विद्यमान होय तो
परक्कमे-बीजे रस्ते
पवडते-पडते छते
से-ते
तत्थ-त्यां
पक्खलंते-लथडते छते

सुत्रार्थ.

उद्देश १

संपत्ते भिक्खकालम्मि, असंभंतो अमुच्छिओ । इमेण कम्मजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥१॥

संप्राप्ते भिक्षाकाले, असंभ्रातोऽमुच्छितः । अनेन क्रमयोगेन, भक्तपानं गवेषयेत् ॥१॥

अर्थ—भिक्षानो काळ प्राप्त थाय त्यारे व्याकुळतारहित अने मूर्खारहित साधु आ क्रमयोगशी भात पाणी.
(भिक्षा) नी गवेषणा करे.

से गामे वा नगरे वा, गोअरगगओ मुणी । चरे मंदमणुठिवग्गो, अव्वविखत्तेण चेअसा ।२॥

स ग्रामे वा नगरे वा, गोचराग्रगतो मुनिः । चरेमन्दमनुद्विग्नः, अव्याक्षिप्तेन चेतसा ॥२॥

अर्थ—ते गाम अथवा नगरमां गोचरी गयेछो मुनि उद्देगरहित अव्याकुळ चित्तशी मंद मंद (उपयोग पूर्वक) चाले.
चालती वखते केम चालवुं ते विधि बतावे छेः—

॥ ३८ ॥

पुरओ जुगमायाण, पेहमाणो महि चरे । वजंतो वीअहरियाइ, पाणे अ दगमट्टिअं ॥३॥

पुरनो गुणमात्रया, प्रेक्षमाणो महो चरेत् । वर्जयन्मीजहरितानि, प्राणिनः च उदरमृत्तिराम् ॥३॥

अर्थ—आगळ युग (चार हाथ) प्रमाण मृथी दृष्टि बराबर लंबावीने बीज, वनस्पति, प्राणीओ, सचेत जळ अने मनन मृत्तिका (थी दूर रहोने) ने दूर छोडीने बराबर जोया पछी ज उपयोग पूर्वक पृथ्वी पर चाले.

ओवायं विसमं स्वाणुं, विज्जलं परिवज्जए । संक्रमेण न गच्छिज्जा, विज्जमाणे परक्रमे ॥४॥

अयानं रिपमं स्वाणुं, रिज्जलं परिवर्जयेत् । संक्रमेण न गच्छद्, विद्यमाने पराक्रमे ॥४॥

अर्थ—पूर्वांक गुणमंत्र माधु; खाड के ऊंची नीची विषम जग्या अने दुश्मना लुंठां के कादववाळी जग्याने छोडी दे. तेमज बीजो मारो मार्ग होय तो खाडने ओळंगवा सारु काष्ठ, पापाण बगेरे गोठव्यां होय तो ते पर पण चाले नहि.

पचंडंते व से तरथ, पचखलंते व संजाए । हिंसेज पाणभूयाइं, तसे अटुव थावरे ॥५॥

प्रपलुन्वाज्जो नत्र, प्रस्मन् न वा मंयतः । हिंस्याह्मणिभूतानि, त्रसानथवा स्यावरान् ॥५॥

अर्थ—झारजे के तेवा विषम मार्गे जतां त्यां ते संयमी कदाच लपसी पडे के खाडामां पडी जाय तो तस (जत्रा चालना) नीरोनी तथा स्यावर जीवोनी हिंसा थाय.

माथा ६ श्री १० सुचीना छटा शब्दार्थ

नम्रा-ने मांटे

मृमपाहिण-भगवाननी आ-

अन्नेण-मीजे

जयमेव-जयणाएज

भंजए-चागिचिओ

याए चाल्नार

मग्गेण-मार्गे

परक्रमे-चाले

ઈગાલં-અંગારાના

છારિઅં-રાખના

રાસિ-ઢગલાને

તુસ-ફોતરાંના

ગોમયં-છાળના

સસરવલેહિં-રજેકરી સહિત

પાણિં-પગવઢે

સંજઓ-સાધુ

તં-તેને

નફક્મ્મે-ન ઓઝંને

ચરેજ-જાય

તમ્હા તેણ ન ગચ્છિજ્જા, સંજાણ સુસમાહિણ । સઙ્ગ અણેણ મગ્ગેણ, જયમેવ પરક્કમે ॥૬॥

તસ્માત્તેન ન ગચ્છેત્, સંયતઃ સુસમાહિતઃ । સત્યન્યસ્મિન્માર્ગે, યતમેવ પરાક્રમેત્ ॥૬॥

અર્થ—મોઢે સુસમાધિવંત સંયમી વીજો સારો માર્ગ હોય તો તેવા વિપમ માર્ગે ન જાય. અને જો સારો માર્ગ ન જ હોય તો તે માર્ગે બહુ ઉપયોગ (સંભાલ) પૂર્વક ગમન કરે.

વાસે-વરસાદ

વાસંતે-વરસતે

મહિઆણ-ધુમસ, ધુંવાર

વ-અને

પઙ્ગતિણ-પહતે છતે

મહાવાયે-મોઢો વાયરો

વાયતે-વાતે છતે

તિરિચ્છ-તિછીં ગતિણ

સંપાદમેસુ-સંપાતિમ જીવો

હડતે છતે

વેસ-વેશ્યાનાં

સામંતે-ઘરની આસપાસ

વંમચેરે વ્રહ્મચર્ય

અવસાણુણ-(નાશ કરનાર

દૃષ્ટિથી) વશ કરનાર

વંમયારિસ્સ-વ્રહ્મચર્યવાલા

સાધુને

દંતસ્સ-ઈંદ્રિયો દમેલાને

હોજ્જા-હોય

તત્થ-ત્યાં

વિસોત્તિઆ-(સંજમરૂપ ધા-

ન્યને સુકવનાર)મનોવિકાર

અણાયયણે-ગોચરી નહિ

જવા લાયક ઘરમાં

ચરંતસ્સ-જતાને

સંસગીણ-સંસર્ગથી

અધિકલ્લણં-ચારંવાર

હુજ્જ-હોય

વયાણં-વ્રતોને

પીલા-પીઢા

સામણમ્મિ-સંજમમાં

અ-વલી

સંસઓ સંશય

જયમેવ પરક્કમે ॥૬॥

इंगालं छारिं रासिं, तुसरासिं च गोमयं । ससखेहिं पाएहिं, संजओ तं नइकमे ॥७॥

अंगारं धारिकं रासिं, तुसरासिं च गोमयम् । ससखस्त्रास्यं पादाम्बां, संयतस्तं नातिक्रमेव ॥७॥

अर्थ—मागमां रागानां अंगारानां अंगली तथा सख्यती राखना ढगला पर, डांगर इत्यादि फोतरांना ढगला के आन पर ननिच रखती गरगयेन्ना एने मंगमी पुल्ल गमन न करे के ओळंगे पण नहिं.

न चरेज्ज वामे नासंते, सहियाए च पडंतिए । महावाए च वायंते, तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥८॥

न चरेद्द रीं रपनि, मिद्धिहायां च पत्तन्याम् । महानाने वा वाति, तिर्यक् संपातिकेपु वा ॥८॥

अर्थ (चटहाय इत्यादिनी रसा मान) नरसाद नरसतो होय, धुंनर पडती होय, महावायु वातो होय के मार जात उडती होय तथा मायी, यन्त्र, पतंगिया वगेरे अनेक प्रकारना संगतिम जीवो उडी रखा होय तेवा मार्गमां राज गेरे वगरो मंगमीए गोनरी प्रर्थे न ज्ञं.

न चरेज्ज नैससामंते, वंभचेरवसाणुए । वंभयारिस्स दंतस्स, होज्जा तत्थ विसोत्तिआ ॥९॥

न चरेद्द रेडगामापन्ने, वचनयोपमाने । वप्पचारिणो दान्तस्य, भूयात्तत्र विसोत्तसिक्का ॥९॥

अर्थ—(रेरे वप्पनर्ग रसा मान कहे छेः-) वप्पनर्गना वातरूप वेश्या रहेती होय तेनो आसपासना प्रदेशमां एव मंगमी न जाय. कारण के दधिनेन्द्रिय अने वप्पचारी साधरुना चित्तमां ते निमित्तथी असमाधि थाय.

દસવૈ ૦
॥ ૪૦ ॥

અ ૦ ૫

વિશેષ—વૈદ્યાદિક ઋષ્ટ સ્ત્રીઓના વાતાવરણવાળા સ્થાનમાં તો હું પરંતુ તેની આસપાસના પ્રદેશમાં પણ ત્રણચારીએ જઈ નહિ. કારણ કે વિકારનાં વીજ કયા સજોગોમાં કયે વસ્તે પાંગરે તે કહી શકાય નહિ માટે સદા સાવધ રહેણ.

અગાયયણે ચરંતસ્સ, સંસર્ગીએ અભિવલ્લખં । હોજ વયાણં પીલા, સામણમ્મિ અસંસઓ ॥૧૦॥

અનાયતને ચરતઃ સંસર્ગેનાભીક્ષમ્ ! ધૂયાદ્રવતાનાં પીલા, શ્રામણે ચ સંશયઃ ॥૧૦॥

અર્થ—અને એવા કુસ્થાને જતાં ત્યાંના વાતાવરણનો વારંવાર સંસર્ગ થાય. તેવા સંસર્ગથી વ્રતોમાં પીલા ઉત્પન્ન થવાનો ભય રહે અને સાધુતામાં સંશય થાય.

ગાથા ૧૧ થી ૧૫ મી સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

તમ્હા—તે માટે
એ—એ પ્રકારે
ત્રિઆણિત્તા—જાણીને
દોસં—દોષને
દુગ્ગહ—દુર્ગતિ
વટ્ટુણં—વધારનાર
વજ્જાએ—વર્ણ

એગંતં—મોક્ષમાર્ગનો
અસિસએ—આશ્રય કર્યો છે
જેણે
સાણં—કુતરાને
સૂયં—વિઆયેલી
ગર્વિ—ગાયને
દિત્તં—મદોન્મત્ત

ગોણં—વલ્લદને
હયં—ઘોડાને
ગયં—હાથીને
સંહિભં—વાલક રમતાં હોય
તે ઠેકાણેથી
કલહં—કલહવાળી જગ્યાને
યુહં—યુદ્ધને, લડાઈને

દુરઓ—દૂરથી
પરિવજ્જાએ—ત્યાગ કરે
અણુબાએ—હંચુ નહિ જોતો
નાવણાએ—નીચું નહિ જોતો
અપ્પહિદ્ધે—હસત નહિ પામતો
અણાણલે—અનાકુલ
ઈંદિઆઈ—ઈંદ્રિયોને

नशपातं-जै इन्द्रियोना जे गोयरे-गोचरीने सिने
 रिपय होय नेने इमंती-इसती
 दमना-दयीने हुलं-हुल. वंय
 दुरदरस्य-इनामजो इरुच-इंजु
 धामपाणो-बोयतो प्रचय नीनुं

आओअं-गोखने
 थिगलं-(भीतमां) पुरी नां-
 खेळुं अथवा चणी लीयेळुं
 दारं-चारणाने
 संधि-सांधने. खातरने

तम्हा गअं विआणिता, दोसं दुग्गइवइडणं । वज्जए वेससामन्तं, मुणी एगंतमस्सिए ॥१३॥

नम्मादेव विजाय, दोणं दुर्गतिवर्धकम् । वर्मयेद्वेदश्यासामन्तं, मुनिरेकान्तमाश्रितः ॥१२॥

अर्थ-पाटे पहात मुक्तियो इच्छु क मुनि आ प्रमाणे दुर्गतिने वधारनार अने दोयोनुं अगर जाणीने वेश्या
 (रक्षेती होय ने) ना पादोसमां गमनागमन करुं छोडी दे.

साणं सुदेअं गाविं, दित्तं गोणं हयं गयं । संडिम्भं कलहं जुद्धं, दूरओ परिचज्जए ॥१२॥

भानं नृपां गां, इणं गोणं इयं गजम् । सडिम्भं रुद्धं युद्धं, दूरतः परिचर्जेयन् ॥१२॥

अर्थ-इयां गजरां, ताजी नमुनि पायेली गाय, मदोन्मत्त वज्जद बोडो के गज होय तथा वाळकोनुं क्रीडास्थान
 के रुद्ध अने युद्धनुं स्थान होय नेना स्थानने दूरभीज छोडी देवु.

दग्गवणाणि-पाणिआराओने
 विनिज्जाए-निहाळे
 संकट्टाणं-शंकाणां स्थानकने
 विचज्जए-विशेष प्रकारे वर्जे

अणुन्नए नावणए, अप्पहिट्ठे अणाउले । इंदिआइं जहा भागं, दमइत्ता सुणी चरे ॥१३॥

अनुन्नतो नाव्रनतः, अप्रहृष्टोऽनाकूलः । इन्द्रियाणि यथाभागं दमयित्वा मुनिश्चरेत् ॥१३॥

अर्थ—मार्गे चालतो मुनि बहु जंचुं मुख राखे नहि के बहु नीचुं मुख राखे नहि तेमज खोराक वगेरे सुंदर मळवाथी बहु राजी न थाय के न मळवाथी व्याकुळ न थाय. तेवीरीते पोतानी इन्द्रियो तथा मननुं बराबर समतोलपणुं जाळवीने तथा तेनुं दमन करीने विचरे.

दवदवस्स न गच्छेज्जा, भासमाणो अ गोअरे । हसन्तो नाभिगच्छेज्जा, कुलं उच्चावयं सया
द्रुतं द्रुतं न गच्छेत्, भापमाणश्च गोचरे । हसन्नाभिगच्छेत्, कुलमुच्चावचं सदा ॥१४॥

अर्थ—हंमेशां डच्च के नीच कुटुंबमां अभेदभावे गोचरी जनार संयमी बहु उतावळुं न चाले तेमज चालतां चालतां न हसे के न बोले.

आलोअं थिगलं दारं, संधिदग्भवणाणि अ । चरन्तो न विणिज्झाए, संकट्टाणं विवज्जए १
आलोकं स्थगितं द्वारं, संधिसुदक्भवनानि च । चरन्न विनिध्यायेत्, शंकास्थानं विवर्जयेत् ॥१५॥

अर्थ—गोचरी गयेलो साधु गृहस्थोना घरनी बारीओ के गवाक्ष सामे, दीवालौना सांधाना विभाग सामे, वारणा सामे, बे घरनी संधीना विभाग सामे के पाणी राखवाना पाणीयारा सामे वगेरे एवां एवां शंकांनां स्थानोने दूरथी छोडी दे. चालतां चालतां तेवां स्थानो पर लक्ष न आपे.

गाथा १६ थी २० सुधीना हृदा आश्चर्य

रजो-राजानी गिहवर्द्धण-ग्रहपतिनी, वरना धर्पणी रहस्य-छानी बात आरक्खियाण-ओटवाळनी संकिळेसकरं-वणो हेरा थाय तेवां याणं-स्थानरु मरये पाडिहुटं-निपेय करेलां हुलं-हुल पयिसे-पेसे	मामगं-माहं कहेनार अचियत्तं-अपीतिकर चिअत्तं-पीतिकर साणी-टाटपट्टीनो पडदो पावार-कांवळ पिहिय-टोकेलं अप्पणा-पोते नावपंगुरे-उयाडे नहि कनाडं-कमाड नो पणुलिजा-हडसेले नहि जगहंसि-अवग्रहने	अजाइया-माग्या विना गोअरग-गोचरीने विपे पविट-पेठेलो, गएलो वच्च-वडीनीति (झाडे जवुं) सुत्तं-लघुनीति (पेशाव) धारए-धारण करे ओगासं-अवकाश (जग्या) फासुअं-निजीव नचा-जाणीने अणुनविअ-रजा लइने वोसिरे-वोसिरावे (करे)	णीअ-नीचा हुवारं-वारणाने तमसं-अंधाराने हुटुगं-भोंयरदिक्कने परिवज्जए-वर्जे अचवसु विसओ-आंखे न जोवाय तेवां जरय-उपां पाणा-वसजीवो हुण्डिलेहगा-जोवा मुहकेल पडे
---	--	--	---

रजो गिहवर्द्धणं च, रहस्यसारक्खियाण य । संकिळेसकरं टाणं, दूरओ परिवज्जए ॥१६॥

राज्ञो ग्रहपतीनाञ्च, रहस्यं आरक्षिणां च । संक्लेशकरं स्थानं, दूरतः परिवर्जयेत् ॥१६॥

अर्थ-तेमज राजाओ, ग्रहपतिओ के कोटवाळ रहस्य (एकांत वार्तालाप) नां के जे क्लेशकर स्थानो छे तेने दूरथी ज छोडी दे.

पडि कुट्टं कुलं न पविसे, मामगं परिवज्जए । अचियत्तं कुलं न पविसे, चियत्तं पविसे कुलं ॥ १७ ॥
प्रतिकुट्टं कुलं न प्रविशेत्, मामकं परिवर्जयेत् । अपीतिकं कुलं न प्रविशेत्, प्रीतिकं प्रविशेत्कुलम् ॥ १७ ॥

अर्थ—लोकनिपिद्ध कुलमां प्रवेश न करे. वली जे गृहपतिए पोते ज निषेध कयौं होय के “भारे घेर न आवसो” तेवा गृहे तथा जे कुलमां जवाथी ते कुलना मनुष्यने अप्रीति थाय त्यां पण प्रवेश न करे पण जे कुलमां प्रेमभक्ति होय त्यां भिक्षु भिक्षार्थे प्रवेश करे.

साणोपावारपिहिअं, अपपणा नावपंगुरे । कवाडं नो पणुल्लिज्जा, उगगंहसि अजाइआ ॥ १८ ॥

शाणीप्राचारपिहितं, आत्मना नापट्टणयात् । कपाटं न प्रणोदयेत्, अवग्रहमयाचित्वा ॥ १८ ॥

अर्थ—गृहस्थने घेर भिक्षार्थे गयेलो मुनि घरना मालिकनी अवग्रह—रजा विना कमाडने तथा वारणा जेवा श्रमना के वांसना पडदाने उघाडे के ठेले नहि.

गोअरगपविट्ठो अ, वच्चमुत्तं न धारए । ओगासं फासुअं नच्चा, अणुन्नविय वोसिरे ॥ १९ ॥

गोचराग्रप्रविष्टश्च, वचोमूत्रं न धारयेत् । अवकाशं प्रासुकं ज्ञात्वा, अनुज्ञाप्य च व्युत्थजेत् ॥ १९ ॥

अर्थ—मलमूत्रनी शंका होय तो ते निवारीने पछी ज मुनि गोचरी माटे (भिक्षार्थे) प्रवेश करे. कदाचित् रस्तामां आकस्मिक शंका थाय तो मल किंवा मूत्र विसर्जन करवाने योग्य निर्जीव जग्या जोइ ते जग्याना खास मालिक होय तो तेनी आज्ञा लइने निवारी ले. पण मलमूत्रनी शंकाने दवाववा प्रयत्न न करे.

નીચં દુવારં તમસં, કુટ્ટગં પરિવજ્જાણં । અચક્ખલુવિસઓ જતથ, પાણા દુપ્પહિલેહગા ॥૨૦॥
 નીચદ્વારં તમસં, કોણ્ણકં પરિવર્જયેત્ । અચક્ખલુવિપયો યત્ત, માણિનો દુપ્પતિલેખનીયાઃ ॥૨૦॥

અર્થ—જે ઘરતું નીચું ચારણું હોય, જે ઘરમાં અંધકાર વ્યાપ્ત હોય, કે હુંડું ખોંચરું હોય તે ઘરમાં મુનિ ભિક્ષાર્થે ન જાય. ત્યાં આગલ અંધારું હોવાથી કંઈ આંખથી જોઈ શકાય નહિ અને તેથી ઇર્યાસમિતિ ન જલવાય તેથી જીવોનો હિંસાનો પણ ભય રહે.

ગાથા ૨૧ થી ૨૫ છૂટા શ્લોકાર્થ

જતથ—જ્યાં
 પુપ્ફાઈ—ફૂલો
 વીઆઈ—વીજ
 વિપ્પદ્વાઈ—વિલારાયેલાં
 કોટ્ટણ—કોઠારમાં, ઘરના ચાર
 (ગામાં)
 અહુણા—દમળાં
 ઉચ્છલિતં—છીંપેલા

હહં—લીલું
 દદ્ધુણં—દેલીને
 ઇલ્લગં—વકરાને
 દારગં—વાલકને
 સાણં—કુતરાને
 વચ્છગં—વાછરડાને
 કુટ્ટણ—ઘરના ચારણામાં
 હહંધિયા—ઓલંચીને

પવિસે—પેસે
 વિવહિત્તાણ—કાઠી મુકીને
 (હઠાડીને, દુર કરીને)
 સંજણ—સંજમી
 અસંસત્તં—પ્રેમ ન રાખતાં
 પલોહજ્ઞા—અવલોકન કરે
 નાહરુસાવલોઅણ—(ઘરમાં અ-
 તિ દુર જોવું નહિ

ઉત્તુહં—વિકસિત નેત્રે
 ન વિનિજ્જાણ—જોવે નહિ
 નિયદ્વિજ્જ—પાછો વળે
 અયંપિરો—વોલ્યા સિવાય
 અહંભૂમિ—ભૂમિની મર્યાદા
 મુકીને
 ન ગચ્છેજ્ઞા—જાય નહિ
 ગોયરગગઓ—ગોચરીણ
 ગણ્ણો

कुलस्स-ते कुलनी (मर्यादाने)

जाणिता-जाणीने

मिअं-मित, मर्यादा करेली

परकम्मे-जाय

तत्थेव-त्यांज

पडिलेहिज्जा-पडिलेहे,

रहे

भूमिभागं-भूमिकाना भागप्रत्ये

वचस्स-वडीनीति करवाना

विअकवणो-विचक्षण

सिणाणस्स-नहावाना स्थान-

कन्तुं

स्थानकन्तुं

संलोगं-जोडुं

परिवज्जए-परिहरे

जत्थ पुप्फाई बीआई, विप्पइन्नाई कोठए । अहुणोवलित्तं उल्लं दट्ठुणं परिवज्जए ॥२१॥

यत्र पुष्पाणि बीजानि, विप्रकीर्णानि कोष्ठके । अधुनोपलिप्तमार्द्रं, द्रष्ट्वा परिवर्जयेत् ॥२१॥

अर्थ—ज्यां आगळ बीज के फूल वेरायां होय अथवा जे स्थान ताजुं लिपण थवाथी लीछुं के भीनुं होय तो तेहुं जाणीने त्यां मुनि न जाय.

एल्लगं दारगं साणं, वच्छगं वा वि कुठए । उल्लंघिआ न पविसे विउहित्ताण च संजए ॥२२॥

एल्लकं द्वारकं श्वानं, वत्सकं वापि कोष्ठके । उल्लङ्घ्य न प्रविशेत्, व्युह्य च संयतः ॥२२॥

अर्थ—संयमी मुनि गृहस्थना घरने विषे वाळक, वकरो के कूतरो अथवा वाछरडो होय तो तेने ओळंगीने के तेने वेगळा करीने पण प्रवेश न करे.

विशेष—ओळंगवाथी कदाच पडी जवाय अने हठाववाथी कूतरो के तेहुं प्राणी पोताने इजा करे.

असंसत्तं पलोइज्जा, नाइदूरावलोअए । उप्फुल्लं न विनिज्झाए, नियट्ठिज्ज अयंपिरो ॥२३॥

असंस्कृतं प्रलोचयेत्, नापि दूरादवलोकयेत् । उत्सृष्टं न विनिश्चयेत्, निर्वर्तवान्मलाकः ॥२३॥

अर्थ—गृहस्थने घर गयेलो मुनि (भिक्षा देनारी स्त्री अथवा कोई व्यक्ति पर) आसक्तिपूर्वक कष्ट पण न जुए. आपत्तेम दूर दूर जोया न करे अने द्रष्टिने विक्रासीने पण न जुए. परंतु भिक्षा न मळे तो बोलया बिना पाछो फरे.

चित्रोप—चारंपार फेद तांगे जोबाधी के आम तेम दूर दूर जोबाधी गृहस्थने भविष्यस उत्तरय धवानुं कारण मळे माटे तेम करुं भिक्षुने उचित नथी.

अद्भूतमिं न गच्छेज्जा, गोअरगगओ सुणी । कुलस्स भूमिं जाणिता, मिअं भूमिं परक्रमे ॥२४॥

अतिभूमिं न गच्छेत्, गोचराग्रगतो मुनिः । कुलस्य भूमिं ज्ञात्वा, मितां भूमिं पराक्रमेत् ॥२४॥

अर्थ—गोचराग्र (भिक्षार्थे) गयेलो मुनि, जे कुलनो जेवो आचार होय त्यां सुधीनी परिमित भूमिमां ज गमन फरे. ते गृहस्थनी चांधेली मर्यादाधी आगळ गमन न करे.

चित्रोप—जंन सुतिओ माटे उच विचार अने वर्तनवाळां कुटोमां भिक्षानी छुट छे तो पण भिन्नभिन्न कुळना ज्ञाति के धर्मगत रिवाज प्रमाणे तेमना परतो मर्यादालां रक्षीने ज भिक्षु छुट भिक्षा मेळवे.

तथैव पडिलेहिज्जा, भूमिभागां विअक्खणो । सिणाणस्स य वच्चस्स, संलोणं परिवज्जए ॥२५॥

तत्रैव पविलेखयेत्, भूमिभागां विचक्षणः । स्तानस्य च वर्चसः, संजोकें परिवर्जयेत् ॥२५॥

अर्थ—ज्यां आगळ उभा रहेबाधी स्तानागार के मळ विसर्जनगृह (संडास) देखातुं होय तो ते स्थानने छोडी अन्य विभागां जाइ शुद्ध स्थानतुं निरीक्षण करी विचक्षण साधक त्यां भिक्षार्थे उभो रहे.

वग-पाणी
गद्दी-गादी
अ-अने
आयाणे-लावचानो मार्ग
बीआणि-बीज
हरियाणि-लीली वनस्पति
परिवज्जंतो-परिहरतो
निद्विज्जा-उभो रणे

रातिविअ-सर्व इंद्रिओने
समापिए-वक्षमां रालीने
तत्थ-त्यां
से-तेने
चिद्वमाणस्स-उभा रोलोने
पाण-पाणी
भोयणं-भोजन
अकप्पिअं-नहि कल्पे तेनुं

न च्छिज्जा-इच्छे नहि
पडिगाहिज्जा-ग्रहण करे
कप्पिअं-कल्पतुं होय तेनुं
आहारंती-गिक्षा लावचारी
सिआ-क्यानित् (ढोछे-नेरे
परिसाहिज्जा-भोग्य उपर
दितिअं-आपनारीने

पडिआइस्से-कहो
तारिसं-तेनुं
संगणगणी-पणे चांपती
पाणाणि-जीनेने
असंजगकरिं-(साधुने निमिचे
जीव हिंसा करनारी
नणा-जाणीने
तारिसिं-तेनी रीने

वगमद्विअआयाणे, बीआणि हरिआणि अ । परिवज्जंतो चिद्विज्जा, सन्विदिअ समाहिण् ॥२६॥
उदकयुत्तिकादाने (मार्गे), बीजानि हरितानि च । परिजर्जगत् तिष्ठत्, सर्वेन्द्रियसमाश्रितः ॥२६॥

अर्थ-सर्व इंद्रियोणी समाधिन्त मुनि पाणी के गादी लावचानो मार्ग होय ते तथा बीजो के लीलोतरी स्थाने तजीने प्रायुक्त स्थाने भिक्षार्थे उभो रहे.

तत्थ से चिट्ठमाणस्स, आहारे पाणभोअणं । अकप्पिअं न इच्छिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पिअं २७

अर्थ—तेन प्रकारे साधुना माटे सचित्तमां अचित्त वस्तु मेळवीने के सचित्त वस्तुपर अचित्त वस्तु राखीने अथवा सचित्त वस्तुची संयत्न करीने के सचित्त पाणीने हलावीने तेमज वरमां वर्षादिहुं पाणी धर्युं होय तेमां अवगाहन (प्रवेश) करीने के तेने वहार चळित करीने सचित्त वस्तुने वाजु मूकीने जो आहार पाणी श्रमण माटे लावे तो ते देनार वीने मुनि कहे के तेहुं भोजनपान मने खपे नहि.

पुरेकम्मेण हत्येण, दळवीए भायणेण वा । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥३२॥

पुरः कर्मणा हस्तेन, दर्व्यां भाजनेन वा । दत्तौ प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥३२॥

अर्थ—काइ पुरा कर्मवाळां हाथ, कडळी विगेरे वासण्या आहार पाणी आपे तो ते आपनार स्त्रीने कहे के ते मने कल्पे नहि.

विशेष—पुगार्थ एवले आहारपाणी श्शोरपवा पहेलां सचित्त पाणीही हाथ, कडळी वगेरे धोइने दोष लगाडवो ते अने वाहार पाणी आप्या पळी तेवो दोग लगाडवो तेने पश्चात्कर्म कहेवाय छे.

एवं उदउल्ले ससिणिद्धे, सप्तरक्खे, मट्ठिआओसे । हरिआलेहिंगुलए, मणोसिला अंजणे लोणे॥

एवमुदकांश्च सस्निग्धेन सरजस्केन मृत्तिकोपाभ्यां । हस्तिालेन हिंगुलेन, मनः शिलांजनेन लवणेन ॥३३॥

गेरुअ वन्निअ, सेट्ठिअ, सोरट्ठिअपिट्ठुकुक्खसकएअ । उक्किट्ठुसंसट्ठे संसट्ठे चैव वोद्धव्वे ॥३४॥

गैरिक वर्णिका शेट्ठिका, सौराष्ट्रिका पिष्टुकुसकृतेन । उत्कृष्टा संस्पृष्टाभ्यां, संस्पृष्टैश्च वोद्धव्यः (हस्त): ॥३४॥

साहट्ट-एकटु करीने
निक्खिवित्ताण-मुक्तीने
घट्टियाणि-संघट्टीने
समणहाए-साधुने अर्थे
संपणुल्लिया-एकटुं हलावीने
ओगाहइत्ता-(जळादिमां)
पेक्कीने
चलइत्ता-आधुं पाछुं काढीने
पुरेकम्मेण-साधुने माटे प-

ढेलां धोइने
दब्बीए-कडछीए करी
भायणेण-भाजने करीने
ससरक्खे-सचित्त धूळे करी
मट्टीआओसे-माटी तथा
खारे करी
हरिआले-हरताळे करी
हिगुल्लए-हिगळोके करी
मणोसिला-मणसोले करी

उक्किठ-मोटा फल
संसठे-खरडेला
वोधव्वे-जाणवुं
असंसठेण-अणखरडया
दिज्जमाणं-आपेछुं
इच्छिज्जा-इच्छे
पच्छाकम्मं-पश्चात् कर्म
जहिं-जयां
भवे-होय

साहट्ट निक्खिवित्ता ण, सचित्तं घट्टियाणि य । तहेव समणहाए, उदगं संपणुल्लिया ॥३०॥
संहत्य निक्षिप्य, सचित्तं घट्टयित्वा । तथैव श्रमणार्थं, उदकं संपणुय ॥३०॥

ओगाहइत्ता चलइत्ता, आहारे पाणभोअणं । दित्तिअं पडियाइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥३१॥
अवगाह्य चालयित्वा, आहरेत्पानभोजनम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्यते तादृशम् ॥३१॥

निसन्ना-वेठेली

दितिअं-आपनारीने

पिज्जमाणी-पान करावती

रोअंतं-रोतो

पुण्ठए-फरी ऊठे

पडिआइकखे-कहे

दारगं-छोकराने

आहारे-छेइ जावे

संजयाण-संयमीओने

तारिसं-तेवुं

कुमारिअं-छोडीने

कपाकपमि-कल्पे एवुं के
न कल्पे एवुं

अकपिअं-नकल्पे एवुं

थणगं-स्तन संवंधि दुथ

निखिवावित्तु-मूकीने

संकिअं-वहेम भरेछं

संसट्टेण य हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणां पडिच्छिज्जा, जं तत्थे सणियं भवे ॥३६॥

संसट्टेन च हस्तेन, दव्वी भाजनेन वा । दीयमानं पतीच्छेत्, यत्तत्रैषणीयं भवेत् ॥३६॥

अर्थ—परंतु अन्नपाणी जो एषणीय होय ते अनाजयी खरढायेला एवा हाथ, वासण के कडछीयी आपे तो ते अपातां आहार पाणीनि ग्रहण करे.

टुण्हंतु भुंजमाणाणं, एगो तत्थ निमंतए । दिज्जमाणां न इच्छिज्जा, उंदं से पडिलेहए ॥३७॥

द्वयोस्तु भुञ्जानयोः, एकस्तत्र निमंत्रयेत् । दीयमानं नेच्छेत्, छन्दं तस्य प्रतिलेखयेत् ॥ ३७ ॥

अर्थ—वे जणा साथे भोजन करी रह्या होय ते पैकी एक जण भिक्षाहुं निमंत्रण करे तो ते अपाता एषणीय अन्नपाणीन मुनि ग्रहण न करे,

टुण्हं तु भुंजमाणाणं, दो वि तत्थ निमंतए । दिज्जमाणां पडिच्छिज्जा, जं तत्थेसणियं भवे ३८
द्वयोस्तु भुञ्जानयोः, द्वावपि तत्र निमंत्रयेताम् । दीयमानं प्रतिच्छेत्, यत्तत्रैषणीयं भवेत् ॥ ३८ ॥

असंसद्वेण हत्थेण, दव्वीए भायणेण वा । दिज्जमाणं न इच्छिज्जा, पच्छाकम्मं जहिं भवे॥३५॥
असंसद्वेण हस्तेन, दव्वी भाजनेन वा । दीयमानं नेच्छेत्, पश्चात्कर्म यत्र भवेत् ॥३५॥

अर्थ—जो हाथ, वासण के कड्डी पाणीथी भिजायां होय अथवा सचित्त पाणीथी स्निग्ध थयां (बहु भिजायां) होय, सचित्त रज, सचित्त माटी के खारो तेमज हरताल, हिंशुलक, मनःशिला, अंजन, मीठुं, गेरु, पीली माटी, सफेद माटी (खडी), फटकडी, अनाजनो भुसो, तरतनो पीसेलो लोड, मोटा तरबुच कालिंगडां जेवां फळ, नारस तथा तेवी सचित्त वनस्पति इत्यादिथी खरडायेला होय तो ते हाथ द्वारा अथवा नहि खरडायेल कड्डी विगेरे द्वारा अपाता आहार पाणीने छुनि इच्छे नहि, कारणके तेम करवाथी पश्चात्कर्मनो दोष लागे.

गाथा ३६ थी ४४ छूटा शब्दार्थ

संसद्वेण—खरडाएल पडिच्छिज्जा—ग्रहण करे तत्थ—त्यां (ग्रहस्थने घेर) एसणियं—निर्दोष भुंजमाणानं—भोजन करवा छतां	निमंतए—आमंत्रण करे छंदं—अभिप्रायने पडिछेहए—तपासे अथवा (विचारे) गुद्विणीए—गर्भवाली स्त्री माटे	उवणत्थं—तैयार करेलुं कल्पेलुं विविहं—अनेक प्रकारनु विवज्जिज्जा—विशेषवर्जे--न ग्रहण करे भुत्तसेसं—खातां वाकी रहेलुं	पडिच्छए—ग्रहण करे सिआ—कदाचित् समणद्वाए—साधुने माटे कालमासिणी—पूर्णमासवाली उद्विया—उठेली निसीइज्जा—वेसे
--	--	---	---

थणगं पिज्जमाणी, दारगं वा कुमारिअं । तं निक्खिवित्तु रोअंत, आहारे पाणभोयणं ॥४२॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाणं अकप्पियं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४३॥
 स्तनकं पाययन्ती, दारकं वा कुमारिकाम् । तं निक्षिप्य, रुदन्तं आहरेत्पानभोजनम् ॥ ४२ ॥
 तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं मत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४३ ॥

अर्थ—वाळक के वालिकाने धवडावती वाइ वाळकने दुर रडतुं मुक्कीने भिक्षुने ब्होराववा माटे आहार पाणी लावे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे. माटे भिक्षा आपती वाइने ते श्रमण कहे के मने आ प्रमाणे भिक्षा ग्रहण करवी कल्पे नहि.

जं भवे भत्तपाणं तु, कप्पाकप्पंमि संकियं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४४॥
 यद्भवेद् भक्तपानं तु, कल्पाकल्पे शंकितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४४ ॥

अर्थ—वली जे आहार पाणी कल्पनीय के अकल्पनीयनी शंकावाळां होय तो ते आपनार स्त्रीने श्रमण कहे के मने तेषां आहार पाणी लेवां कल्पे नहि.

गाथा ४५ थी ५० छूटा शब्दार्थ

दग्गवारेण-पाणीना घडावडे	निसाए-दळवाना पत्थरवडे	लोडेण-नीसातरे करी	सिलेसेण-लाखादि
पिहिअं-ठांकेछुं	पीढीएण-चाजोठे करी	त्रिल्लिवेण-माटीना लेपवडे	(चीकणी वस्तु) वडे

अर्थ—पण बे जणा जमता होय ते बन्ने निमंत्रण करे तो ते अघाता एयणीय अन्नपाणिने मुनि ग्रहण करे.
 गुन्विणीए उवणत्थं, विविहं पाणभोअणं । भुंजमाणं त्रिवड्जिज्जजा, भुत्तसेसं पडिच्छए ॥३९॥
 (गर्भिण्या) गुर्विण्या उपन्यस्त, विविधं पानभोजनम् । भुज्यमानं त्रिवर्ज्य, भुक्तशेषं प्रतीच्छेत् ॥ ३९ ॥

अर्थ—भिक्षार्थी मुनि गर्भवती स्त्री माटे ज वनावेलुं भिन्न भिन्न प्रकारुं भोजनपान खत्रातुं होय के खावानु बाकी होय तो तेने छोडी दे. पण तेना भोगव्या पळी वथुं होय तेज ग्रहण करे.

सिआ थ समणट्ठाए, गुन्विणी कालमासिणी । उड्ढिआ वा निसोइज्जा, निसन्ना वा पुणुड्डए ॥४०॥
 तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंत्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४१॥
 स्याच्च श्रमणाय, गर्भिणी (गुर्विणी) कालमासिनी । उत्थिता वा निपीदेत्, निषण्णा वा पुनरुत्तिष्ठेत् ॥ ४० ॥
 तद्भवद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४१ ॥

अर्थ—कदाचित् श्रमण भिक्षुने माटे भिक्षा आपवा सारु पुरा महिनावाळी गर्भवती स्त्री उभेली होय अने बेसे अथवा वळी वेडी होय ने उभी थाय तो तेना हाथनां भात पाणी संयमीओने ग्रहण करवा योग्य नथी माटे भिक्षा आपती ते वाइने श्रमण कहे के आ प्रमाणे भिक्षा ग्रहण करवी मारे माटे योग्य नथी.

विशेष—जे गर्भवती स्त्रीने प्रसव यवा माटे एक मास बाकी होय ते काळने पुरो महिनो कडेवाय छे, आ चलते ते वाइ कोइ परिश्रमनु कार्य करे तो गर्भने दुःख थाय मुनि पोतने माटे दुःखनु कारण न करे.

अन्नं पानकं वापि, स्वाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, दानार्थं मकृतमिदम् ॥ ४७ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४८ ॥

अर्थ—गृहस्थोऽपि वनवेष्टं भोजन अन्न, पाणी, खादिम (मेवो वगेरे) तथा स्वादिम (सुखवासादि) ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ दान आपवा माटे वनवेष्टं छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातार स्त्रीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नथी.

असणं पाणनं वापि स्वाद्यं साद्यं तहा । जं जाणिजा सुणिजा वा, पुण्णट्टा पण्डं इमं ॥ ४९ ॥
तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकल्पितं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कल्पइ तारिसं ॥ ५० ॥

अन्नं पानकं वापि, स्वाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, पुण्यार्थं मकृतमिदम् ॥ ४९ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५० ॥

अर्थ—बीजा श्रमण के भिखारीओ माटे वनवेष्टं भोजन अन्न, पाणी, खादिम (मेवो वगेरे) तथा स्वादिम (सुखवासादि) ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ बीजाने आपवा माटे वनवेष्टं छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातार स्त्रीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नथी.

केणई-कोईयण वस्तुए करी | खाइमं-खादिम विगेरे
उब्भिदिअ-लेपादि उखाडिने | साइमं-स्वादिम मुखवास
दावए-देवावाळो | विगेरे

जाणिज्जा-जाणे
सुणिज्जा-सांभळीने
दाणट्टा-आपवाने अर्थे

पगडं-करेलुं-निपजावेळुं
पुणणट्टा-पुण्यने अर्थे

दगवारेण पिहिअं, नीसाए पीढीएण वा । लोढेण वा विलिवेण, सिलेसेण वा केणई ॥४५॥
तं च उब्भिदिआ दिज्जा, समणहाए व दावए । दित्तिअं पडिआईक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥
उदकवारेण पिहितं, नःसारिकिया पीयकेन वा । लोष्ठेन वा विलेपेन, श्लेषेण वा केनचिद् ॥ ४५ ॥
तच्च उद्भिद्य दद्यात्, श्रमणार्थं वा दायकः (दापयेत्) । ददतं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ४६ ॥

अर्थ—जे आहार पाणी सचित्त पाणीना घडाथी ढांकल होय, पथरनी खरलथी वाजोठथी, ढेफांथी के माटी अथवा बीजा तेवा कोइ लेपथी छांदेल होय किंवा लाखनुं शील दीधुं होय तेवा अन्न पानने श्रमण निमित्ते लेप विगेरे तोडीने श्रमणने आपवा सार लावे तो भिक्षा आपनार स्त्रीने श्रमण कहे के तेहुं मने कल्पे नहि.

असणं पाणनं वावि, खाईमं साइमं तथा । जंजाणिज्जा सुणिज्जा वा, दाणट्टा पगडं इमं ॥४७॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाणं अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआईक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥४८॥

असणं पाणगं वाचि, खाईमं साइमं तहा । जं जाणिजा सुणिज्जा वा, समणट्ठा पगडं इमं ॥ ५३ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइव्वे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ ५४ ॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, श्रमणार्थं प्रकृतमिदम् ॥ ५३ ॥

तद्भवेद्भूक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५४ ॥

अर्थ—गृहस्थोए वनावेल्ले भोजन अब्ब, पाणी खादिम तथा स्वादिम ए चारे प्रकास्नो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आ अन्य मतना बीजा साधुओ माटे वनाव्यो छे तो ते आहार पाणी पण संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणी ते दातार स्त्रीने कहे के आ आहार पाणी मने कल्पतुं नथी.

विशेष—अन्यने माटे करेल्ले कोइ पोताने खापी दे तो बीजा याचकने ते न मळतां जे कंड कष्ट थाय तेना दुःखना निमित्तरुप पोते वने माटे तेवी शिक्षा तेने त्याज्य होय छे.

उद्देशियं कीयगडं, पूइकम्मं च आहं । अज्झोअर पामिच्चं, मोसजायं विवज्जए ॥ ५५ ॥
औद्देशिकं क्रीतकृतं, पूतिकर्म चाहतम् । अध्यवपूर्वकं प्रामित्यं, मिश्रजातं च वर्जयेत् ॥ ५५ ॥

अर्थ—जे अब्बपान साधुने ज उद्देशीने वनावेल होय, साधु माटे खरीदीने वनावेल होय, साधु माटे तथा पोताने माटे अलग अलग आहार पाणी कर्यो होय ते पैकी साधु निमित्तनुं अब्ब भोजन पोतानामां मिश्र थइ गयेल होय तेमज

गाथा ५१ थी ५५ सुधीना हृदा शब्दार्थ

दशैव०
॥ ४९ ॥

वणिमट्टा-भिक्षाचरने
आपवा माटे
उद्देशिय-साधुने उद्देशीने
कीयगड-वेचातुं आणेछु

पूइकम्मं-पूतिकर्म-निर्दोष
आहारमां आधाकर्मो
मेळ्युं होय ते

आहडं-सन्मुख लावेछुं

अज्जोअर-उमेरेछु (वदलावेछु)

पामिच्चं-उछीतुं आणेछुं या

मीसजायं-साधुने माटे तथा
पोताने माटे भेगुं करेछुं

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तथा । जं जाणिज्जा सुणिज्जा वा, वणिमट्टा पगडं इमं ॥५१॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दिंतिअं पडिआइअखे, न मे कप्पइ तारिसं ॥५२॥

अजनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । यज्जानीयाच्छृणुयाद्वा, वनीपकार्थं प्रकृतमिदम् ॥ ५१ ॥
तद्भवेद् भक्तपाणं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्यावक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५२ ॥

अर्थ—वळी गृहस्थो माटे वनावेछुं भोजन अन्न, पाणी, खादिम तथा स्वादिम ए चारे प्रकारनो आहार जो श्रमण स्वतः जाणे अथवा सांभळे के आहार कोइ याचको माटे वनाव्यो छे तो ते आहार पाणी संयमी पुरुषो माटे अकल्पनीय छे तेम जाणीने दातारने कहे के आहारपाणी मने कल्पतुं नथी.

अशनं पानकं वापि खाद्यं स्वाद्यं तथा । पुष्पैर्भवेदुन्मिश्रं, वीजैर्हरितैश्च वा ॥ ५७ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ५८ ॥

अर्थ—सचित्र पुष्प, वीज के लीखोतरीशी जे अशन, पान, खादिम तथा स्वादिम आहार मिश्र (साथे भलेखो) होय ते आहार पाणी संयमी पुरुषोने अकल्पनीय छे. माटे तेवा आहार पाणी देनार स्त्रीने कहे के मने तेवी भिक्षा कल्पनीय नथी,

अस्नपं पाण्यं वापि खाद्यं साद्यं तद्वा । उदगन्मिहुज्ज निक्खित्तं, उत्तिगपणोसु वा ॥ ५९ ॥
तं भवे भक्तपाणं तु, संजयाण अकल्पितं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कल्पइ तारिसं ॥ ६० ॥
अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । उदके भवेन्निक्षिप्तं, उत्तिगपनकेषु वा ॥ ६१ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६० ॥

अर्थ—अन्न, जळ, खादिम के स्वादिम ए चार प्रकारना आहार पैकी कोइ पण आहार सचित्र जळ पर राख्यो होय, कीडीनां दर, लील के फुग पर राख्यो होय तो ते अन्नपान संयमी पुरुषोने अकल्प्य छे. माटे देनार स्त्रीने भिक्षु कहे के तेवी भिक्षा मने ग्राह्य नथी.

साधु माटे सामे लावेछुं तथा साधु निमित्ते उमेरीने करेछुं के उछीनुं लवायेछुं तथा मिश्र थयेछुं अन्नपाणी पण भिक्षु तजी दे.

५६ थी ६० गाथाना छटा शब्दार्थ

उगमं-उत्पत्तिप्रत्ये	कडं-कर्तु	पुफेसु-फूलथी	हरिएसु-लीली वनस्पतिथी
पुच्छिज्जा-पुछे	सुचा-सांभळीने	हुज्ज-होय	नक्खित्तं-मूकेलो
कस्सट्ठा-कोने अर्थे	निस्संकिअं-शंकारहित	उम्मीसं-मिश्रित थएलो	उत्तिगणणेसु-कीडीओना
केण-कोणे	सुद्धं-शुद्ध	वीएसु-बीजमां	नगरा उपर

उगमंसे अ पुच्छिज्जा, कस्सट्ठा केण वा कडं। सुच्चा निस्संकिअं सुद्धं, पडिगाहिज्ज, संजाए ॥५६॥
उद्गमं तस्य च पृच्छेत्, कस्यार्थं केन वा कृतम् । श्रुत्वा निःशंकितं शुद्धं, प्रतिगृह्णीयात् संयतः ॥ ५६ ॥

अर्थ—कदाचित् नवीन वस्तु जोइने भिक्षुने शंका थाय तो ते आहारनी उत्पत्ति केम थइ ? कोने माटे वनान्धु छे ? कोणे वनान्धु छे ? एम पूछी शंकारहित अने शुद्ध भिक्षा होय तो ज संयमी तेने ग्रहण करे.

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तहा । पुफेसु हुज्ज उम्मीसं, बीएसु हरिएसु वा ॥५७॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥५८॥

अर्थ—अन्न, पाणी, खादिम के स्वादिम ए चार प्रकारना आहार पैकीनो कोइ आहार अग्नि पर राख्यो होय, अथवा अग्नि साथे स्पर्श करीने अपाय तो ते अन्नपान संयमी पुरुषोने माटे ग्रहण करवा योग्य नथी. तेम जाणीने भिक्षु देनार वाइने कहे के मने तेहुं भोजन ग्राह्य नथी.

एवं उससक्रिया ओसक्रिया, उज्जालिआ पज्जालिआ निव्वाविआ,

उस्सिचिया निस्सिचिया, उववत्तिआ (उव्वत्तिआ) ओवारिया दए ॥६३॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिअं ॥६४॥

एवमुत्तिच्यावसर्प्य, उज्ज्वालय प्रज्वालय निर्वाप्य । उत्तिच्य निषिच्य, अपवर्त्यावतार्य दद्यात् ॥ ६३ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६४ ॥

अर्थ—(दातार जाणे के मुनिने व्होरावतां वार थइ जशे तो कदाच अग्नि ठरी जशे तेवा हेतुथी) चुलामां बलतण आधुं धकेलीने के काढी नांखीने, अग्निने वधु प्रदिस करीने अथवा (तो दाइवाना भययी) अग्नि ठारीने, पकावतां अन्ननो उभरो आवेल जाणी तेमांथी कांइक ओलुं करीने के तेमां वधु पाणी उमेरीने, हलावीने के तेने अग्नि परथी नीचे उतारीने आपे तो ते भोजनपान पण संयमी पुरुषोने माटे कल्प्य नथी, माटे आपनार स्त्रीने भिक्षु कहे के तेवी भिक्षा मने ग्राह्य नथी.

तेउम्मि-तेजस्कायने,
अग्निकायने
संघट्टिआ-संघट्टीने (नांखीने
उस्सक्किया-चुलामां इंधणां
ओसक्किया-इंधणां काढी
नांखीने
उज्जालिया-थोडां इंधणां
नांखीने

पज्जालिया-घणां इंधणां
नांखीने
निब्बाविआ-ओलवाने
उस्सिचिया-उभरावाना
भयथी थोडुं अन्न काढीने
निस्सिचिया-उभराणुं जाणी
(पाणी छांटीने)

असणं पाणगं वावि, खाइमं साइमं तथा ।

तेउम्मि (अगणिम्मि) होज्ज निक्खित्तं, तं च संघट्टिआ दए ॥६१॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिस्सं ॥६२॥

अशनं पानकं वापि, खाद्यं स्वाद्यं तथा । तेजसि भवेन्निक्षिप्तं, तच्च संयज्य दद्यात् ॥ ६१ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ६२ ॥

संकमहाए-चालवा माटे
चलाचलं-डगमगतुं
तेण-तेवडे
दिट्ठो-दीठो, जोयो
गंभीरं-प्रकाश चिनानुं
छुसिरं-पोलाणवाळुं
सव्विदिय-सर्व इंद्रियो
समाहिए-रागद्वेष रहित

उववत्तिआ-बीजा वासनमां
नांखीने
ओयारिआ-हेठे उत्तारीने
कट्ठं-लाकडुं
सिलं-पाषाण
इट्ठालं-इंटनो कटको
एगया-एकवार
ठविअं-मूकेलुं

पुढवीजीवे-पृथ्वीकायना

जीवने

एआरिसे-एवा

महादोसे-मोट्टा दोषोने

जाणिऊण-जाणीने

हिंसेज्जा-हणे

तन्निस्सिआ-तेनी

रहेला

महेसिणो-मोट्टा ऋषियो

तम्हा-ते कारण माटे

जगे-माणीओ

मालोहडं-माल उपरथी

लावेळुं

भिक्षवं-भिक्षा

कंदं-कांदो

मूलं-मूल

पलंबं-ताडनां फळ

आमं-काचुं

छिन्नं-छेदेळुं

सन्निरं-पन्नशाक

तुंबागं-तुंबडं

सिंगवेरं-आडु

आमगं-सच्चित

निस्सेपिं फलंगं पीढं, उस्सविचाणमासहे । मंचं कीलं च पासायं भ्रमणट्टाए व दावए ॥६७॥

निःश्रेणिं फलकं पीढं, उत्तरयाहरेव (आरोहेव) । मञ्चं किलञ्च पासादं, भ्रमणार्थं वा दद्यात् ॥ ६७ ॥

अर्थ—साधुजी माटे कोइ दातार निसरणी, पाटियुं, बाजोढ, खाटलो अने खीला मसुख उंचा मांडीने किंवा मेढा के माळ पर चढीने ऊंचेथी साधु माटे लावेली वस्तु आपे—

दुरुहमाणी पवडिज्जा, (पडिबज्जा) हरथं पायं व लूसए ।

पुढवीजीवे वि हिंसेज्जा जे अ तन्निस्सिआ जगे ॥६८॥

दुरोहमाणा भ्रपतेव, हस्तौ पादौ च लूषयेव (स्वपूषयेव) पृथिवीजीवानपि हिंस्यात्, (तथा) यानि तन्निश्चितानि जगति ॥ ६८ ॥

हुज्ज कहुं सिलं वावि, इट्ठालं वावि एगया । ठविअं संकमट्ठाए, तं च हुज्ज चलाचलं ॥ ६५ ॥
न तेण भिक्खू गच्छिज्जा, दिट्ठो तत्थ असंजमो । गंभीरं झुसिरं चेव, सव्विदिअसमाहिए ॥ ६६ ॥

भवेत्काष्ठं शिलां वापि, इष्टकां वाप्येकदा । स्थापितं संक्रमार्थं, तच्च भवेच्चलाचलम् ॥ ६५ ॥

न तेन भिक्षुर्गच्छेद्, द्रष्टस्तत्रासंयमः । गंभीरं झुपिरं चैव, सर्वेन्द्रियसमाहितः ॥ ६६ ॥

अर्थ—भिक्षार्थे गयेलो भिक्षु वर्षाक्रदुमां कादवथी वचवा मोटे रस्तामां लाकडुं, पत्थर, इट के जे कइ साधन उल्लंघवा सारु राखेलां होय ते स्थिर न होय (हालतां चालतां होय) तो पांचे इन्द्रियोने दमन करनार समाधिबंत साधु ते पर थइने गमन न करे. कारण के तेनी जग्या केटली पोली के केटली उंडी छे तेनी खबर न पडवाथी तेवा स्थले असयमनो भय देखाय छे. तेमज तीर्थकरमहाराजे त्यां चारित्रनी विराधना दीठी छे.

गाथा ६७ थी ७० छूटा शब्दार्थ

निस्सेणिं—नीसरणी	उस्सविच्चाणं—उंचो करीने	पासायं—पासाद उपर	पवडिज्जा—पडे
फलंगं—पाटीयुं	मंचं—मांचाने, खाटलाने,	दावए—दातार—देवावाळो	हत्थं—हाथ
पीढं—वाजोठ	कीलं—खीलाने	दुरुहमाणी—दुःखे करी चढती	पायं—पग
			लुसए—भांगे

तहाविहं-तेवा प्रकारनु
 विक्कायमाणं-वेचातुं
 पसढं-बहु दिवस राखी प्रगट
 करेलु
 रण-रजे करी
 परिफासिअं-खरडचुं एवुं
 बहुअडियं-घणा ठळीयावाळुं
 पुगलं-सीताफळ

अणिमिसं-अननास
 बहुकंटयं-घणा कांटावाळुं
 अत्थियं-अस्तिक वृक्षनुं फळ
 तिंदुयं-तिंदुकवृक्षनुं फळ
 विळं-बीलीफळ-बीळं
 उच्छुखंडं-शेलडीना कटका
 सिंवलं-शीमळानुं फळ
 अप्पे-थोडो

सिआ-होय
 भोअणजाए-खावा योग्य
 बहु-घणुं
 उज्झियधम्मिए-त्याग करवा
 योग्य
 उच्च-केसरादिकथी सुगंधी-
 दार, जंजुं

अवयं-वर्णादिहिन-नीची
 जातनुं
 अदुवा-अथवा
 वारधोअणं-गोळना घडानुं
 धोवण
 संसेइमं-लोटनुं धोवण
 चाउलोदगं-चोखानुं धोवण
 अहुणाधोयं-तरतनुं धोएळुं

तहेव सत्तुचुन्नाइं, कोलचुन्नाइं आवणे । सक्कुलिं फाणिअं पूअं, अन्नं वावि तहाविहं ॥७१॥
 विक्कायमाणं पसढं, रण परिफासिअं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥७२॥

तथैव सक्कुलानि, कोलचूर्णान्यापणे । शक्कुलिं फाणितं यूपं, अन्यद्वापि तथाविधम् ॥ ७१ ॥
 विक्रीयमाणं प्रसहं, रजसा परिस्पृष्टं । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७२ ॥

अर्थ—जवनुं-साथवानुं चूर्ण, (साथवो) वोरनो भूको तलसांकळी, नरम गोळ, पुडला के तेवी कोइ पण चीज के जे दुकानमां वेचाती होय के घणा वखतनी पडतर होय तो आपनार स्त्रीने मुनि कहे के मने तेवुं ग्राह्य नथी.

अर्थ--तो ते माळ पर चढतां कदाच ते वाइ पही जाय तो हाथ के पग भांगे अने तेना पडवायी त्यांना पृथ्वी-कायना जीवोनी तथा बीजा पण त्यां रहेला जीवोनी हिंसा थाय.

एआरिसे महादोसे, जाणिऊण महेसिणो । तम्हा मालोहडं भिक्खं, न पडिगिणहंति संजया ॥६९॥

एतादृशान्महादोषान्, ज्ञात्वा महर्षयः । तस्मान्मालाहतां भिक्षां, न प्रतिगृह्णन्ति संजयाः ॥ ६९ ॥

अर्थ--तेथी आ प्रमाणे आवा महा दोषोने जाणीने संयमी महर्षिओए माळ परथो उत्तारेली भिक्षाने ग्रहण करवी नहि.

भिक्षा केवी लेवी ते कहे छेः--

कंदं मूलं पलंबं वा, आमं छिन्नं च सन्निरं । तुंवागं सिंगवेरं च, आमगं परिवज्जए ॥७०॥

कन्दं मूलं पलम्बं वा, आमं चिह्नं च सन्निरं । तुम्बाकं शृंगवेरं च, आमकं परिवर्जयेत् ॥ ७० ॥

अर्थ--सूरण वगेरे कंद (कांदा), पिंडाळु विदारिकादि वगेरेनां मूळ, ताड आदि फळ, पांदडानुं शारु, तुंबडुं अने आदु आ वधी वस्तु काची होय के छेदेली होय (अग्नि जेवुं शस्त्र न लागुं होय) तो तेने भिक्षु ग्रहण न करे.

गाथा ७१ थी ७५ छटा शब्दार्थ

तदेव-तेमज	कोलचुण्णाइ-बोरकुट	सक्कुलिं-तलसांकळी	पूअं-पुडला
सत्तुचुनाइ-साथवानो शुको	आवणे-हाटने विपे	फाणिअं-पातळो गोल	अन्नं-बीजुं

તહેવ સુવિળીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ । દીસંતિ સુહમેહંતા, ડહિં પન્તા મહાયસા ॥ ૯ ॥

તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ, લોકે નરનાર્યઃ । દશ્યન્તે સુલ્લભેયમાનાઃ, કઠ્ઠિં પ્રાપ્તા મહાયજ્ઞસઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ—પરંતુ જે સ્ત્રી પુરુષોણ સુવિનીયની આરાધના કરી હોય છે તે આ લોકમાં મહા યજ્ઞસ્વી અને મહાસંપત્તિને પામી સુલ્લભોગવતા દેખાય છે.

તહેવ અવિળીઅપ્પા, દેવા જાવલા અ મુહ્ઝના । દીસંતિ દુહમેહંતા, અભિઓગમુવહિઆ ॥ ૧૦ ॥

તથૈવાવિનીતાત્માનઃ, દેવા યજ્ઞાશ્ચ મુલ્લકાઃ । દશ્યન્તે દુઃસ્વભેયમાનાઃ, અભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—(જેઓ કદાચ દેવયોનિમાં પુણ્યકર્મથી જાપ્ય તોપણ વિનયધર્મથી જે વિરુદ્ધ વર્ત્યા હોય છે તે જીવોની ત્યાંપણ થી ગતિ થાય છે તે કહે છે:—) અવિનીત જીવો દેવ, યજ્ઞ કે ભવનપતિ નામના દેવોરુપે દેવયોનિમાં ઉત્પન્ન થાય તોપણ ચાક્રપુર્ણ પામીને દુઃસ્વ ભોગવતાજ દેખાય છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૬ સુધીના છંદા ચાન્દાર્થ

પવહ્હનિવ-વધે છે
જલસિતા જલથી સિંચાણલા
પાયવા-જાડ, દુશ્નો

અપ્પળઢા-પોતાના માટે
પરઢા-પરને માટે
સિંચા-ચિત્ત-કળા

નેહણિયાળિ-હાપણ
ગિહિળો-મુદ્દસ્થ
હવમોગઢા-હવમોગને માટે

લલિહંનિદ્યા-ગર્ભશ્રીમંત
નિદેસવતિળો-આજ્ઞામાં
રહેનાર

बहुअट्टिअं पुगलं, अणिमिसं वा बहुकंटयं । अत्थियं तिदुयं बिहं, उच्छुखंडं व सिबलिं ॥७३॥
अप्ये सिआ भोअणजाए, बहु उज्झिय धम्मिए (यं) । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसिं ॥७४॥

बहुवस्थिकं पुट्टगलं, अनिमिपं बहु कंटकम् । अस्थिकं तिन्दुकं वील्वं, इक्षुखण्डं च शाल्मलीम् ॥ ७३ ॥

अल्पं स्याद् भोजनजातं, बहुज्झितधर्मकम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७४ ॥

अर्थ—जेमां घणा ठळिया होय एवां फळ (सीताफळ) वगेरे, अनिमिप नामे वृक्षतुं फळ तथा जेने बहु कांटा होय तेवुं अगथियानुं फळ, टींवरुतुं फळ, वीलीनुं फळ, शेरीनीना कटका, सामलीवेलानुं फळ इत्यादि फळो कदाच अचेत होय तो पण तेमां खवाय तेवो भाग थोडो अने नाखी देवा जेवो भाग घणो होय छे, माटे ते वस्तु आपनार दातार स्त्रीने भिक्षु कहे के ए भिक्षा मारे माटे ग्राह्य नथी.

हवे पाणि लेवाना विधि कहे छे:

तहेवुच्चावयं पाणं अदुवा वारधोअणं । संसेइमं चाउलो दगं, अहुणाधोअं विवज्जए ॥७५॥

तथैवाच्चावचं पानं, अथवा वारकथावनं । संस्वेदजं तांडुलोदकं, अधुना धौतं विवर्जयेत् ॥ ७५ ॥

अर्थ—उच्च (द्राक्ष वगेरे उत्तम पदार्थतुं) के नीच कांजी वगेरेतुं अथवा परनाळ वगेरेतुं पाणी गोळतुं वासण धोया पछीनुं पाणी' लोटतुं पाणी, चोखानुं धोवण जो तत्काळतुं वनेछु होय तो भिक्षु ते पाणीने तजी दे.

विशेष—उत्सर्ग अपवादे साधु ग्रहण करे पण तास ध्यान राखतुं के अचित्त न थाय त्या सुखी ते पाणी न लेवु.

गाथा ७६ थी ८० सुधीना छटा शब्दार्थ

चिराधोअं-वकी वखत पहेली

घोएछु

मइए-(सूत्रानुसारी) बुझिए

दंसणेण-देखवावडे

पडिपुच्छिऊण-(गृहस्थने)

पूछीने

सुच्चा-सांभळीने

निस्संकिअं-शंकारहित

भवे-होय

अजीवं-जीवरहित

नच्चा-जाणीने

पडिगाहिज्ज-ग्रहण करे

संजये-साधु

अह-हवे अथवा

संकिअं-शंकावाळुं

भविज्जा-होय

आसाइत्ताण-चाखीने

रोअइ-निश्चय करे

थोवं-थोडुं

आसायणट्टाए-चाखवाने अर्थ

हत्यगंमि-हाथमां-विषे

दलाहि-आपे

मे-मने

मा-नहि

अच्चंविळं-धणुं खाडुं

पुअं-कोहेलुं

नालं-समर्थ नथी

तिण्हं-तृषाने

विणित्तिए-निवारण करवाने

हुज्जा-होय

अक्रामेण-इच्छा नहि छतां

विमणेण-मन ठेकाणे नहि
होवाथी

पडिच्छिअं-ग्रहण कर्युं

अप्पणा-पोते

पिवे-पीए

अन्नस्स-वीजाने

दावए-अपाये

जं जाणेज्ज चिराधोअं, मइए दंसणेण वा। पडिपुच्छिऊण सुच्चा वा जं च निस्संकिअं भवे ॥७६॥

यज्ज्ञात्वा चिरधौतं, मत्या दर्शनेन वा। मतिपृच्छय श्रुत्वा वा, यच्च निःशंकितं भवेत् ॥ ७६ ॥

अर्थ—परंतु जो ते नोखा निगेरेना पाणीने घणीवार थइ गइ होय (परिणत काल थइ गयो होय) तो तेहुं पोतानी बुद्धिशी के दृष्टिशी अथवा गृहस्थने पूछीने के तेनाथी सांभलीने जो ते पाणी शंकारहित होय तो भिक्षु तेने ग्रहण करे.

अजीवं पडिणयं नच्चा, पडिगाहिज्ज संजए । अह संकिणं भविज्जा, आसाइत्ताण रोअइ ॥७७॥

अजीवं परिणतं ज्ञात्वा, प्रतिगृह्णीयात् संयतः । अथ शंक्तिं भवेत्, आस्माद्य रोचयेत् ॥ ७७ ॥

अर्थ—तेमज शस्त्र परिणमवाथी निर्जीव बनी गयुं होय तेम जाणीने संयमी तेने ग्रहण करी शके. परंतु अचित्त होवा छतां तेने शंका थाय के आ पाणी मारे माटे पथ्य छे के केय ? तो ते पाणीहुं आस्वादन करी (चाखी) तपासीने पछी ज भिक्षु ग्रहण करे.

थोवमासायणट्ठाए, हत्थगम्मि दलाहि मे । मा मे अच्चं विलं पुअं, नालं तिण्हं विणित्तए ॥७८॥

तं च अच्चं विलं पूई, नालं तिण्हं विणित्तए । दित्तिअं पडिआइक्खे न मे कप्पइ तारिसं ॥७९॥

स्तोकमास्वादानार्थं, हस्ते देहि मे । मा मे अत्यम्लं पूतं, नालं तृष्णां विनेतुम् ॥ ७८ ॥

तच्चाल्यम्लं पूतं, नालं तृष्णां विनेतुम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ ७९ ॥

अर्थ—ते बलते भिक्षु दातारने कहे के चाखवा माटे मारा हाथमां थोडु जल आपो. (हाथमां पाणी लीधा पछी) जो ख्याल आवे के ए पाणी अति खाटुं के कोही (बगडी) गयेलुं छे. तेम ज पोतानी तृपा छिपाववा माटे

प्रयाप्त नथी. तो ते देनार खीने कहे के आ पाणी कोहेलुं किंवा खाहुं होवाथी मारी तुषा दूर करवा माटे योग्य नथी. माटे मने ते कल्पनीय नथी.

तं च हुज्जा अकामेण, विमणेण पडिच्छिअं। तं अप्पणा न पिवे, नो वि अन्नस्स दावए ॥८०॥

तच्चभवेदकामेन विमनस्केन प्रतीष्टम् । तदात्मना न पिवेत्, नाप्यन्येभ्यो दापयेत् (दद्यात्) ॥ ८० ॥

अर्थ—कदाचित् इच्छा वगर के ध्यान न रहेवाथी तेहुं पाणी कोइ दातारे व्होरावी दीधु होय तो ते पोते पण न पीए के अन्य भिक्षुने पण तेहुं जळ आपे नहि.

गाथा ८१ थी ८६ सुधीना छुटा शब्दार्थ

एगंतं-एकांतमां

अवक्कमित्ता-जईने

पडिछेहिया-पुंजीने

जयं-जयणावडे

पडिठविज्जा-परठवे(त्यागकरे)

परिदुष्प-परठनीने

पडिक्कमे-इर्यावही पडिक्कमे

सिआ-कदाचित्

गायरगगओ-गोचरिए

गएलो

परिश्रुतुअं-स्वावाने

कुठगं-शून्य घरमां, मडमां

भित्तिमूलं-भीत आगळ

फासुयं-प्रासुक, निर्जीव

अणुन्नवित्तु-गृहस्थनी आज्ञा

छेइने

मेहावी-बुद्धिवंत

पडिच्छिन्नंमि-तृष्णादिके

ढांकैला

संबुडे-उपयोग सहित

संपमज्जित्ता-सारी रीते

पुंजीने

भुंजमाणस्स-खाता एवा तेने

आदिअं-ढाडकुं-ठळोअ

कट्ट-काष्ट

सक्करं-कांकरो

उक्खित्तु-उपाडीने

निक्खिये-छुहुं नांखे

आसएण-मुखे कर

न छड्डए-त्याग करे नहि

गहेऊण-छेइने

अवक्कमे-जाय

एगंतमवक्कमित्ता, अचितं पडिलेहिया । जयं पडिठविज्जा, परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८१ ॥

एकान्तमवक्कम्य, अचितं प्रतिखेययेत् । यत् परिष्ठापयेत्, परिष्ठाप्य परिक्रमेत् ॥ ८१ ॥

अर्थ—परंतु एकांतमां लइ जइने प्रासुक (प्राणवीज रहित) स्थान जोइ ते पाणीने यत्नापूर्वक (कोई जीवने दुःख न थाय तेवीरीते) नाखी दे अने ते नाखी दीया पछी साधु उपाश्रयमां आवी इषीवही करे.

सिया अ गोअरग्गओ, इच्छिज्जा, परिमुत्तुअं । कुट्ठगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहिच्चाण फासुअं ॥ ८२ ॥

अणुन्नवित्तु मेधावी, पडिच्छिन्नम्मि संवुडे । हत्थगं संपमज्जित्ता, तत्थ भुंजिज्ज संजए ॥ ८३ ॥

स्याच्च गोचराग्रगतः, इच्छेत्परिभोक्तुम् । कोष्ठकं भित्तिमूलं वा, प्रतिखेय्य प्रासुकम् ॥ ८२ ॥

अनुज्ञाप्य मेधावी, प्रतिच्छन्ने संवृतः । हस्तकं संप्रमृज्य, तत्र भुञ्जीत संयतः ॥ ८३ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेलो भिक्षु (तपश्चर्यादि के रोगादि कारणथी पोताने स्थाने पहेलां धुधाथी के तरसथी पीडाइने) भोजन करवाने इच्छे तो शून्यशुद्द के कोई भीतना मूल पासे जीवरहित स्थान तपासी ले. उपरथीं ढांकैला के छत्रवाला ते स्थानमां मेधावी साधु तेना मालिकनी आज्ञा लइने पोताना हाथने साफ करीने पछी त्यां इरियावही पूर्वक आहार करे.

तत्थ से भुंजमाणस्स अट्ठिअं कंटओ सिआ । तणकट्टसक्करं वावि, अन्नं वावि तहाविहं ॥ ८४ ॥

तं उविल्लवित्तु न निविल्लवे, आसएण न छड्डए । हत्थेण तं गहेऊण, एगंतमवक्कमे ॥ ८५ ॥

एगंतमवक्कमिच्चा, अचिच्चं पडिलेहिआ । जयं परिट्ठविज्जा; परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥ ८६ ॥

तत्र तस्य शुभानस्य, अस्थिकं कंटकः स्यात् । वृणकाष्टशर्कराश्चापि, अन्यद्वापि तथाविधम् ॥ ८४ ॥

तदुत्क्षिप्य न निक्षिपेत्, आस्येन न त्यजेत् । हस्तेन तद्गृहीत्वा, एकान्तमवक्रमेत् ॥ ८५ ॥

एकान्तमवक्रम्य, अचिच्चं प्रतिलेख्य । यत् परिष्ठापयेत्, परिष्ठाप्य प्रतिक्रमेत् ॥ ८६ ॥

अर्थ—उपरनी विधिथी आहार करता मुनिने भोजनमां गोठली, कंटक, घास काष्ठनो टुकडी के कांक्रो अथवा तेवा प्रकारनो कोइ कचरो नीकळे तो तेने (त्यां वेडा वेडा ज) हाथथी ज्यां त्यां दुर फेंके नहि. परंतु तेने हाथमां ग्रहण करी एकांतमां जाय अने त्यां एकांतमां जइने निर्जीव जग्या तपासीने यत्नापूर्वक ते वस्तुने त्यां मूकी दे अने त्यां मूकीने पाछो फरी इर्यापथिक क्रिया प्रतिक्रमे.

गाथा ८७ थी ९० सुधाना लुटा नन्दार्थ

सिज्जमागम्म-उपाश्रयमां

आवीने

मुत्तुअं-भोजन करवा

सपिंडपायं-शुद्ध भिक्षा लइने

उंडुअं-भोजननी भूमि प्रत्ये

विणएण-विनय सहित

पविसित्ता-पेसाने

सगासे-पासे

गुरुणो-गुरुनी

आयाय-भंणीने पाठ करीने

आगतो-आवेलो

आभोइत्ताण-जाणीने

नीसेसं-समस्त

अइआरं-अतिचारने

जहक्कमं-क्रमवार

उज्जुप्पन्नो-सरळबुद्धिवाळो

अणुव्विगो-व्यग्रपणा रहित

अवक्खित्तेण-चंचळपणा रहीत

चेअसा-मनवडे

आलोए-आलोवे

सिआ अ भिक्खु इच्छिज्जा सिज्जमागम्म भुत्तुअं । सपिण्डपायमागम्म, उंडुअं पडिलेहिआ ॥ ८७ ॥

स्याच्च भिक्षुरिच्छेत्, शय्यामागम्य भोक्तुम् । सपिण्डपातमागम्य, उन्दुकं प्रतिलेखयेत् ॥ ८७ ॥

अर्थ—अने जो पोताना स्थाने पहुँचया पछी भिक्षा खावानी इच्छा राखे तो भोजनसहेन आवीने ते पहिलो भोजन करवानी जग्या (निर्जीव छे के केम ते) तपासी ले. अने पछी तेने (रजोहरणथी) स्वच्छ करे.

विणएण पविसित्ता, सगासे गुरुणोमुणी । इरियावहियमायाय, आगओ अ पडिक्कमे ॥ ८८ ॥

विनयेन प्रविश्य, सकाशे गुरोर्मुनिः । ईर्यापथिकामादाय, आगतश्च प्रतिक्रमेत् ॥ ८८ ॥

अर्थ—नमः क्षमाश्रमणेभ्यः एम बोलवाह्य त्रिनयपूर्वक ते स्थानमां प्रवेश करीने बहारथी आवेलो ते भिक्षु; गुरुनी समीप आवी (आहार मूकी पछी मार्गना दोष निवारवा माटे) ईर्यापथिकी क्रिया प्रतिक्रमे एटले के कायोत्सर्ग करे.

आभोइत्ताण नीसेसं, अइआरं च जहक्कमं । गमणागमणे चेव, भत्त पाणे व संजए ॥ ८९ ॥

आभोगयित्वा निःशेषं, अतिचारं च यथाक्रमम् । गमनागमनयोश्चैव, भक्तपानयोश्च संयतः ॥ ८९ ॥

अर्थ—पछी ते भिक्षुः आहार पाणी लेवा जतां के त्यांथी पाछा फरतां जे कइ अतिचार कर्यो होय ते बधाने क्रमपूर्वक याद करी ले.

उज्जुप्पन्नो अणुव्विगो, अवक्खित्तेण चेअसा।आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहियं भवे ॥९०॥
 ऋजुप्रज्ञाऽनुद्विगः, अव्याक्षिप्तेन चेतसा। आलोचयेद् गुरुसकाशे, यद्यथा गृहीतं भवेत् ॥ ९० ॥

अर्थ—आवीरीते कायोत्सर्ग करी प्रायश्चित्त लइ निवृत्त थया वाद सरल बुद्धिमान तथा शांत चित्तवाळो ते मुनि आहारपाणी केवी रीते मेळव्यां ? इत्यादि वधुं व्याकुळता रहित गुरु समक्ष स्पष्ट कहे.

गाथा ९१ थी ९५ सुधीना छटा शब्दार्थ

सम्मं-सारी रीते
 आलोइअं-आलोच्युं

हुज्जा-होय
 पुन्वि-पूर्वे, पहलां

पच्छा-पाछळी

कडं-कर्म

पुणो-वळी

वोसट्ठो-काउसगगमारहि

असावज्जा-असावद्य, पापरहित

निर्दोष

विची-वृत्ति, निर्वाह,

आजीविका

साहूण-साधुओनी

देसिया-देखाडी छे

मुक्ख-मोक्ष

साहण-साधवाने

हेउस्स-हेतुयी

देहस्स-शरीरने

धारणा-धारण करवा माटे

नमुक्कारेण-नवकार वडे

पारित्ता-पाळीने

करित्ता-करिने

जिणसंथवं-जिनस्तवन

लोगस्स

सज्जायं-स्वाध्याय

पढवित्ताणं-पूर्ण करीने

विसमेज्ज-विसामो ले

खणं-क्षणवार

विसंमता-विसामो लेतो

हियमठं-हितने अर्थ

लाभमद्विओ-लाभना अर्थी

अणुगहं-प्रसादने

कुजा-करे
हुजागि-थाउं
तारिओ-तारेलो

साधवो-साधुओ
चिअत्तेणं-गमनी प्रीति गटे
निभंतिज्जा-आमंत्रण करे

जहकर्म-क्रमसर
केइ-कोइ
इच्छिज्जा-इच्छे

तेहि-तेओनी
सद्धि-साये

न सम्ममालोइअं हुजा, पुंवि पच्छा व जं कडं । पुणो पडिक्खमे तस्स, वोसद्धो चित्तए इमं ॥९१॥

न सम्यगालोचितं भवेत्, पूर्वं पश्चाद्वा यत्कृतम् । पुनः प्रतिक्रमेचस्य, व्युत्पष्टः चिन्तयेद्विदम् ॥ ९१ ॥

अर्थ—पहेलां के पल्ली थयेला दोपोनी कदाचित् ते बखते बराबर आलोचना न थइ होय तो फरीथी तेनुं प्रतिक्रमण करे अने ते बखते कायोत्सर्ग करी (देहभान भूली) आबु चित्तन करे केः—

अहो जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिया । मुखससाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥९२॥

अहो जिनैसाधया, वृत्तिः साधूनां दर्शिता । मोक्षसाधनहेतोः साधुदेहस्य धारणाय ॥ ९२ ॥

अर्थ—अहो ! श्री जिनेश्वर देवोए मोक्षना साधनरूप साधूपुरुषना देहने निभाववा सारु केवी निर्दोषवृत्ति बतावी छे ?

चिक्षेप—आवी निर्दोष शिक्षावृत्तिथी रखयना अवलंबनभूत घरीरुं पाटन भाय छे अने मोक्षनी गण साधनामां याभा गती नथी.

णमुक्कारेण पारित्ता, करित्ता जिणसंथवं । सज्झायं पट्टवित्ताणं, वीसमेज्ज खणं सुणी ॥ ९३ ॥

नमस्कारेण पारयित्वा, कृत्वा जिनसंस्तवम् । स्वाध्यायं प्रस्थाप्य, विश्राम्येत्क्षणं मुनिः ॥ ९३ ॥

अर्थ—(कायोत्सर्गमां उपरनुं चिंतन करी) नमस्कारनुं उच्चारण करी कायोत्सर्गय 'निवृत्त थइ तेमज पछी जिनेश्वर देवोनी स्तुति (रूप लोगरसनो पाठ) करी पछी थोडो स्वाध्याय करीने भिक्षु क्षणवार विश्राम छे.

वीसमंतो इमं चिंते, हियमहं लाभमट्ठियो । जइ मे अणुगहं कुज्जा, साहुहुज्जामि तारिओ ॥ ९४ ॥

विश्राम्यन्निदं चिन्तयेत्, हितमर्थं लाभार्थिकः । यदि मेऽनुग्रहं कुर्यात्, साधुर्भवामि तारितः ॥ ९४ ॥

अर्थ—अने विश्राम लइने (निर्जरारूप) लाभनो अर्थी ते साधु पोताना कल्याण माटे आ प्रमाणे चिंतन करे के, “आ प्रासुक आहार लेवावढे बीजा मुनिवरो मारा पर अनुग्रह करे तो हुं संसारसमुद्रथी तरी जउं ?”

साहवो तो चिअत्तेणं, निमंतिज्ज जहक्कमं । जइ तत्थ केइ इच्छिज्जा, तेहिं सद्धि तु भुंजए ॥ ९५ ॥

साधूस्ततः सुचित्तेन, निमंत्रयेद्यथाक्रमम् । यदि तत्र केचि दिच्छेयुः, तैः सार्धं तु भुञ्जीत ॥ ९५ ॥

अर्थ—आ प्रमाणे विचारीने गुरुनी आज्ञा लीया वाद सौथी प्रथम प्रव्रज्या (दीक्षा) वृद्धने, पछी तेनाथी नाना मुनिने एम क्रमशः वधा साधुओने आमंत्रण करे. आ प्रमाणे आमंत्रण करतां जो कोइ साधु आहार करवानी इच्छा करे तो तेनी साथेन आहार करे.

गाथा ९६ श्री १०० सुधाना छटा शब्दार्थ

आलोए-प्रकाशवाळा

भायणे-भाजनमां

अपरिसाडिअ-हाथमांथी अने

मोंमांथी न पडे तेय

तित्तगं-कडवो पदार्थ

कडुअं-तीखो

कसायं-कषायेलो

अंवलं-खादो

महुरं-मथुर, मीठो

लवग-खारो

लड्डं-मळेला

अन्नत्थपउत्त-त्रीजाने माटे

एटले देहने माटे प्रयोजेल

महु-मीडं, मथुर

घय-घी

अरसं-रस विनाना

विरसं-स्वाद विनाना

सुअं-शाकादि सहित

असुइअं-शाकादि विनाना

उल्लं-लीलु

सुकं-सुडुं

मंथु-घोरनो भूको

कुम्मास-अडदना वाकळा

उत्पणं-प्राप्त थयेल

नाए-घणुं नहि

हीलज्जा-निंदे

अप्प-अल्प थोडुं

मुहालदं-फोगट मेळवेलु

मुहाजीवी-अनिदानजीवी

दुल्लहाओ-दुर्लभ छे

मुहादाई-मृत्युपकारनी इच्छा

विना आपनार

सुगइ-सुगति प्रत्ये

अह कोइ न इच्छिज्जा, तओ भुंजिज एक्कओ । आलोए भायणे साहु, जयं अपरिसाडिअं ॥ ९६ ॥

अथ कोऽपि नेच्छेत्, ततो भुञ्जीतैककः । आलोकै भाजने साधुः, यतमपरिश्रितम् ॥ ९६ ॥

अर्थ—जो कोइ साधुजी आहार करवा न इच्छे तो संयमी पोते एकलोज्ञ राग अने द्वेषने दूर करी पहोळा मुख-वाळा प्रकाशित भाजनमां यत्नपूर्वक नीचे न वेराय तेवीरीते आहार करे.

तित्तगं च कडुअं च कसायं अविलं च मडुरं लवणं वा,

(आर्यो)—तित्तं च कडुकं च कपायं, अम्लं च मधुरं लवणं वा ।
एयलद्धमन्नत्थपउत्तं, मडु घयं व भुंजिज्ज सजए ॥ ९७ ॥

एतल्लव्दं अन्यार्थप्रयुक्तं, मधुघृतमिव भुञ्जीत संयतः ॥ ९७ ॥

अर्थ—गृहस्थे पोताने माटे बनावेळुं अने त्रिधिपूर्वक सेलवेळुं ते भोजन तीखुं, कडवुं, खाडुं, मधु, के खारं गमे तेवुं हो परंतु संयमी भिक्षु तेने मद्य के घीनी माफक प्रेमपूर्वक तेने आरोगे.

विशेष—संयमी माटे अति खाटां, खोरां अने तीखा साणां त्याज्य छे परंतु कदाच भूलब्धी देड आवी गयु होय तो - मनसां ग्लानि लाव्या नगर वारी लेवुं.

अरसं विरसं वाचि, सूइअं वा असूइअं । उल्लं वा जइ वा सूक्कं, संयुक्कमासभोअणं ॥ ९८ ॥

अरसं विरसं वापि, सूचितं वाऽसूचितम् । आद्रं वा यदि वा शुष्कं, मन्यु कुलमापभोजनम् ॥ ९८ ॥

अर्थ—गळेलेो आहार, हिग आदिना बवार रहित हो के जुना धान्यनो हो. उत्तम प्रकारनी शाक वगेरे सामग्रीथी सहित हो के रहित हो, स्निग्ध (घी वगेरे सहित) हो के शुष्क (खुखो) हो, बोरकुट हो के अडदना वाकळानुं भोजन हो—

उत्पपणं नाएहीलिज्जा, अप्पं वा बहु फासुअं । मुहा लद्धं मुहाजीवी, भुंजिज्जा दोसवज्जिअं ॥ ९९ ॥
उत्पन्नं नातिहीलयेत्, अल्पं वा बहु प्रासुकम् । सुया लब्धं सुधाजीवी, भुञ्जीत दोषवर्जितम् ॥ ९९ ॥

अर्थ—तेमज भोजन अल्प मळो के बहु मळो, परंतु ते मळेला आहारनी के दातारनी निंदा न करे. परंतु ते मुधाजीवी (केवळ संयमनुं ध्येय राखीनेज जीवनार भिक्षु) निर्जीव, निर्दोष अने सहज मळेला आहारने निस्वार्थःभावे शांतिपूर्वक आरोगे.

दुष्साहाओ मुहा दाई, मुहाजीवीवि दुल्लहा ।

मुहादाई मुहाजीवी, दो वि गच्छंति सुगइ ॥ त्वेमि ॥ १०० ॥
दुर्लभो मुधा दायी, मुधा जीव्यपि दुर्लभः । मुधादायी मुधाजीवी, द्वावपि गच्छतः सुगतिम् ॥ १०० ॥

अर्थ—(महापुरुषो कहे छे केः—) आ दुनियामां कोइ पण वदलानी आशा विना केवळ निःस्वार्थ भावथी भिक्षा आपनार दाता अने केवळ संयमना निर्वाह माटे निःस्वार्थ भावे भिक्षा लेनार भिक्षु ए वन्ने मळवा दुर्लभ छे. जे निःस्वार्थी दातार अने निःस्वार्थी भिक्षु होय छे ते वन्ने उत्तम गतिने मेळवे छे.

विशेष—सरळमार्गमा गमन, पोताना उपयोगी कार्यमाज सावधानता, जता आवता मार्गमा रहेला सूक्ष्म जीवोनी पण लक्ष्यपूर्वक रक्षा, वीजा भिक्षुकोने जर पण दु ख के आघात न पडोचे अने दातानी प्रसन्नता बराबर जळवाइ रहे तेवी विशुद्ध भिक्षुनी गवेषणा, दातार गफलत न करे के न दुसाय तेनो सतत उपयोग, सपूर्ण निर्जीव खानपानना शोधन माटे बराबर जागरक दशा, भिक्षुवृत्तिनु चित्तन, निरासक्तभावे प्राप्त थयेला पिंडनु भोजन करख. आ भावने समजीने वर्तनारो भिक्षु एज आदर्शभिक्षु छे अने ते भिक्षुनो भिक्षावृत्ति दातारना दिलमा सयम अने त्यागना सस्कार जन्मावे छे.

॥ इति पिंडेसणाए पढमो उद्देशो सम्पत्तो ॥

बीजो उद्देशो

देहनी प्रत्ये उपेक्षा राखी तेने क्षीण थवा देवुं के तेनी टापटीप अने शुश्रूषाद्वारा धर्मविमुख पोषण आपवुं ते बन्ने बराबर नथी. परंतु खरीरीते तो साधुओए मध्यस्थवृत्तिथी भिक्षाद्वारा धर्म भाव-नानी वृद्धि करवी ते छे.

गाथा १ थी ५ सुधीना छटा शब्दार्थ

पडिगहं-पात्राने
संलिहिचाणं-सारी पेटे
लोहीने
दुगंधं-दुर्गंध
मुंजे-खाय
सेज्जा-उपासरे

निसीहियाए-स्वाध्याय
भूमिमां
समावनो-रहेलो
अयावयट्टा-संयमना निर्वाहने
अर्थे संपूर्ण नहि
भुत्ताणं-भोजन करीने
संथरे-निर्वाह थाय

समुपण्णे-उत्पन्न थये छते
विहिणा-विधि बडे
पुव्वउत्तेण-पूर्वोक्त
इमेणं-आ
उत्तरेण-आगळ कहेवाशे ते
कालेण-काले
निकखमे-गोचरीए जवुं

पडिक्कमे-पाछो फरे
विवज्जित्ता-वर्जिते
समायरे-समाचरे
नपडिछेहसि-जोतो नथी
किलामेसि-थकवे छे
सन्निवेसं-गाम प्रत्ये
गरिहसि-निंदे छे.

पडिगहं संलिहित्ताणं, लेवमायाइ संजए । दुगंधं वा सुगंधं वा, सव्वं भुंजे न छडुए ॥ १ ॥

प्रतिग्रहं संलिह, लेवमात्रया संयतः । दुर्गन्धं वा सुगन्धं वा, सर्वं भुञ्जीत न त्यजेत् ॥ १ ॥

अर्थ—संयमी साधु वधो आहार पछी ते सुगंधी (मोदक वगैरे) होय के गंध रहित (अर्थात् तदन सादो) आहार हो. ते वधु भोजन पात्राने छेल्लो लेप लाग्यो होय ते सारु थाय. त्यांसुधोनुं वधुं अंगुलिथी साफ करीने खाइ ले पण छोडी न दे.

सेज्जा निसोहियाए, समावन्नो अ गोअरे । अयावयट्ठा भुच्चाणं, जइ तेणं न संथरे ॥ २ ॥

शय्यायां नैवेधिकां, समापचश्च गोचरे । अयावदर्थं भुत्तवा, यदि तेन न संस्तरेत् ॥ २ ॥

अर्थ—उपाश्रयमां के स्वाध्याय करवाना स्थानमां रहेल साधु गोचरीमां मेळवेल भोजन भोगवत्तां अपर्याप्त थाय अने विशेष आहारनी जरूर पडे तो.

तओ कारणसमुपण्णे, भत्तपाणं गवेसए । विहिणा पुव्वउत्तेण, इमेणं उत्तरेण य ॥ ३ ॥

ततः कारण उत्पन्ने, भक्तपानं गवेपयेत् । विधिना पूर्वोक्तेन, अनेनोत्तरेण च ॥ ३ ॥

अर्थ—अथवा बीजा कोई कारणथी वधु आहार लेवानी आवश्यक्ता उमी थाय तो पूर्वोक्त (प्रथम उद्देशक्रमां वतावेला) विधि तथा आ (नीचे कहेवाले ते) विधिथी अन्नपाणीनी गवेपणा (शोध) करे.

कालयतना कहे छे.

कालेण निवखमे भिक्खू, कालेण य पडिक्खमे । अकालं च विवजित्ता (जा), काले कालं समायेरे ॥४॥

कालेन निःक्रामेद्भिधुः, कालेन कालेन च प्रतिक्रामेत । अकालं च विवर्ज्य, काले कार्यं समाचरेत् ॥ ४ ॥

अर्थ—साधु भिक्षा मळी शके तेवा समये गोचरी माटे नीकळे. अने भिक्षाकाल पूर्ण थतांज पुनः पाछा फरे. अकाल (समय विनाना कार्य) ने छोडीने यथार्थ समये ते ते समयने योग्य कार्य करे.

गोचरी न मळवाथी निन्दा करनारने बीजा साधु शुं कहे छे ते जणावे छे.

अकाले चरसि भिक्खू, कालं न पडिलेहसि । अप्पाणं च किलामेसि सन्निवेसं च गरिहसि ॥५॥

अकालो चरसि भिक्षो, कालं न प्रतिलेखयसि । आत्मानं च क्लामयसि, संनिवेशं च गर्हसि ॥ ५ ॥

अर्थ—हे साधु ! कोइ ग्रामादि स्थानमां तुं समय जाया बिना भिक्षार्थे जाय छे. अने समयने ओळखतो नथी ते तारा आत्माने खेद पमाडे छे, अने खोराक न मळवाथी तुं गामनी पण निंदा करे छे.

विशेष—भोजन वपराइ गया पछी गोचरी जाय अने आहार न मळे तो खोराक न मळवाथो पोताने दुःख थाय अने आ गाम केडुं खराव छे के अहों खोराक सुद्धा मळतो नथी. एवा एवा अनिष्ट विचारो भाववानो संभव रहे.

सइ काले-वखत थये छते
चरे-जाय
कुज्जा-करे, फोरवे
पुरिसकारिअं-पुरुषाकार
अलाभोत्ति-अप्राप्ति थवाथी
सोइज्जा-शोच करे
तवोत्ति-तप थयो एम
अहियासए-वितवे

तहेव-तेमज
उच्चावया-उंची नीची जातनां
पाणा-प्राणीओ
भत्तहाए-खावाने माटे
समागया-एकठा थयेला
उज्जुअं-सन्मुख
जयं-जतनाए

परकमे-चालहु
गोयएगपविहो-गोचरीए
गएलो
निसीइज्ज-वेसे
कत्थइ-कोइ-ठेकाणे
कहं-कथा
पवंधिज्जा-करे

चिट्ठाण-वेसीने
अगलं-भूगळ अथवा अरगळा
फलिहं-फलक अथवा परिघ
दारं-वारणानी साख
कवाडं-कमाड
अवलंविआ-ओळंगीने अ-
थवा अवलंवीने

सइ काले चरे भिक्खू, कुज्जा पुरिसकारिअं। अलाभोत्ति न सोइज्जा, तवोत्ति अहियासए ॥६॥
सति काले चरेदुभिक्खुः, कुर्यात् पुरुषकारकम् । अलाभ इति न शोचेत्, तप इत्यधिषहेत् ॥ ६ ॥

अर्थ-माटे भिक्षानो समय थाय त्यारेज साधुए भिक्षार्थे उद्यम करवो जोइए. भिक्षा समये नीकळवा छतां कवचिद् भिक्षा न मळे तोपण दिनहीन थइने शोक न करतां आज सहज तपश्चर्या थइ एम मानीने ते धुयाना संकटने समभावपूर्वक सहन करे.

क्षेत्रयतना कहे छे.

तहेबुच्चावया पाणा, भत्तट्टाए समागया । तं उज्जुअं न गच्छिज्जा, जयमेव परक्कमे ॥ ७ ॥

तथैवोच्चावचाः प्राणिनः, भक्तार्थं समागताः । तद्भुक्तं न गच्छेत्, यतमेव पराक्रमेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—साधु नाना मोटां पशु पक्षीओ खोराक माटे (के चणा माटे) एकठां थयां होय तेनी सामे गमन न करे पण उपयोगपूर्वक बीजेज मार्गेथी गमन करे अथवा बीजो मार्ग न होय तो पाछो फरे.

गोअरगपविट्ठो अ, न निसीइज्ज कत्थई । कहं च न पबंधिज्जा, चिट्ठत्ताण व संजए ॥ ८ ॥

गोचराग्रं प्रविष्टश्च, न निषीदेत् कुत्रापि । कथां च न प्रवक्षीयात्, स्थित्वा च संयतः ॥ ८ ॥

अर्थ—गृहस्थने त्यां भिक्षार्थे गयेलो संयमी साधु कोइ स्थले बेसे नहि के उभा रहीने बातो करे नहि.

विशेष—कति परिचय संयमी जीवनने बाधाकर नीवडे छे.

द्रव्ययतना कहे छे.

अगगलं फलिहं दारं, कवाडं वा व संजए । अवलंविआ न चिट्ठिज्जा, गोअरगगओ सुणी ॥ ९ ॥

अर्गलां परिधं द्वारं, कपाटं वापि संयतः । अवलंब्य न तण्ठेत्, गोचराग्रगतोमुनिः ॥ ९ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेलो संयमी कोइ गृहस्थना घरनी भोगळ, कमाडनुं पाटियुं, वारणुं के कमाडने टेको दइने (तेनुं अवलंबन लइने) उभो रहे नहि.

माहणं—ब्राह्मण	पविसे—पेसे	लहुतं—लघुता	उपपलं—नीलुं कमल
किविणं—कृपण	चक्रुगोअरे—नजरे पडतां	पवयणस्स—प्रवचननी	पडमं—रातुं कमल (पद्म)
वणीमगं—दरिद्र	अवकमिप्ता—जइने	पडिसहिण—निषेध कय छते	कुमुअं—पोयणी, मेंदी
उवसंकमंतं—जत	दायगस्स—आपनारने	दिन्ने—आपे छते	गमदंतिअं—मोगरानुं फूल
भत्तहा—भातने अर्थे	उभयस्स—बंनेनुं	नियत्तिण—पाछो वळे	संछुंविआ—छेदीने
पाणहाए—पाणीने अर्थे	अप्पत्तिअं—अप्रीति	उवसंकमिज्ज—जाय	दए—आपे
अइक्कमिप्पु—ओळंगीने			

समणं माहणं वावि, किविणं वा वणीमगं । उवसंकमंतं भत्तहा, पाणहाए व संजए ॥१०॥
तमइक्कमिप्पु न पविसे, न चिट्ठे चक्रुगोअरे । एगंतमवक्कमिप्ता, तत्थ चिट्ठिज्ज संजए ॥११॥

श्रमणं ब्राह्मणं वापि, कृपणं वा वनीपकम् । उपसंक्रामन्तं भक्तार्थं, पानार्थमेव संयतः ॥ १० ॥

तमतिक्रम्य न प्रविशेत्, न तिष्ठेच्चक्षुर्गोचरे । एकान्तमवक्रम्य, तत्र तिष्ठेत्संयतः ॥ ११ ॥

अर्थ—गोचरीए गयेलो संयमी श्रमण, ब्राह्मण कृपण के भिखारी जो गृहस्थनां द्वारनी सन्मुख भोजनने माटे

के पाणीने माटे आवी उभा होय तो तेने ओळंगीने गृहमां प्रवेश न करे. तेमज तेमनी दृष्टि पडे तेवा स्थाने उभो पण न रहे. परंतु एकांतमां (एक बाजु) जइने न उभो रहे.

वणीमगस्स वा तस्स, दायगस्सुभयस्सवा। अप्पत्तिअं सिया हुज्जा, लहुत्तं पवयणस्स वा ॥१२॥

वनीपकस्य वा तस्य, दायकस्य उभयोर्वा । अप्रीतिः स्याद् भवेद्, लघुत्वं प्रवचनस्य वा ॥ १२ ॥

अर्थ—कारण के तेम करवाथी ते भिखारी किंवा दायक नाखुश थाय अथवा बन्ने नाखुश थाय तेमज पोताना धर्मनी पण हलकाइ देवाय.

विशेष—मारामां रखे भाग पढावशे ! तेहु मानी भिखारीनु हृदय दुमाय अथवा आपनारनी लागगी दुमाय अने भिखारीनी आवी हरिकाइ यह जतां पोतानी कदर पण भिखारी जेवी यत्राथी संयम धर्मनी महत्ता घटे.

पडिसेहिए व दिन्ने वा, तओ तस्मि नियत्तिए। उवसंकमिज्ज भत्तहा, पाणट्ठाएव संजए ॥१३॥

प्रतिषिद्धे वा दत्ते वा, ततस्तस्मिन्निवृत्ते । उपसंक्रामेद्भुक्तार्थं, पानार्थमेव संयतः ॥ १३ ॥

अर्थ—पण गृहस्थ ते आवेला बीजा भिक्षुने भोजन आपे किंवा ना पाडे अने ज्यारे ते भिक्षुक पाछो फरे तयारवादन संयमी भोजन के पाणीने माटे त्यां गमन करे.

उत्पलं पडमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुप्फसच्चित्तं, तं च संलुंचिआ दए ॥ १४ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकळिअं । दिंतिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १५ ॥

उत्पलं पत्रं वापि, कुमुदं वा मगदान्तक्राम् । अन्यद्वा पुष्पं सचित्तं, तच्चसंलुअय दद्यात् ॥ १४ ॥
तद्भवेद् भक्तपानं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ १५ ॥

अर्थ—(नीलोत्पल) लीलुं कमळ, (पत्र) लाल कमळ, चंद्रविकासी श्वेत कमळ अथवा मोगरातुं के तेंवुं वीजुं कोइ पण फूल चूटीने कोइ वाइ भिक्षा आपे तो ते भाजन अने पान संयमीने अकल्प्य (अग्राह्य) छे. माटे आपनार वाइने कहे के ए आहार पाणी हवे मने ग्राह्य (कल्प्य) नथी.

गाथा १६ श्री २० छूटा शब्दार्थ

संमहिआ-मर्दन करीने	मुणालिअं-तटु	रुक्खस्स-दृक्षनो	छिवाडिं-मगफळी
सालुअं-कमळनो कंद	सासव-सरसव	तणगस्स-तृणना	आमिअं-काची
विरालियं-पलाशनो कंद	अनिव्वुडं-शस्त्र परिणत नहि	हरिअस्स-हरितनां	भजिअं-रांघेली
कुमुअं-पोयणीनो	तरुणगं-तरुण	आमगं-काचां (सचित)	सयं-एकत्रार
नालिअं-नाल	पवालं-प्रवाल	तरुणिअं-जेमां दाणो वंधायो	
		नथी एवी	

उत्पलं पउमं वावि, कुमुअं वा मगदंतिअं । अन्नं वा पुणसच्चित्तं- तं च संम्महिआ दए ॥ १६ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं । दित्तिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥ १७ ॥

उत्पलं पद्मं वापि, कुमुदं, मगदन्तिकाम् । अन्यद्वा पुष्पं चित्तं, तच्च संमृद्य दद्यात् ॥ १६ ॥

तद्भवेद् भक्तपात्रं तु, संयतानामकल्पितम् । ददतीं प्रत्याचक्षत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ १७ ॥

अर्थ--लीलुं कमळ, लाल कमळ, चंद्रविकासी श्वेत कमळ अथवा मोगरानुं के तेवुं बीजुकोइ पण फूल कचरीने मर्दन करीने कोइ वाइ भिक्षा व्होरावे तो ते भोजन अने पान संयमीने ग्राह्य नथी. माटे भिक्षा आपनार बाइने साधु कहे के ते अन्नपान मारा माटे कल्प्य नथी.

सात्थुअं वा विरालियं, कुमुअं, उत्पलनालियं । मुणालिअं सासवनालिअं, उच्छुखंडं अनिव्वुडं ॥ १८ ॥

तरुणं वा पवालं, रुक्खस्स तणगस्स वा । अन्नस्स वा वि हरिअस्स, आमगं परिवज्जए ॥ १९ ॥

शालुकं वा विरालिकां, कुमुदमुत्पलनालिकाम् । मृणालिकां सर्षपनालिकां, इक्षुखण्डमनिवृत्तम् ॥ १८ ॥

तरुणकं वा प्रवालं, वृक्षस्य तृणकस्य वा । अन्यस्य वापि हरितस्य, आमकं परिवर्जयेत् ॥ १९ ॥

अर्थ--कमळनी कंद, खाखरानो कंद, कमळनी नाळ (सांठो), लीळा कमळनी नाळ, कमळना तंतु, सरसवनी डांडली, शेरडीना कटका आ वधुं सचेत होय तो ते तथा नवा कुंपळी, वृक्षनी, तृणनी तथा एवी बीजी पण कोइ वनस्पतिनी काची कुंपळीओ वगेरे होय तो तेने पण साधु ग्रहण न करे.

तरुणिअं वा छिवाडिं, आमिअं भजिअं सयं । दितिअं पडिआइक्खे, न मे कप्पइ तारिसं ॥२०॥

तरुणिकां वा क्षिपादिं वा, आमिकां भजितां सकृत् । ददतीं प्रत्याचक्षीत, न मे कल्पते तादृशम् ॥ २० ॥

अर्थ--तेमज (जेतुं बीज बंधाणुं नथी तेवी) कुणी चोळा के मगनी फळीआ एकवार शेकेली होय अथवा काची पछी मिश्र होय तो ते आपनार वाइने साधु कहे के मने तेबुं ग्राह्य नथी.

२१ थी २५ गाथाना छटा शब्दार्थ

कोलं-वोर	तत्तनिव्वुहं-त्रण उकाळा	मूलगतिअं-मूलनो कांदो	विहेलंगं-वहेडानुं फळ
अणुस्सिन्नं-नहि रांधेछुं	व्या विनानुं पाणी	असत्थपरिणयं-शस्त्रथी नहि	पियालं-रायणनुं फळ
वेळुअं-वांसकारेछुं [फळ	तिलपिठ-तलनो लोट	परिणमेछुं	समुआणं-शुद्ध भिक्षाने माटे
कासवनालिअं-श्रीपर्ण वृक्षनुं	पूइ-पिन्नागं-सर्ववनो खोळ	न पत्थए-न मागे	नीयं-नीचुं
पप्पडगं-पापडी	कविठं-कोठ	फलमंथुणि-वोरनुं चूरण	अइक्कम्मं-ओळंगीने
नीमं-लींबोळी	माउलिंगं-बीजोरानुं फळ	वीअमंथुणि-जव वगेरेनो लोट	उसटुं-धनाढय
चाउलं-चोखानो	मूलगं-मूळो	जाणिअ-जाणिने	नाभिधारये-णाय नहि
विअडं-कांचुपाणी			

तहा कोलमणुस्सिद्धं, वेलुअं कासवनालिअं । तिलपपडगं नीमं, आमगं परिवज्जए ॥ २१ ॥

तथा कोलमस्विन्नं, वेणुकं, काश्यपनालिकाम् । तिलपपटकं निंव, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—अग्नि आदिथी अपक्व बोरकूट, वाडाना कारेलां, नालियेर, नलपापडी तथा निंवट्टसुं फळ (छिन्नोळी) वगेरे काचां होय तो सुनि ग्रहण न करे.

तहेव चाउलं पिटुं, विअडं वा तत्तनिव्वुडं । तिलपिठ्ठ पूइपिन्नागं, आमगं परिवज्जए ॥ २२ ॥

तथैव तान्दुलं पिष्टं, विकटं वा तप्तनिर्वृत्तम् । तिलपिष्टं पूतिपिण्याकं, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २२ ॥

अर्थ—तेमज चोखानो आटो तेमज सरसवनो खोळ तथा अपक्व पाणी वगेरे काचुं होय अथवा मिश्र पाणी होय तो साधु तेने पण ग्रहण न करे.

कविटुं माउलिंगं च, मूलगं मूलगतियं । आमं असत्थपरिणयं, मणसा वि न पत्थए ॥ २३ ॥

कपित्थं मातुलिंगं च, मूलकं मूलकर्तिकाम् । आमकमशस्त्रपरितं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ २३ ॥

अर्थ—अपक्व कोठुं, विजोरं, पांदडा सहित मूळो के मूळानो कंद वगेरे काचां किंवा शस्त्र परणित न होय तो ते पदार्थोने सुनि मनथी पण न इच्छे.

तहेव फलमंथूणि, बीअमंथूणि जाणिआ । विहेलगं पियालं, च आमगं परिवज्जए ॥ २४ ॥

तथैव फलमन्धून्, बीजमन्धून् ज्ञात्वा । विभीतकं प्रियालं च, आमकं परिवर्जयेत् ॥ २४ ॥

अर्थ—तेज प्रमाणे फळोतुं चूर्ण, बीजोतुं चूर्ण, बहेडां तथा रायणनां फळ वगेरे काचां होय तो सचेत जाणीने तेने छोडी दे.

समुआणं चरे भिक्खु, कुलमुच्चावयं सया । नीयं कुलमइक्कम्म, ऊसहं नाभिधारए ॥ २५ ॥

समुदानं चरेद्भिक्षुः, कुलमुच्चावचं सदा । नीचं कुलप्रतिक्रम्य, उत्थतं नाभिधारयेत् ॥ २५ ॥

अर्थ—हमेचां साधु सामुदायिक धनवान अने निर्धन ए वन्ने स्थळे जे निंदनीक न होय त्यां समान गोचरी करे. निर्धन कुळतुं घर जाणी तेने उल्लंघीने श्रीमंतने घेर न जाय.

गाथा २६ थी ३० सुधीना छटा शब्दार्थ

अदीणो—अदीनपणे

वित्तिम्—वृत्तिने

एसिज्जा—गवेपणा करे

विसीइज्ज—विषाद पासे

पंडिण्—पंडित

अमुच्छिओ—मुर्छां रहित

भोअणंमि—भोजनने विपे

मायण्णे—मापने जाणनारो

एसणारए—दोष रहित आहार

लेवामां रक्त

बहुं—घणुं

परघरे—पारके घेर

अत्थि—छे

कुपे—कोपायमान थाय

इच्छा—इच्छा होय त

दिज्ज—आपे

પરો-ગૃહસ્થ
સયનાસન-શયન અને વેઠક
અદિતસ્સ-નહિ આપનાર ઉપર
કુપ્પિજ્ઞા-ક્રોધ કરે
પન્નક્ષે-પ્રત્યક્ષ
દિસઓ-દેલાતો

इतिअं-स्त्री
डहरं-छोकहं
महलगं-मोटाने, टुढ़ने
वंदमाणं-वांदताने
जाइज्जा-जावे (यावे)

अणं-आने
फरुसं-कठोर वचन
वए-कहे
वंदे-वांदे
से-तेना उपर

समुक्कसे-गर्व न करे
अन्नेसमाणस्स-(भगवाननी)
आज्ञा पालनारने
सामणं-चारित्र
अणुचिहइ-पळाय छे

अदीणो वित्तिमेसिज्जा, न विसीएज्ज પંડિણ્ણ । અમુચ્છિઓ મોઅણમ્મિ, માયણે ઇસણારણ્ણ ॥૨૬॥

અદીનોવૃત્તિમેષયેત્, ન વિષીદેત્પણ્ણિતઃ । અમૂચ્છિતોભોજને, માત્રાજ્ઞ ઇષણારતઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ—નિર્દોષ બિક્ષાગ્રહણની ગવેષણા કરવામાં રત અને આહારની મર્યાદાને જાણનાર પંડિત સાથુ ભોજનમાં અનાસક્તિ રાખી તથા દીનવળાથી રહિત થઈને બિક્ષાવૃત્તિ કરે. તેમ કરતાં કદાચિત્ આહાર ન મળે તો પણ સ્વેદ ન પામે. બહું પરધરે અતિથિ, વિવિહં સ્વાઈમં સાઈમં । ન તત્થ પંડિઓ કુપ્પે, ઇચ્છા દિજ્જ પરો ન વા ॥૨૭॥

વહુ પરગૃહં અસ્તિ, વિવિધં સ્વાધં સ્વાધમ્ । ન તત્ર પણ્ણિતઃ કુપ્પેત્, ઇચ્છા દધાત્ પરો ન વા ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—ગૃહસ્થને ઘેર બિન્ન બિન્ન પ્રકારના મેવા, મુલવાસ इत्यादि ભોજન હોય છતાં તે ગૃહસ્થ આપે કે ન આપે તો પણ પંડિત સાથુ તેના પર ક્રોધ ન કરે.

સયણાસણવત્થં વા, ભત્તં પાણં ચ સંજણં । અદિંતસ્સ ન કુપ્પિહજ્ઞા, પચ્ચક્કલે વિ અ દિસઓ ॥૨૮॥

શયનાસનવત્થં વા, ભક્તપાનં ચ સંયતઃ । અદદ્ભ્યો ન કુપ્યેત્, પ્રત્યક્ષ અપિ ચ દૃશ્યમાને ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—શય્યા, આસન, વસ્ત્ર, ભોજન, પાણી વગેરે ગૃહસ્થને ત્યાં પ્રત્યક્ષ દેખાતાં હોય તેમ છતાં જો તે ન આપે તો પળ સંયમી તેના પર કોપ ન કરે.

इत्थिअं पुरिसं वावि, उहरं वा महल्लगं । वंदमाणं न जाइहज्जा, नो अ णं फरुसं वए ॥२९॥

स्त्रियं पुरुषं वापि, तरुणं वा महान्तम् (वृद्धं) । वन्दमानं न याचेत, न च त परुषं वदेत् ॥ २९ ॥

અર્થ—સ્ત્રી, પુરુષ, વાલ્ક, કે વૃદ્ધ નમસ્કાર કરતાં હોય તે વચ્ચે તેની પાસે કશી યાચના ન કરે. તેમજ આહાર નહિ દેનાર સાથે કઠોર શબ્દો પળ ન વોલે.

जे न वंदे न से कुपे, वंदिओ न समुक्खमे । एवमन्नेसमाणस्स, सामणमणुच्चिट्ठइ ॥ ३० ॥

यो न वन्देत् न तस्मै कुप्येत्, वन्दितो न समुत्कर्षेत् । एवमन्वेपमाणस्य, श्रामण्यमनुत्तिष्ठति ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—જે નમસ્કાર ન કરે તેના પર કોપ ન કરે તેમજ કોઈ વંદન કરે તો અભિમાન પળ ન લાવે. આ પ્રમાણે વિવેકપૂર્વક જે સંયમ પાળે છે તેનુ સાધુત્વ વરાવર જલ્લાય છે.

सिआ-कदाचित्
एगइओ-एक साधु
लडुं-पामीने
लोभेण-लोभ वडे
विणिगूहइ-संताडे
मामेयं-मारो आ
दाइयं-देखाड्यो
संतं-छतो
दठ्ठुणं-जोइने
सयं-पोते

आयए-ग्रहण करे
अत्तट्ठा-पोतानो स्वार्थ
गुरुओ-मोटो
लुद्धो-लोभीओ
पकुवइ-करे
दुत्तोसओ-जेवा तेवा आहारे
संतोष न पामवावाळो
निव्वाणं-मोक्षे
विविहं-विविध प्रकारनुं
भइगं-सारं

भुच्चा-खाइने
विवन्नं-वर्ण रहित
विरसं-विरस, रस रहित
आहरे-छावे
जाणन्तु-जाणे
ता-प्रथम
इमे-आ
आययट्ठो-मोक्षनो अर्थी
अयं-आ
संतुट्ठो-संतुष्ट

सेवए-सेवे छे
पंतं-प्रान्त, तुच्छ
लहविची-छुली वृत्तीवाळो
सुतोसओ-अति संतोषपामेलो
पूयणट्ठा-पूजवानो अर्थी
जसोकामी-जस इच्छनार
कामए-इच्छा राखे
पसवइ-उत्पन्न करे
मायासछं-मायाशल्य
कुवइ-करे

(साधुपक्षनी चोरी न करवी)

સિઆ પગડાઓ લઘું, લોહણ વિણિપૂહર । મામેયં વાઙ્યં સંતં, વદ્વટૂળં સયમાયણ ॥ ૩૧ ॥
અત્તદ્વા ગુરુઓ લ્હો, બહું પાવં પહુવર । દુત્તો સઓ અસે (સો) હોર, નિવાણં ચ ન ગચ્છર ॥ ૩૨ ॥
સ્વાદેક્ષાકી લઙ્ઘા, લોભેન વિનિગૂહતે । મગેદં દર્શિતં સત્, દષ્ટવા સ્વયમાદયાત્ ॥ ૩૧ ॥

આત્માર્થે ગુરુઓ લુઙ્ઘા, વહુ પાવં પ્રકરોતિ । દુસ્તોપકથ સ ભવતિ, નિર્વાણં ચ ન ગચ્છતિ ॥ ૩૨ ॥
અર્થ—કદાચ કોઈ સાધુ સ્વયં સુંદર શિક્ષા મેલવીને “હું પાકલોજ તેનો લપભોગ કરીશ, જો હું બીજાને
વતાલું તો બીજા મુનિ કિંવા આચાર્ય તે સ્વયં ગ્રહણ કરશે,” પણ માનીને લોભથી છુપાવે છે તે લાલચુ તથા સ્વાર્થો
(પેદખરો) સાધુ ઘણું પાપ કરે છે, અસંતુષ્ટ થને છે અને નિર્વાણને પામી શકતો નથી.

સિઆ પગડાઓ લઘું, વિવિહં પાણમ્બોઅણં । મદ્દગં મદ્દગં મુઘ્વા, વિવદ્ધં વિરસમાહરે ॥ ૩૩ ॥
જાણંતુ તા હમે સમણા, આયયદ્દો અયં મુણી । સંતુદ્દો સેવણ પંતં, લૂહવિત્તી સુતોસઓ ॥ ૩૪ ॥
સ્વાદેક્ષાકી લઙ્ઘા, વિવિધં પાનમ્બોજનમ્ । મદ્દકં મદ્દકં મુક્ત્વા, વિવર્ણં વિરસમાહરે ॥ ૩૩ ॥
જાનન્તુ તાવદિમે શ્રમણાઃ, આત્માર્થ્યયં મુનિઃ । સન્તુષ્ટઃ સેવતે પ્રાન્તં, રુક્ષદ્ધતિઃ સુતોપકઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—વહી કોઈ મિત્ર મિત્ર પ્રકારનું અગ્રપાન મેલવીને તેમાંનું સુંદર સુંદર (માર્ગમાં પોતે) ભોગવીને વાકી
ઠંડો અને નીરસ આહાર લપાશ્રયમાં લાવે, કારણ કે તેમ કરવાથી બીજા શ્રમણો પણ જાણે કે “આ મુનિ ખૂબ આત્માર્થો
અને લૂહી દૃષ્ટિથી જીવનારો સંતોષી મિથુ છે કે જે સંતુષ્ટ થઈને લૂહો મૂકી આહાર જ સેવે છે,”

પ્રયણઢા જસોકામી, માણસસ્માણકામણ. વઢું પસવડ પાવં, માયાસહં ચ કુઠવડ ॥ ૩૫ ॥

પૂજનાર્થ યશસ્કામી, માનસન્માનકામુકઃ । વહુ પ્રસૂતે પાપં, માયાશલ્યં ચ કુરુતે ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—આવીરીતે દંધથી જે પૂજા, કીર્તિ, માન અને સન્માનનો ઇચ્છુક છે તે ઘણું પાપ પ્રસવે (સેવે) છે. અને માયારૂપી શલ્યને ઇકરું કરે છે.

વિશેષ—માયા અને દમ ઇ વન્ને અનર્થનાં મૂલ છે.

ગાથા ૩૬ થો ૪૦ ના છુટા શબ્દાર્થ

સુરં-જવ પિષ્ટાદિક પ્રમુલનો

દારુ

મેરગં-મહુડાનો દારુ

મજ્જગં-માદક, મદ્ય સંબંધી

સસક્વં-સાંક્ષિ સહિત

જસં-યશ

અપ્પણો-પોતાનો

સારક્વં-સંરક્ષણ

પિયણ-પીણ

પગઓ-ઇકલો

તેળો-ચોર

વિઆણહ-જાણે

પસહ-જુઓ

દોસાહ-દોષોને

નિયડિં-માયાને

વટ્ટહ-વધે છે

સુંડિઆ-આશક્તિ

માયામોસં-માયામૃષા

અયસો-અપયશ

અનિવ્વાણં-અટુતિ

સયયં-નિરંતર

અસાહુઆ-અસાધુતા [વાલો.

નિચ્ચુવ્વિગ્ગો-નિરંતર ઉદ્દગ

અત્તકમ્મેહિં-પોતાના કર્મોવડે

દુમ્મહં-દુર્મતિ

ન આરાહેહ-ન આરાધ્રે

આયરિણ-આચાર્યને

સમણે-સાધુઓને

આવિ-પણ

ગિહથા-ગૃહસ્થો

વિ-પણ

ગરિહંતિ-નિંદા કરે

सुरं वा मेरगं वा वि, अक्षं वा मज्जगं रसं । ससक्खं न पिबे भिम्बु, जसं सारक्खलमप्पणो ॥३६॥

सुरां वा मेरकां वापि, अन्यं वा मज्जकं रसम् । ससाक्षी न पिबेद्भिम्बुः, यशः संरक्षवात्मनः ॥ ३६ ॥

अर्थ—संयमी साधु पोताना संयमरूप निर्मळ यशतुं रक्षण करतो जेना त्यागमां केवळी (ज्ञानी) पुरुषोनी साक्षी छे ते साधु द्राक्षनो आसव, महुडांनो रस के बीजा कोइ पण मादक रसने कदी पण न पीए.

पियए एगओ तेणो, न मे कोइ विआणइ । तस्स पस्सह दोसाइं, नियडिं च सुणेह मे ॥३७॥

पिबति एकस्तेनः, न मां कोऽपि विजानाति । तस्य पश्यत दोषान्, निवृत्तिं च शृणुत मम ॥ ३७ ॥

अर्थ—मने कोइ देखतुं नथी तेम मानी जे कोइ भिक्षु एकांतमां चोरी करीने तेवो मादक रस पीए छे तेना दोषोने अने मायाने जुओ अने हुं ते वर्णहुं छुं, माटे सांभळो.

वट्ठइ सुंडिआ तस्स, मायामोसं च भिक्खुणो । अयसो अ अनिब्बाणं, सययं च असाहुआ ॥३८॥

वर्धते शौडिका तस्य, मायामृपा च भिक्षोः । अयशश्चानिर्वाणं, सततं चासाधुता ॥ ३८ ॥

अर्थ—तेवा भिक्षुनी आसक्ति वधे छे अने छळरूपत तथा असत्यादि दोषो पण वधे छे. आ लोकमां अकीर्ति प्रसरे छे. तेमज पारलौकिक शांति पण ते पावतो नथी अने (साधुपणाथी वंचित थइ) सतत असाधुतानें मेळव्या करे छे.

નિચ્છુવિગ્ગો જહા તેણો, અત્તકમ્મેહિં દુમ્મઈ । તારિસો મરણંતે વિ, ન આરાહેઙ્ગ સંવરં ॥ ૩૯ ॥
 નિલ્યોદ્ધિગ્ગો યથા સ્તેનઃ, આત્મકર્મ્યમિદુર્મતિઃ । તાદશો મરણાન્તેઽપિ, નારાયણતિ સંવરમ્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—જેમ ચોર પોતાના દુષ્કર્મોથી શ્રાંતચિત્ત રહે છે તેમ દુર્બુદ્ધિ સાધુ પણ પોતાના દુષ્કર્મોથી અસ્થિરચિત્ત-
 વાળા રહે છે તેવો મુનિ મૃત્યુના અંતસુધી પણ સંવરધર્મની આરાધના કરી શકતો નથી.

આયરિણ્ નારાહેઙ્ગ, સમણે આવિ તારિસો । ગિહત્થા વિ પંગરિહંતિ, જેણ જાણંતિ તારિસં ॥ ૪૦ ॥
 આચાર્યોન્નારાધયતિ, શ્રમણાશ્ચાપિ તાદજઃ । ગૃહસ્થા અપિ તં ગૃહંતે, યેન જાનન્તિ તાદૃશમ્ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—અને માત્ર વેશધારી તેવો સાધુ પોતાના આચાર્યોને કે વીજા શ્રમણોને પણ આરાધી શકતો નથી.
 મહાપુરુષોના ઉપદેશની તેના પર કશી અસર થતી નથી. વ્હી ગૃહસ્થો પણ તેને નિંદે છે. કારણકે તે વધા તેની આવી
 અસાધુતા સ્પષ્ટ સમજી શકે છે.

ગાથા ૪૧ થી ૪૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ.

અગુણપ્પેહી—અવગુણના સ્થા-
 નને જોનાર
 ગુણાણં—ગુણો

વિવજ્જઓ—ત્યાગ કરનાર
 કુવ્વહ—કરે
 મેહાવી—બુદ્ધિમાન

પણિઅં—સ્નિગ્ધ (ધી જેવા)
 મજ્જ—મધ્ય
 ઉપમાય—પ્રમાદ

વિરઓ—વિરક્ત
 તવસી—તપસ્વી
 અહુકક્કસો—અતી હત્કર્ષ

पस्सह-जुओ | यमरूप कल्याण | कित्तइस्सं-कहीना
कळ्हाणं-गुण संपदावाळा सं- | पूइअं-पूजित | अत्थसंजुत्तं-भोक्षार्थ युक्त | पूयन्ति-पूजे छे

एवं तु अगुणप्पेही, गुणाणं च विवज्जए । तारिसो मरणंते वि, ण आराहेइ संवरं ॥ ४१ ॥
एवं त्यगुणप्रेक्षी, गुणानां च विवर्जकः । तादृशो मरणान्तेऽपि, नाराधयति संवरम् ॥ ४१ ॥

अर्थ—ए प्रमाणे दुर्गुणोने सेवनार अने गुणोने तजी देनार तेवो भिक्षु मरणना छेडा सुधी (साचा) संवर (पाप रोकनार) धर्मने आराधी शक्तो नथी.

विक्षेप—सद्गुणोनी नाराधनाथी ज धर्मनी नाराधना थाय छे.

तवं कुव्वइ मेहावी, पणीअं वज्जए रसं । मज्जप्पमायविरओ, तवस्सी अइउक्कसो ॥ ४२ ॥
तपः कुरुते मेधावी, प्रणीतं वर्जयति रसम् । मद्यप्रमादविरतः, तपस्वी अत्युत्कर्षकः ॥ ४२ ॥

अर्थ—जे साचो साधु (बुद्धिमान साधक) स्निग्ध अने स्वादिष्ट लज्ज रसवाळां रसिक भोजनोने छोडी दइ तपश्चर्या करे छे, जे मद (अभिमान) तथा प्रमादथी निवृत्त थइ तपस्वी बनी विकासमार्गे वहन करे छे.

तस्स पस्सह कल्लाणं, अणेगसाउपूज्ज । विउलं अत्थसंजुत्तं, किच्चइस्सं सुणेह मे ॥ ४३ ॥

तस्य पश्यत कल्याणं, अनेकसाधुपूजितम् । विपुलमर्थसंयुक्तं, कीर्तयिष्ये श्रूयत मे ॥ ४३ ॥

अर्थ—ते भिक्षुना कल्याणरूप संयम तरफ नजर करो. के जे अनेक भिक्षुओंकी पूजाय छे, तथा विस्तीर्ण-मोक्षना अर्थकी युक्त बने छे. तेनुं हुं गुण कथन कहीश. कहेता एवा मने सांभळो.

एवं तु गुणप्पेही, अगुणाणं च विवज्जाए (ओ) । तारिस्सो मरणंते वि, आराहेइ संवरं ॥४४॥

एवं तु गुणप्रेक्षी, अगुणानां च विवर्जकः । तादृशो मरणान्तेऽपि, आराध्नोति संवरम् ॥ ४४ ॥

अर्थ—उपर प्रमाणे सदगुणो नो इच्छुक अने दुर्गुणनो त्यागी भिक्षु मरणना छेडा सुधी सतत संवर धर्मनुं आराधन करे छे.

आयरिए आराहेइ, समणे आवि तारिस्सो । गिहत्था वि ण पूयंति, जेण जाणंति तारिस्सं ॥४५॥

आचार्यान्नाराधयति, श्रमणैश्चापि तादृशः । गृहस्था अपि तं पूजयन्ति, येन जानंति तादृशम् ॥ ४५ ॥

अर्थ—तेवो श्रमण आचार्योंने तथा बीजा साधुओने पण आराधे छे. अने तेने तेवो उत्तम साधु जाणीने पण गृहस्थो तेनी पूजा करे छे.

गाथा ४६ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

तवतेणे-तपनो चोर
वयतेणे-वचननो चोर
रुवतेणे-रूपनो चोर
आयार-आचार
भावतेणे-भावनो चोर
कुव्वइ-पेदा करे छे
देवकिव्विसं-किल्बिप देवता
(नीच जातिना देवना)
लद्धण-पामीने
देवत्तं-देवपणुं

उववन्नो-उत्पन्न थयो
तथावि-ते भवमां पण
तत्तो-त्यांथी
चइत्ताणं-चत्रीने
लभइ-पामशे
एल-वकरो
मूअगं-मृगापणुं
नरयं-नरक
तिरिक्ख-तिर्यचयोनी
वोही-समकित

जत्थ-ज्यां
सुदुल्लहा-अतिशे दुर्लभ
एअं-आ
दहुणं-जोइने
नायपुत्तेण-ज्ञातपुत्र महावीर
स्वामीने
अणुमायं-लगार मात्र
सिक्खिज्जण-शिखीने
भिवखेसणसेहि-गवेपणानी
शुद्धि

बुद्धाण-तत्त्वना जाण
सगासे-पासे
सुप्पाणिहिंदिए-निश्चल
समताभावे राखी छे पांचे
इंद्रियो जेणे एवा
तिव्वलज्ज-अनाचार करवामां
तित्र लाजवाळा
गुणवं-गुणवान
विहरिज्जासि-तुं विचरजे
त्तिवेमि-एम कहुं छुं

तवतेणे वयतेणे, रुवतेणे अ जे नरे । आयारभावतेणे अ, कुव्वइ देवकिव्विसं ॥ ४६ ॥

तपःस्तेनो वचःस्तेनः० रूपस्तेनश्च यो नरः । आचारभावस्तेनश्च, कुरुते देवकिल्बिषम् ॥ ४६ ॥

अर्थ—जे तपनो, वाणीनो, रूपनो अने आचारभावनों चोर होय छे ते देवयोनिने प्राप्त थवा छतां क्लिबपी जातनो (हलकी जातनो) देव बने छे.

लङ्घूण वि देवत्तं, उववन्नो देवकिञ्चिसे । तथावि से न याणाइ, किं मे किञ्चा इमं फलं ॥४७॥

लङ्घ्याऽपि देवत्वं, उपपन्नो देवक्लिबे । तत्रापि स न जानाति, किं मम कृत्वेदं फलम् ॥ ४७ ॥

आ गति थइ ” तेने जाणी शकतो नथी.

विशेष—उच्चक्रोद्विना देवोज उत्तम प्रकारना भोगसुखो पामे छे. पूर्वकालना जीवनने जाणी शके तेची गति पण ते ज मेळवे छे.

तत्तो वि से चइत्ताणं, लम्भइ एलमूअगं । नरगं तिखिखजोणिं वा, बोहो जत्थ सुदल्लहा ॥

ततोऽपि स च्युत्वा, लभत एडमूकतात् । नरकं तिर्यग्योनिं वा, वोर्वियत्र सुदुर्लभा ॥ ४८ ॥

अर्थ—ते क्लिबदेव त्यांथी चवीने (गति करीने) पुंणा (न बोली शके तेवा) वररानी. योनिने पामे छे. अथवा नरकयोनिमां के तिर्यच योनिमां गमन करे छे के ज्यां (सम्यक्त्व) सद्वोधनी प्राप्ति अति दुर्लभ छे.

एअं व दोसं दट्ठुणं, नायपुत्तेण भासिअं । अणुमायं पि मेहावो, मायामोसं विवज्जाए ॥४९॥

एतं दोषं च दृष्ट्वा, ज्ञातपुत्रेण भाषितम् । अणुमात्रमपि मेधावी, मायामृषां विवर्जयेत् ॥ ४९ ॥

अर्थ—आवा दोपने जोइने ज्ञातपुत्र भगवान महाचारे कहयुं छे के बुद्धिमान साधक लेशमात्र पण माया के असत्य थतुं होय तेने छोडी दे.

सिखिलऊण भिक्खुसणसोहि, संजयाण बुद्धाण सगासे ।

तथ भिक्खू सुप्पाणिहिंदिए, तिव्वलज्जगुणवं विहरिज्जासि त्ति वेमि ॥ ५० ॥

शिक्षित्वा भिक्षेयणाशुद्धि, संयतानां बुद्धानां सकाशात् । तत्र भिक्षुः सुप्रणिहितेन्द्रिय तीव्रलज्जो गुणवान् विद्वरेत् ॥५०॥

अर्थ—आ प्रमाणे गुरुओ पासेथी भिक्षानी गवेपणाशुद्धिने शीखीने तथा इंद्रियोने समाधीमां राखीने तीत्र संयमी अने गुणत्रान भिक्षु संयममां विचरे. एम कहूं छुं.

ए प्रमाणे पिण्डैपणा नामनुं पांचयुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથ મહાચારકથાલ્યં ષષ્ઠમધ્યયનમ્

સદ્ધર્મને આચરવાનું ફલ મોક્ષપ્રાપ્તિ છે. કર્મબંધનથી સર્વથા મુક્ત થયા વિના કોઈ પણ જીવાત્માને સ્થિર, સત્ય અને અવાધિત સુખ પ્રાપ્ત થયું નથી, થતું નથી અને થશે નહિ. આવો અનંતજ્ઞાની પુરુષોનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે.

આથી જ સુલના ફચ્છુક સાધકો માટે અહિંસાનો આદર્શ, બ્રહ્મચર્યના લાભ, મૈથુનનાં દુષ્પરિણામ, બ્રહ્મચર્ય પાલનના માનસિક ત્વકિત્સાપૂર્ણ ઉપાયો, આસક્તિનું સ્વોત્તર સ્પષ્ટીકરણ વિગેરે અહિં વર્ણવ્યું છે:

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના હુદા શબ્દાર્થ

નાળ દંસણ સંપન્ન-જ્ઞાન દર્શનયુક્ત રયં-રક્ત, આસક્ત, ગણિમ-આચાર્યને આગમસંપન્ન-આગમના જાણનાર	ઉજ્જાણમ્મિ-ઉદ્યાનને વિષે સમોસદં-સમોસરેલા રાયાણી-રાજાઓ રાયમન્ના-રાજાના પ્રધાન માહણા-બ્રાહ્મણ અદુવ-અથવા, અગર	સ્વત્તિઆ-ક્ષત્રિયો નિહુઅપ્પણો-નિશ્ચલ મનથી હાથ જોડીને કહં-કેવો મે-ભગવંત	આચારગોચરો-આચાર વિષય નિહુણો-અસંત્રાંત દંતો-ઇન્દ્રિયને દમનાર સવભૂઅસુહાવહો-સર્વ પ્રાણી- ઓને હિતકારી એવા
---	---	--	---

सिक्खाए-शिक्षावडे
सुसमाउत्तो-युक्त
आयकखइ-कहे
विअकखणो-विचक्षण
इदि-हे (राजादिको) ?

धम्मत्थकामाणं-धर्म तेज
प्रयोजननी अभिलापात्राळा
सुणेह-सांभळो
मे-मने
भीमं-भयंकर

सयलं-सयळो
दुरहिट्ठिअं-दुःखे आश्रय
करवा योग्य
नकत्थ-वीजे ठेकाणे नहि
एरिसं-एवुं

बुत्तं-कहेलुं
दुच्चरं-दुष्कर
विउल्लाणभाइस्स-संयम
स्थानने सेवनाराने
भूअं-थयु
भविस्सइ-थरो

गया अध्ययनमां भिक्षानी थुद्धि वनावी ते गोचरी गएला साधुने क्रोड, तो त्यां विस्तारथी जवाव न आपतां कहेवुं के उद्यानमां के वीजे स्थळे अमारा गुरु महाराज छे, ते कहेरो. आ संबंधी प्राप्त थएल साधुना आचारवुं वर्णन आ अध्ययनमां कहेवाशे.

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । गणिमागमसंपन्नं, उज्जाणम्मि समोसढं ॥ १ ॥

ज्ञानदर्शनसंपन्नं, संयमे च तपसि रतम् । गणिनमागमसंपन्नं, उद्याने समवसृतम् ॥ १ ॥

अर्थ—सम्यग्ज्ञान अने सम्यग्दर्शनथी संपन्न, संयम अने तपश्चर्यामां रत अने आगम (शास्त्र) ज्ञानथी परिपूर्ण एवा एक आचार्यवर (शिष्योना समूह सहित एक पवित्र) उद्यानमां पधार्थी.

રાયાણો રાયમન્વા ચ, માહુણા અદુવ લ્હિત્તિઆ । પુઠ્છંતિ નિહુઅપ્પાણો, કહં મે આચારગોયરો ॥૨॥
રાજાનો રાજામાત્યાશ્ચ, બ્રાહ્મણા અથવા ક્ષત્રિયાઃ । પુઠ્છન્તિ નિમ્મતાત્માનઃ, કથં ભવતામાચારાગચરઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(તે પ્રસંગે સદ્બોધ સાંખ્યવા આવેલા) રાજા, રાજપ્રધાનો, બ્રાહ્મણો, ક્ષત્રિયો તથા અતર વૈશ્યજનો પોતાના મનને નિશ્ચલ કરીને (અથવા પોતાના આત્માને પ્રસન્ન કરીને) વિનયપૂર્વક તે મહાપુરુષને પૂછે છે કે હે ભગવન્ આપનો આચાર અને ગોચર વગેરે કેવાં છે તે કૃપા કરી કહો.

વિશેષ—અહીં આચારનો અર્થ ધર્મ અથવા ધર્મપાલનના મૂલ નિયમોને લગતો છે. અને ગોચર એટલે સયમચાલનના અતર નિયમો કે જે દ્વારા મૂઢવતોનો પુષ્ટિ થાય તે પૂરતો સમજવો ઘટે.

તેસિં સો નિહુણો દંતો, સવ્ભૂઅસુહાવહો । સિન્નલાપ્પ સુસમાડત્તો, આયક્કલ્હ વિઅક્કલ્લણો ॥૩॥
તેમ્બઃ સ નિમ્મતોદાન્તઃ, સર્વભૂતસુલાવહઃ । શિક્ષયા સુસમાયુક્તઃ, આરુપ્પાતિ વિચક્ષણઃ ॥ ૩ ॥

અર્થ—નિશ્ચલમનવાળા, ઇન્દ્રિયોનું દમન કરનાર અને બીજા માત્રનું સુત્ર ઇચ્છનાર તે વિચક્ષણ આચાર્ય શિક્ષાથી યુક્ત થઈ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યાઃ—

વિશેષ—શિક્ષાના બે પ્રકાર છે. (૧) આસેવના શિક્ષા અને (૨) પ્રહુણ શિક્ષા. પ્રથમ શિક્ષામાં જ્ઞાનાભ્યાસનો સમાવેશ થાય છે અને બીજામાં તદનુસાર વર્તન કરવાનો સમાવેશ થાય છે.

हंदि धम्मत्थकामाणं, निगंथाणं सुणेह मे । आयारगोअरं भीमं, सयलं दुरहिट्ठिअं ॥ ४ ॥

हन्दि ! धर्मार्थिकामाणां, निर्ग्रन्थानां कृणुत मे । आचारगोचरं भीमं, सकलं दुरधिष्ठितम् ॥ ४ ॥

अर्थ—हे श्रोताओ ! धर्मेना प्रयोजनरूप मोक्षनी इच्छावाळा निर्ग्रन्थोना अति कठिन अने सामान्यजनोथी असाध्य गणाता एवा संपूर्ण आचार तथा गोचरनुं हुं संक्षिप्तमां वर्णन करीश. कहेता एवा मने तमे ज्ञांत चित्तथी सांभळो.

नन्नत्थ एरिसं वुत्तं, जं लोए परमदुच्चरं । विउलट्टाणभाइस्स, न भूअं न भविस्सइ ॥ ५ ॥

नान्यत्रेदृशं व्रतं, यल्लोके परमदुष्करम् । विपुलस्थानभाजः, नभूतं न भविष्यति ॥ ५ ॥

अर्थ—आ लोकमां जेनुं पालन करवुं अति कठिन छे तेवुं दुष्कर व्रत—आवो कठण आचार एकांत मोक्षना भाजनरूप गणाता अने संयमना स्थानरूप वीतरागना मार्ग विना बीजे कयांग वताव्यो नथी अने वताव्यो पण नहि.

विशेष—जैनदर्शन सिंगय साध्य, बौद्ध इत्यादि कोइ दर्शन के मतोमां आवी कठिन प्रतिज्ञाओ पाळयानी होती नथी. जैनदर्शनना नियमो धमण तथा गृहस्थवर्गने माटे कठक बनायेला छे.

गाथा ६ श्री १० सुधीना छूटा शब्दार्थ

सखुड्ढग विअत्ताणं—वाळक	वाहिआणं—व्याधिवाळाओने	अकलंडफुडिआ—देशविराधना	कायव्वा—करवा
तथा वृद्ध साधुओने		अने सर्वविराधना रहित	जहातहा—जेम छे तेम

મસ્તક-મ્રુટ થાય છે.

દસઅઠ્ય-અઢાર

ઠાણાં-સ્થાનકાને

વચ્ચકું-છ વ્રત

જાડે-જેને

કાયલકું-છ કાય

વાલો-અજ્ઞાની જીવ

અકપ્પો-અકલ્પ

અવરજ્જઈ-વિરાઘે છે

ગિહિભાયણં-ગૃહસ્થનું ભાજન

તત્થ અન્નયરે-તેમાંથી એકપણ

પલિયંક-પલંગ

નિગંથત્તાઓ-નિર્ગંથપણથી

નિસિજ્ઞા-આસન, ગૃહ

સિણાણં-સ્નાન

સોહ-શોભા

વજ્જણં-વર્જિતું

તત્થિમં-તેમાં આ

પઢમં-પહેલું

દેસિઅં-કહેલું છે.

નિરુણા-મહો, ઘણા

આપનારી

દિઢા-દીઠી

જાવંતિ-તેટલા

લોએ-લોકને ત્રિષે

જાણમજાણં-જાણતાં અજા-

ણતાં

હણે-હણે, મારે,

ઘાયએ-વિધાત કરાવે

સલુહુગવિઅત્તાણં, વાહિઆણં ચ જે ગુણા। અવલંબફુહિઆ કાયવા, તં સુણેહ જહા તહા ॥ ૬ ॥

સમુલ્લકવ્યક્તાનાં, વ્યાધિમતાં ચ એ ગુણા । અલ્પાસ્ફુટિતાઃ કર્તવ્યાઃ, તચ્છુણત યથા તથા ॥ ૬ ॥

અર્થ—વયમાં વાલ કે (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં અલ્પ). વ્યક્ત (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં પરિપક્વ) કિંવા હૃદ્દ્ય એટલે જરાજીર્ણ તથા રોગિષ્ઠને પણ જે ગુણો અલંબ અને અત્રુટ રીતે આરાધવાનાં (પાલ્લવાનાં) હોય છે તે પૂર્વના મહાપુરુષોએ જેવા આકારમાં કહ્યા છે તે રુપેજ કહું છું. તે તેમ સંબંધો.

विशेष—जे स्थानो नीचे कहेवासां आवे छे ते स्थानो तो लघुवयनो हो के वृद्ध हो, रोगिष्ठ हो के आरोगी हो. सौ कोइ निर्ग्रिय साधकने परिपूर्णरीते पाळवानां छे. कारण के तेज साधुत्वना मूल छे. तेमा कोइ पण व्यक्तिने अपवाद होइ शकै नहि. गमे ते स्थितिमा अने गमे तेवा सजोगोमां तेनु यथार्थपालन करतु ए भ्रमणवरोनु कर्तव्य छे

दस अष्ट य ठाणाइं, जाइं बालोऽवरज्झइं। तत्थ अन्नयरे ठाणे, निगंथत्ताओ भस्सइ ॥ ७ ॥

दश अष्ट च स्थानानि, यानि बालोऽपराध्यति । तत्रान्यतरस्मिन् स्थाने, निर्ग्रन्थत्वाद्भ्रश्यति ॥ ७ ॥

अर्थ—ए संयम आचारनां नीचे प्रमाणे अहार स्थानो छे. जो अज्ञानी साधक ते पैकीना एकनी पण विराधना करे तो निर्ग्रंथ भ्रमण भावथी भ्रष्ट थाय छे.

वयच्छकं कायच्छकं, अकप्पो गिहिभायणं । पलियं क निसिज्जा य, सिणाणं सोहवज्जणं ॥ ८ ॥

व्रतपट्कं कायपट्कं, अकल्पो गृहिभाजनम् । पर्यकः निषद्या च, स्नानं शोभावर्जनम् ॥ ८ ॥

अर्थ—(ते अहार स्थानो आ प्रमाणे छेः—) छ व्रतो (पांच महाव्रत तथा छट्ठु रात्रिभोजननो निषेध) नुं पालन करबुं, पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वनस्पति, वायु अने हालता जीवो एम छ कायनी दया अकल्प्य (दूषित) आहार पाणी न लेवां, गृहस्थना भाजनमां न खाबुं. तेना पलंग पर न बेसबुं के तेनी वेठरु न बापरवी, स्नान तथा शरीरनी शोभानो त्याग करवो.

विशेष—साधुजनोए शरीरनी शोभा वधावा माटे स्नान, गंध के टापडीप करवो घटे नहि. गृहस्थनां वासन, पलंग, वेठक के कोइ पण साधनो पण वापरवा घटे नहि

तत्थिमं पढमं ठाणं, महावीरेण देसिअं । अहिंसा निउगा दिट्ठा, सब्बभूएसु संजमो ॥ ९ ॥

तत्रेदं प्रथमं स्थानं, महावीरेण देशितम् । अहिंसा निपुणा दृष्टा, सर्वभूतेषु संयमः ॥ ९ ॥

(प्रथम स्थानः)—अर्थ—वधा जीवो साथे संयमपूर्वक वर्तवुं तेज उत्तम प्रकारनो अहिंसा छे अने भगवान महावीरे तेने ज अठार स्थानकोमां प्रथम स्थाने दर्शावेली छे.

अहिंसानुं पालन शी रीते थाय ?

जावति लोए पाजा, तसा अदुव थावरा । ते जाणमजाणं वा, न हणे णोत्रि घायए ॥ १० ॥

यावन्तो लोके प्राणिनः, तसा अयवा स्यावरा । तान् जानन्नजानन् वा, न हन्माम्नोऽपि घातयेत् ॥ १० ॥

अर्थ—संयमी साधक आलोकमां जेटला (हालता चालता) तस अने स्थावर (स्थिर जीवो) छे तेने जाणतां के अजाणतां हणे नहि, हणावे नहि के हणनारने अनुमोदे पण नहि.

गाथा ११ थी १५ सुधीना छुटा शब्दार्थ

जीविउं-जीववाने
मरिज्जिउं-मरवाने
पाणिवहं-प्राणीनो वध
घोरं-भयकर
वज्जयंति-वर्जे छे
अप्पणहा-पोताने अर्थ
परहा-पारकाने अर्थ
कोहा-क्रोधयी

जइ वा-अथवा वळी
भया-भयथी
हिंसगं-हिंसा थाय तेवुं
मुसं-जुहुं
बूआ-बोले
वयावए-बोलावे
मुसावाओ-मुयावाद
लोगम्मि-लोकने विषे

सन्व-सर्व
साहूहिं-साधुपुरुषोए
गरिहिओ-निंदेलो
अविस्साओ-अविश्वास
भूआणं-प्राणीओने
मोसं-मुपावाद [सळी पण
दंतसोहणमिचं-दांतखोतरवानी
उगइंसी-धणीनी पासे

अजाइया-नहि यावेली
अप्पणा-पोते
गिण्हंति-छे
गिण्हावए-लेवरावे
परं-बीजा पासे
गिण्हमाणं-लेताने
नाणुजाणंति-संमति न आपे
संजया-संयमीओ

सबे जीवा वि इच्छंति, जीविउं न मरिज्जिउं । तम्हा पाणिवहं घोरं, निगंथा वज्जयंति णं ॥११॥

सर्वे जीवा अपीच्छन्ति, जीविहं न मरुंम् । तस्मात्पाणिवधं घोरं, निर्ग्रन्था वर्जयन्ति तम् ॥ ११ ॥

अर्थ—जगतना (नाना के मोटा) सर्व जीवो जीवनने इच्छे छे. कोइ पण प्राणी मृत्युने इच्छतुं नथी. माटेज ए भयंकर पापरूप पाणीहिसाने निर्ग्रन्थ पुरुषो सर्वथा त्यागी दे छे.

अप्पणट्टा परट्टा वा, कोहा वा जइ वा भया । हिंसगं न मुसं बूआ, नोवि अन्नं वयावए ॥१२॥
आत्मारथं परार्थं वा, क्रोधाद्वा यदि वा भयात् । हिंसकं नो मृषा ब्रूयात्, नोप्यन्यं वादयेत् ॥ १२ ॥

(बीजुं स्थानः) — अर्थ — संयमी पोताना स्वार्थं माटे के बीजाने माटे क्रोधथी किंवा भयथी परने पीडा उत्पन्न करे तेबुं हिंसाकारी असत्य बोले नहि, बीजा पासे बोलावे नहि अने बीजो तेबुं असत्य बोलतो होय तो तेने अनुमोदन पण आपे नहि.

विशेष — वास्तविकरीते तो कोइ पण प्रकारु भसत्य बोलु ते संयमी साधक माटे त्याज्य ज छे. संयमीए केवी भाषा बोकवी छे बडो अधिकार सुवाक्यशुद्धि नामना सातमा अध्ययनमां विस्तारपूर्वक आवशे.

मुसावाओ य लोगम्मि, सबसाहुहिं गरिहिओ । अविस्सासो य भूआणं, तम्हा मोसं विवज्जए ॥१३॥

मृषावादश्च लोके, सर्वसाधुभिर्गर्हितः । अविश्वासश्च भूतानां. तस्मान्मृषा विवर्जयेत् ॥ १३ ॥

अर्थ — कारण के आलोकमां मृषावादने सर्व साधुपुरुषाए निंदेल छे. असत्यवादी पुरुष प्रत्येक जीवोनुं अविश्वासपात्र बनी रहे छे. माटे सर्वथा त्याग करवो घटे.

चित्तमंतमचित्तं वा, अप्पं वा जइ वा बहुं । दंतसोहणमित्तं पि, उग्गहंसि अजाइया ॥ १४ ॥
तं अप्पणा न गिण्हंति, नो विगिण्हावए परं । अन्नं वा गिण्हमाणंपि, नाणुजाणंति संजया ॥१५॥

चित्तवृत्तमचित्तं वा, अल्पं वा यदि वा बहुम् । दन्तशोधनमात्रमपि, अत्रग्रहमयाचित्वा ॥ १४ ॥
तमात्मना न शुक्लन्ति, नोऽपि ग्राहयन्ति परम् । अन्यं वा शुक्लन्तमपि, नानुजानन्ति संयताः ॥ १५ ॥

(त्रीजुं स्थानः—) अर्थ—सजीव वस्तु के निर्जीव वस्तु अल्प प्रमाणमां के बहु प्रमाणमां, वधारे तो शुं परंतु एक दांत खोतरवानी सळी पण मालिकनी रजा मेळव्या विना संयमी पुरुषो स्वयं ग्रहण करता नथी, बीजा द्वारा ग्रहण करावता नथी के अदत्त ग्रहण करनारने अनुमोदन सुद्धां आपता नथी.

विशेष—आहीं सयमी पुरुष एटळे सर्व त्यागो पुरुषनो धर्म कयो छे कारण के ते कछु सम्हो राबता नथो. तेजे पोतानी मालिकीनी वस्तु पण विश्वने चरणे धरी कीनी होय छे तेथी सामान्य वस्तु पण ते आह्वा विना लड शकता नथी. सयमी गृहस्य भावो सपूर्ण त्याग करी शके नहि.

गाथा १६ थी २० सुधीना छुटा शब्दार्थ

अव्यं चरिअं—अब्रह्मचर्य	दुरहिद्धिअं—दुराव्य	भेदना स्थानकने वर्जता,	अहम्मस्स—अधर्मनुं,
घोरं—रौद्रगतिनुं हेतुरूप	नायरंति—न आचरे	चारित्रिनो नाश थाय तेवां	समुस्सयं—मोटा दोषोना ढ-
पमायं—प्रमाद	भेआयणवज्जिणो—चारित्र	स्थानकोनो त्याग करनार	गला जेजुं

મેહુનસંસર્ગ-વૈથુનના સંસર્ગને,

વિહ-વલવણ, પકવેલું

(મીઠું)

ઉબમેઝમં-સમુદ્રનું સચિત

લોણ-મીઠું

તિહું-તેલ

સર્પિ-ધી

ફાણિઅં-ઢીલો ગોઠ

સંત્રિહિં-રાતવાસી [રાખવું]

વઓરયા-વ્રતમાં રક્ત

લોહસ્સ-લોભનો

एस-आ

अणुफासे-अनुस्पर्श

मन्ने-हुं मांनुं छुं.

अन्नयरामवि-बीजा प्रकारनी

पण

संनिहिं-संनिधिने, रातवासी

राखवाने

कामे-सेवे, इच्छे

गिही-गृहस्थी

पक्वइए-प्रव्रजित, साधु

से-तेओ

अंपि-जे पण

पायं-पात्र

पायपुछणं-रजोहरण

तंपि-ते पण

लज्जहा-लाज पाळवाने

धारंति-धारण करे छे.

अवंभचरિअं ઘોરં, પમાયં દુરહિદ્વિઅં । નાયરંતિ મુળી લોણ, મેઆયણવજ્જિણો ॥ ૧૬ ॥

અબ્રહ્મચર્ય ઘોરં, પ્રમાદં દુરધિષ્ઠિતમ્ । નાચરન્તિ મુનયો લોકે, મેદાયતનવર્જિનઃ ॥ ૧૬ ॥

(ચોથું સ્થાન:-) અર્થ--સંયમનો ભંગ કરે તેવાં સ્થાનોથી દૂર રહેનારા (ચારિત્ર ધર્મમાં સાવધાન)

મુનિજનો સાધારણ જનસમૂહથી દુઃસાધ્ય, પ્રમાદના કારણભૂત અને મહાભયંકર એવા અબ્રહ્મચર્યને કદી આચરતા નથી.

मूलमेयमहम्मस, महादोससमुस्सयं । तम्हा मेहुणसंसगं, निगंगा वज्जयंति णं ॥ १७ ॥
मूलमेतदधर्मस्य, महादोपसमुच्छयम् । तस्मान्मथुनसंसर्गं निर्गथा वर्जयन्ति तम् ॥ १७ ॥

अर्थ—कारण के आ अब्रह्मचर्य ए ज अधर्मनुं मूळ छे. मैथुन एज महादोपोनुं भाजन छे. माटे मैथुन संसर्गने निर्णय पूरयो त्यागी दे छे.

विशेष—महापुरुषो ब्रह्मचर्यव्रत ए सर्वं व्रतोमां समुद्र समान गणे छे. कारण के इतर व्रतो पाळयां सहेलां छे. ब्रह्मचर्य पाळु एज अतिकठिन छे.

विडमुब्बेइमं लोणं, तिळं सपिं च फाणिअं । न ते सन्निहिमिच्छंति, नायपुत्तवओरया ॥१८॥
विडमुद्मेअं लवणं, तैलं सर्पिश्च फाणितम् । न ते सन्निधिमिच्छन्ति, ज्ञातपुत्रवचोरताः ॥ १८ ॥

(पिंपांचमुं स्थानः-) अर्थ—जे ज्ञातपुत्र (भगवान महावीर) ना वचनमां रक्त रहेला साधुपुरुषो होय छे ते वलवण (पाकुं मीठुं), अथाणां वनेरेनुं सामान्य मीठुं, तेल, घी, गोल इत्यादि के तेवी कोइ खाद्य वस्तुओनो रात्रि सुधी संग्रह (संचय) करी राखता नथी. तेम संचय करवानी इच्छा पण धरावता नथी.

लोहस्सेस अणुफासे, मन्ने अन्नयरामवि । जे सिआ सन्निहिं कामे, गिही पव्वइए न से ॥ १९ ॥

लोभस्यैष अनुस्पर्शः, मन्येऽन्यतरामपि । यः स्यात्सन्निधिं कामयेत्, गृही प्रव्रजितो न सः ॥ १९ ॥

अर्थ—आ प्रमाणे संचय करवो ते एक या बीजा प्रकारना लोभनो ज अनुस्पर्श (अनुभव) छे. अर्थात् आवी संचय भावनाथी लोभनी वृद्धि थाय छे. तेथी हुं मातुं छुं के जे कोइ साधु संग्रहनी इच्छावाळो छे ते साधु नथी पण गृहस्थ ज छे.

जं पि वर्यं च पायं वा, कंबलं पायपुच्छणं । तं पि संजमलज्जट्ठा, धारंति परिहरंति अ ॥ २० ॥

यदपि वस्त्रं च पात्रं वा, कम्बलं पादपुच्छनम् । तदपि संयमलज्जार्थं, धारयन्ति परिहरन्ति च ॥ २० ॥

अर्थ—अहीं कोइ प्रश्न करे के साधुजी वस्त्र, पात्र इत्यादि राखे छे ते संग्रह के परिग्रह नथी ? तेनुं समाधान नीचेनी गाथाમાં स्पष्टरीते कहे छेः—

जे कंइ वस्त्र, पात्र, कंबल, पादपुच्छन, रजोहरण इत्यादि संयमनां उपकरणोने संयमना निर्वाहने माटे जे संयमी पुरुषो धारण करे छे के पहरे छे.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

परिग्रहो-परिग्रह
बुत्तो-कह्योताइणा-स्वपरने तारवावाला
मुच्छा-मुछा

इह-आ हेतुथी

महेसिणा-महर्षि

सव्वत्थ-सर्व ठेकाणे

उवहिणा-उपधिए करी

बुद्धा-तत्त्वने जाणनार

संरक्खण-(छ कायना)

संरक्षण माटे

परिग्रहे-परिग्रहने विषे

अप्यणो-पोताना

देहंमि-देहने विषे

नायरंति-आचरता नथी

ममाइयं-ममत्वने

निचं-नित्य

तवोकम्म-तप करवा

सव्वबुद्धेहिं-सर्व तीर्थकरोए

वन्निअं-कहेलुं छे

लज्जासमा-संयम साथे

न आवे तेवी

वित्तो-वृत्ति (देह पोषण)

एगभत्तं-एकवार (भोजन)

भोअणं-भोजन

सुहुमा-सूक्ष्म

अदुव-अगर, अथवा

राओ-रात्रिने विषे

अपासतो-नहि देखतो

कहं-शी रीते

एसणिअं-निर्दोष गोचरी

माटे

चरे-चालयो

उदउल्लं-पाणीथी भोजापूल

वोअसंसत्तं-जेमां बीज पडयां

होय तेबुं

पाणा-पाणीओ

निवडिया-पडया होय

महिं-पृथ्वीपर

दिवा-दिवसे

ताइं-तेमने

विवज्जिज्जा-वर्जे

राओ-रात्रे

न सो परिग्रहो बुत्तो, नायपुत्तेण ताइणा । मुच्छा परिग्रहो बुत्तो, इइ बुत्तं महेसिणा ॥ २१ ॥

न स परिग्रह उक्तः, ज्ञातपुत्रेण त्रायिणा । मूच्छोपरिग्रह उक्तः, इत्युक्तं महर्षिणा ॥ २१ ॥

અર્થ—તેને જગતના જીવોના રક્ષક જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીર દેવે પરિગ્રહ કહ્યો નથી. પરંતુ તેમાં સંયમધર્મ વતાવ્યો છે. પરંતુ તે વસ્ત્રાદિક કોઈ પણ વસ્તુ પર જો મૂર્છા (આસક્તિ) હોય તોજ તે પરિગ્રહ છે એમ મહર્ષિએ ફરમાવ્યું છે.

સર્વવસ્તુવાહિણા બુદ્ધા, સંરક્ષણપરિગ્રહે । અવિ અપ્પણોઽવિ દેહમ્મિ, નાયરંતિ મમાદ્ધયં ॥ ૨૨ ॥

સર્વત્રોપધિના બુદ્ધાઃ, સંરક્ષણપરિગ્રહે । અપ્યાત્મનોઽપિ દેહે, નાચરન્તિ મમત્ત્વમ્ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—આથી સર્વ વસ્તુ (વસ્ત્ર, પાત્ર इत्यादि उपधि) તથા સંયમના ઉપકરણોનું સંરક્ષણ કરવામાં કે તેને રાખવામાં જ્ઞાની પુરુષો મમત્વભાવ આચરતા નથી. તેમજ તે પોતાના દેહ પર પણ મમત્વ રાખતા નથી.

વિશેષ—સંયમના સાધનોને નિરાસક્તિથી ભોગવવાં તેમા ધર્મ છે. કારણ કે તે સંયમની વૃદ્ધિના હેતુભૂત છે. પણ જ્યારે તેજ વધતરૂપ થાય ત્યારે તે ત્યાજ્ય બને છે.

અહો નિચ્ચં તવો કમ્મમં, સર્વબુદ્ધેહિં વન્નિઅં । જા ય લજ્જાસમા વિત્તી, એગમન્તં ચ મોઅણં ॥ ૨૩ ॥

અહો નિત્યં તપઃ કર્મ, સર્વબુદ્ધૈર્વર્ણિતમ્ । યા ચ લજ્જાસમાવૃત્તિઃ, એકમન્તં મોક્ષનમ્ ॥ ૨૩ ॥

છઠું વ્રતઃ—અર્થ—વધા જ્ઞાનીપુરુષોએ વર્ણવ્યું છે કે અહો ! સાધુ પુરુષો માટે આ કેટલું નિત્ય તપ છે ! કે તેમને જીવનપર્યંત સંયમના નિર્વાહ માટે પ્રિક્ષાવૃત્તિ કરવાની હોય છે અને એક ભક્ત એટલે દિવસનાજ માત્ર આહાર કરવાનો હોય છે. રાત્રિનો સર્વથા ત્યાગ હોય છે.

संति मे सुहुमा पाणा, तसा अदुव थावरा । जाइं राओ अपासंतो, कहमेसणिअं चरे ॥ २४ ॥
सन्तीमे सुक्ष्माः प्राणिनः, तसा अथवा स्थावराः । यान् रात्रावपश्यन्, कथमेपणीयं चरेत् ॥ २४ ॥

अर्थ—(रात्रिभोजनना दोषो वृत्तावे छेः—) धरतीने त्रिपे एवां त्रस (हालतां चालतां) अने स्थावर वगैरे सुक्ष्म प्राणीओ होय छे के जे रात्रिने त्रिपे (अंधारामां) जोइ शकतां नथी. तो ते चखते आहारनी शुद्ध गवेषणा श्री रीते करी सकाय ?

विशेष—रात्रे कोराक ग्यावाथी धनेक सुक्ष्म जीवोनी हिंसा तथा जीवो रोराकमां जगाथी घरीरमां रोग भयानो सगत छे. तेमज रात्रि-भोजन कर्था पछी दुरत दूर जगहुं होनाथी ते कोराक पची शकतो नथी. एग कारीरिफ धने धार्मिक बन्ने प्रष्टिदिदए धनेक जीवोनी उत्पत्ति होनाथी ताशुओ माटे रात्रिभोजननो प्रतिबंध करेल छे. तेज रीते ग्रहस्थे पण तेनो त्याग करयो पटे.

उदउल्लं वीअसंसत्तं, पाणा निवडिया महिं । दिया ताइं विवज्जिजा, राओ तत्थ कहं चरे ॥ २५ ॥
उदकाईं वीजसंसक्ते, प्राणिनो निपत्तिमाग्या । दिया तान् विवर्जयेत्, रात्रो तत्र कथं चरेत् ॥ २५ ॥

अर्थ—बळी पाणीथी धिजायेली पृथ्वी होय, किंचा पृथ्वी पर बीज वेसायां होय तेमज बीजां कीडी कुंथा वगैरे घणां प्राणीओ मार्गमां होय छे. तेने दिवसे तो जोइ सकाय तेथी तेनी हिंसा न थाय. परंतु रात्रे न देखावाथी केम चाली सकाय ? कारण के हिंसानो संभव छे.)

દટ્ટું-જોડને	વિવિધે-અનેક પ્રકારના	તિલ્લું-તિલ્લું	દાહિણઓ-દક્ષિણ દિશામાં
નાયપુત્રેણ-મહાવીરસ્વામીએ	પાળે-પ્રાણીઓને	અભયરં-સર્વ વાહુથી ધાર-	ઉત્તરઓ-ઉત્તર દિશામાં
પુટવિકાયં-પૃથ્વીકાયને	અચલ્લે-ચલુથી નહિ	વાલું વીજું કોઈ	દહે-બાળે છે
તિત્તિહેણ-ત્રણ પ્રકારના	દેખાય એવા	સત્યં-શત્રુ	ભૂઆણં-પ્રાણીઓને
કરણ-કરાવું, કરાવવું અને	તમ્હા-તે કારણ માટે	સન્નવઓ-સર્વ સ્થલે	એઅં-આ
અનુમોદવું	એઅં-આ	દુરાસયં-દુઃખે આશ્રયે કરી	આઘાઓ-ઘાત કરનારો
જોણ-જોગવડે	વિઆણિતા-જાણીને	શકાય તેવું	હવ્વવાહો-અગ્નિ
સંજયા-સાધુઓ	દુગ્ગાઈવડ્ડળં-દુર્ગતિને વધારનાર	પાઈણં-પૂર્વ દિશામાં	સંસઓ-સંશય
મુસમાહિઆ-મુસમાધિવંત	આડ કાયં-અપકાયને	પહિણં-પશ્ચિમ દિશામાં	પઈવ-ડીવો
હિંસદ-હણે છે	જાયતેઅં-અગ્નિને	ઉડ્ડં-ઉર્ધ્વ દિશામાં [પણ	પયાવઘા-તાપને માટે
તયસ્સિએ-તેને આશ્રીને રહેલા	પાવગં-પાપરૂપ	અણુદિસામવિ-વિદિશાઓમાં	કિંચિ-કિંચિત્ માત્ર
તસે-તસ જીવો	જલઇત્ત-ઝલન કરવાને	અહે-અધા દિશામાં	નારમે-આરંભ ન કરે

एअं च दोसं दट्टुणं, नायपूत्तेण भासियं । सव्वाहारं न भुंजंति, निगंथा राइभोअणं ॥ २६ ॥

एतं च दोषं दृष्ट्वा, ज्ञातपुत्रेण भाषितम् । सर्वाहारं न भुञ्जते, निर्ग्रन्था रात्रिभोजनम् ॥ २६ ॥

अर्थ—आवा आवा अनेक दोषो थवानुं जाणीने ज्ञातपुत्र भगवान महावीरे कहुं छे के निर्ग्रथ (संसारनी ग्रंथीथी रहित) पुरुषो रात्रि समये कोइ पण प्रकारना आहार के पाणी इत्यादिने भोगवता नथी।

पुढविकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । त्रिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ २७ ॥

पृथ्वीकायं न हिंसन्ति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ २७ ॥

अर्थ—(सातमं स्थानः—) सुसमाश्रित संयमी पुरुषो मन, वचन अने कायाथी पृथ्वीकायना जीवोने हणता नथी- हणावता नथी के हणनारने अनुमोदन आपता नथी।

विशेष—साधु पुरुषो ज्यारे सयम अगीकार करे छे ते बढते त्रण करण त्रण योगे करीने हिसानां प्रत्याख्यान ले छे। पहिला व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ९ = ८१$ भेदो बीजा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ४ = ३६$ भेदो, बीजा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ६ = ५४$ भेदो, चौथा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ३ = २७$ भेदो, पाचमा व्रतना $३ \times ३ = ९ \times ६ = ५४$ भेदो अने छठ्ठा व्रतना ३६ भेदो थाय छे। तेना विस्तार माटे जुओ दसवैकालिक

सूत्रनु चोशु कष्ययन.

पुढविकायं विहिंसतो, हिंसई उ तयस्सिण्ण । तसे अ विविहं पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥२८॥

पृथ्वीकायं विहिंसन्, हिनस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसाश्च विविधान् प्राणिनः, चाक्षुषाश्चावाप्तुवान् ॥ २८ ॥

अर्थ--कारण के पृथ्वीकायनी हिंसा करतो करतो ते पृथ्वीने आश्रये रहेला दष्टिण देखाय तेवा अने न देखाय तेवा भिन्न भिन्न प्रकारना अनेक त्रस अने स्थावर जीवोनी पण हिंसा करी नाखे छे.

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डणं । पुढविकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥२९॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । पृथ्वीकायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ २९ ॥

अर्थ--माटे ते दोष दुर्गतिने वधारनार छे तेबुं जाणोने पृथ्वीकायना समारंभ (सचेत पृथ्वीनी हिंसा थाय तेबुं कार्य)ने साधुपुरुष जीवनपर्यंत त्यागी दे.

विशेष--आहुं कठिनव्रत मात्र साधु पुरुषोने पाळ्वाहुं होय छे कारण के गृहस्थोहुं जीवन एहुं होय छे के त्या तेमने तेहुं सामान्य पाप कार्या विना चालवु नथी. परतु तेम छता तेणे पण पोताना स्थाननो विवेक जाळ्वीने वर्तवु घटे.

आउकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥३०॥

अप्कायं न हिंसंति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ ३० ॥

अर्थ—(आठमं स्थानः—) सुसमाधिवंत संयमीपुरुषो मन, वचन अने कायायी जलकायना जीवोने हणता नथी हणावता नथी के हणनारने अनुमोदन आपता नथी.

आउकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिए। तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥३१॥

अक्कायं विहिंसन्, हिंस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसाश्च विविधान् प्राणिनः, चाक्षुषाश्चाक्षुषान् ॥ ३१ ॥

अर्थ—कारण के जलकायनी हिंसा करनार तेनी हिंसा करतो करतो जळने आश्रये रहेला द्रष्टिए देखाता तेवा भिन्न भिन्न प्रकारना अनेक त्रस अने स्थावर जीवोनी पण ते हिंसा करी नाखे छे.

विशेष—पृथ्वी, पाणी, अग्नि, वायु के वनस्पति जेना सूक्ष्म जीवोनी सतत अहिंसा पाळवी गृहस्थ जनिन मोटे सुलभ नथी. तेथी गृहस्थ प्रायकना प्रथम त्रतामा गुहाण्य एथी त्रत जीवोनीज अहिंसा बतानी छे.

तम्हा एअं विआणित्ता, दोसं दुग्गइवड्डुणं । आउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ३२ ॥

तस्मादेत विज्ञाय, दोपं दुर्गतिवर्धनम् । अप्पकायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ ३२ ॥

अर्थ—माटे ते पाप दुर्गतिने बधारनाह छे तेम जाणीने साधुपुरुषे जीवनपर्यंत जलकायना समारंभने त्यागी देवो.

विशेष—जेन सूत्रोना आरंभ छेने समारंभ शब्दो हिंसक क्रिया छेने हिंसक साधनोना वपराय छे.

जायतेअं न इच्छंति, पावगं जलइत्तए । तिव्वमन्नयरं सत्थं, सव्वओ वि दुरासयं ॥ ३३ ॥

जाततेजसं नेच्छन्ति, पावकं ज्वालयितुम् । तीक्ष्णमन्यतरच्छन्नं, सर्वतोऽपि दुरासदम् ॥ ३३ ॥

अर्थ—(नवमुं स्थानः—) साधुपुरुषो अग्निने प्रज्वलित करवा माटे इच्छे नहि कारण के ते पापकारी अने लोखंडना शस्त्रो करतां अद्वितीय तेमज अति तीक्ष्ण शस्त्र छे अने तेने सहन करवुं ते सर्वथा दुष्कर छे.

पाईणं पडिणं वावि, उड्डुं अणुदिसामवि । अहे दाहिणओ वा वि, दहे उत्तरओ वि अ ॥३४॥

माच्यां प्रतीच्यां वापि, उर्ध्वमनुदिक्ष्वपि । अधो दक्षिणतो वापि, दहत्युत्तरतोऽपि च ॥ ३४ ॥

अर्थ—ते पूर्व, पश्चिम, उत्तर अने दक्षीण एम चार दिशाओ, चार विदिशाओ, उपर अने नीचे एम दशे दिशामां दरेक वस्तुने वाळीने भस्म करी नाखे छे.

भूआणमेसमाधाओ, हव्ववाहो न संसओ । तं पईवपथावट्टा, संजया किंचि नारभे ॥ ३५ ॥

भूतानामेष आघातः, हव्यवाहो न संशयः । तं प्रदीपप्रतापार्थं, संयताः किंचिन्नारभन्ते ॥ ३५ ॥

अर्थ—अग्नि प्राणीमात्रनो नाश करनार (शस्त्र) छे. तेमां लेशमात्र शंकांने स्थान नथी. माटे संयमी पुरुषो प्रकाश माटे अथवा ताप लेवा माटे पण कदि लेशमात्र अग्निकायनो आरंभ करे नहि.

गाथा ३६ थी ४० सुधाना हृदा शब्दार्थ

तेउकाय-अग्नि

अणिलस्स-वाउकायना

बुद्धा-तीर्थकरो

तारिसं-तेवो

सावज्जबहुलं-घणा पापवाळो

एअं-आ प्रकारे, आ.

ताईहिं-छ कायना रक्षकोए

सेविअं-सेवेवो

ताल्लिअंटेण-ताडना वीजणा-

ए करो

पत्तेण-पत्र वडे

साहा-शाखा

विहुअणेण-हलाववाथी

वीइउ-पत्रन नांखवाने

वा-वळी

परं-बीजा पासे

जं पि-जे पण

पायं-पात्र

वार्यं-वायुने

उईरन्ति-उदीरणा करे

जयं-जयणाए

परिहरंति-पहेरे छे

तम्हा एयं वियाणिता, दोसं दुग्गइवड्डणं । तेउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ३६ ॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । तेजःकायसमारंभं, यात्रज्जीवं वर्जयेत् ॥ ३६ ॥

अर्थ--माटे ते पाप दुर्गतिने वधारनाहं छे तेम जाणीने साधुपुरुष जीवनपर्यंत अग्निकायना समारंभने त्यागी दे.

अणिलस्स समारंभं, बुद्धा मन्तंति तारिसं । सावज्जबहुलं चेअं, नेअं ताईहिं सेविअं ॥ ३७ ॥

अनिलस्य समारंभं, बुद्धा मन्यन्ते तादृशम् । सावज्जबहुलं चैवं, नैनं त्रायिभिः सेवितम् ॥ ३७ ॥

अर्थ—(दशसुं स्थानः—) बहु पापकारी वायुकायना आरंभ (हिंसा) ने पण ज्ञानी पुरुषो अग्निकायना आरंभ जेवो दूषित माने छे. तेथीज छ कायना रक्षक साधुओए तेनुं (वायुनुं) पण सेवन कर्युं नथी.

ताल्लिअंटेण पत्तेण, साहाविहुअणेण वा । न ते वीइउमिच्छंति, वीआवेउण वा परं ॥ ३८ ॥

ताल्लन्तेन पत्तेण, शाखाविधूनेन वा । न ते बीजितुमिच्छंति, बीजयितुं वा परम् ॥ ३८ ॥

अर्थ—माटे ताडपत्रना पंखाथी, सामान्य बीजणाथी के वृक्षनी शाखा हलावीने संयमी पुरुषो पोते पवन नाखता नथी, बीजानी पासे पवन नंखावता नथी किंवा कोइ पवन नाखतो होय तो तेने अनुमोदन पण आपता नथी.

जं पि वत्थं व (च) पायं वा, कंबलं पायपुच्छणं । न ते वायमुईरंति, जयं परिहरंति अ ॥ ३९ ॥

यदपि वस्त्रं च पात्रं वा, कम्बलं पादपोच्छनम् । न ते वातमुदीरयन्ति, यत् परिहरन्ति च ॥ ३९ ॥

अर्थ—तेम ज संयमी पुरुषो पोतानी पासे रहेलां वस्त्र, पात्र, कंबल, रजाहरणादि (संयमना साधनो) द्वारा पण वायुनी उदीरणा (वायु उत्पन्न थाय तेवी क्रिया) करता नथी. परंतु तेने उपयोगपूर्वक संयम रक्षार्थे धारण करे छे. तम्हा एअं विआणिता दोसं दुग्गइवड्डणं । वाउकायसमारंभं, जावज्जीवाए वज्जए ॥ ४० ॥

तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गतिवर्धनम् । वायुकायसमारंभं, यावज्जीवं वर्जयेत् ॥ ४० ॥

अर्थ—आवीरीते आ दोष दुर्गतिने वधारनारो छे तेम जाणीने. साधुपुरुष जीवनपर्यन्त वायुकायनो समारंभ न करे.

गाथा ४१ धी ४६ सुधीना लुदा शब्दार्थ

निहिंसन्तो-हिंसा करतो | पाणे-प्राणोने, जीनोने | हिंसई-हिंसा करे छे

वणस्सइं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण संजया, सुसमाहिआ ॥४१॥
वनस्पतिम् न हिंसन्ति, मनसा वनसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संगताः सुसमाहिताः ॥ ४१ ॥

अर्थ—(अगियारसुं रथानः -) सुसमाधिपंत संगती पुरुषो मन, वचन अने कायागो वनस्पतिनी हिंसा करता नथी, हिंसा करावता नथी अने हिंसा करनारने अनुमोदन पण आपता नथी.

वणस्सइं विहिंसंतो, हिंसइ उ तयस्सिण तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥४२॥
वनस्पतिं विहिंसन्, हिंसति तु तदाश्रितान् । त्रसौंश्च निचियान्प्राणिनः, चाक्षुर्गन्धाचाधुपान् ॥ ४२ ॥

अर्थ—कारण के वनस्पतिनी हिंसा करतो ते जीव वनस्पतिने आश्रये रखेलां दृष्टिभी देखी शक्याय तेनां तथा न देखी शक्याय तेनां पण अनेक प्रकारनां प्राणीओनी हिंसा करी नाखे छे.

तम्हा एयं विद्याणिता, दोसं दुग्गइनद्धणं । वणस्सइ समारंभं, जावज्जीवाण वज्जाण ॥४३॥
तस्मादेतं विज्ञाय, दोषं दुर्गेतिवर्धनम् । वनस्पतिसमारंभं, गायज्जीनं वर्जयेत् ॥ ४३ ॥

अर्थ—माटे आ दोष दुर्गतिने वधारनारो छे तेबुं जाणीने साधुपुरुष जीवनपर्यंत वनस्पतिकायना आरंभनो पण त्याग करे.

तसकायं न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा । तिविहेण करणजोएण, संजया सुसमाहिया ॥४४॥

त्रसकायं न हिंसन्ति, मनसा वचसा कायेन । त्रिविधेन करणयोगेन, संयताः सुसमाहिताः ॥ ४४ ॥

अर्थ—(वारसुं स्थानः—) सुसमाध्रिवंत पुरुषो मन, वचन अने कायाथो त्रसकायजीवोनी हिंसा करता नथी, हिंसा करावता नथी अने तेवा जीवोनी हिंसा करनारने अनुमोदन पण आपता नथी.

विशेष—त्रसकाय एटले हालता चालता जीवो. तेमा बेइंद्रियवाळाथी मांडीने पंचेन्द्रियवाळा जीवोनी समावेश थाय छे. कुमि, कीडी, भमरी, पशु, मनुष्य इत्यादि सौ त्रस जीवो कहेवाय छे.

तसकायं विहिंसंतो, हिंसई उ तयस्सिप् । तसे अ विविहे पाणे, चक्खुसे अ अचक्खुसे ॥४५॥

त्रसकायं विहिंसन्, हिनस्ति तु तदाश्रितान् । त्रसोश्च विविधान्प्राणिनः, चाक्षुषाँश्चाक्षुषान् ॥ ४५ ॥

अर्थ—कारण के त्रसकायनी हिंसा करतो ते जीव ते त्रसकाय जीवने आश्रये रहेलां, द्रष्टृथी देखी शकाय तेवां तथा न देखी शकाय तेवां पण विविध प्राणीओनी हिंसा करी नाखे छे.

તમ્હા एअं ત્રિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગહ્વદ્ધણં । તસકાયસમારંભં, જાવજીવાए (इ) વજ્જए ॥૪૬॥

તસ્માદેતં વિજ્ઞાય, દોપં દુર્ગતિવર્ધનમ્ । ત્સકાયસમારંભં, યાવજ્જીવં વર્જયેત્ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ—માટે આ દોષ પણ દુર્ગતિને વધારનારો છે તેવું જાણીને સાધુપુરુષ જીવનપર્યન્ત ત્સકાયની હિંસા ન કરે.

વિશેષ —ઉપરનાં બે ચાર સ્થાનો કયાં તે સાધુપુરુષોના મૂલ ગુણો છે, હવે છ ઉત્તર ગુણોનું વર્ણન કરે છે. ઉત્તર ગુણો તો મૂલ ગુણોની પુષ્ટિ માટે જ યોજાયેલા હોય છે.

ગાથા ૪૭ થી ૫૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

શુજ્ઞાં—નહિ ભોગવવા યોગ્ય
ઇસિણા—સાધુઓને
આહારમાફિણિ—આહારાદિક
અણુપાલए—પાલન કરે
પિંહં—આહાર
સિજ્જં—શરદ્રમા, ઉપાશ્રય

ચત્થં—ચોથું
પાયં—પાત્ર
અકપ્પિઅં—અકલ્પનિક
પહિગાહિજ્જ—હે
કપ્પિઅં—કલ્પનિક
નિયામં—નિયંત્રિત

મમાયન્તિ—મારો
કીયં—વેચાતો લાવેલો
ઉદ્દેસિઅં—ઉદ્દેશીને કરેલો
આહં—સામો આપેલો
વહં—વધ
સમણુજાણન્તિ—અનુમોદન
કરે છે

વુત્તં—કાંઈ છે
મહેસિણા—મહાપિણ
વિઅપ્પાણો—સ્થિત આત્મા-
વાલા, નિશ્ચલ ચિત્તવાલા
ધમ્મજીવો—સંયમરૂપ જીવિ-
તના ધર્મી

જાઈં ચત્તારિ મુજાઈં. ઇસિનાહારમાઈણિ । તાઈં તુ વિવજંતો, સંજમં અણુપાલણ ॥ ૪૭ ॥

યાનિ ચત્વાર્યમોઝ્યાનિ, ઋષિનાહારાદીનિ । તાનિ તુ વિવર્જયન્, સંયમમંતુપાલયેત્ ॥ ૪૭ ॥

અર્થ--(તેરમું સ્થાન:--) આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર તથા પાત્ર એ ચાર પ્રકારમાંથી કોઈ પણ વસ્તુ કે જે સાધુ પુરુષોને અકલ્પ્ય (નહિ ઉપયોગ કરવા યોગ્ય) હોય તેને સાધુ કદી ગ્રહણ ન કરે. અર્થાત્ તે પૈકીની જે અકલ્પ્ય વસ્તુ હોય તેનો ત્યાગ કરી સંયમી સંયમનું અનુપાલન કરે.

વિશેષ --પૂ. હરિમત્સૂરજી કે પ્રકારનો અકલ્પ્ય કહે છે. (૧) શિક્ષા સ્થાપના કરત એટલે પિંડનિયુક્તિ તથા આહારાદિનો એષગાત્રિધિ જાણ્યા વિના આહાર ગ્રહણ કરે તેમાં દોષ થવાનો સંભવ હોવાથી તે અકલ્પ્ય કહેવાય છે. તથા (૨) બીજો અકલ્પ્ય તે સ્થાપનાકલ્પ આનો વિસ્તાર નીચેનો ગાયાઓમાં છે તેવી અકલ્પ્ય વસ્તુ કદી ન લેવી.

પિંડં સિજં ચ વરથં ચ, ચતુરથં પાયમેવ ચ । અકલ્પિઅં ન ઇચ્છિજ્ઞા, પઢિગાહિજ્ઞ કલ્પિઅં ॥૪૮॥

પિંડં શય્યાં ચ વસ્ત્રં ચ, ચતુરથં પાત્રમેવ ચ । અકલ્પિકં નેચ્છેત્, પરિશુદ્ધોપાત્કલ્પિકમ્ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ--આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર અને પાત્ર એમ આ ચારે વસ્તુઓ પૈકી જે (સંયમી માટે) અકલ્પ્ય (અગ્રાહ્ય) હોય તેને સંયમી સાધુ ન ઇચ્છે. પણ જે કલ્પનીય (ગ્રાહ્ય) હોય તેને જ ગ્રહણ કરે.

જે નિયાગં મમાયંતિ, કીઅમુદેસિઆહડં । વહં તે સમણુજાણંતિ, ઇહુ(બુ) સં મહેસિણા ॥ ૪૯ ॥
યે નિયાગં મમાયન્તિ, ક્રીતમૌદેશિકમાહતમ્ । વધં તે સમણુજાણન્તિ, ઇત્યુક્તં મહર્ષિણા ॥ ૪૯ ॥

અર્થ—જે (૧) નિયાગ (નિત્યક) પિંડ દટલે હમેશાં દકજ ઘરેથી આહાર લેવો અથવા “ મમાયંતિ ” દટલે સાધુને મમત્વભાવથી આમંત્રણ આપે ત્યાં જ આહાર લેવો તે. (૨) સાધુને માટેજ સ્ત્રીદીને લવાયેલો આહાર લેવો તે. (૩) સાધુજીને હદેશીને જ વનાવેલો આહાર લેવો તે. (૪) દૂર દૂરથી સાધુ માટે તેની પાસે લાવી આહાર આપે તે લેવો—આવા દૂપિત આહાર પાણીને જે સાધુ લે છે તે સાધુઓ (આઢકતરી રીતે) જીવહિંસાને જ અનુમોદન આપે છે એમ ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે.

વિશેષ—પોતાના નિમિત્તે કોઈ જીવની હિંસા ન થાય તેમજ કોઈની છાગળી ન હુભાય તેવિરિતે સોરાક મેઢવી સંયમો જીવન નીમાજી
તે સાધુઓનો ધર્મ છે.

તમ્હા અસણપાણાં, કીયમુદેસિઆહડં । વજયંતિ ટિઅપ્પાણો, નિગંથા ધમ્મજીવિણો ॥ ૫૦ ॥
તસ્માદગ્ગનપાનાદિ, ક્રીતમૌદેશિકમાહતમ્ । વર્જયન્તિ સ્થિતાત્માનાઃ, નિર્ગંથા ધર્મજીવિનાઃ ॥ ૫૦ ॥

અર્થ—તેથી સંયમમાં સ્થિર ચિત્તવાલા ધર્મજીવી નિર્ગંથ પુરુષો ક્રીત, ઔદેશિક કે આહત ઇત્યાદિ દોષવાલા આહારપાણીને ગ્રહણ કરતા નથી.

गाथा ५१ थी ५५ सुधीना छटा शब्दार्थ

कंसेसु-कांसा(ना वाडका)मां	भुत्तधोअण-पात्र धोबुं	गिहिभायणे-गृहस्थना	आसइसु-बेसवाने
कंसपाएसु-कांसाना पात्रमां	छडुणे-त्याग करवाने विषे	वासणमां	सइसु-सुत्राने
कुंडमोग्सु-माटीना कुंडामां	छिन्नंति-छेदाय छे	आसंदी-भद्रासन रुप	निसिज्जा-गादी [उपर
पुणो-वळी	तत्थ-तत्र, त्यां	पलिअंकेसु-पलंगने विषे	पीढए-नेतरना भरेला आसन
आयारा-आचारथी	पच्छाकम्मं-पथात् कर्म	मंच-मांचो, खाटलो [आसनोमां	अप्पडिलेहाए-पडिलेहणकयां
परिभस्सइ-भ्रष्ट थाय छे	पुरेकम्मं-पुरस्कर्म	आसालएसु-ओठिंगणवाळां	विना [कहेला
सीओदग-नितोदक, टाडुपाणी	सिआ-कदाचित्	अणायरिअं-न आचरवायोग्य	बुद्धुत्तं-तीर्थंकर भगवाने
समारंभे-विशेष आरंभने विषे	एअमट्टं-ए कारण मोटे	अज्जाणं-साधुओने	अहिट्टगा-मार्गमां चालनारा

कंसेसु कंसपाएसु, कुंडमोएसु वा पुणो । भुंजंतो असणपाणाइं, आयारा परिभस्सइ ॥ ५१ ॥

कांस्येषु कांस्यपात्रेषु, कुण्डमोदेषु वा पुनः । भुज्जानोऽशनपानानि, आचारात्परिशुष्यति ॥ ५१ ॥

अर्थ—(चौदसुं स्थानः—) गृहस्थनां कांसु इत्यादि घातुनां प्यालां, बीजां वासणो (भोजन, थाळी वगैरे) तथा माटीना लोटा के कुंडां वगैरेमां आहार करवावाळो साधु पोताना संयमयी भ्रष्ट थाय छे.

सीओदगसमारंभे, भत्तधोअणछुण्णे । जाइं छंनंति भूआइं, दिट्ठो तत्थ असंजमो ॥ ५२ ॥

शीतोदकसमारंभे, अमत्रधावनोज्जने । यानि छिद्यन्ते भूतानि, दृष्टत्त्रासंयमः ॥ ५२ ॥

अर्थ—(कारण के गृहस्थना भोजनमां जमवाथी) तेनां वासणो धोवां पढे तो ठंडा सचित्त (सजीव) पाणीनी हिंसा थाय अने ते पाणीने फेंकवाथी बीजा पण घणां प्राणीओनो नाश थाय माटे ज तीर्थंकरादि देवोए तेमां असंयम कह्यो छे ।

विशेष—गभीरताथी विचारतां जणाशे के सामान्य देखाती रखलना पण कमश थोडे थोडे बीजी भूलोनो जन्म आपे छे अने आखरे संयमथी भ्रष्ट पण थइ जवानो समय आवे छे माटे सामान्य देखाती भूलोथी पण दूर रहेहु अने समयमां जागृति राखवी तेज समयी पुरुषो माटे जररु छे गृहस्थना पात्रमा भोजन करवाथी इनर दोषो पण समयीमां जन्मवानो समय छे तेथी काष्ठनां, माटीना के तेवां पोताना पात्रोमा ज भोजनादि लेवानु विधान कर्नु छे ।

पच्छाकम्मं पुरेकम्मं, सिआ तत्थ न कप्पइ । एअमहुं न भुंजंति, निगंथा गिहिभायणे ॥ ५३ ॥

पश्चात्कर्म पुरःकर्म, स्यात्तत्र न कल्पते । एतदर्थं न भुञ्जते, निर्ग्रन्था गृहेभाजने ॥ ५३ ॥

अर्थ—वली गृहस्थना वासणमां जमवाथी पश्चात्कर्म अने पुराकर्म ए बन्ने प्रकारना दोषो थवानो पण संभव छे. तेथी साधुपुरुषोने तेमां भोजन करवुं योग्य नथी तेम धारी निर्ग्रन्थ पुरुषो गृहस्थना वासणमां भोजन करता नथी.

आसंदी पलिअंकेसु, मंचमासालएसु वा । अणायरिमज्जाणं, आसइत्तु सइत्तु वा ॥ ५४ ॥

आसन्दी पर्यङ्केषु, मञ्चेष्वाशालकेषु वा । अनाचरितमार्याणां, आसितुं शयितुं वा ॥ ५४ ॥

अर्थ—(पंदरसुं स्थानः—) शणनो खाटलो, पाटीनो पलंग, शणनी दोरीथी वनावेली माची तथा नेतरनी आराम खुरसी वगैरे आसन पर बेसवुं के सवुं ते आर्यसाधुओने माटे योग्य नथी (अनाचीर्ण छे.)

नासंदी पलिअंकेसु, न निसिज्जा न पीढए । निगंथा पडिलेहाए, बुद्धुत्तमहिट्ठगा ॥ ५५ ॥

नासन्दी पर्यङ्केषु, न निषद्यायां न पीठके । निर्ग्रन्था अप्रतिलेख्यं, बुद्धोक्तमधिष्ठातारः ॥ ५५ ॥

अर्थ—माटे तीर्थकरनी आज्ञाना आराधक निर्ग्रंथो पलंग, खाटलो, माची के तेवी नेतरनी खुरसी पर बेसता नथी. कारण के त्यां मूक्षम जीवोनुं प्रतिलेखन (निरीक्षण) थइ शकनुं नथी. अने विलासी जीवन वनी जवानो पण संभव छे.

गाथा ५६ थी ६० सुधीना छूटा शब्दार्थ

गंभीरविजया—अप्रकाश

आश्रयवाळा

एए-ए (मांचादिक)

दुपडिलेहगा-दुःखे पडिले-

हण करी शकाय एवा

एअमट्ट-ए कारण माटे

विवज्जिआ-विशेष प्रकारे वज्जे

इमेरिसं-आगळ कहेवाशे तेवा

अणायारं-अनाचार

आवज्जइ-पामे छे

अवोहिअं-मिथ्यात्वरूप फळ

विवत्ती-नाश

वहे-वधने विपे
वहो-वध
वणीमग-भीखारी
पडिग्याओ-प्रत्याघात (पाछुं
वळु.)

पडिकोहो-सामो क्रोध
अगारिणं-गृहस्थोने
अगुत्ती-अगुति, नाश
इत्थीओ-स्त्रीथी

संकणं-शंका
कुसीलवद्दणं-कुशीलने वधा
तिणहं-त्रणमांथी
अन्नयरागस्स-कोइणने
निसिज्जा-बेसंजु

जराए-वृद्धावस्थाथी
अभिभूअस्स-पराभव पामेलो
पीडाएलो
वाहिअस्स-व्याधिग्रस्त रोगी
तवस्सिणो-तपस्वी

गंभीरविजया एए, पाणा दुप्पडिलेहगा । आसंदी पलिअको अ, एयमट्टं विवज्जिआ ॥ ५६ ॥

गंभीरविजया एते, प्राणिनो दुःप्रतिलेख्याः । आसन्दी पर्यङ्कथ, एतदर्थं विवर्जितः ॥ ५६ ॥

अर्थ—तेवां आसनोना खुणामां नीचे के आजुवाजुमां अंधारुं होय छे. तेथी ते अप्रकाशमां रहेलां प्राणीओ बराबर न देखावाथी ते पर बेसतां तेनी हिंसा थवानो संभव छे मोटे तेवा प्रकारना माचा तथा खाटला वगेरेनो त्याग करवानुं महापुरुषोए कहुं छे.

गोअरगपविट्ठस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । इमेरिसमणायारं, आवज्जइ अबोहिअं ॥ ५७ ॥

गोचराग्रप्रविष्टस्य, निपद्या यस्य कल्पते । एवमीदृशमनाचारं, आपद्यतेऽवोधिकम् ॥ ५७ ॥

अर्थ—(सोळमु स्थानः—) गोचरी मोटे गृहस्थने घेर बेसनुं ते योग्य नथी. कारणके तेथी नीचे प्रमाणे अनाचार थवानो संभव रहे छे अने मिथ्यात्व (अज्ञान)नी प्राप्ति थाय छे.

गृहस्थने घेर वेसवाथी कया दोषो संभवे छे ते बतावे छे:—

विवत्ती बंभचेरस्स, पाणाणं च वह्हे वहो । वणीमगपडिग्घाओ, पडिकोहो अगारिणं ॥ ५८ ॥

विपत्तिब्रह्मचर्यस्य, प्राणानां च वधे वधः । वनीपकप्रतिघातः, प्रतिक्रोधोऽगारिणाम् ॥ ५८ ॥

अर्थ—ब्रह्मचर्यव्रत पाळवामां विपत्ति उभी थाय छे. प्राणीओनो वध थवाथी संयम पण हणाय छे. भिखारी मागवा आव्यो होय तेने आघात थाय छे तथा गृहस्थोना क्रोधनुं निमित्त वनी जवाय छे.

अगुत्ती बंभचेरस्स, इत्थीओ वा वि संकणं । कुसीलवड्डणं ठाणं, दूरओ परिवज्जए ॥ ५९ ॥

अगुप्तिब्रह्मचर्यस्य, स्त्रीतो वापि शंवनम् । कुशीलवर्धनं स्थानं, दूरतः परिवर्जयेत् ॥ ५९ ॥

अर्थ—गृहस्थने घेर वेसवाथा ब्रह्मचर्यनुं यथार्थ रक्षण थइ शक्तुं नथी अने गृहस्थ स्त्री साथेना परिचयथी बीजाने पण पोताना चारित्र विषे शंका थाय छे. माटे आवी कुशीलता (दुराचार)ने वधारनार स्थानने संयमी दूर ज छोडी दे. अर्थात् गृहस्थोने त्यां वेसे नहि.

विशेष—गृहस्थोने त्यां शारीरिक कारण विना वेसबु के कथा वार्ता करवी इत्यादि बंगो समयमां घातक छे माटे तेने तजी दे.

तिण्हमन्नयरागस्स, निसिज्जा जस्स कप्पइ । जराए अभिभूअस्स, वाहिअस्स तवस्सिणो ॥ ६० ॥

त्रयाणामन्यतरस्य, निषद्या यस्य कल्पते । जरयाभिभूतस्य, व्याधिमतस्तर्पस्विनः ॥ ६० ॥

अर्थ—पण रोगिष्ठ, तपस्वी के जरावस्थाथी पीडित साधु होय तो आ त्रण पैकी कोइने पण गृहस्थने बेर कारणसर बेसुं कल्प्य छे.

सुत्रार्थ-

उद्देश २

गाथा ६१ थी ६५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

वाहिओ-व्याधिवाळो, रोगी
अरोगी-निरोगी
सिणाणं-स्नानने
पथए-प्रार्थना करे
बुक्तो-भ्रष्ट
होइ-थाय छे
आयारो-आचारथी
जहो-नाश पामबु [विषे
घसासु-खारवाळी जमीनने

भिलगासु-फाटोने विषे
सिणायंतो-स्नान करतो एवो
विअडेण-प्रासुक प्राणीए करी
उपिलावए-पलाळे
सिएण-टाढा (पाणी) वढे
उसिणेण-उष्ण (जल) वढे
वयं-व्रत
घोरं-भयंकर
असिणाणमहिद्दगा-अस्नान-
नो आश्रय करनारा

मुंडस्स-साधुने
दीह-दीर्घ
रोम-रुवांटां
नहंसिणो-(दीर्घ) नखवाळा
उवसंतस्स-उपशांत थएलाने
विभूसाय-शोभावढे
कारिअं-करवुं

वत्त धारण करनार

वाहिओ वा अरोगी वा, सिणाणं जो उ पत्थए । बुक्कतो होइ आयारो, जढो हवइ संजमो ॥६१॥

व्याधिमान् वाऽरोगी वा, स्नानं यस्तु प्रार्थयेत् । व्युत्क्रान्तो भवत्याचारः, त्यक्तो भवति संयमः ॥ ६१ ॥

अर्थ—(सत्तरसुं स्थानः—) रोगिष्ठ के अरोगी कोइपण साधु जो स्नाननी प्रार्थना करे अर्थात् स्नान इच्छे तो पोताना आचार (संयमधर्म) हुं उल्लंघन थाय छे अने तेथी संयमने पण हानि पहुँचे छे.

संति मे सुहुमा पाणा, घसासु भिलगासु अ । जे अ भिक्खु सिणायंतो, विअडेणुप्पिलावए ॥६२॥

सन्तीमे मूह्माः प्राणिनः, घसासु भिलुगासु च । यश्चभिधुः स्नान्, विवृतेनोत्प्लावयति ॥ ६२ ॥

अर्थ—कारण के क्षारभूमि किंवा बीजी कोइ पण तेवा प्रकारनी भूमि पर घणा सूक्ष्म प्राणीओ रहेलां होय छे माटे जो साधु उष्ण पाणीथी पण स्नान करे तो तेने इजा पहुँचे छे.

तम्हा ते न सिणायंति, सीएण उसिणेण वा । जावज्जीव वयं घोरं, असिणाणमहिठ्ठगा ॥ ६३ ॥

तस्मान्ते न स्नान्ति, शीतेनोष्णोदकेन वा । यावज्जीवं व्रतं घोरं, अस्नानमधिष्ठातारः ॥ ६३ ॥

अर्थ—आथी ठंडा के उष्ण (सजीव के निर्जीव) कोइपण पाणीथी (देहभानथी पर थनारा) संयमी पुरुषो स्नान करता नथी. अने जीवनपर्यंत तेवा कठण नियमने वहन करे छे.

विशेष—स्नान ए जेम शरीरशुद्धि करगारी वस्तु छे. तेज रीते शरीरसौंदर्यने वधानारी पण वस्तु छे भने तेज प्रष्टिबिंदुथी मात्र त्यागी साधक माटे भा नियेध छे.

सिणाणं अदुवा कर्कं, लुध्रं पउमगणि अ । गायस्सुव्वट्ठणट्ठाए, नायरंति कयाइ वि ॥ ६४ ॥

स्नानमथवा कर्कं, लोध्र पत्रकानि च । गात्रस्योद्धर्तनार्थं, नाचरन्ति कदापि च ॥ ६४ ॥

अर्थ—(अहारशुं स्थानः—) संयमी पुरुष स्नान, सुगंधी चंदन, लोध्रकुंकुम, पत्रकेसर वगैरे द्रव्योथी कदीपण शरीरने विलेपन के मर्दन वगैरे करे नहि.

नगिणस्स वावि मुंडस्स, दीहरोमनहंसिणो । मेहुणाओ उवसंतस्स, किं विभूसाइ कारिअं ॥ ६५ ॥

नगस्य वापि मुंडस्य, दीर्घरोमनखवतः । भैथुनादुपशान्तस्य, किं विभूषया कार्यम् ॥ ६५ ॥

अर्थ—प्रमाणोपेत वस्त्रवाळा स्थविरकल्पी अवस्थाधारी अथवा नग्न एवा जिनकल्पी अवस्थावाळा, द्रव्यथी तथा (केशलुंचन करनारा), दीर्घ रोम तथा नखवाळा अने मैथुनथी सर्वथा उपशान्त थयेला संयमीने विभूषण प्रयोजन शुं ?

विशेष—सारांश के देखानथी पर थयेला अने सांसारिक पदार्थोना मोहली विरमेला त्यागीने विभूषणी कशी आवश्यकता नथी. कारण के शरीरसंस्कार ए साधुधर्महुं कृपण छे.

गाथा ६६ श्री ६९ सुधीना छुटा शब्दार्थ

विभूसावत्तिअं-आभूषण
निमित्तं
चिक्कणं-चीकणुं
संसारसायरे-संसार समुद्रमां
पडइ-पडे छे
दुरुत्तरे-दुःखे उतरी शकाय
एवा
विभूसावत्तिअं-आभूषणना
संकल्प सहित
वेअं-चित्तने

बुद्धा-तीर्थंकरो
सावज्जवहुलं-धणा पापनुं
कारण
ताईहिं-छ कायना रक्षण
करनार साधुओए
न सेविअं-नहि सेवेछुं
खवन्ति-शोधे, खपावे
अप्पाणं-आत्माने
अमोहदंसिणो-मोह रहित
वस्तुने जोनारा

तवे-तपने विवे
रया-रक्त
संजम-संयम
अज्जवे-आर्जव गुण छे जेमां
एवा
धुणंति-खपावे
पूरेकडाइ-पूर्वे करेलां
नवाइ-नवां
सओवसंता-निरंतर उपशान्त
अममा-ममता रहित

अकिंचणा-परिग्रह रहित
सविज्जविज्जाणुगया-परलो-
कोपकारिणी आत्मविद्या
सहित
जसंसिणो-यशवाला
उउप्पसन्ने-शरद ऋतुमां
विमल-निर्मल
चंदिमा-चंद्रमा
सिद्धि-मोक्ष प्रत्ये
विमाणाइं-विमानमां
उवेति-उत्पन्न थाय छे

विभूसावत्तिअं भिक्खू, कम्मं बंधइ चिक्कणं । संसारसायरे घोरे, जेणं पडइ दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥

विभूषाप्रत्ययं भिक्षुः, कर्म बध्नाति चिक्कणं । संसारसागरे घोरे, येन पतति दुरुत्तरे ॥ ६६ ॥

अर्थ—(जो विभूषा करे तो) विभूषाने निमित्ते साधु एवां चीकणां कर्मों बांधे छे के जे कर्मोथी दुःखे करीने उत्तरी शकाय एवा भयंकर संसाररूपी सागरमां पड़े छे ।

विशेष—स्नान हो, चंदनविलेपन हो के बन्न हो, कोई पण वस्तु ज्यारे विभूषाना हेतुथी कराय के सजाय त्यारे ते बाधक वने छे अने तेज माटे त्याज्य कही छे ।

विभूसावत्तिअं चेअं, बुद्धा मन्नंति तारिसं । सावज्जं बहुलं चेअं, नेयं ताईहिं सेविअं ॥६७॥

विभूषाप्रत्ययं चेतः, बुद्धा मन्यन्ते तादृशं । सावद्यं बहुलं चैतत्, नैतत् त्रायिभिः सेवितम् ॥ ६७ ॥

अर्थ—कारण के ज्ञानीजनो विभूषा संबंधी संकल्प विकल्प करनारा मनने बहुत कर्मबंधनो हेतु माने छे अने तेथीज सूक्ष्म जीवोनुं रक्षण करवावाळा साधुपुरुषोए तेनुं मनद्वारा पण सेवन कर्तुं नथी ।

विशेष—शरीरनी टापटीपमा जेतु चित्त व्याप्त रहे छे तेने अगे अनेक प्रकारना दोषो करे छे अने तेनु चित्त पण सदा आन्त रहे छे ।

खवंति अप्पाणममोहदंसिणो, तवे रया संजम अज्जेवे गुणे ।

धुणंति पावाइं पुरेकडाइं, नवाइं पावाइं न ते करंति ॥ ६८ ॥

क्षपयन्ति आत्मानममोहदर्शिनः, तपसि रताः संयमार्जवगुणे ।

धुन्वन्ति पापानि पुराकृतानि, नवानि पापानि न ते कुर्वते ॥ ६८ ॥

અર્થ—મોહરહિત વસ્તુસ્વરૂપને યથાર્થપણે જોનારા અને સંયમ, ઋજુતા તથા તપમાં રક્ત રહેલા સાધુપુરુષો પોતાના આત્માની દુષ્ટ પ્રકૃતિને સ્વપાત્રે છે તથા તે નિર્ગ્રંથો પૂર્વે કરેલાં પાપોને દૂર કરે છે તથા નવાં પાપોને કરતા નથી.

સઓવસંતા અમમા અર્કિચણા, સવિજ્ઞાવિજ્ઞાણુગયા જસંસિણો ।

ઉત્પ્પસંને વિમલે વ ચંદિમા, સિદ્ધિં વિમાણાં ઉવેતિ (વયંતિ) તાઙ્ણો ॥૬૧॥

સદોપશાન્તા અમમા અર્કિચનાઃ, સ્વચિદ્વિદ્યાનુગતા યશસ્વિનઃ ।

ઋતુમસનો વિમલ ઇવ ચંદ્રમાઃ, સિદ્ધિં (વ) વિમાનાન્યુપયંતિ ત્રાયિણઃ । ઇતિ બ્રવીમિ ॥

અર્થ—દમયેશાં ઉપશાંત, મમત્વરહિત, અપરિગ્રહી, પરલોકોપકારિણી વિદ્યાને અનુસરેલા, યશસ્વી તથા પ્રત્યેક નાના મોટા જીવોનું પોતાના આત્માની પેઠે રક્ષણ કરનારા તેવા સાધકો શરદઋતુના નિર્મલ ચંદ્રમાની માફક કર્મમલથી શુદ્ધ થઈ સિદ્ધગતિને પામે છે અથવા સ્વલ્પકર્મ વાકી રહ્યાં હોય તો ઉચ્ચ પ્રકારના દેવલોકનાં વિમાનોને પ્રાપ્ત કરે છે. એમ કહું છું.

વિશેષ—આચાર્યર્ષભક્તો તતો એ ત્યાગી જીવનના અનિવાર્ય નિયમો છે. તેમા અપવાદને લેશમાત્ર સ્થાન નથી. કારણ કે તેના પર ત્યાગી જીવનની રક્ષાનો આધાર છે.

એ પ્રમાણે મહાચાર કથાસ્થનામનું છટ્ટું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

અથ સુવાક્યશુદ્ધાલ્પ્યં મસમમધ્યનમ્

જેમ કાચિક સંયમ સાધક માટે અનિવાર્ય અને આવશ્યકીય છે તેજ પ્રમાણે વચનશુદ્ધિની પણ સાધકને પરિપૂર્ણ જરૂરિયાત છે.

વાણી એ અંતઃકરણના ભાવોને વ્યક્ત કરવાનું સાધન છે. અને તેટલા જ પુરતી તેની ઉપયોગિતા છે. જે ભાવો एकी साथे कार्यमां न सूकी शकाय અને अन्यने प्रेरणा आपवानी जरूर होय अथवा पोताने जोहती वस्तु मेळववी होय त्यारे वाणीना उपयोगनी आवश्यकता रहे છે.

પરંતુ કોઈ પણ કાર્યકારણ સિવાય વાણી વાપરવી તેને વાચાઝપણું एटले के वाणीनो दुरुपयोग कहेवामां आवे છે. આથી જ સવિશેષ કારણ સિવાય સજ્જન પુરુષો વહુધા મૌન સેવે છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના હુદા શબ્દાર્થ

ચલણં-ચાર	દુર્ણં-વેનો	ભાસિજ્ઞ-વોલે	અવત્તન્વા-નહિ વોલવા યોગ્ય
ભાસાણં-ભાપાઓને	વિણયં-(શુદ્ધ) પ્રયોગ	સન્વસો-સર્વ પ્રકારે	સચામોસા-સત્યામૃપા
પરિસંખાય-જાણીને	કરવાને	જા-જે	મુસા-અસત્ય
પદ્મવં-બુદ્ધિમાન્	સિવલે-શીલે, જાણે	અસદ્ધા-અસત્ય	નાહિના-અનાર્ચીર્ણ

असच्चमोसं-असत्यामृषा,

व्यवहार

सच्चं-सत्य भाषा

अणवज्जं-निर्दोष

अक्कसं-कठोरता रहित

समुप्पेहं-सारी रीते विचारी

असंदिद्धं-संदेह विनानी

गिरं-भाषा, वाणी

भासिज्ज-बोले

एअं-आ उपर (कहेला)

अट्ठं-अर्थ, विषय

अल्लं-बीजो (तेवो)

ज-जे

सासयं-शाश्वत, मोक्ष

नामेइ-हरकत करे

सच्चमोसं-सत्यामृषा

धीरो-डाहो माणस

विवज्जए-विशेषे त्यागे

वितहं-असत्य

तहामुत्तिं-तथा मूर्ति, सावा
जेवो

नरो-माणस

पुट्ठो-स्पर्शयिलो, लेपायेलो

पावेणं-पापवडे

किंपुणं-तो थुं कहेवुं

वए-बोले

चउण्हं खलु भासाणं, परिसंखाय पन्नवं। दुण्हं तु विणयं सिक्खे, दो न भासिज्ज सव्वसो ॥ १ ॥

चतस्रणां खलु भाषाणां, परिसंख्याय प्रज्ञावान् । द्वाभ्यां तु विनयं शिक्षेत, द्वे न भाषेत सर्वशः ॥ १ ॥

अर्थ—प्रज्ञावान साधु चार प्रकारनी भाषाना स्वरूपने जाणीने ते पैकी वे प्रकारनी भाषा वडे विनय शीखे.
अर्थात् वे प्रकारनी भाषानो विवेकपूर्वक उपयोग करे. परंतु वे प्रकारनी भाषाने तो सर्वथा नज बोले.

विशेष—साची, खोटी, मिश्र अने व्यवहारिक एम चार प्रकारनी भाषाओ पैकी पहेळी अने छेळ्ळी वे भाषाओने साधु विनयपूर्वक बोले. ज्वी अने मिश्र भाषानो तो सर्वथा त्याग ज करे. साची अने व्यवहारिक भाषा पण पाप अने हिंसरहित होय तेज बोले.

જા અસત્ત્વા અવત્તવા, સત્ત્વામોસા અ જા મુસા । જા અ બુદ્ધિહિં નાઙ્ના, ન તં ભાસિજ પન્નવં ॥ ૨ ॥
યા ચ સત્યાડવક્તવ્યા, સત્યામૃપા ચ યા મૃપા । યા ચ બુદ્ધિર્નાચીર્ણી, ન તાં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—(હવે સત્યભાષા પળ કેવા પ્રકારની બોલતી તે સ્પષ્ટ કરે છે:—) બુદ્ધિમાન સાધુ સત્યભાષા પળ અવ-
ક્તવ્ય (ન બોલવા લાયક) હોય તો તે સત્ય હોવા છતાં તેને બોલે નહિ. (જેમકે શિકારી પૂછે કે “ પેલા મૃગલા
ક્યાં ગયા ? ” તે ભાષા સત્ય હોવા છતાં હિંસક હોવાથી તેનો ઉપયોગ કરવો ઘટે નહિ.) તેમજ મિશ્ર ણટલે થોડી
સત્ય અને થોડી અસત્ય અને મૃપા (સાવ અસત્ય) આ ભાષાઓને તીર્થકરોણ વર્જ્ય ભાષા કહી છે માટે તેવી વાણીને
પ્રજ્ઞાવાન સાધુઓ ન બોલે.

અસત્ત્વામોસં સત્ત્વં ચ, અળવજ્જમકક્કસં । સમુપ્પેહમસંદિઘ્ઠં, ગિરં ભાસિજ પન્નવં ॥ ૩ ॥

અસત્યામૃપા સત્યાં ચ, અનવદ્યામકર્કશામ્ । સમુત્પેક્ષ્યાડસંદિઘ્ઠાં, ગિરં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—બુદ્ધિમાન સાધુ અસત્યામૃપા (વ્યવહાર) ભાષા તથા સત્ય ભાષા પળ પાપરહિત, અકર્કશ (કોમલ) અને
પુનઃ સંદેહરહિત (નરો વા કુંજરો વા જેવી સંદિઘ નહિ.) હોય તેવી ભાષા વિચારીને બોલે.

વિશેષ—દટોર ભાષાનુ પરિણામ યદુ વૈર અને દોર વર્ણવનાઠ હોય છે. વાણી એ માવને ઘટ્ટ કરવાનુ ઇજોઢ સાધન છે. સાધુના
મુલ્કમાથી ઘરતી વાણી મીઠી અને કર્તવ્યમૂલક હોતી જોડે.

एयं च अट्टमन्नं वा, जं तु नामेइ सासयं । स भासं सच्चमोसं च (पि), तं पि धीरो विवज्जए ॥४॥
 एतं चार्थमन्यं वा, यं तु नामयति शाश्वतम् । स भाषां सत्यामृषा च, तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥ ४ ॥

अर्थ—(मित्रभाषानो दोष कहे छे:—) बुद्धिमान साधु मात्र हिंसक अने पीडाकारी एवी सत्यभाषा न बोले
 एट्छं ज नहि परंतु सत्यामृषा एट्छे के मित्र भाषा पण के जे शाश्वत् अर्थ अर्थात् मोक्षमार्गमां वाधा करे छे, तेने
 पण छोडी दे.

विशेष—योडी सत्य अने योडी असत्य एवी मित्र भाषा पण न बोलवी.

वितहं पि तहामुत्तिं, जं गिरं भासए नरो । तम्हा सो पुट्ठो पावेण, किं पुण जो मुसं वए ॥५॥
 वितथामपि तथामूर्तिं, यां गिरं भायते नरः । तस्मात् स स्पृष्टः पापेन, किं पुनर्यो मृषा वदेत् ॥ ५ ॥

अर्थ—अज्ञानपणे असत्य होवा छतां सत्य लागे तेवी भाषा पण जे साधक बोले छे ते पापकर्मथी बंधाय
 छे. तो जानी जोइने जूहुं बोले तेना पापनुं तो पूछुं ज शुं ?

विशेष—पापनो आधार प्रवृत्ति पर छे. जेवी प्रवृत्ति ठेहुं तेहुं फळ. झेर पीनारहुं जेम मृत्यु ज थाय छे तेम पापकर्महुं पण दुस्परिणाम
 सत्य यहुं रहे छे. मात्र फेर एटलो ज के जो ते पाप आसक्तिपूर्वक न थयु होय तो तेहु पश्चात्ताप इत्यादिद्वारा निवारण थइ
 शक्ये छे. अने आसक्तिपूर्वक थयु होय तो तेना भयकर परिणामने भोगव्या बिना छटकारो थतो नथी.

गाथा ६ धी १० सुधाना छटा शब्दार्थ

गच्छामो-जइशुं
वक्खामो-कहीशुं
अमुगं-अमुक
णे-अमारं
भविस्सइ-थरो
णं-आ, अमारं
एसो-ए साधु

करिस्सइ-करशे
एवमाइउ-इत्यादिक
एसकालंमि-भविष्य कालमां
संकिआ-शंकित
संपयाइअमहे-वर्तमान अने
अतातकालनी वातो

अइयंमि-अतीत (मां)
कालंमि-कालमां
पच्छुपणं-वर्तमान
अणागए-भविष्यमां
जंमहुं-जे वस्तुने माटे
जाणिज्जा-जाणे
एवमेअ-आ एज

नो वए-बोले नहि
जत्थ-ज्यां
संका-वहेम, शंका
भवे-थाय, होय
निस्संकिअं-वहेम वगरनु
निहिसे-कहे

तम्हा गच्छामो वक्खामो, अमुगं वा णे भविस्सइ । अहं वा णं करिस्सामि, एसो वा णं करिस्सइ ॥६॥
एवमाइउ जा भासा, एसकालम्मि संकिआ । संपयाइअमहे वा, तं पि धीरो विवज्जए ॥७॥
तस्माद् गमिष्यामो वक्खामः, अमुकं वा नो भविष्यति । अहं वा तत्करिष्यामि, एव वा तत्करिष्यति ॥ ६ ॥
एवमाद्यातु या भाषा, एष्यत्काले शङ्किता । साम्प्रतातीतार्थेयार्वा, तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—(हवे निश्चयात्मक भाषानो पण त्याग करवो घटे ते संबंधमां कहे छेः—) वळी “अमे अवश्य जइए छीए किंवा जइशुं, अमे कहीशुं ज, अमारं अमुक ज कार्य थरो अथवा अमुक ज थवानुं छे, हुं ज ते करीना अथवा आमाणस ज करसो.” वगेरे वगेरे भाषाओ के जे भविष्य, के वर्तमानमां शंकास्पद छे तेवी भाषाओने पण निश्चयात्मक रीते साधु न बोले.

विशेष—अनिश्चयात्मक वस्तुने निश्चित कहेवाथी घणा दोषो थवानो समव छे. वळी साधुजीनी जवाबदारी सामान्य जनथी विशेष रूपे

होवाथी तेमना वचन पर विश्वास राखी कोइ कंइ कार्य करी वेसे. माटे तेवी निश्चयात्मक वाणीनो उपयोग साधुपुरुष न करे.

अईअम्मि अ कालम्मि, पच्चुप्पणमणागए । जंमटुं तु न जाणिज्जा, एवमेअं ति नो वए ॥८॥

अतीते च काले, प्रत्युत्पन्नेऽनागते । यमर्थं तु न जानीयात्, एवमेतदिति नो वदेत् ॥ ८ ॥

अर्थ—साधु भूतकाल, भविष्यकाल के वर्तमानकाल संबंधमां जे वस्तुने न जाणे ते विषे ते एमज छे के थरो एबुं कशुं पण चोक्स न वदे.

अईअम्मि अ कालम्मि, पच्चुप्पणमणागए । जत्थ संका भवे तं तु, एवमेअं तु नो वए ॥९॥

अतीते च काले, प्रत्युत्पन्नेऽनागते । यत्र संका भवेत्तु, एवमेतत्तु नो वदेत् ॥ ९ ॥

अर्थ—तेमज भूतकाल, भविष्यकाल अने वर्तमानकालने विषे जे कार्यपरत्वे शंका होय (अर्थात् जे कार्यनो निश्चय न होय) ते संबंधमां ते एमज छे एबुं पण कशुं निश्चित न कहे.

अईअस्मि अ कालस्मि, पच्चुप्पणमणागण । निस्संकिअं भवे जं तु, एवमेअं तु निप्पिसे ॥ १० ॥
अतीते न काले, मत्तुत्पण्णनामते । निश्चिन्तिं भवेधत्तु एवमेअं तु निप्पिसे ॥ १० ॥

अर्थ—परंतु भूत, भविष्य तथा वर्तमानकालां जो वस्तु (कार्य) संज्ञयस्थित होय एते अद्विष्ट होय तेने ज ए आग ले के तेम ले नजरे कहे. अर्थात् परिमित भाषाद्वारा ते सत्य विनाशे व्यक्त करे.

माथा ११ श्री १६ सुधीना कृदा शब्दार्थे

तौह-तौगज, नळी	वाहिअं-रोगीने	आयासभानदोरान्तु-साधना	दमण-भीलारी
करुसा-कठोर	तेणं-चोरने	आचारना भान दोपनो	दृष्टण-दृग्भोग्य
मूसभूओवसाइणी-घणा	एणण-आ नळे	जाण	अज्जिण-आर्थिके
माणीओने नाश करनारी	अण्णेण-बीजा नळे	होले-मूर्ख	अम्मो-माता
न वसळ्या-न चोळनी	अट्टेणं-शब्द नळे, अर्थ वळे	गोळ-जासथी वेदा अण्ण	माउस्सिअ-मागी
जाओ-जेथी	परो-बीजो	साणे-कुतरा	पिउस्सिण-फोइ
काणं-काणा (ने)	जेण-जे वळे	वसुल-लीनाळरा	भागणिज्ज-भाणेजी
पंडगं-नपुंराक (ने)	उनहम्मइ-दुःखाय	इत्ति-एग	धूप-पुत्री

णतुणिअ-छाकरानी छोडी | हलेहलित्ति-अली, अली, एम | भट्टे-हे भट्टे
पौत्री | अन्नित्ति-हे अन्ने, एम | सामिणी-हे स्वामिनि | गोमिणी-गोमिनि

तहेव फरुसा भासा, गुरुभूओवघाइणी । सच्चा त्रि सा न वत्तवा, जओ पावस्स आगमो ॥११॥

तथैव परुषा भाषा, गुरुभूतोपवातिनी । सत्यापि सा न वक्तव्या, यतः पापस्यागमः ॥ ११ ॥

अर्थ—तेमज वीजा जीवोनी लागणी दुभाय तेवी हिंसक तथा कठोर भाषा सत्य होय तोपण ते न बोले.
के तेवी वाणीथी पापनुं आगमन थाय छे.

तहेव काणं काण त्ति, पंडगं पंडगे त्ति वा । वाहिअं वा त्रि रोगि त्ति, तेणं चोरं त्ति नो वए ॥१२॥

तथैव काणं काण इति, पण्डकं पण्डकइति वा । व्याधिमतं वापि रोगीति, स्तेनं चोर इति नो वदेत् ॥ १२ ॥

अर्थ—काणाने रे काणा ! नपुंसकने रे नपुंसक ! रोगीने ए रोगी ! अने चोरने ए चोर ! आ भाषा स्पष्ट सत्य होवा छतां न बोले.

विशेष—कारण के ते वस्तु साची होवा छतां तेम करवाथी सामानी लागणी दुभाय छे अने लागणी दुमववी ते पण एक प्रकारनी हिसा छे माटे ज्यांसुघी निर्दोष सत्य भाषा बोली सकाय त्यांसुघी वी दूषित वाणीनो उपयोग न करवो जोइए.

एएणन्नेण अट्ठणं, परो जेणुवहम्मइ । आचारभावदोसन्नू, न तं भासिज पणणवं ॥ १३ ॥

एतेनान्येनार्थेन, परोयेनोपहन्यते । आचारभावदोषज्ञः, न तं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ १३ ॥

अर्थ—आचार अने भावना गुणदोषोने समजनार विवेकी साधु, आवीरीते किंवा बीजी कोई पण रीते सामा माणसनी घात थाय के तेनुं हृदय दुभाय तेवी भाषाने बोले नहि.

तहेव होले गोलि त्ति, साणे वा वसुलि त्ति अ । दमए दुहए वा वि, नेवं भासिज पणणवं ॥ १४ ॥

तथैव होलोगोल—इति, श्वा वा वसुल इति च । द्रमको दुर्भगो वापि, नेवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ १४ ॥

अर्थ—तेमज बुद्धिमान साधु रे मूर्ख ! रे लंपट (वेश्या) । रे कूतरी ! रे दुराचारी ! रे कंगाल ! रे दुर्भगी !

आवा आवा संवोधनथी कोई पण स्त्रीने न बोलावे.

अज्जिए पज्जिए वावि, अम्मो माउस्सिअ त्ति अ । पिउस्सिए भायणिज त्ति, धूए णत्तुणिअत्ति अ ॥ १५ ॥

आजिके प्राजिके वापि, अम्ब मातस्वस इति । पितृष्वसर्भागिनेयीति, दुहितर्नज्जीति च ॥ १५ ॥

अर्थ—वकी हे दादी ! मोटी दादी ! हे माता ! हे माशी ! हे फइ ! हे भाणेजी ! हे केटी ! हे केटानी केटी !

हले हलित्ति अन्नित्ति, भट्टे सामिणि गोमिणि । होले गोले वसुलि त्ति, इत्थिअं नेवमालवे ॥ १६ ॥

हले हले इति अन्ये इति, भट्टे इति स्यामिनि गोमिनि । होले गोले वसुले इति, स्त्रियं नेवमालपेत् ॥ १६ ॥

અર્થ—તેમજ અરે ફક્તગી, અરે સલી!, અરે છોકરી! વગેરે તથા અરે વાકરડી!, અરે શેઠાણી!, અરે ગોમિની (ગાયની ધનીયાણી)!, રે મૂર્ખ, રે લંપટ!, રે દુરાચારી અહીં આવ. આવાં આવાં તોછડાં વચનોથી ન જ સંવોધે કે વોલાવે.

વિશેષ—આવા તોછડાં અને અવિવેકી વચનોથી સામાના હૃદયમા આઘાત ઉત્પન્ન થાય છે. માટે તેવો વાણી સર્વથા સંયમી પુરુષ માટે ત્યાજ્ય છે

ગાથા ૧૭ થી ૨૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ળામધિજ્ઞેળ-નામ દરેને

ળં-આને

ઢૂઆ-વોલાવે

ઇત્થીગુત્તેળ-છીના ગોત્રવહે

પુળો-વકી

જહારિઅં-યથાયોગ્ય

અભિગિજ્ઞ-દેશકાલને

અનુસરી

આલવિજ્ઞ-થોડું વોલાવે

લવિજ્ઞ-ઘણું

ઘપ્પો-વાપા, પિતા

ઢુછપિડ-કાકો

માડલો-મામા

માઈણિજ્ઞ-માળેજ

પુત્તે-પુત્ર

ળત્તણિઅ-પૌત્ર

હે-હે

મો-મો, અરે

આલવે-વોલાવે

પુરિસગુત્તેળ-પુરુષના ગોત્રવહે

ળામધિજ્ઞેળ ણં ઢૂઆ, ઇત્થીગુત્તેળ વા પુળો । જહારિહમભિગિજ્ઞ, આલવિજ્ઞ લવિજ્ઞ વા ॥૧૭॥

નામધેયન તાં ઢૂયાત્, હાગોત્તેળ વા પુનઃ । યથાર્દમભિગૃહ, આલપેદ્ લપેદ્વા ॥ ૧૭ ॥

अर्थ—(आवश्यकता होय त्पारे केम बोलुं ते कहे छेः—) स्त्रीनी साथे ज्यारे वार्तालाप करवानो होय तो मधुरभाषामां तेनुं नाम लइने अथवा (नाम न आवडतुं होय तो) योग्यता प्रमाणे तेना गोत्ररूपे संबोधन कहीने तेने एक-वार किंवा (आवश्यक कार्य होय तो) बहुवार साधु तेनी साथे बोले.

विशेष—वार्तालापनो प्रसंग पडे त्पारे पोतानी के सामी व्यक्तिनी लघुता न थाय तेवीरीति विवेकपूर्वकज सयमी पुरुषे बोलु जौइए.

अजए पजाए वा वि, बप्पो चुल्लपिउ त्ति अ । माउलो भाइणिज्ज त्ति, पुत्ते णत्तुणिअ त्ति अ ॥१८॥
हे भो ! हलित्ति अन्नित्ति, भट्टा सामिअ गोमिअ । होल गोल वसुलित्ति, पुरिसं नेवमालवे ॥१९॥

आर्यकः प्रार्यकोवापि, पिता चुल्लपितेति च । मातुलः भागिनेय इति, पुत्रो नप्तेति च ॥ १८ ॥
हे भो हलेति अन्येति, भर्तः स्वामिन् गोमिन् च । होल गोल वसुलेति, पुरुषं नेवमालपेत् ॥ १९ ॥

अर्थ—तेज प्रमाणे पुरुष साथे पण हे वापा !, मोटा वापा, पिता, काका, मामा, भाणेज, पुत्र, पौत्र ए प्रमाणे मोह उत्पन्न करे तेवा संबंधवाचक विशेषणोथी किंवा हे !, अरे !, रे फलाणा ! रे स्वामी ! हे गामिक ! हे मूर्ख !, हे लंपट !, रे दुराचारी ! आवां आवां संबोधनथी पण न बोले.

णामधिज्जेण णं बूआ, पुरिसगुत्तेण वा पुणो । जहारिहमभिगिज्झ, आलविज्जलविज्ज वा ॥२०॥
नामधेयेनैनं ब्रूयात्, पुरुषगोत्रेण वा पुनः । यथार्हमभिगृह्य, आलपेच्छपेद् वा ॥ २० ॥

अर्थ—परंतु योग्यता अनुसार तेंचुं नाम लहने अथवा गोत्र प्रमाणे संबोधन करीने आवश्यकता प्रमाणे एकवार अथवा वारंवार बोलें.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छटा शब्दार्थ

पंचिदिआण-पंचेद्विओने
पाणाणं-जीवोने
एस-आ
अयं-आ
पुमं-पुरुष
जाइत्ति-जानिने आश्रीने
पसुं-पशुने
पक्खि-पक्षिने
सरीसिवं-सर्पने अजगरने

धुले-जाडो
पमेइले-घणा मेदवाळो
वज्जे-वध करवा योग्य
पाइम-पक्कवा योग्य
परिवुढ-परिष्ठ, वळवान
बूआ-बोलवुं
उवचिअ-उपचित शरीरवाळो
संजाए-संजात, सारो उछरेलो

पीणिण-पुष्ट
महाकाय-मोटा शरीरवाळो
गाओ-गायो
दुज्झाओ-दोहवा योग्य
दम्मा-दमवायोग्य
गोरहग-बळद
वाहिमा-वहेवायोग्य
रहजोग-रथयोग्य

पणवंचुद्धिमान्
जुवंगवित्ति-जुवान बळद छे
धेणुं-थोडा दिवस उपर प्रसव
पामेली गाय
रसदयत्ति-दुध आपनारी
रहस्से-नानो
महल्लए-मोटो
संवहण-घोडो

पंचिदिआण पाणाणं, एस इत्थी अयं पुमं। जाव णं न विजाणिज्जा, ताव जाइ त्ति आलवे ॥ २१ ॥

पञ्चेन्द्रियाणां प्राणिनां, एषा स्त्री अयं पुमान् । यावदेनं न विजानीयात्, तावज्जातिरित्यालपेत् ॥ २१ ॥

અર્થ—તેમજ મનુષ્ય સિવાય ઇતર પણ પંચેન્દ્રિયવાળા પ્રાણીઓ પૈકી છાંચુથી આ નર છે કે માદા છે તેનો નિશ્ચય ન થાય ત્યાંચુથી તે અમુક જાતિનાં છે તેવુંજ કહેવું પણ આ નર છે કે આ માદા સ્ત્રી જ છે તેવું કશું જોવાસ ન કહે.

વિશેષ—શાવાનો રીંછો સંભવ માત્ર કર્મેન્દ્રિય સામે હોવાથી જ ભદ્રી પંચેન્દ્રિય હીનો માટે ચારા મળે છે. ભાળી માળીની સારી માઠી ભારત પક્ષીનો પર દુરત જ થાય છે. માત્ર લેગીને માળી ન હોવાથી તે અગત્ય કરી શકતા નથી.

તદેત્ર મણુસં પસું, પક્ષિલં વા વિ સરીસિવં । થૂલે પમેઇલે વજ્જે, પાઙ્ગમિત્તિ અ નો વા ॥ ૨૨ ॥
પરિહુલ્લે ત્તિ ણં હૂઆ, હૂઆ ઉવચ્ચિન્નં ત્તિ અ । સંજાન્ પીણિન્નં વાવિ, મહાકાય ત્તિ આલ્લે ॥ ૨૩ ॥

તથેવ મનુષ્યં પશું, પક્ષિણં વાડપિ સરીસપમ્ । સ્થૂલઃ પ્રમેદુરો વજ્યઃ, પામ્ય ઇતિ ન નો વેત ॥ ૨૨ ॥
પરિહલ્લ ઇત્યેનં હૂયાત્, હૂયાહુપચિત્ત ઇતિ ચ । સંજાતઃ પ્રીણિતો વાપિ, મહાકાય ઇત્યાલ્લપેત્ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—તેજ પ્રમાણે મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી કે સર્પને આ જાનો છે, પણ શરીરમાં માંસ સૂત્ર છે માટે વચ કરવા યોગ્ય છે કે પક્ષાવા યોગ્ય છે. પશું પશું પાપી વચન પણ ન બોલે.

પરંતુ તે સંબંધમાં કહેવાતું શ્વાસ પ્રયોજન પછે તો તેને હલ્લ દેલી તે થલ્લ હલ્લ છે, સુંદર છે, પુષ્ટ છે, નિરોગી છે, પ્રોઢ શરીરવાળો છે એ પ્રમાણે નિર્દોષ વચન બોલે. (સાવળ ભાષા ન બોલે)

તહેવ ગાઓ દુઝ્ઝાઓ, દમ્મા ગોરહગ ત્તિ અ । વાહિમા રહજોગી ત્તિ, નેવં માસિજ્જ પપ્પણં ॥ ૨૪ ॥

તૈયેવ ગાવો દોઢાઃ, દમ્મા ગોરથકા ઇતિ ચ । વાહ્યા રથયોગ્યઃ ઇતિ, નેવં ભાષેત મજ્ઞાવાન્ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—તેજ પ્રમાણે બુદ્ધિમાન સાધુ ગાયોને જોઈને આ દોહવા યોગ્ય છે તથા નાના વાછડાઓને દેલી આ નાથવા યોગ્ય છે અથવા વોડાઓને જોઈ આ રથમાં યોજવા યોગ્ય છે એ પ્રમાણે (સાવધંભાષા) ન વોલે.

જુવં ગવિ ત્તિ ણં બૂઆ, ધેણું રસદય ત્તિ અ । રહસ્સે મહલ્લણ વા વિ, વણ સંવહણિ ત્તિ અ ॥ ૨૫ ॥

યુવા ગૌરિત્યેનં વૂગાવ, ધેનું રસદેતિ ચ । હસ્તં મહદ્ વાપિ, વદેત્સંત્રહનમિતિ ચ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—પરંતુ “સ્વાસ વોલવાનો પ્રસંગ પડે તો સાધુ તેને આ વલ્લદ તરુણ છે, આ ગાય રસાલ (દુશ્વળી) છે અથવા આ વલ્લદ નાનો કિંવા મોટો છે અને આ વોડો રથને યોગ્ય છે એમ કહે.

વિશેષ—જે વચ્ચના નિમિત્તે બાન્ય પ્રાણીને દુઃખ ન થાય તેવી અદ્વિત માયા સયમી વોલે.

૨૬ થી ૩૧ ગાથા સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગંતું-ગઈને	પન્વયાણિ-પર્વતો ઉપર	સ્વસ્વા-દુક્ષો, ક્ષાઢ	પેહાણ-જોઈને
ઉજ્જાણં-ઉચ્ચાન, વાડીમાં	વણાણિ-વનમાં	મહલ્લ-મોટા	અલં-યોગ્ય-લાયક

पासाय-महेलोना
खंभाणं-थांभलाने
तोरणाणं-नगरना
दरवाजाओने
गिहाण-घरोने माटे
फलिह-भोगल
अगल-अर्गला
नावाणं-होडीओने

दोणिणं-रेहेंदनी कुंडीओने
पीढए-वाजोठ
चंगवेरे-काष्टपात्र
नंगले-हळ
मइअं-मयिरु नामनां वावेलां
बीजने ढांकवामां आवति वस्तु
जंतलट्टी-यंत्रनी लाकडी
नाभि-नायडि

गंडीआ-हरण
सीआ-थरो
जाणं-रथ
उवस्सए-उपासराने
भूओवधाइणि-प्राणिओने पि-
डा करनार
जाइमंता-उंची जातना
दीह-दीर्घ

वट्टा-गोळाकार
महालया-मोटा विस्तारवाळा
पयायसाला-उत्पन्न थइ छे
घणी शाखाओ जेम्ने एवां
विडिमा-प्रशाखावाला
वए-वोले
दरिसणिचि-देखवा लायक
एम

तहेव गंतुमुज्जाणं, पववयाणि वणाणि अ । रुक्खा महल्ल पेहाए, नेवं भासिज्ज पणणं ॥ २६ ॥
अलं पासायखंभाणं, तोरणाणि गिहाणि अ । फलिहगलनावाणं, अलं उदगदोणिणं ॥ २७ ॥

तथैव गत्वोद्यानं, पर्वताच्च वनानि च । वृक्षान्महतः प्रेक्ष्य, नैवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ २६ ॥
अलं प्रासादस्तंभानां, तोरणानां गृहाणां च । परिधार्गलानावां, अलमुदकद्रोणीनाम् ॥ २७ ॥

अर्थ--तेमज उद्यान पर्वतो के वनोमां गयेलो (अथवा जदने रहेलो) बुद्धिमान साधु त्यां मोटा मोटा वृक्षोने

जोइने आ प्रमाणे न बोले के “आ वृक्षोनां लाकडां महेलना थांभला, घरोनां तोरणो, बारसाख, भोगळ, वहाणो, अथवा पाणीयारां वगेरे वनाववा माटे लायक छे.”

पीढए चंगवेरे अ, नंगले मइयं सिआ । जंतलट्टी व नाभी वा, गंडिआ व अलं सिआ ॥ २८ ॥

पीठकाय चंगवेराय, लांगलाय मयिकाय स्याव । यंत्रयष्टये वा नाभये वा, गण्डिकायै वालं स्युः ॥ २८ ॥

अर्थ—“तेमज आ वृक्ष वाजोठ, कथरोट (काष्ठपात्री), हळना दांता, खेतरमां अनाजना ढगलाने ढांकवानी लाकडांनी ढांकण. घाणीनो लाट, गाडीना पैडा वच्चेनी नाभी. के चरखानो लाट अने सोनीनी एरण राखवा माटे योग्य छे.”

आसणं सयणं जाणं, हुज्जा वा किंचुवस्सए । भूओवघाइणि भासं, नेवं भासिज्ज पण्णवं ॥ २९ ॥

आसनं शयनं यानं, भूयाद्वा किंचिदुपाश्रये । भूतोपघातिनी भापां, नैवं भापेत पज्ञावान् ॥ २९ ॥

अर्थ—बळी बेसवाना आसन माटे, सुवाना पलंग माटे के घरनी निसरणी वगेरेने माटे योग्य छे. तेवी हिंसा-कारा भाषा बुद्धिमान साधु कदी न बोले.

विशेष—एउ एउ बोलवायी रते कोइ दृक्षने कापे ! अने जो कपाय तो तेवी साधु हिंसानो निमित्त बने.

તહેવ ગંતુમુજાણં, પઠ્ઠવાયાણિ વળાણિ અ । રુઝલા મહલ્લ પેહાણ, એવં ભાસિજ્ઞ પળવં ॥ ૩૦ ॥
જાહમંતા હમે રુઝલા, દીહવદ્દા મહાલયા । પયાયસાલા વિહિમા, વણ દરિસણિ તિ અ ॥ ૩૧ ॥

તથૈવ ગત્ત્વોદ્યાનં, પર્વતાન્વનાનિ ચ । દુઃશાન્ મહતઃ પ્રેક્ષ્ય, એવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૩૦ ॥
જાતિમન્ત હમે દુઃશાઃ, દીર્ઘવૃત્તા મહાલયાઃ । પ્રજાતશાલા વિટપિનઃ, વદેદ્ દર્શનીયા ઇતિ ચ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—માટે ઉદ્યાન, પર્વતો અને વનોમાં ગયેલો બુદ્ધિમાન સાધુ ત્યાં મોટાં મોટાં દુઃશોને જોઈને આ પ્રમાણે બોલે કે “ આ અશોકાદિ દુઃશો ઉત્તમ જાતિવાળાં છે, આ નાલ્કિયેરનાં દુઃશો વધુ મોટાં છે, આ આંવા વગેરે દુઃશો વૃત્તેલાકારે છે, વડ વગેરે દુઃશો વિસ્તારવાળાં છે તથા તે વધાં શાલા, પ્રતિશાલાઓથી વ્યાપ્ત રમણીય અને દર્શનીય છે. એવી અદૂષિત ભાષા પ્રસંગ પડે તો બોલે.

ગાથા ૩૨ થી ૩૫ સુધીના છંદા શબ્દાર્થ.

ફલાઈ—ફલાં	વેલોડ્યાહ—અતિ પાકેલ હો—	વેહિમાઈ—વે ભાગ કરવાલાયક	અંવા—આંવા (ટલીવાલા ફલો
પક્કાઈ—પાકાં	વાથી	અસંથડા—ફલનો	ધારણવહુનિબ્બહિમાફલા—ઘણીગો-
પાયલ્લજ્ઞાઈ—ધાસમાં રાહી	ટાલાઈ—કોમલ	કરવા	અસમર્થ

વહુસંભૂઆ-પાકા ફલો ઘણાં
થયેલાં (નાના ફલો
મૂઝરુવ-ગોટલી વંધાયા ત્રિ-
ઓસદ્દિઓ-ઢાંગર ત્રિગેરે અ-
નાજ, ઘડે

પકાઓ-પાકેલી

નીલીઆઓછવીડ-ચાલ, ચોલા
લાઈમા-લણવા લાયક
મજ્જિમાઓ-સેકવા લાયક
પિહુલજ-પોંચ કરીને લાવા
લાયક

રુઢા-ઝમેલી

વહુસંભૂઆ-નિપજવા આવેલી
થિરા-સંપૂર્ણ નિપજેલી
ઓસઢા-ઝપઘાતથી નીકળેલી
ગમ્મિઓ-જેના ઢોઢા વ-

પમ્મુઆઓ-ઢોઢા વહાર ની-
કલ્લયા છે એવી

સસારાઓ-ઢાંગર આદિ સાર

વસ્તુ જેને પાયે તૈયાર થયેલો

તહા ફલાઈં પકાઈં, પાયલજાઈ નો વણ । વેલોઈયાઈ ટાલાઈં, વેહિમાઈ તિ નો વણ ॥ ૩૨ ॥

અસંથડા ઇમે અંવા, વહુનિઠ્ઠવડિમા ફલા । વડ્જ વહુ સંભૂઆ, મૂઝરુવ તિ વા પુણો ॥ ૩૩ ॥

તથા ફલાનિ પક્વાનિ, પાકલાઘાનિ નો વદેત્ । વેલોચિતાનિ કોમલાગિ, દ્વૈધિકાનિ ઇતિ નો વદેત્ ॥ ૩૨ ॥
અસમર્થો ઇત આત્રાઃ, વહુનિર્વર્તિતફલાઃ । વદેદ્ વહુસંભૂતાઃ, મૂઠરુપા ઇતિ વા પુનઃ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—તેમજ કેરી વગેરે ફલો પાકી ગયાં છે, અથવા તે પરાલ વગેરેમાં પકાવીને લાવા યોગ્ય છે તેમ ન કહેવું.
આ ફલો અતિશે પાક્યાં હોવાથી તેને લઈ લેવાનો અવસર થયો છે અગર કોમલ છે અથવા તે વે ભાગ કરવા લાયક છે.
પ્રમ ન બોલવું. પરંતુ લાસ પ્રયોજન પડે તો તેમ કહે કે આ આંવામાં ફલ વહુ આવ્યાં છે, તેથી તે વૃક્ષો ભારમૂત થઈને
નમી ગયાં છે, આ વલતે ગોટલીવાળાં ઘણાં ફલો આવ્યાં છે અને તેના ફલો અદ્ભુત રુપાળાં છે એવું નિષ્પાપી વચન બોલે.

तद्देवोसहीओ पक्काओ, नीलिआओ छवीइ अ। लाइमा भजिमाउत्ति, पिहुखजत्ति नो वए ॥३४॥

तथैवोषधयः पक्वा, नीलाश्छवयश्च । लवनवत्यो भर्जनवत्य इति, पृथुकत्वाद्या इति नो वदेत् ॥ ३४ ॥

अर्थ--वक्की डांगर प्रमुख औषधिओ के अनाजनी फलीओ के चोळाफलीओ संबंधमां ते पाकी गइ छे, तेनी छाल लीली थइ गइ छे, ए पापडी कुणी छे, ने लणवा योग्य छे, किंवा शेनवा योग्य छे. आ अनाज ओळा करीने खावायोग्य छे एवुं पण साधु न बोले.

रूढा बहुसंभूआ, थिरा ओसढा वि अ । गब्भिआओ पसूआओ, संसाराउ त्ति आलवे ॥३५॥

रूढा बहुसंभूताः, स्थिरा उत्सृता अपि च । गर्भिताः प्रसूताः, संसारा इत्यालपेत् ॥ ३५ ॥

अर्थ--परंतु वनस्पति खूब थइ छे. घणा अंकुराओ फुटी नीकळ्या छे. तेने मोर, दीसी वगेरे उत्पन्न थयां छे, तेने हीम वगेरेनो भय न लागे तेवी छाल थइ गइ छे, कणो गर्भमां छे किंवा बहार नीकळ्यां छे, तेना गर्भमां दाणा वंघाणा नथी किंवा चोखा वगेरेना दाणा वंघाथा छे एवी एवी निर्वद्य भाषा बोले.

गाथा ३६ थी ४० सुधीना छुटा शब्दार्थ

संखहिं--जेने विपे प्राणीयोनां नच्चा--जाणीने
आयुष्यो खंडित थाय छे किंचं--काम, कृत्य
एवी क्रियाने कजं--करवा योग्य

सुतिथित्ति--सुखे तरवा
योग्य एम
आवगा--नदीओ

પણિઅટ્ટ-પોતાના જીવને

જોલ્લમમાં નાલ્લીને સ્વાર્થ

સાચનાર

સમાણિ-સરલા

તિત્થાણિ-ઉત્તરીજવાના માર્ગો

આવગાળં-નદીઓનાં

વિઆગરે-કહે

પુણ્ણાઓ-પૂર્ણ, ભરેલી

કાયતિજ્ઞ-શરીરથી તરવા

યોગ્ય

નાત્રાહિં-હોહીઓથી

તારિમાલ-તરવા યોગ્ય

પાણિપિજ્ઞ-પાણીઓથી પીવા

યોગ્ય

વહુવાહડા-પ્રાયે ભરેલી

અગાહા-પ્રાયે હેઠી

વહુસલિહ્ણિપિલોદગા-બીજી

નદીઓના પ્રવાહોને પાછલ

દઠાવનારી

વહુનિત્થાહોદગા-હોમો પાણી

મણુ નિસ્તાર પાયેલું છે

તેથી

સાવજાંગ્યોય-પાપનાલા શોભ

પરસસઠાણ-પારશ્વાને ગંગે

નિદ્વિઝં-પૂર્વે થઈ રહેલું

ક્રીરગાળે-ફરતું

તહેવ સંલ્લહિં નચ્ચા, કિચ્ચં કજ્ઞં તિ નો વણ્ । તેણગં વાવિ વઝિહ્ણ સિ, સુતિત્થિ સિ અ આવગા ॥૩૬॥

તથેવ સંલ્લહીં જ્ઞાત્વા, કુત્તયં કાર્યમિતિ નો વદેત્ । સ્તેનકં વાપિ વધ્ય્ય ઇતિ, સુતીર્થાં ઇતિ નાપગાઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ--વહી કોઈને ત્યાં જમણ કર્યું હોય તેને જોઈને સુંદર કર્યું છે કે કર્યા યોગ્ય છે, વહી નોરને જોઈને ગા
ચોર મારવા યોગ્ય છે, તથા નદીઓને જોઈને આ સુંદર કાંઠાવાહી છે, આ નદીઓ તરવા તથા ક્રીલા કરવા જોઈ છે
एवी एवी सावद्य भाषा न बोले.

સંઘડિં સંઘડિં વૂઆ, પણિઅટ્ટતિ તેણગં । बहुसमानि तिस्थाणि, आवगाणं विआगरे ॥ ૩૭ ॥

સંઘડીં સંઘડીં દ્રૂયાવ, પણિતાર્થમિતિ સ્તેનકં । बहुसमानि तीर्थानि, आपगानां व्यागणीयाव ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—પરંતુ પ્રસંગોપાત્ત બોલ્યું પડે તો જમણને જમણ કહે, ચોરને ધન માટે આળે ચોરી કરી હશે તેમ કહે તથા આ નદીઓના કાંઠા સમાન છે તેટલું અને તેવુંજ પરિમિત વચન બોલે.

तहा नईओ पुण्णाओ, कायत्तिज्ज त्ति नो वए । नावाहिं तारिमाउ त्ति, पाणिपिज्ज त्ति नो वए ॥ ૩૮ ॥

તથા નઘ્યઃ પૂર્ણાઃ, કાયતરણીયા इति नो वदेत् । नौभिस्तरणीया इति, प्राणिपेया इति नो वदेत् ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—તેમજ નદીઓને જલપૂર્ણ જોઈને આ નદીઓ કાયાથી તરના યોગ્ય છે, નાવદ્વારા ઉતરવા લાયક છે કે આનું પાણી પીવા લાયક છે એવું ન બોલે.

बहुबाहडा अगाहा, बहुसलिलुप्पिलोदगा । बहुविथडोदगा आवि, एवं भासिज्ज पण्णवं ॥ ૩૯ ॥

बहुभृता अगाधाः, बहुसलिलोत्पीडोदकाः । बहुविस्तीर्णोदकाश्चापि, एवं भापेत प्रज्ञावान् ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—પરંતુ બોલવાનો પ્રસંગ પડે તો બુદ્ધિવાળો સાધુ આ નદીઓ અગાધ છે, જઝના કહ્મોલથી તેનું પાણી યુવ લછલે છે અને ઘણા વિસ્તારમાં તેનું પાણી વહે છે એવું એવું જણ નિર્દોષ બોલે.

तहेव सावजं जोगं, परस्सट्ठा अ निट्ठिअं । कीरमाणं ति वा नच्चा, सावजं न लवे सुणी ॥४०॥

तथैव सावद्यं योगं, परस्यार्थं च निष्ठितम् । क्रियमाणमिति वा ज्ञात्वा, सावद्यं न लपेन्मुनिः ॥ ४० ॥

अर्थ—तेमज कोइए कोइ पण जातनी बीजाने माटे पापकारी क्रिया करी होय के करवानो होय तेने जानीने के जोइने आ ठीक कर्युं छे एवु पण मुनि पापकारी वचन न बोले.

गाथा ४१ थी ४५ सुधीना छट्टा शब्दार्थ

मुकड-सारी कराएली
मुपक-सारं पकावेलुं
मुच्छिन्ने-सारं छेदाएलुं
मुहडे-सारं हरण कराएलु
मडे-परी गएलुं
मुनिट्ठिए-सारी रीते नाश
पामेलुं
मुलट्ट-सारी-मुंदर
पयत्त-प्रयत्नयी

पयत्तलट्ट-आ (मुंदर कन्यानुं
दीक्षा ले तो) प्रयत्नयी रक्षण
करवुं
कम्महेउअं-कर्म छे हेतु जेनो
एवुं
पहारगाह-गाह प्रहार लागेली
सन्वुकसं-सर्वोत्कृष्ट
परघं-घणा मूलवाली
अउलं-अतुल, घणुं

नत्थि-नथी
एरिसं-एवुं
अविकिअं-चोखी करेली नहि
अवत्तवं-अवक्तव्य, नहि
कहेवा योग्य अथवा नहि
कही शक्य तेवी
अविअत्तं-अप्रीति उत्पन्न
करनारी
वइस्सामि-कहीश

अणुवीइ-विचारीने
सुक्किअं-सारं खरीद कर्युं
सुविकिअं-सारं वेच्युं
अकिज्जं-नहि खरीदवा लायक
किज्जमेव-खरीदवा लायकज
गिण्ह-ले
मुंच-मुक
पणीयं-करियाणु
विआगरे-कहे

સુકલિ તિ, સુપક્ષિ તિ, સુચ્છિન્ને સુહલે મહે । સુનિદ્રિય સુલલિત્તિ, સાવજ્ઞં વજ્જાણ મુણી ॥ ૪૧ ॥

સુકૃત્તમિતિ સુપક્ષમિતિ, સુચ્છિન્નં સુહતં મૃતમ્ । સુનિદ્રિતં સુલલિત્તિ, સાવજ્ઞં વર્જયેન્દ્રુનિઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—તેમજ કોઈ પાપક્રિયા થતી હોય તો આ સુંદર કર્યું છે અથવા ભોજન તૈયાર થયું હોય તે ઠીક પકાવ્યું છે. આ શાકને ઠીક છેછું છે, કૃપણનું ધન હરાયું તે તો ઠીક થયું, પેલો પાપી મરી ગયો તે ઠીક થયું, આ મકાન વગેરે વનાવ્યું છે, તથા આ કન્યા હવે વરાવર વિવાહ યોગ્ય થઈ ગઈ છે એવું પણ મુનિ પાપકારી ભાષણ ન કરે.

પયત્તપક્ષિ તિ વ પક્ષમાલેવે, પયત્તલ્લિન્નત્તિ વ લ્લિન્નમાલેવે ।

પયત્તલલ્લિત્તિ વ કમ્મમેહેઝઅં, પહારગાલિત્તિ વ ગાલમાલેવે ॥ ૪૨ ॥

પ્રયત્નપક્ષમિતિ પક્ષમાલપેત્, પ્રયત્નલ્લિન્નમિતિ વા લ્લિન્નમાલપેત્ ।

પ્રયત્નલ્લપ્પમિતિ વા કર્મમેહેતુકં, ગાલમહારમિતિ વા ગાલમાલપેત્ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—પરંતુ વોલવાનો શ્વાસ પ્રસંગ પડે તો પકાવેલા અન્નાદિને કહે કે આ પ્રયત્નથી પકાવ્યું છે, છેદાયેલું શાક પત્તાદિ પ્રયત્નથી છેદાયું છે, સુંદર કન્યાને જોઈને કન્યાનું સંભાલપૂર્વક લાલનપાલન કર્યું છે, તે સાધ્વી થવાને લાયક છે. શ્રંગાર इत्यादि તો કર્મવંધનનાં હેતુભૂત છે તથા ઘાયલ થયેલાને વહુ ઘાયલ થયેલો છે તેવું તેવું અદૂષિત વાક્ય વોલે.

સવ્બુક્કસં પરઘં વા, અડલં નતિથિ ઇરિસં । અવિક્ષિઅમવત્તઠવં, અવિઅત્તં ચેવ નો વણ ॥ ૪૩ ॥

સર્વોત્કર્ષ પરાર્ધ્ય વા, અતુલં નાસ્તીદ્વશમ્ । અસંસ્કૃતમવક્તઃ, અપ્રીતિકં ચૈવ નો વદેત્ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—કોઈ ગૃહસ્થથી વાર્તાલાપનો પ્રસંગ પડે ત્યારે “આ વસ્તુ તો સર્વોત્કૃષ્ટ છે, અતિ મૂલ્યવાન છે, વીજી ઉપમા ન મક્કી શકે અને ઇતર સ્થલે લભ્ય ન થાય તેવી આ અનુપમ વસ્તુ છે. આ વસ્તુ વેચવા યોગ્ય નથી, કિંવા સ્વચ્છ નથી. આ વસ્તુ અવર્ણનીય-અકથ્ય છે. અપ્રીતિ કરનાર છે. આંદાં આંદાં વચનો સાધુ ન બોલે.

સવ્વમેઅં વહિસ્સામિ, સવ્વમેઅં તિ નો વણ । અણુવીદિ સવ્વં સવ્વત્થ, એવં ભાસિજ્ઞ પપ્પણં ॥ ૪૪ ॥

સર્વમેતદ્ વક્ષ્યામિ, સર્વમેતદિતિ નો વદેત્ । અનુચિન્ત્ય સર્વં સર્વત્ર, એવં ભાષેત મજ્ઞાવાન્ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—“હું આ તમારી વધી વાત એને કહીશ અથવા તમે આ વધી મારી વાત તેમને કહેશો” એવું એવું ન બોલે. પરંતુ પ્રત્યેક સ્થલે વધું વિચારીને જ બુદ્ધિમાન સાધુ બોલે.

વિશેષ—સંયમોએ વધુ મિતમાયી થઈ ઘટે. જ્યાં આવશ્યકતા હોય ત્યાં પણ વિવેકપૂર્વક તુલનાત્મક વચનનો જ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

સુક્કીઅં વા સુવિક્કીઅં, અકિડ્ઞં કિડ્ઞમેવ વા । ઇમં ગિણહ ઇમં મુંચ, પણિઅં નો વિઆગરે ॥ ૪૫ ॥

મુક્તીતં વા મુવિક્રીતં, અક્રયં ક્રેયમેવ વા । ઇદં ગૃહાણેદં મુંચ, પણિતં નો વ્યાગૃણીયાત્ ॥ ૪૫ ॥

अर्थ--“तमे आ माल खरीद कर्यो ते ठीक कर्युं, आ वस्तु वेची ते ठीक कर्युं. आ माल खरीदवा लायक छे अथवा नहि, आ वस्तुमां लाभ थशे माटे लो, आ वस्तुमां लाभ नथी माटे वेची.” एवां एवां व्यापारीने योग्य वचनो पण संयमी पुरुष कदी न बोले.

गाथा ४६ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

अप्यग्ने-थोडी किंमतवाळं
महग्ने-घणी किंमतवाळं
कए-खरीदीमां
विक्रए-वेचाणमां
पणिअठे-करियाणानो पदार्थ
समुप्यन्ने-आवी पडे छते
असंजयं-अविरति (गृहस्थने)
धीरो-धैर्यवान

आस-वेस
एहि-आव
करेहि-कर
सयं-सुइ रहे
चिष्ठ-उभो रहे
वयाहि-बोल
बहवे-घणा
असाहू-असाधुओ

बुद्धि-रुहेवाय छे
साहुणो-साधुओ
लवे-कहे
संपन्न-संयुक्त
तवे-तपने विषे
रयं-रक्तने
गुणसमाउत्तं-गुणयुक्त
संजयं-संयमीने

देवाणं-देवोना
मणुआणं-मनुष्योना
तिरिआणं-तिर्यचोना
बुग्गहे-संग्राममां
अमुगाणं-अमुकोनो, फलाणानो
जओ-जय
होउ-होओ, थाओ

अप्यग्ने वा महग्ने वा, कए वा विक्रए वि वा। पणिअठे समुप्यन्ने, अणवज्जं विआगरे ॥ ४६ ॥

अल्पार्थे वा महार्थे वा, क्रये वा विक्रयेऽपि वा। पणिताथे समुप्यन्ने, अनवज्जं व्याशृणीयात् ॥ ४६ ॥

અર્થ—કદાચિત કોઈ ગૃહસ્થ અલપ મૂલ્ય વા વહુ મૂલ્યવાલી વસ્તુના સંવંધમાં પૂછવા માગે તો સંયમધર્મમાં વાધા ન પહેંચે તેવીરીતે સાધુ અદૃષ્ટિ ન વોલે.

તહેવાસંજયં ધીરો, આસ एहि करेहि वा । सयं चिहु वयाहिति, नेवं भासिज्ज पणणवं ॥४७॥
તૈયત્રાસંયતં ધીરઃ, આસ્વ एहि कुरु वा । शेण्व तिष्ठ वदेति, नैवं भाषेत प्रज्ञावान् ॥ ४७ ॥

અર્થ—તેમજ ધીરમુનિ કોઈપણ ગૃહસ્થને “વેસો, આવો, આમ કરો, સૂઝ જાઓ, હથા રહો, વોલો”
एयं एतुं न कहे.

વિશેષ—ગૃહસ્થ સાથેના અતિપરિચયમાં ન આવવા માટે આ વસ્તુ વહી છે. સયમીને અસંયમીનો અતિસંસર્ગ હાનિકર્તા છે.

बहवे इमे असाहू, लोए बुद्धंति साहुणो । न लवे असाहुं साहुत्ति साहुं साहुत्ति, आलवे ॥४८॥
વહવે ઇમ અસાહૂ, લોએ બુદ્ધંતિ સાહુણો । ન લવે અસાહું સાહુત્તિ સાહું સાહુત્તિ, આલવે ॥૪૮॥
वहव इम असाधवः, लोक उच्यन्ते साधवः । न लपेदसाधुं साधुरिनि, साधुं साधुरित्यालपेत् ॥ ४८ ॥

અર્થ—આ લોકમાં ઘણા માત્ર નામનાજ સાધુઓ કહેવાય છે. વેશ સાધુઓનો હોય છે. પરંતુ સાધુઓના ગુણો હોતા નથી. માટે તેવા અસાધુને સાધુ ન કહે. પરંતુ સાધુતાના ધારકનેજ સાધુ છે એમ કહે.

વિશેષ—સાધુપદની જવાબદારી ઘણીજ હોય છે સાધુજી જ્યારે સાધુના ગુણ ન હોવા છતાં કોઈ જ્યસ્તિને સાધુ કહે તો તેમના વચન પર વિશ્વાસ રાણી જનતા ભરમાય અને તે સાધુજી પળ લે કુસાધુને સાધુ તરીકે માને તો તેનો સંસર્ગ વધુ થાય અને તેના દુર્ગુણનો વારસો પણ કદાચ પોતામાં ઉતરે તેડું અવિધ્યમા ભયનુ કારણ છે માટે ઉપરની પ્રવૃત્તિ ત્યાજ્ય ગણવી છે.

नाणदंसणसंपन्नं, संजमे अ तवे रयं । एवं गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ४९ ॥

दशवै०
॥ १०५ ॥

ज्ञानदर्शनसंपन्नं, संजमे च तपसि रतम् । एवं गुणसमायुक्त, संयतं साहुमालपेत् ॥ ४९ ॥

अर्थ—सम्यग्ज्ञान अने सम्यग्दर्शनयी संपन्न तथा संयम अने तपश्चर्यामां रक्त आवा गुणीयी संयुक्त संयतिनेज

साधु कहे (माने)

विशेष—साचो विवेक, साची समज, इक्षियो तथा मननो सयम अने साची तपश्चर्या आ चार गुणोशु समन्वयपणु, अधिकपणु एज साधुता
आची साधुताची ज्यां सुवास होय तेज साधु.

अ० ७

देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च वुग्गेहे । अमुगाणं जओ होउ, मा वा होउत्ति नो वए ॥ ५० ॥

देवानां मनुजानां च, तिरश्चां च विग्रहे । अमुकानां जयो भवतु, मा वा भवतिरिति नो वदेत् ॥ ५० ॥

अर्थ—देवो, मनुज्यो, किंवा पशुओनां पारस्परिक युद्धो के द्वंद्व यतां होय त्यां अमुक पक्षनो जय थाओ किंवा थवो जोइए. तेपज अमुक पक्षनी जीत न थाओ अथवा अमुक पक्ष हारवो जोइए, एम पण साधु न बोले.

विशेष—आ प्रमाणे चोलवाथी तेओमाना एरु पक्षना हारयां आघात पडोचवानो संभव छे.

गाथा ५१ थी ५७ सुधीना छटा शब्दार्थ

वाओ—पवन
बुहं—वरसाद

सी—टाढ

खेम—क्षेम

उण्हं—ताप

धायं—सुकाळ, सुभिक्ष

सिवं—उपसर्ग रहित

कया—कयारे

हुञ्ज-थसो
ए आणि-आ

मा-नहि

वा-अथवा

होउ-थाआ

मेह-मेघने

नहं-आकाशने

माणन्नं-माणसने

गिरं-वाणी प्रत्ये

समुच्छिष्ट-चढये छते

उन्नए-उंचो थयेल छे

पओए-मेघ

चुइ-वरस्यो

बलाहये-मेघ

अंतलिख-अंतरिक्ष आकाश

चूआ-कहे

गुञ्जाणुचरिअ-देवताए

सेवित

रिद्धिमंतं-रद्धिवाळा (ने)

दिस्स-जोइने

सावज्जणुमोअणी-सावद्य-

क्रियाने अनुमोदनारी

गिरा-वाणी

ओहारिणी-निश्चयवाळी

परोवद्याइणी-परने पीडा

करनारी

कोहलोहभयहास-क्रोध लोभ

भय अने हास्य

माणवो-साधु

हासमाणो-हांसी करतां

सुवक्कसुद्धि-सारा वाक्यनी

शुद्धिने

समुपेहिआ-जोइने

दुइ-दुष्ट खराब

परिवज्जए-सम्यक् प्रकारे वर्ज

सया-हमेशां

मिअं-परिमित

अदुष्टं-दोष विनाश

अणुवीइ-विचारीने

भासए-बोले

सयाणमज्जे-सत्पुरुषोभां

लहई-पामे

पसंसणं-प्रशंसाने

भासाइ-भाषाना

दोसे-दोषेने

जाणिआ-जाणीने

तीसे-ते (नी)

दुइ-दुष्ट भाषाने

छसु-छ (जीवनिक्काय) मां

संजए-सारी पेठे यतना

राखनार

सामणिए-श्रमण भावमां

सया-निरंतर

जए-उद्यमवान्

बुद्धे-ज्ञानी साधु

हिअमाणुलोमिअं-हितकारी

अने मधुर (अनुकुल)

परिक्खभासी-परीक्षा करीने

बोलनार

सुसमाहिंदिए-सर्वे इंद्रियोने

वशमां राखनार
चक्षसायावगए-चार कपा
य जेमना गया छे एवा

अणिसिए-अनिश्रित, द्रव्य
भाव निश्रा रहित
निधुणे-काढी नांखे

धुत्तमलं-पापरूप मलरहित
पुरेकडं-पूर्वे भवे करेलां
आराहए-आराधे छे

लोगमिणं-आलोकने
तहां-तेमज
परं-परलोकने

वाओ बुहं व सीउण्हं, खेमं धायं सिवं ति वा । कया णुहुज्ज एआणि, मा वा होउत्ति नो वए ॥ ५१ ॥
वायुहं च शीतोष्णं, क्षेमं धातं शिवमिति वा । कदा तु भवेयुरेतानि, मा वा भवेयुरिति नो वदेत् ॥ ५१ ॥

अर्थ—“वायु, दृष्टि, ठंडी के उनी हवा, उपद्रवतुं शमन, सुकाळ तथा दैनिक उपसर्गनी शांति इत्यादि कयारे थरो अथवा आम थाओ के न थाओ” एतुं एतुं संयमधर्मने दुपित करे तेतुं भविष्य कथुं साधु न बोले तेम ज तेवी-रीते वर्ते पण नहि.

विशेष—एम करवाणी स्तरजनोने दु रा थवानो सगय छे, ते तु एतना निमित्तगला साधुए न यना जोइए

तहेव मेहं व नहं व साणवं, न देवदेवत्ति गिरं वइज्जा ।

समुच्छिए उन्नए वा पओए, वइज्ज वा बुह वलाहय ति ॥ ५२ ॥

तथैव मेघं वा नभोवा मानवं, न देवं देव इति गिरं वदेत् ।

संमुच्छ्रित उन्नतो वा पयोदः, वदेद्वा दृष्टो वलाहक इति ॥ ५२ ॥

— अर्थ—तेमज वादळ, आकाश के (राजा जेवा) मानवने आ देव छे एवुं कहे नहि. परंतु मेघने देखीने कहे के आ मेघ चढेल छे, ऊंचे घेराइ रहो छे अथवा जळ आपनार छे किंवा तरसे छे, एवुं एवुं अदुषित वचन बोले.

विशेष—ते काळमां वादळ, आकाश के द्राघणवर्गने सामान्य जनसमूह देव तरीके मानी तेमां अदभुततानो आरोप करतो हतो आबी-रीते सोढी अदभुतता माननायी वहेम अने अकार्मण्य इत्यादि दोषोनी घुंछि थाय. आशी व्यक्ति के वस्तुपूजानो जैनशासनना महपुरुषोए विरोध करी गुणपूजानुज माहत्त्व धृतावुं छे.

अंतलिखेत्ति णं वूआ, गुञ्जाणुचरिअत्ति अ।रिद्धिमंतं नरं दिस्स, रिद्धिमंतं ति आलवे ॥ ५३ ॥

अन्तरिक्षमिति तद्वृत्त्यात्, गुह्यानुचरितमिति च । ऋद्धिमन्तं नरं दृष्ट्वा, ऋद्धिमानित्यालपेत् ॥ ५३ ॥

अर्थ—तथा आकाशने अंतरिक्ष अथवा गुह्य (देवनी एक जात) देवोने जवा आवानो आ गुप्तमार्ग छे तेम कहे अने ऋद्धिमान के बुद्धिमान नरने जोइने ते ऋद्धिशास्त्री के बुद्धिमान छे तेवुंज कहे.

विशेष—कोइनी सोढी प्रज्ञा के सोढी अदभुतता व्यक्त न करे.

तहेव सावज्जणुमोअणी गिरा, ओहारिणी जा य परोवघाइणी ।

से कोह लोह भय हास माणवो, न हासमाणो वि गिरं वइजा ॥ ५४ ॥

तथैव सावधानुमोदिनी गिरा, अवधारिणी या च परोपघातिनी ।

तां क्रोधलोभभयहास्येभ्यो मानवः, न हसन्नपि गिरं वदेत् ॥

अर्थ—तेमज क्रोध लोभ, भय के हास्यने वश थइने पण पापकारी, निश्चयकारी के अन्यनी लागणी दुभाय तेवी भापा साधक हांसी के मजाकमां पण न बोले.

सुवक्कसुद्धि समुपेहिआ सुणी, गिरं च दुष्टं परिवज्जाए सया ।

मिअं अदुष्टे अणुवीइ भासए, सयाण मज्झे लहई पसंसणं ॥ ५५ ॥

सुवाक्यशुद्धि समुत्पेक्ष्य मुनिः, गिरां च दुष्टां परिवर्जयेत्सदा ।

मितमदुष्टमनुचिन्त्य भापते, सतां मध्ये लभते प्रशंसनम् ॥ ५५ ॥

अर्थ—आवीरीते मुनि वाक्यशुद्धि, अने वाक्यनी सुंदरताने समजीने हमेशां दुषित वाणीथी दुर रहे. ओ वस्तुनुं जे विवेकपूर्वक चिंतन करीने परिमित अने अदुषित वाक्य बोले छे तेज साधक सत्पुरुषोमां प्रशंसा (आदर)ने पाये छे.

विशेष—हु बोल छुं तेंहुं परिणाम शु भावशे १ एहुं एहु खूब विचारीने जे बोले छे तेनी वाणी स्वच्छता अने सफळताने आराधे छे.

भासाइ दोसे अ गुणे अ जाणिआ, तीसे अ दुष्टे परिवज्जाए सया ।

छसु संजए सामणिए सया जए, वइज बुद्धे हिअमाणुलोमिअं ॥ ५६ ॥

भापाया दोषान् गुणान् च ज्ञात्वा, तस्याश्च दुष्टायाः परिवर्जकः सदा ।

पदसु संयतः श्रामण्ये सदाः यतः, वदेद् बुद्ध्यो हितमानुलोभिकम् ॥५६॥

अर्थ—भापाना गुणो तथा दोषोने जाणी, विचारिने तेमांनी दुष्ट भाषानो हमेशां त्याग करनार, छ कायना जीवेषां यथार्थ संयम पाळनार, साधुपणां सदा उपयोगी ज्ञानी साधक हमेशां हितकारी अने मधुर भाषा बोले.

परिक्लृप्तासु सुसमाहिद्भिः, चउक्त्वासायावगए अणिस्सिए ।

सनिच्छुणे धुत्तमलं पुरेकडं, आराहए लोगमिणं तहा परं ॥ ५७ ॥

परीक्ष्यभाषी मुसमाहितेन्द्रियः, अपगतचतुःकपायोऽनिश्रितः ।

स निर्धनोति धून्मलं पुराकृतं, आराधयति लोकमिमं तथा परम् ॥५७॥

अर्थ—अने आ प्रमाणे दूषित अने अदूषित वाक्यनी कसोटी करीने बोलनार, वधी इन्द्रियेने संयममां राखनार, समर्थित, क्रोध, मान, माया अने लोभथी रहित तथा तेवो अनासक्त साधु (नचां पापकर्मने संयमद्वारा रोक्की) पूर्वनां संचित पापकर्मरूपी मळने पण दुर करे छे तथा आलोक अने परलोकनी आराधना साध्य करी छे छे.

વિશેષ—શાલોકમાં પોતાના શંદર ઘમશી માર પુરુષોમાં માન્ય બને છે અને પોતાના બાદર્શ ત્યાગ તથા તપશ્ચર્યાના પ્રમાણે પરલોકમાં ઉત્તમ પ્રકારની દેવ્યોમિતિ બધવા સિદ્ધિપતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

व्यावहारिकता दिना न मोल्युं, कोलयं पडे स्थारे गळीने चोळ्युं वास्त्य न चोळ्युं, सत्य कोळ्युं पण ते सत्य कठोर शने चीजानी लागणी न दुभाय ते। सोडुं जोइए. पोताना प्रत्येक व्यावहारमा पण खाजे के पछी ते गचगयी परने पीडा न भाय तेचो निवेक जाळयी व्यावहारिक संभाषण कर्युं.

શા વાત્સ્યશુચિની નવ્તુ જેટલી શ્રમણ મિશ્રુઓને બાળ્યની છે તેટલીજ બાળવા તેથી પણ વધુ મુશ્કેલ સાધકને પણ જરૂરની છે. કારણ કે વાળીનો શુચિ પર કિયાની શુચિનો વધુ બાબાર છે જટલું જ નહિ પણ ક્રોધાદિ પર્વરિપુઓ પર કાચુ લાલવા સાથે પણ મુઠું, સ્વપ્ન, સંસ્ય બને સ્વપ્ન વાળીની જરૂર છે.

ए प्रमाणे सुवाक्यशुद्धि नामनुं सातमुं सातमुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથાચારપ્રણિનામકમષ્ટમધ્યનમ્

સદ્ગુણોને સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. સૌને સજ્જન થવું ગમે છે, પરંતુ સદ્ગુણોની શોધ કરી સાધના કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા, તીવ્ર તમસા, વધુ ચિરલ જનોમાં જ સાંપડે છે. સદ્ગુણોનો માર્ગ સહેલો નથી તેમ મુપ્રાપ્ય પળ નથી. સદ્ગુણોનો માર્ગ તો દુર્લભ તેમજ દુઃશક્ય છે. માનસિક વૃત્તિના દુરાગ્રહો, હઠાગ્રહો અને માન્યતાઓને વદલવી, તેને મન, વાળી અને કાયાનો સંયમ કરી ત્યાગમાર્ગ જેવા વિકટ પંથે વાળી દેવી તે કાર્ય મૃત્યુદ્વારે પહોંચેલા માનવીના સંકટ કરતાં પણ આકરું સંકટ છે. આ વધું સ્નેહ મર્યા હૃદયે અને ઉચ્છરંગે સહન કરી ઉત્સાહપૂર્વક આગઢ વધ્યે જાય તે સદ્ગુણોનો સંગ્રહ સાચવી શકે છે, પચાવી શકે છે અને તેનું સત્ત્વ ચૂસી શકે છે. આવા સદાચારી સાધુને ક્યાં ક્યાં અને કેવીરીતે જાગૃત રહેવાનું હોય છે તે માનસિક, કાર્યિક અને વાચિક અને સંયમના ત્રણે અંગોની મિત્રમિત્ર દૃષ્ટિવિન્દુથી આપેલી સંકલ્પ વિચારણા આ અધ્યયનમાં આપેલી છે કે જે સાધકના જીવન માટે અમૃતસમાન પ્રાણ પૂરે છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ

આચારપ્રણિહિ-આચારના	કાયવ્વ-(ક્રિયા) કરવી	આણુપુર્વિ-અનુક્રમે	તળસ્ત્રવ-તુળ, વૃક્ષ
વત્કુપ્ત નિયંત્રિને	મે-તમોને	સુનેહ-સાંભળો	સવીયગા-વીજ સહિત
લ્લદ્યું-પામીને	ઉદાહરિસ્સામિ-કદીશ	મે-મારા તરફથી	તસાપણા-ત્રસ પ્રાણીઓ

જીવત્તિ-જીવે છે

ફર-૯ પ્રકારે

અચ્છળજોગ-નિર્મલ સ્વ-

ભાવચાલા

હોઅવ્યંસિઆ-થવું જોઈ

વધેણ-વાચ્ય વહે

મિત્તિ-મીંતને-સિલં-ચિલાને

લેન્ડું-પત્થરના કકકડાને

મિંદે-કકકડા કરે

સંલિદે-પ્રલે

મુજ્જપુલ્લવીપ-સચિત્ત પૃથ્વી

ઉપર

નનિસીપ-ન વેસે

સસરયલંમિ-સચિત્તરજમાં

પમજિત્તુ-પૂંતીને

નિસીદ્જા-વેસે

જાઈત્તા-યાત્રીને, માગીને

જસ-જેનો-ઉગ્ગહં-અયગ્રહને

આચારપણિહિં લઙ્કું, જહા કાયત્ર મિક્કલુણા । તં મે ઉદાહરિસ્સામિ, આણુપુલ્લિં સુણેહ મે ॥૧॥

આચારપણિધિં લઙ્કવા, યથા કર્તવ્યં મિશ્રુણાં । તદ્વપચદ્ભ્ય ઉદાહરિણ્યામિ, આણુપૂલ્લગાં શૃણુત મમ ॥ ૧ ॥

અર્થ—આચારપણિધિને પામીને સાધુઓળ શું કરવું જોઈએ તે હું આપને કમપૂર્વક કહીશ. હે સાધુઓ । તમે મને સાંમળાં.

પુલ્લવિદગઅગણિમારુઅ, તપસ્સલ્લસ લીયમા । તસા અ પાણા જીવ ત્તિ, ફરે વુત્તં મહેસિણા ॥૨॥

પૃથિવ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ, ત્વણલ્લક્ષમત્રીજક્રાઃ । ત્રસાથ પ્રાણિન જીવા ઇતિ, ફલ્યુત્તં મહર્પિણા ॥ ૨ ॥

અર્થ—પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, લીલું વાસ, વનસ્પતિ, વૃક્ષો અને વીજ તથા જે જાલતાં ચાલતાં પ્રાણીઓ છે તે વધા જીવો છે એમ મહર્પિ (મર્વેશ પ્રજા) ૯ કહ્યું છે.

विशेष—आ विश्वमा घनां तो एवा सुहृम जवजंतुओ होय छे के जे आंवयी देखातां नयी छनां वृद्धि, हानि लागणी इत्यादि परयी त्राणी सकाय छे के ए जीवो छे. हमगा वैज्ञानिक गोषयो वनस्पतिमा पण मोटां श्रणीओ जेवीअ सुख, दुःख, विरह, शोक, प्रेम इत्यादिनी लागणीओ छे तेउं भिन्न थयु छे. सौ जीवो पछी ते नाना हो के मोटा, पण जीववा इन्हे छे. सौनि सुख प्रिय छे. मोटे मुयता इन्हेके तेलु रक्षण करी तेने मुन पड़ने तेम सावधानीयो रहेहु अने वर्तवुं जोइए.

तेसिं अच्छणजोएण, निचं होअवयं सिआ । मणसा कायवक्केण, एवं हवइ संजए ॥ ३ ॥
तेणामलगयोगेन, नित्यं भवितव्यं स्यात् । मनसा कायवाक्येन, एवं भवति संयतः ॥ ३ ॥

अर्थ—ते जीवो प्रत्ये हमेशां अहिंसक वृत्तियी रहेहुं जोइए. जे मन, वाणी अने काया (कर्म) थी अहिंसक रहे छे ते साधक ते प्रमाणे कसवायी आदर्श संयमी बने छे.

विशेष—जेम उपयोगिताओ (जरियातो) घटे हेम हिंसा घटे थने जेम जेम हिंसा घटे तेम तेम अनुकंपा जायत थाय.
आयो माचो संयमील साचो अहिंसक के अनुकंपक कहैवडाववाने लायक बनी शके छे.

पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नेव भिंदे न संलिहे । तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिए ॥४॥
पृथिवीं धित्तिं शिलां लोपुं, नैव धियात् नैव संलिखेत् । त्रिविधेन करणयोगेन, संयतः सुसमाहितः ॥ ४ ॥

अर्थ—(हवे क्रमपूर्वक प्रत्येक जीवोनी अहिंसा जैन साधुओए केम पाळवी ते बतावे छे:-) समाधिबंत संयमी पृथ्वी, पोंत, सचित्त शिला के पृथ्वीनुं डेफुं पण पोते भागे नहि के खोतरे नहि, बीजा पासे भगावे के खोतरावे नहि.

तेषां नीजो कोह तेषां सजीव पृथ्वीने भांगतो कोय तो अनुगोचन पाणे नहि. आ प्रमाणे त्रण करणारी तथा मन, चक्षुष आने काया पण त्रण योगोशी संयमी हिंसा न करे.

सुखपुहवीं न निसीग, ससखसखिणि अ आसणे। पमजित्तु निशीड्जा, जाड्ता जसा उगगहं ॥५॥

(सनेत) सुखपुथिव्यां न निपीदेत्, सखसखे नासने। पमज्य निपीदेत्, यानिहा यस्याज्यग्रहम् ॥ ५ ॥

अर्थ—तेषां सजीव पृथ्वीपर के सजीव भूज्या खरायेला आसनपर येसे पण नहि. परंतु जो आनंदयत्ता होय तो जेनी मालिहीनी तेनी वस्तु होय ते आक्षा मागी लीधा वाद तेनुं प्रमार्जन करीने पळी ज ते पर येसे.

चिह्नित—प्रमार्जन करवायु अर्थोत्तर ५ के के हेत करवाणी मर्जीव भूज पाव पर भइ जाय आने येनी सदा भरीये पण येसका भाव. आ किता गादे जैन साधुजो खोदण सामनें तपकरणा (गंगामनें भावन) होवेवा गोसावी पावे राणे भे.

माथा व श्री १० सुधीना छ्द्रा अन्वयार्थ

सीओदगं—संचित पाणीने
सेविजा—सेने
सिवायुदं—वरसोळा कराने
शिमानी—नरफने
वसिणोदगं—उष्ण पाणीने

तत्तफासुअं—तपांनी अचित
करेळं.

पत्तिमाद्विज्ज—ले
वदउदं—पाणीथी भीतुं थपळं
अपणो—पाताना

कायं—क्षीरने
नेच—नहि
पुंछे लुने

संजिजे—स्पर्श करे
समयेह—बरानर जोरने

तद्वाभूअं—तेनुं थपळं
नोणं—संघट्टण—थोली स्पर्श
न करे.
अभि—अग्निथी छ्द्रो पनेली
उवाळा

अत्रायं-उवाडा ने

सजोडअं-अग्नि सहित

तालिअंटेण-जौजणा वडे

विहुरेण-मोर पौछी वडे

वीइज-वीझे, पवन नांखे

वाहिरे-वहार रहेला

पुगलं-पुद्गलने

छिदिज्जा-कापे

कसइ-कोइपण

आमगं-काचा, सचित्त
विविहं-विविध-प्रकारना
वीअं-वीज-प्रत्ये

पत्यग्-इच्छे

सीओदगं न सेविज्जा, सिलावुट्टं हिमाणि अ । उसिणोदगं तत्तफासुअं, पडिगाहिज्ज संजाए ॥६॥

शीतोदकं न सेवेत्, शिलावृष्टं हिमानि च । उष्णोदकं तत्तप्राप्तुकं, प्रतियह्णीयात् संयतः ॥ ६ ॥

अर्थ—संयमी साधु ठंड पाणी, करानुं पाणी के सचित्त वरफनुं पाणी न सेवे (अर्थात् न पीए). परंतु अग्निथी पूर्ण तपावेनुं तथा धोवणनुं निर्जीव थयेलुं पाणीज ग्रहण करे अने वापरे.

उदउल्लं अप्पणो कायं, नेव पुंछे न संलिहे । समुप्पेह तहाभूअं, नो णं संघट्टए मुणी ॥ ७ ॥

उदकार्द्रमात्मनः कायं, नेव पुञ्छयेत् न संलिखेत् । समुत्पेक्ष्य तथाभूतं, नो एनं संघट्टयेन्मुनिः ॥ ७ ॥

अर्थ—संयमी मुनि कदाचित् कारणवशात् पोटानो देह सचेत पाणीथी भिंजायेल होय तो तेने वस्त्रथी न लुछे के हाथथी न मसछे. तेमज सचेत पाणीना जीवोनी दया जाणीने ते भिंजायेला देहने ते वखते स्पर्श पण न करे.

विशेष—मल्लोका हर शरवा जता के अन्य कारणथी बहार जइ आवता मार्गमां अदस्सात वरसाद पउवाथी काया भिंजाय त्यारे केम वर्तत ते माटे उपरनी बीना छे.

वर्तत ते माटे उपरनी बीना छे.

इंगालं अगणिं अच्चिं, अलायं वा सजोइअं । न उंजिजा न घट्टिजा, नो णं निवावए सुणी ॥८॥

अंगारमग्निमर्चिः, अलातं वा सज्योतिः । नोत्तिश्चेन्नो घट्टयेत्, नैनं निर्वापयेन्मुनिः ॥ ८ ॥

अर्थ—मुनि वळता अंगारा, अग्नि. अग्निना कणो के वळता काण्डने सळगावे नहि, हलात्रे नहि तेम ठारे पण नहि.

तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुयणेण वा । न वीइज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥९॥

तालवृन्तेन पत्रेण, शाखया त्रिधुत्रनेन वा । न बीजयेदात्मनः कायं, बाह्यं वापि पुद्गलम् ॥ ९ ॥

अर्थ—वळी ताडना बीजणाथी, पंखाथी, झाडनी ढाले करीने किंवा बीजी कोइ वख इत्यादि वस्तुओने हला-
बीने पोताना शरीरने वायु न नाखे तेमज बीजी आहारादि वस्तुने ठंडो करवा माटे पण वायु न नाखे.

तणसुव्वखं न छिंदिजा, फलं मूलं च कस्सइ । आसगं विविहं बीअं, मणसा वि ण पत्थए ॥१०॥

तृणवृक्षं न छिद्यत्, फलं मूलं च कस्यापि । आसकं विविधं बीजं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ १० ॥

अर्थ—संघमी साधु घास, दूध, फळ किंवा कोइ पण वनस्पतिनां मूळियांने छेदे (कापे) नहि तेपत्र भिन्न भिन्न प्रकारनां बीजो के तेवी बीजी काची वनस्पतिओ खावानो मनथी पण विचार न करे.

गाथा ११ थी १५ सुधीना छुटा शब्दार्थ

गहणेसु-दुस्रोनी यत्रायां
हरिएसु-लीओतरीमां
उदगंथि-उदक नामनी
वनस्पतिमां
उत्तिग-यिआडीना टोप
पणगेसु-लीओफूठमां
तेसेपाणे-वस नीचोने
वाया-वनन वडे
अदुव-अथमा

कम्भुणा-रामवडे कायावडे
उवरओ-पाछो हठेलो
दंडनी त्याग करनार
सव्वभूएसु-सर्वजीवोने विपे
पासेज्ज-जुए, देसे
जगं-जगतने
अट्ट-आठ
मुहुमाइ-सूक्ष्म आदि
पेहाए-जाणीने

दयाहिगारी-दयानो
अधिकारी
सएहि-सुए
कयारइ-कयां-कयां
पुच्छिज्ज-पुछे
मेहावि-बुद्धिशाली
आइक्खिज्ज-कहे
त्रियक्खणे-विचक्षण, डाढ्या
सिणेहं-स्नेह [सूक्ष्म]

पुप्फमुहुमं-पुष्प सूक्ष्म
पाणुत्तिगं-प्राणी सूक्ष्म
किडिआरु
पणगं-पंचवर्णी लोलफूठ
वीयं-वीज
हरिय-हरित [सूक्ष्म]
अण्डमुहुमं-अण्ड सूक्ष्म
अट्ठयं-आठभु

गहणेसु न चिट्ठिजा, वीएसु हरिएसु वा । उदगम्मिम तथा निच्चं, उत्तिगपणगेसु वा ॥ ११ ॥

गहनेसु न चिट्ठेत्, वीजेसु हरितेसु वा । उदके तथा नित्यं, उत्तिगपनकयोर्वा ॥ ११ ॥

अर्थ—मुनि दुस्रोनी खीचोखीच झाडीओमां उभो न रहे तेमज वीज, लोली वनस्पति, पाणी, विलाडीना टोप जेवी वनस्पति तथा लोल के फूल पर वैसे पण नहि.

तसे पाणे न हिंसिजा, वा यादुव कम्मुणा । उवरओ सव्वभूएसु, पासेज्ज विविहं जगं ॥१२॥
त्रसान्पाणिनो न हिंसात्, वा चाथया कर्मणा । उपरतः सर्वभूतेषु, पश्येद्विनिधं जगत् ॥ १२ ॥

अर्थ—सर्व प्राणीओनी हिंसाथी विराम पागेलो साधु मन, वाणी किंवा कर्मथी त्रस (हालता चालता) जीवोनी पण हिंसा न करे. परंतु आ बिधायां जीवननो केनी विचित्रता छे तेने विवेकपूर्णक जाइने संयममय वर्तन राखे.

विशेष—पणी नदत सूक्ष्म जीवोनी पया पाळनार गोटा जीवोनी लागणी न दुष्पायाय होनी स्पष्ट वस्तुने भूली जाय छे. देखी आही मन
अने पाणीमी पण नरा जीवोनी लागणी न दुष्पायाय होतो आर शास्त्रो छे.

अठ सुहुमाइ पेहाए, जाइं जाणिजु संजए, । दयाहिहारी भूएसु, आस चिट्ठु सएहि वा ॥१३॥
अष्टौ सूक्ष्माणि प्रेक्ष्य, यानि ज्ञात्वा संयतः । दयाधिकारी भूतेषु, आसीत तिष्ठेत् शयीत च ॥ १३ ॥

अर्थ—(हवे सूक्ष्म जीवोनी दया माटे कहे छे:—) प्रत्येक जीवो प्रत्ये दया धरावनार संयमी आ (कहेवाता)
आठ (प्रकारना) सूक्ष्म जीवोने विवेकपूर्णक समजीने तथा जोइने पछीज त्यां बेसे, उभो रहे अथवा सूए.

कयराइं अट्ट सुहुमाइं, जाइं पुच्छिज्ज संजए । इमाइं ताइं मेहावी, आइंविम्वज्ज विअक्खणो ॥१४॥
कतराणि अष्ट सूक्ष्माणि, यानि पृच्छेत्संयतः । इमानि तानि मेधानी, आचक्षीत विचक्षणः ॥ १४ ॥

अर्थ—ते आठ प्रकारना कया सूक्ष्म जीवो छे ? एम ज्यारे संयमीओ प्रश्न करे त्यारे विचक्षण अने
मेधावी गुरु कहे.

सिणेहं पुण्फसुहुमं च, पाणुत्तिंगं तहेव य । पणगं वीअ हरिअं च, अंडसुहुमं च अडुमं ॥१५॥
स्नेहं पुण्फसुहुमं च, पाणुत्तिंगौ तयेव च । पनकं वीजं हरितं च, अण्डसुहुमं चाण्डमम् ॥ १६ ॥

अर्थ—(१) स्नेह मूक्षम-ओस धुंवर के तेहुं मूक्षम पाणी, (२) पुण्फ मूक्षम-घणा वारिक फूलो (३) प्राणी मूक्षम मूक्षम कुंयवा जेना जंनुओ, (४) उत्तिंग मूक्षम-कीडी नगरानां दरो, (५) पनक मूक्षम-लीलफूल, (६) वीज मूक्षम-बीजा (७) हरित मूक्षम-लीला अंङ्गराओ अने (८) अंड मूक्षम-कीडी, माखी वगेरेनां मूक्षम इंडाआ.

गाथा १६ थी २० सुधीना छुटा शब्दार्थ

एवमेआणि-एम इत्यादि

जाणिता-जाणीने

सन्वभावेण-यथाशक्ति

सर्वप्रकारे

प्रपमत्तो-प्रमाद रहित

जण-यतना करे

सज्जिन्दिअ-सर्व इंद्रिय

धुनं-नित्य

जोगसा-शक्ति होय तो

न्युनाधिक न थाय तेवी

रीते

पायकंवलं-पात्र, कांवल

सिज्जं-शय्या, उपाश्रय

उच्चारभूमि-स्थंडिल (निर्जीव

जमीन)

संधारं-संधारो

उच्चारं-वडी नीति, झाडो

पासवणं-भाडु, पेसाव

खेलं-गळफो

सियाणजल्लिअं-नाक अने

काननो मेल

फासुअं-अचित्त, निर्जीव

पविसित्तु-प्रवेश करीने

परागारं-गृहस्थना घर प्रत्ये

पाणट्टा-जलादिने

भोजणस्स-भोजनने माटे

जयं-यत्नाए

मिअं-परिमित

खेसु-रूपने विषे

कन्नेहिं-कानवडे

अच्छिहिं-आंखो वडे

पिच्छइ-जुए

दिठं-दीठेछुं

अकलां-कहेवाने

अरिहइ-योग्य छे

एवमेआणि जाणिता, सव्वभावेण संजए । अप्पमतो जए निच्चं, सविंदिअसमाहिए ॥ १६ ॥

एवमेतानि ज्ञात्वा, सर्वभावेन संयतः । अप्रमत्तो यतेत नित्यं, सर्वेन्द्रियसमाहितः ॥ १६ ॥

अर्थ—वधी इंद्रियोने नियममां राखनार समयी साधु उपरना आठे मूक्षम प्राणीओने जाणीने ते न हणाय तेम सर्वभावथी उपयोगपूर्वक वर्ते.

धुवं च पडिलेहिजा, जोगसा पायकंचलं । सिजमुच्चारभूमिं च, संथारं अटुवासणं ॥ १७ ॥

धुवं च प्रतिछेखयेत्, (योगेसति) योगेन पात्रकम्बलम् । शय्यामुच्चारभूमिं च, संस्तारमथवासनम् ॥ १७ ॥

अर्थ—संयमी साधु नित्य उपयोगपूर्वक पात्र, कंबल, शय्यास्थान, उच्चार भूमि, पथारी अथवा आसननुं प्रतिलेखन करे. विशेष—चक्षुषी कोद जलु छे के केम ते जोद लेउ अने जीवजनुओ होय तो नेने एक यालु इजा न पहोने तेवीरिते मूखां तेवी क्रियाने प्रतिलेखन विधि कहेवाय छे.

उच्चारं पासवणं, खेलं सिंघाणजल्लिअं । फासुअं पडिलेहिता, परिट्ठाविज्ज संजए ॥ १८ ॥

उच्चारं प्रसवणं, श्लेष्म संघ्राणजल्लिकम् । फासुकं प्रतिछेख्य, परिष्ठापयेत्संयतः ॥ १८ ॥

अर्थ—संयमी साधु मल, मूत्र, वल्लो, नाककाननो मेल पण जीवरहित स्थान जोइनेज परठवे.

पविसित्तु परागारं, पाणट्ठा भोअणस्स वा । जयं चिट्ठे मिअं भासे, न य ख्वेसु मणं करे ॥ १९ ॥

प्रविश्य पारागारं, पानार्थं भोजनाय वा । यतं तिष्ठेन्मितं भापेत, न च रूपेषु मनःकुर्यात् ॥ १९ ॥

अर्थ—भोजन के पाणी माटे गृहस्थना घरमां गयेलो साधु यत्ना (सावधानी) पूर्वक उभो रहे अने मर्यादा-पूर्वक बोले. परंतु त्यां रहेला पदार्थो तरफ (किंवा रुपवती स्त्रीओ तरफ पोतानुं मन) भेरे (ललचावे) नहि.

बहु सुणेइ कणोहिं, बहु अच्छीहिं पिच्छइ। न य दिठे सुअं सव्वं, भिक्खू अक्खाउमरिहइ ॥२०॥
बहु श्रुनोति कर्णाभ्यां, बहु अक्षिभ्यां पश्यति । न च दृष्टं श्रुतं सर्वं, भिक्षुराख्यातुमर्हति ॥ २० ॥

अर्थ—(गृहस्थने घेर भिक्षार्थे जातां) साधु घणुं पोताना कानेथी सारुं नखुं सांभळे छे तथा आंखोथी सारुं नुं जुए छे. परंतु वहुं जोएलुं के सांभळेखु बीजाने कहेखुं ते तेने योग्य नथी.

गाथा २१ थी २५ सुधीना छुटा शब्दार्थे

नयविज्ञान बोले	रसनिज्जुहं-निरस आहार	उंच-धनाढ्यने घेर	सुसंतुष्टे-घणा संतोषी
उपयाइथे-उपगत थाय एहुं	भद्रगं-सारी	न कुर्विज्जा-कोप न करे	अपिच्छे-अल्प इच्छावाळा
रूपद्रवाणं-कोइपण प्रकारे	पावगं-खराब	अणुमायं-किंचित् मात्र	सुहरे-सुखथी-सिआ होय.
करीने	पुडो-पूछाएलो	हविज्ज-थाय	आसुरत्तं-क्रोध प्रत्ये
गिद्धिजोगं-गृहस्थनी साये	अपुडो-नहि पूछाएलो	जगनिस्सिए-जगतनी नि-	नगच्छिज्जा-न थाय
निद्राणं-समे गुणवेडे युक्त	ननिद्धिसे-न कहे	आए रहेनार	सुच्चाणं-सांभळीने
आहार	गिद्धो-लालचु, नचरे-नजाय	लहविप्पी-लुबो आहार	जिणसासणं-जिन शास्त्र प्रत्ये

सुअं वा जइ वा दिट्ठं, न लविज्जोवघाइअं । न य केण उवाएणं, गिहिजोगं समायेरे ॥ २१ ॥

श्रुतं वा यदि वा दष्टं, न लपेदोपघातिकम् । न च केनोपायेन, शुद्धियोगं समाचरेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—साहं नरसुं जे सांभळेदुं के जोयेदुं कहेवाथी बीजाने इजा पढेने के लगणी दुमाय तेहुं साधु कदी न बोले. तेमज कोइ पण प्रकारे शुद्धस्थने छाजे (साधुने न छाजे) तेवो व्यवहार पण न आचरे.

विशेष—यहस्थने छाजे तेवो पढे के गंयमर्माने माथित व्यवहार गाथु न करे.

निट्ठाणं रसनिज्जूहं, भद्दगं पावगं ति वा । पुट्ठो चावि अपुट्ठो वा, लाभालाभं न निदेसे ॥ २२ ॥

निष्ठानं रसनिर्व्यूहं, भद्रकं पापकमिति वा । पृष्ठो चाप्यपृष्ठो वा, लाभालाभी न निर्दिशेत् ॥ २२ ॥

अर्थ—काइना पूछवाथी के अणपूछये कदि पण साधु भिक्षाना संबंधमां आ रसाळ छे किंवा रसहीन छे, आ गम साह छे किंवा खराब छे अथवा आ दाताए आप्थुं अने फलणाए न आप्थुं वगेरे कथुं पण न बोले.

न य भोअणम्मि गिद्धो, चरे उट्ठं अयंपिरो । अफासुअं न भुंजिजा, कीअमुदेसिआहडं ॥ २३ ॥

न च भोजने शुद्धः, चरेदृच्छमजल्पाकः । अप्राप्तुकं न भुञ्जीत, क्रीतमोदेशिकमाहृतम् ॥ २३ ॥

अर्थ—साधु भोजनमां आसक्त न थाय अने गरीब के तबंगर बन्नेने बेर समानभावथी गोचरी (भिक्षार्थ) जइ दातारना अवगुणो न बोळतां मोनपणे जे कंद मळे तेमां संतोप माने, परंतु पोताना निमित्ते खरीदेकी, करेली के लेवायेली होय तेवी तथा सचेत भिक्षा कदी न छे.

सन्निहिं च न कुर्विजा, अणुमायं पि संजए । मुहाजीवी असंवद्धे, हविज जगनिस्सिए ॥ २४ ॥

मन्निधिं च न कुर्वीत, अणुमात्रमपि संयतः । मुधाजीव्यसंवद्धः, भवेज्जगन्निश्चितः ॥ २४ ॥

अर्थ--संयमी पुरुष कदी (रात्रिवास) थोडा पण आहारनो संचय न करे अने प्रत्येक जीवोनी रक्षा करनार ते सायक निःस्वार्थ तथा (अप्रतिवद्धताथी) अनासक्त भावे संयमी जीवनने वहन करे.

लूहविन्ती सुसंतुडे, अप्पिच्छे सुहरे सिआ । आसुरत्तं न गच्छिजा, सुच्चाणं जिणसासणं ॥ २५ ॥

रुद्धवृत्तिः सुसंतुष्टः, अल्पेच्छः सुभरः स्यात् । आसुरत्वं न गच्छेत्, शुत्वा जिनशासनम् ॥ २५ ॥

अर्थ--कठण व्रतोनी पालक, अल्प इच्छावाळो अने संतोषी जीवन गाळनार संतुष्ट साधक जिनेश्वरोना सौम्य अने विश्ववृष्टभ शासनने (सांभक्रीने) प्राप्त करीने कदी पण आसुरत्व (क्रोध) न करे.

विशेष--शरम, संतोष अने दृढानो निरोध ए द्रव वस्तुओनो जेमा विकास ते जैन.

गाथा २६ श्री ३० मुधीना नृदा शब्दार्थ

नक्षगुरखेदि-कानने मुख

पेपं-राग

ककसं-कर्कश, कठण

खुहं-खुधा, भूख

उपजावनार

नाभिनिवेसए-स्थापन न करे

फासं-स्पर्शने

पिवासं-तरस

सवेदि-गन्धो वडे करी

दारुणं-भयंकर

अहिआसए-सहन करे

दुस्सिज्जं-विषय भूमि

सीउन्तं—डाढ, ताप
अरइं—अरतिने, दुःखने
भयं—भयने
अवहिओ—सावधानपणे,
दीनता बिना
देहदुःखं—देहथी उत्पन्न
थण्डुं दुःख
अत्यंगमि—आथये छते

दशम०

॥ ११५ ॥

अ० ८

आइल्ने—मूर्ख
पुरत्या—प्रातःकाळ, सवारमां
अणुगण—न उगे
आहारमाइयं—आहारादिकने
अतिताणे—कांइ पण न
बोळनारा
अचवळे—अचपळ, स्थिर
अपभासी—थोडं बोळनारा

मिआसणे—मिताहारी
द्विज्ज—धाय, होय
उअरेदंते—पोतातुं घेट वश
राखनार
न खिसण—निंदा न करे
वाहिरं—वहाराने बीजाने
परिषवे—तिरस्कार करे
अत्ताणं—पोताने

कपणसुखेहिं सदेहिं, पेमं नाभिनिवेशण । दारुणं कक्कनं फासं, काण्ण अहिआसण ॥ २६ ॥

कर्णसौख्यैः शब्दैः, प्रेप नाभिनिवेशयेत् । दारुणं कर्कशं स्पर्शं, कायेनाध्यासयेत् ॥ २६ ॥

अर्थ—सांभळतां ज्ञानने मुख उत्पन्न करे तेवा (मनोहर) शब्दो (सांभळीने ते) तरफ रागवृत्ति न धरे किंवा भयंकर के कठोर स्पर्श थयेथी ते तरफ द्वेष न धारण करे. परंतु समभावधरी तेने देहद्वारा सहन करे.

विशेष—रागना स्थानोर्मा राग छने द्वेषना निमित्तोर्मा द्वेष थयो ते तो जीवात्माने माटे प्रकृतिविषय वस्तु छे. मोटोय ते पत्नेनां गमान् गति आळनी शकं तेन धमण अववा तेथी वृत्तिनो उपासक तेय त्रिनगायक गणाय.

गुहं पिचासं दुस्सिजं, सीउण्हं अरइं भयं । अहिआसे अव्वहिओ, देहदुःखं महाफलं ॥ २७ ॥
 भुयां पिपासां दुःशय्यां, शीनोण्णमरतिं भयम् । अद्यासयेदव्यथितः, देहदुःखं महाफलम् ॥ २७ ॥

अर्थ—साधुओए भूख, पिपासा (तृषा), ठंडी, गरमी, हलकी शय्या, अग्रेम उत्पन्न करे तेवो प्रसंग, सिंह इत्यादि पशु क्रिया मानव तरफनो भयप्रसंग इत्यादि जे कइ परिपहो (आकस्मिक आवी पड़ेलां संकटो) उत्पन्न थाय तेने प्रसन्न निचयी सहन करे. कारण के देहनुं दुःख ते तो महासुखनुं निमित्त छे.

विशेष—देहनुं दुःख एटले इन्द्रियोनो तयस. जो के इन्द्रियोनो अंजयम ए बाह्य दृष्टिए देखतां सुखहय भासे ॥ छे. परंतु परिणामे एकांत सुखनुंज कारण छे. त्वारे समय ए प्रथम इन्द्रियोना अचाययी दुःखहय भासे छे. परंतु परिणामे एकांत सुखनुंज कारण छे.

अर्थं गयम्मि आइच्चे, पुरत्था अ अणुगए । आहारमाइअं सव्वं, मणसा वि ण पत्थए ॥ २८ ॥
 अस्तं गते आदित्ये, पुरस्तादनुदगते । आहारादिकं सर्वं, मनसापि न प्रार्थयेत् ॥ २८ ॥

अर्थ—संयमी सूर्यास्त तथा पछी अने सूर्य उगता पहेलांकोइ पण प्रक्रान्ता आहारनी मनशी पण इच्छा न करे. अतिंतिणे अचवले, अप्पभासी मिआसणे । हविज उअरे दंते, थोवं लद्धुं न खिसए ॥ २९ ॥

अतिंतिणोऽचपलः, अल्पभाषी मिताशनः । भवेदुदरे दान्तः, स्तोत्रं लब्ध्वा न खिसयेत् ॥ २९ ॥

अर्थ—संयमी गुस्सायी शब्दनो तगतणट न करे तेप्रज अवचळ, भोजनमां परिमित, अल्पभाषी अने भोजन करवामां दान्त (दमितेन्द्रिय) वने. कदाच दाता अल्प आहार आपे तो ते थोडुं मेळवोने; तेनी निंदा न करे.

न बाहिरं परिभवे, अत्ताणं न समुक्कसे । सुअलाभे न मज्जिजा, जच्चा तवस्सि बुद्धिए ॥ ३० ॥

न बाह्यं परिभवेत्, आत्मानं न समुत्कर्षेत् । शुतलाभाभ्यां न माद्येत्, जात्या तपस्वी बुद्धया ॥ ३० ॥

अर्थ—साधु कोइ पण व्यक्तिनो तिरस्कार न करे अने पोतानी आत्मप्रशंसा पण कदी न करे. तेमज शास्त्रज्ञान अथवा अन्य वस्तुने मेळवीने, तपश्चर्या करीने, उच्च जाति के उत्तम बुद्धि मेळवीने ते माटे अभिमान न लावे.

गाथा ३१ थी ३६ सुधीना लुटा शब्दार्थ.

कटु-करीने
आहम्मिअ-अधार्मिक
पयं-पद, स्थानकने
संवरे-आलोचना-करे
खिपं-जलदीयी
अप्पाणं-पोताना आत्माने
वीअं-बीजुं
अणायारं-अनाचार

परक्कमं-सेवीने
गृहे-लुपावे
ननिन्दे-सर्वथा न लुपावे
सूई-पवित्र
वियडभावे-प्रगट भावने
धारण करनारा
असंसत्ते-अप्रतिबद्ध
जिइंदिए-जितेंद्रिय

अमोहं-अमोघ, सफल
वयणं-वचन
कुज्जा-करुं जोइए
आयरिअस्स-आचार्यनुं
महण्णो-महात्मानुं
परिगिज्झ-अंगीकार करीने
उवरायए-संपादन करे
(मेळवे)

अधुवं-क्षणिक, अनित्य
जीवीअं-जीवित, आयुष्य
नच्चा-जाणीने
सिद्धिमगं-भोक्ष मार्ग
विआणिआ-जाणीने
विणिअट्टिज्ज-पाछो हटे
भोगेसु-भोगोथी
आलं-आयुष्य

परिमिश्र-प्रमाणवाक्य

अण्णो-पोતાનું

चण्ड-इंद्रिओनी शक्ति

याम-शरीरनी शक्ति

पेदाए-जोइने

सद्धा-अद्धाने

आरुगं-रोग रहितपणुं

विन्नाय-जाणीने

निजुंजए-जोडे

पीडेइ-पीडे

वाही-रोग चहुइ-चवे

हायंति-घटे, क्षीण थाय

से जाणमजाणं वा, कहु आहम्मिअं पयं । संवरे खिप्पमप्पाणं, वीअं तं न समायरे ॥ ३१ ॥

म ज्ञानन्नजानन् वा, कृत्वाऽधार्मिकं पदम् । संव्रणुयात्सिप्रमात्मानं, द्वितीयं (पुनः) तन्न समाचरेत् ॥ ३१ ॥

अर्थ—जाण्ये के अजाण्ये अधार्मिक क्रिया थइ गइ होय तो ते करीने तेने न छुपावतां प्रायश्चित्त द्वारा पोताना आत्माने तुरन्त न ते पापयी मुक्त करे अने बीजी वार तेहुं न आचरे.

विशेष—मात्त मात्र भूजने पात्र ने. पछी ते शुद्ध हो ऊ त्यागी हो. परंतु ते नानी के मोठी भूल यया पछी तुरन्त न तेहुं प्रायश्चित्त करी दे। जोइए देगी भूल करीनी न यया पात्रे तेज प्रायश्चित्तनी पाक्षी कसोटी छे.

अणायां परक्कम्म, नेव गूहे न निण्हवे । सूई सया वियडभावे, असंसत्ते जिइंदिए ॥ ३२ ॥

अनाचारं पराक्रम्य, नैव गृहेत ननिह्नुवीत । शुचिः सदात्रिकटभावः, असंसक्तोजितेन्द्रियः ॥ ३२ ॥

अर्थ—जिनेन्द्रिय, अनासक्त अने शुद्ध अंतःकरणवालो साधक भूलथी अनाचार (अयोग्य कार्य) सेवाइ गयो होय तो तेने छुपायी न राखे, परंतु हितैयी गुरुजननी समझ तेने प्रकट करी तेहुं प्रायश्चित्त लइ छे अने हमेशा शुद्ध (निजापी) भयो रहे.

અમોહં વયળં કુજ્ઞા, આયરિઅસ્સ મહપ્પણો । તં પરિગિહ્મ વાયાણ, કમ્મુણા ઉવવાયણ ॥૩૩॥

અમોઘં વચનં કુર્યાત્, આચાર્યસ્ય મહાત્મનઃ । તં પરિશૃહ્ય વાચયા, કર્મણોપપાદયેત્ ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—વહ્ની પોતાના આચાર્ય (ગુરુદેવ) મહાત્માનું વચન સ્વીકારે અને પછો કાર્યથી પૂર્ણ કરે.

વિશેષ—આ શ્લોકમા વિનયિતા વતાવી છે ઘળા સાધકો મહાપુરુષોની શિક્ષા વચનથી સ્વીકારે છે. પરંતુ વર્તનમા જો તે શિક્ષા ન ઉતરે તો યથાર્થ લાભ થતો નથી. માટે જ વાળી અને વર્તન યત્નેમા તે વસ્તુ લાવવી તેમ કશુ છે

અધુવં જીવિઅં નચ્ચા, સિદ્ધિમગ્ગં વિઆણિઆ । વિણિઅદિહ્મ ભોગેસુ, આટં પરિમિઅમપ્પણો ॥૩૪॥

અધુવં જીવિતં જ્ઞાત્વા, સિદ્ધિમાર્ગં વિજ્ઞાય । વિનિવર્તેત ભોગેભ્યઃ, આયુઃપરિમિતમાત્મનઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—(ભોગોમાં પ્રત્યક્ષ મુલ્કો જ્ઞા માટે ત્યાગમાં તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે:—) મનુષ્યજીવનનું આયુષ્ય વધુ પરિમિત (ટૂંકું) છે. અને માત્ર થયેલું જીવન ક્ષણભંગુર છે માત્ર આત્મસંસિદ્ધિ (વિકાસ)નો માર્ગ જ નિત્ય છે. એમ સમજી સાધક ભોગોથી નિવૃત્ત થાય છે.

વિશેષ—જીવન અનિત્ય હોય તો ભોગોની અનિત્યતા તો સ્પષ્ટ જ છે અનિત્યતામાં ધાનદનાં વિંદુઓ નથી સાપડતા તેથી તત્ત્વજ્ઞ સાધક આસક્તિથી સ્વયં વિરમી જાય છે

વલં થામં ચ પેહાણ, સદ્ધામારુગમપ્પણો । સ્થિતં કાલં ચ વિદ્ધાયા, તહપ્પાણં નિજુજણ ॥ ૩૫ ॥

વલં સ્થામં ચ પ્રેક્ષ્ય, શ્રદ્ધામારોગ્યમાત્મનઃ । ક્ષેત્રં કાલં ચ વિજ્ઞાય, તથાત્માનં નિયુજ્ઞીત ॥ ૩૫ ॥

अर्थ—माटे सत्यना शोधक साधक पोतानुं मनोवळ, शारीरिक शक्ति, आरोग्य, श्रद्धा, क्षेत्र अने काल जोडने योग्य रीते पोताना आत्माने धर्ममां जोडी देवो वटे.

जरा जाव न पीडेइ, वाही जाव न वहुइ । जाविंदिआ न हायंति, ताव धम्मं समायरे ॥ ३६ ॥

जरा याव न पीडयति, वाधियां वनवर्धते । यावदिन्द्रियाणि न हीयंते, तावद् धर्मं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

अर्थ—(वणा माधसो पोने शक्तिमान अने साधनसंपन्न होवा छतां धर्मसचि नथी धरावी शकता तेने उद्देशीने मज्झिमुत्तपो कडे छे के:-) ज्यां मुथी जरा (वृद्धावस्था) आवी नथी, ज्यांमुथी रोगनो उपद्रव थयो नथी. ज्यांमुथी वधी इंद्रियो तथा अंग क्षीण थयां नथी त्यां मुथी मनुष्ये अवश्य धर्मने आचरवो जोइए.

गाथा ३७ थी ४० सुधीना छटा शब्दार्थ

पापगुणो-पाप नगारनार
वमे-त्याग करे
दि-प्रमाणो-पोताना हितने
पांड-मीनिने
पणामेट-नाश करे
निगनासणो-पिनयनो नाश

करनार

नामेइ-नाश करे

सन्नविणासणो-सर्वनो नाश

करनार

उन्नसमेण-उपशम वडे,

क्षमावडे

हणे-नाश करे

मद्वया-मार्दवता वडे

जिणे-जीते

अज्जवभावेन-सरळ भाववडे

संतोसओ-संतोषयी

अणिगहीआ-अनिग्रहीत,

वश नहि करेला

पवड्डहमाणा-वधता

कसिणा-संपूर्ण

पुणम्भवत्स-पुनर्जन्मनां

કોહં માણં ચ માયં ચ, લોભં ચ પાવવદુળં । વમે વત્તારિ દોસે ઉ, ઇચ્છંતો હિઅમપ્પણો ॥૩૭॥
ક્રોધં માનં ચ માયાં ચ, લોભં ચ પાપવર્ધનમ્ । વમેચ્ચતુરો દોપાન્, ઇચ્છન્નિહતમાત્મનઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—(ધર્મક્રિયાનું પ્રયોજન શું ?) આત્મહિતનો ઇચ્છુક સાધક પાપની વૃદ્ધિ કરનારાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એમ ચાર પ્રકારના દોષોને શીઘ્ર વર્મી દે (તજી દે.)

વિશેષ—ધર્મક્રિયાનું ફલ સીધુ આત્મા સાથે પરિણમે છે એમ જૈનશાસન માને છે એટલે ધર્મિષ્ઠની પરીક્ષા તેના વાઘાચિહ્નોથી નહિ પણ ગુણોથી થાય છે અને જેટલે ઘણે દોષોનો વિલય તેટલે જ ંશે ગુણોની ઉત્પત્તિ થાય છે.

કોહો પીઠં પણાસેઠ્ઠ, માણો વિણયનાસણો । માયા મિત્તાણિ નાસેઠ્ઠ, લોભો સવ્વવિણાસણો ॥૩૮॥
ક્રોધઃપ્રીતિં પ્રણાશયતિ, માનો વિનયનાશનઃ । માયા મિત્રાણિ નાશયતિ, લોભઃ સર્વવિનાશકઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયનો નાશ કરે છે, માયા મિત્રતાનો નાશ કરે છે અને લોભ તો સર્વગુણોનો નાશક છે.

ઉવસમેણ હણે કોહં, માણં મહવયા જિણે । માયમજ્જવભાવેણ, લોભં સંતોસઓ જિણે ॥ ૩૯ ॥
ઉપશમેન હન્યાત્ક્રોધં, માનં માર્દવેન જયેત્ । માયાં ચ ઋજુભાવેન, લોભં સંતોષતો જયેત્ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—માટે જ સાધક ઉપશમ (ક્ષમા)થી ક્રોધને હણે, મૃદુતાથી અભિમાનને જીતે, સરલ સ્વભાવથી માયાનો અને સંતોષ દ્વારા લોભનો વિજય કરે.

ચિયેર—પદ્મચીન્તા પોતાના અને પાના ચન્નેના કોથનં દૂર કરી શકે છે. મૃદુતા કામિમાને શક્તી જાય છે. સરલ સ્વભાવ હોય ત્યો શબ્દ દક્ષી ચામુ નયો અને ધંતોપ આવે તો હોમનો પગ વિનાશ થતો જાય છે. કાચી સૌથી પરમ સ્થાન ધંતોપનું છે. એક સુદાધા પાત્રી કેં ડપરના ચારે દોષો ન દષ્ટ્યા છતા યાનાજ. અને ધંતોપ જન્મ્યો દહેલે ષ્ઠા દોષોનો ક્રમશઃ વિલય થતો જવાનો. નારીન કેં અશ્વોર એજ દુરંગોનુ મૂલ અને પતનનું પ્રવલ નિમિત્ત છે.

કોહો અ માળો અ અણિગર્હીઆ, માયા અ લોમો અ પવડુહમાણા ।

ચત્તારિ એ કસિણા કસાયા, સિંચંતિ મૂલાંદ પુણબ્ભવસ્સ ॥ ૪૦ ॥

કોરથમાનપ્પાનિગૃહીનો, માયા ન લોપથ પ્રવર્ધમાનો । ચત્તાર એતે કુત્ત્સાઃકપાયાઃ, સિંચન્તિ મૂલાનિ પુનર્ભવસ્ય ॥૪૦॥

અર્થ—(ક્રોધાદિ કયાચોર્થી દાનિ શી થાય તે વતાવે છેઃ-) ક્રોધ અને માનને વશ નહિ કરવાથી તથા માયા ઓપને નવારવાથી આ ચારે કાઝા કપાય પુનર્જન્મરૂપ દુક્કોનાં મૂલોને સિંચન કર્યાં કરે છે.

મિયેર—“ કિં દુઃખમૂલં ભવ પ્થ સાધો ” દુઃખનું મૂલ શું ? તેનો પ્રયુત્તર મહે છે કે સવાર અને સંસાર ઘટેલે જન્મમરણનું ચક્ર. ધારાન કેં દુઃખના હેતુસ્ત પુનર્જન્મોને નિવારવા એજ જીવનનો દેતુ છે

માયા ૪૧ શ્રી ૪૬ સુધીના છૂટા ગાંઢાર્થ

માયણિપ્પુ-સ્ત્તારિકોનો- ધુવસીલયં-નિથય ગિયલ્લને
મિગેપ વિધા પર્મયાવાઝાનો મયનં-નિરંતર
પંડેને-ત્તે દાપડ્ઝા-ત્યાગ કરે, છોડે

કુમ્મુવ્વ-ઠાચવાની પેઠે
અઘ્છીણપલીણગુત્તા-પોતાના
અંગોપાંગ સમ્યક પ્રકારે
યુત્ત રાજનાર
પરકમિજ્ઞા-પ્રવૃત્ત થાય
તવસંજમમ્મિ-તપ સંજમને વિગે

निदं-निद्राने
बहुमन्त्रिज्जा-बहु मान आपे
बहु करे
सप्पहासं-हांसी-मइकरीवाळां
(वचनने)
मिहो-अरसपरस, एक बीजा
साथे
कहाहिं-वातोमां
सज्जायंमि-स्वाध्यायमां

रओ-रक्त
जोगं-जोगने (मन वचन
कायाना)
समणधम्मंमि-श्रमण धर्ममां
जुंजे-जोडे
अनलसो-आळस रहित
अणुत्तरं-उत्तम-सर्वोत्कृष्ट
इहलोगपारत्तहिअं-आ लोक-
ने परलोकमां हित करनार
बहुस्सुअं-बहुश्रुत, आगमनां

कपायनो-निग्रह करवा माटे उपाय वतावे छे.

रायणिएसु विणयं पउंजे, धुवसीलयं सययं न हावइज्जा ।

कम्ममुव अल्लोणपलीणगुत्तो, परक्कमिज्जा तवसंजमम्मि ॥ ४१ ॥

रत्नाधिकेषु विनयं प्रयुज्जीत, ध्रुवशीलतां सततं न हापयेत् । कुर्म इवअलीनपलीनशुसः पराक्रमेत् तपः संयमे ॥४१॥

अर्थ—हवे साधुसाधकना विशिष्ट नियमो वतावे छेः—) पोता करतां अधिक उत्तम चारित्रवाळा एटले के

गुरुणो-गुरुनी
पक्खओ-पडखे
पुरओ-आगळ
किच्चाण-आचार्य जे तेमना
पिठ्ठओ-पाछळ
उरंसमासिज्ज-साथळ उपर
साथळ चडाविने.
चिठ्ठिज्जा-वेसे
गुरुणंतिए-गुरुनी समीपे

जाण
पज्जुवासिज्जा-सेवा करे
पुच्छिज्ज-पूछे
अथविणिच्छयं-अर्थना
निर्णयने
पणिहाय-एकाग्र चित्ते
अल्लोणगुत्ता-संकोचीने,
गोपवीने
निसिए-वेसे
सगासे-पासे

નારિત્રદ્વ અથવા જ્ઞાનટ્રદ્વ પૂર્વા ગુરુજનો પ્રત્યે વિનય જાઝવે, પોતાના ઉચ્ચ ચારિત્રને નિથલ રાखे. સંકટના સમયમાં પણ તે પોતાની દેફને તજે નહિ. તેમજ કાચવાની પેઠે અંગોપાંગ (ઇન્દ્રિયાદિ વર્ગ)ને ગોપત્રી તપ અને સંયમ તરફ જ પોતાનો પુરુષાર્થ વાઢે.

નિદ્રં ચ ન વહુ માત્રિજાઃ, સપ્પહાસં વિવજ્જણ્. મિહો કહાહિં ન રમે, સજ્ઞાયમ્મિ રઓ સયા ॥૪૨॥

નિદ્રાં ચ ન વહુમન્યંત, સપ્પહાસં વિવર્જયેત્. મિયઃ કયાસુ ન રમેત, સ્વાધ્યાયે રતઃ સદા ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—તેમજ તેવો સાધક નિદ્રાનો ગોલ ન રાखे. ઢાંસીની વાતોનો ત્યાગ કરે, કોઈની છાની વાતોમાં રસ ન લે. પરંતુ તે દુર્મેઝાં (નિવૃત્તિના સમયે) અધ્યાસ તથા ચિંતનમાં રક્ત રહે.

નિદ્રા—શરિર નિદ્રાનો આશય ડેનાર સાધક આઢુ થઈ જાય છે. નિદ્રાનો હેતુ માત્ર શ્રમને નિવારવાનો જ છે. પરંતુ તે જ જો શોશની રાત્રુ યદ પડે તો મલમલા દાનિ ઉપજાવે છે.

જોગં ચ સમળધમ્સમિ, જુંજે અનલસો ધુવં. જુત્તો અ સમળધમ્સમ્મિ, અઢું લહહિ અણુત્તરં ॥૪૩॥

યોગંચ શ્રમણર્થે, યુત્તીતાડનક્રમો ધુવમ્. યુક્તથ શ્રમણર્થે, અર્થ લખતેડુત્તરમ્ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—(સ્વાધ્યાયમાં કદાચ મન ન ચોંટે ત્યારે શું કરવું તે કહે છે:—) આલસને સર્વથા ત્યાગી તથા મન, રાત્ર અને નાયા ં વગેની (ંકાગ્રતા) ંકુવાલ્યતા કરી તે યોગને નિશ્ઢરુપે (દશ પ્રકારના) શ્રમણધર્મમાં સ્થાપે. શ્રમણધર્મમાં મર્ચયા યુક્ત રહેલો યોગી પરમ અર્થને પામે છે.

ચિદોપ—સાદિષ્ટતા, નિર્લોભતા, (યતોય), સારથતા, જોમજ્ઞતા, નિરશિમાનિતા, સત્ય, રાગમ, પ્રવાચર્મ, ત્યાગ બને તપ બા વશ પ્રકારના સંગ્રહી થયો છે. સાપુઓને રોમાંનો જે સમયે જેની કતોરીનો પ્રસંગ બાને તે સમયે તેમાં સાત નિમલ રો. તે ખોળી જ પરમાર્થ (મોક્ષરિપિત) પમાય છે.

इहलोगपारत्तहिअं, जेणं गच्छइ सुगइं । बहुस्सुअं पज्जुवासिज्जा, पुच्छिज्जत्थविणिच्छअं ॥ ४४ ॥

इहलोकपरत्रुहितं, येन सुच्छतिः सुगतिम् । बहुश्रुतं पर्युपासित, पृच्छेदर्थविनिश्चयम् ॥ ४४ ॥

અર્થ—આલોક તથા પરલોક વન્નેમાં હિત થાય અને જેનાથી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય તેવા બહુશ્રુત જ્ઞાની પુરુષની સાધકે ઉપાસના કરવી ઘટે. અને (તેમના સત્સંગથી) પોતાની શંકાનું સમાધાન કરી અર્થનો નિશ્ચય કરી લેવો જોઈએ.

ચિદોપ—બાલોકમાં જ્ઞાનવાન મજ્ઞાથી હિત થાય બને તે જ્ઞાનના પ્રમાણે ઉપાસ નારિયનું મહત્તર થાય તેથી પરલોકના વળ ઉપકારક ગુરુ હિતકારી થાણ્ય કારણકે તેવા જ્ઞાની પુરુષના નિશિષ્ટીજ ધર્મકર્ણની બાજુથી નીકળી ગિજ્ઞાદિ થાય છે કે જે વિદ્યુદ્ધિદ્વારા બાગસાધારણર થઈ શકે. બાગસાધારણર વળ બીજોનું અભિપ્ર છે.

हृत्थं पायं च कायं चे, पणिहाय जिइंदिण । अल्लीणगुत्ता निसिण, सगासे गुरुणो सुणी ॥ ४५ ॥
न पमखओ न पुरओ, नेव किच्चाण पिट्ठओ । न य उरुं समामिज्ज, चिट्ठिज्जा गुरुणंतिण ॥ ४६ ॥

हस्तं पादं च कायं च, प्रणिधाय जितेन्द्रियः । आलीनगुत्तो निपीदेत्, सगाशे गुरोर्भूनिः ॥ ४५ ॥
न पक्षतो न गुरतः, नैव कृत्यानां पृष्ठतः । नन ऊरुं समाश्रित्य, तिष्ठेद् गुरुणामन्तिके ॥ ४६ ॥

अर्थ—(ए ज्ञानी गुरु समीपे केवरीरीते वेसवुं ? ते संवंधमां हवे कायाविनय कहे छेः—) जितेन्द्रियसुनि पोनाना हाथ, पग अने शरीरने यथावस्थित (विनयपूर्वक) राखीने तथा पोतानी चपळ इन्द्रियोने गोपवीने गुरुजनोनी बद्ध पासे अडोअड न वेसे. तेमज गुरुना सायळने अडीने पण न वेसे. परंतु मध्यमरीते विनयतणा विवेकने जाळवीने गुरुजनो पासो वेसे.

विशेष—ये श्रमने योगशर्मा गुरुने ते स्तरजनोने विजय यात्र के पोतानो अविनय जणाय देवा आसने न वेसवुं जोइए.

गाथा ४७ थी ५० सुधीना छूटा शब्दार्थ

अपुच्छित्तो-पुच्छया नगर

भामभागाभम-गुरु चोलता

दोय त्पारे

अंतरा-रन्वे

पिद्विभंग-पीठना मांसने

(परमृते निंदा)

लाडना-ताय

मायामोसं-रूपदवाळु असत्य

वचन

अप्यतिअं-अभीति करवावाळु

जेण-जे भाषा बढे करीने

कुषिज्ज-क्रोध पेदा थाय

परो-बीजाने

अदिअगामिणि-अहितने

करनारी

असंदिद्धं-संशय रहित

पडिपुनं-स्पष्ट उच्चार

होवाधी प्रगट थवी

अयंपिरं-न उंचे अथवा न

नीचे

अणुविवगं-उद्देगने नहि

कराववावाळी

निसिर-बोले

अत्तवं-साधु जे ते

आधारपन्नत्तिधरं-आचार

अने प्रतप्तिने धारण करनार

दिट्ठिवायमहिज्जगं-इष्टिवादवुं

अध्ययन करनार

वायचिक्खलिअं-वचन बोलतां

स्खलना (भूल पामेला)

અપુચ્છિછઓ ન ભાસિજ્ઞા, ભાસમાણસ્સ અંતરા । પિટ્ઠિમંસં ન खाइज्जा, मासामोसं विवज्जए ॥૪૭॥

અપૃષ્ઠો ન ભાપેત, ભાપમાણસ્યાન્તરા । પૃષ્ઠિમાંસં ન खादेत्, मायागुपा विवर्जयेत् ॥ ૪૭ ॥

અર્થ—(હવે વચનત્રિનય વતાવે છે:—) સંયમી સાથુ અણપૂછ્યો કદી ન બોલે તેમજ કોઈ બોલતું હોય તે પૂર્ણ ન બોલી રહે તે પહેલાં વચ્ચે પળ ન બોલે. પીઠ પાછલ કોઈની નિંદા ન કરે. તેમજ માયા (કપટ) અને અસત્ય એ બન્ને ફેરને સર્વથા તજી દે.

अप्पत्तिअं जेण सिआ, आसु कुप्पिज्ज वा परे। सधसो तं न भासिज्जा, भासं अहिअगामिणिं ॥૪૮॥

અપ્રીતિકં જેન સ્યાત્, આસુ કુપ્પ્યેદ્વા પરઃ । સર્વશસ્તાં ન ભાપેત, ભાપામહિતગામિનીમ્ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—(વહી જે ભાપા બોલવાથી વીજાને અવિશ્વાસ उत्पन्न થાય, જે વાળી બોલવાથી અન્યજન શીઘ્ર કુપિત થાય તથા જે વાળીથી કોઈનું અહિત થાય તેવી ભાપાને સર્વથા ન બોલે.

दिट्ठं मिअं असंदिद्धं, पडिपुन्नं त्रिअं जिअं । अयंपिरमणुव्विगं, भासं निसिर अत्तवं ॥ ૪૯ ॥

દિટ્ઠાં મિતામસંદિઘ્ઘાં, પ્રતિપૂર્ણી વ્યક્તાં ત્રિતામ્ । અજલ્પનશીલામનુદ્ધિગ્ઘાં, ભાપાં નિસ્રજેદાત્મવાન્ ॥ ૪૯ ॥

અર્થ—પણ આત્માર્થી સાધક જે વસ્તુ જોઈ હોય તેનેજ પરિમિત અને સંદેહ રહિત, પૂર્ણ, સ્પષ્ટ અને અનુભવયુક્ત વાળીમાં બોલે. તેવી વાળી પણ વાચાલ્પણથી અને અન્યને સ્વેદ થાય તેવા ભાવથી રહિત હોવી જોઈએ.

આચારપદ્ધત્તિધરં, દ્રિઢિવાયમહિજગં । વાયવિશ્વલિઅં નચ્ચા, ન તં ઉવહસે સુળી ॥ ૫૦ ॥

આચારપદ્ધત્તિધરં, દ્રિઢિવાયમહિજગં । વાયવિશ્વલિઅં નચ્ચા, ન તં ઉવહસે સુળી ॥ ૫૦ ॥

અર્થે—આપણ (સાધુણા) ના આચાર તથા જ્ઞાનને ધારણ કરનાર અને દ્રષ્ટિવાદને ભગનાર એવા જ્ઞાનીમુનિ ૫૦ વાળીમાં ઉચ્ચારણ કરવામાં ખૂબી જાય તે વનવા યોગ્ય છે. માટે તેનું જાણીને સાધકમુનિ તેની ઢાંસી કે મદદગારી ન કરે.

ગાથા ૫૧ થી ૫૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

નરગર્ગ-નરગ	માત્રાની જગ્યા યુક્ત	નારોળ-શ્ચીઓને	હૃત્યીવિગમહો-શ્ચીના શરીરથી
મુમિર્ગ-સપ્ત	લગ્ન-વસતિ	મિહિમંથવં-ગૃહસ્થીઓનો	ચિત્તધિત્તિ-ચિત્રામણમાં
મંનેમેમત્તં-મંત્ર મને ઓપય	મજ્જ-સેવે	પરિચય	નિજાણ-જુણ
આદરવે-ત્વં	મયણાસળં-સંધારો ને આસન	સાદૃઢિ-સાધુઓનો સાથે	સઅલંકિઅં-સારા અલંકાર-
મૂઝાદિગરળંપયં-પાળીઓની	હૃત્યીપમુધિવિચ્છિઅં-શ્ચી	જહા-જેમ	વાકી
પીઝાનું સ્થાનક	પથુથી વર્જિત	કુચ્છકુડપોઅસ-કુચ્છકીનાં	મન્નલરંપિવ-મૂર્ચની જેમ
મન્નલ-વીજાને માટે	ચિત્તિ-વીજાથી રહિત	વચ્ચાંને	દટ્ટુળં-જોડેને
પળલં-ફરેલું	મથે-હોય	કુલ્લઓ-વીલાડીથી	પટિસમાઢરે-પાછી વાલે
ઉગારમુમિમંત્તં-મ્યંલિ	સિજા-ગર્યા, વસતિ	વંમયારિસ-વ્રત્તચારીને	

नवखतं सुमिणं जोगं, निमित्तं मंतभेसजं । गिहिणो तं न आइक्खे, भूआहिगणं पयं ॥ ५१ ॥
नक्षत्रं स्वप्नं योगं, निमित्तं मंत्रभेपजे । गृहिणस्तन्नाचक्षीत, भूताधिकरणं पदम् ॥ ५१ ॥

अर्थ—नक्षत्रनो विचार, ज्योतिष, स्वप्नसंबंधि ज्ञान, वशीकरण विद्या, शुक्ल शास्त्र, मंत्रविद्या के वैद्यचिकित्सा संबंधी कदाच पोताने ज्ञान थयुं होय तो ते गृहस्थजनोने न कहे कारण के तेने कहेवाथी नाना प्रकारे अनर्थ थवा संभव छे.

अन्नदुंदुं पगडं लयणं, भइज्ज सयणासणं । उच्चारभूमिसंपन्नं, इत्थीपसुविवज्जिअं ॥ ५२ ॥

अन्यार्थं प्रकृतं लयनं, भजेत्तयनासनम् । उच्चारभूमिसंपन्नं, स्त्रीपशुविवर्जितम् ॥ ५२ ॥

अर्थ—(हवे कया स्थाने सुनिजनोए रहेहुं ते स्थाननो निर्देश करे छे:—) गृहस्थजनोने निमित्ते बनेलं स्थान, शय्या अने आसनने सुनि भोगवी (वापरी) शके. परन्तु तेहुं स्थान स्त्री, पशुथी रहित (एकांत) होहुं जोइए अने मूत्रादि शरीरवाधा निवारी शकाय तेवी भूमिकानी सानुक्कता होवी जोइए.

विवित्ता अ भवे सिज्जा, नारीणं न लवे कहं । गिहिसंथवं न कुज्जा, कुज्जा साहूहिं संथवं ॥ ५३ ॥

विवित्ता च भवेच्छय्या, नारीणां न लपेत्कथाम् । गृहिसंस्तवं न कुर्यात्, कुर्यात्साधुभिः संस्तवम् ॥ ५३ ॥

अर्थ—जो ते स्थानमां साधुजी एकाकी होय (साथेना साधको पासे न होय) त्यारे स्त्रीओ साथे वार्तालाप के कथावार्ता न करे अने गृहस्थनो पण अति परिचय न करे पण साधुजनोनी साथेन परिचय राखे.

विशेष--एकानां एकानां दो सोपे वार्तालाप दरवासी अन्वने नांदा उत्पन्न यवानो भय छे. एकाकी गृहस्थ सावेना अति परिचयधी पण राम बपन्दो मेधा छे नाटे मातु स्त्रीओ के पुस्तो सोपे उपयोग पुस्तो ग घर्मसंबंध सोपे

जहा कुम्कुडपोअस्स, निच्चं कुल्लओ भयं । एवं खु वंभयारिस्स, इत्थीविग्गहओ भयं ॥ ५४ ॥

यथा कुम्कुडपोअस्स, निच्चं कुम्कुटो भयम् । एवं खलु ब्रह्मचारिणः, स्त्रीविग्रहतो भयम् ॥ ५४ ॥

अर्थ--जेम कुम्कुडानां वच्चाने हमेशां चिन्ताधी भय रखो होय छे तेज प्रमाणे ब्रह्मचारीने स्त्रीना देहधी भय रहे छे.

चित्तभित्तिं न निज्झाण, नारिं वा सअलंकिअं । भक्खरं पिव दद्धुणं, दिट्ठिं पडिस्समाहरे ॥ ५५ ॥
चिन्तित्तिं न निज्यायेत्, नारीं वा स्वच्छेकृताम् । भास्करमिव दृष्ट्वा, दृष्टिं प्रतिसमाहरेत् ॥ ५५ ॥

अर्थ--साधक श्रृंगारनां चित्रवाली दिवालने (ते ते चित्रो पर दृक्कटकी लगाडीने) जुए नहिं किंवा तत्संबंधी निन्तन हरे नहि, तेमज खुसज्जित मीने पण तेना अभिनय तरफ दृष्टि करीने जोवानो के चित्तवानो प्रयत्न करे नहि. यदाच भक्तस्मान्त्री दृष्टि पडे तो मूर्खनी जेम तेनाथी पण तुरत ज दृष्टिने पाछी खेंची ले.

विशेष--साधकविहारी मूर्खपर दृष्टि लभे दग्गत टहो मरनो नही. तेच सीते ब्रह्मचारीनी दृष्टि एवी मुमयुर सीते छेडाद जवी जोएए के तेने आदर्शार्थ स्वीयोन रूप, तात्पर्य अभिनय दत्तादि जोवानु मन न पाय.

દશવૈ ૦

॥ ૧૨૩ ॥

અ ૦ ૮

હૃથપ(પપ્હિચ્છિઅં-હાથ

પગ-કપાયેલાં

કન્નનાસવિગપ્પિઅં-કાન અને

નાક કપાયેલાં

અવિવાસસયં-સો વર્ષની પળ

વિભૂસા-વસ્ત્ર અલંકાર વહે

કરીને

ઇસ્થિસંસગ્મી-સ્ત્રીનો સંવંધ

પળીઅંરસમ્પ્રોઅણં-ચી તેલ

પ્રમુલ્લ સ્નિગ્ધ આહારનું

ભોજન

નરસ્સ-મનુષ્યને

અત્તગવેસિસ્સ-આત્માના

કલ્પગણને અથ

વિસં-વિષ

તાલચંદ્ર-તાલપુટ

અંગપચ્છગમ્પઠાણં-દરેક અંગને

ઉપાંગની રચના

ચાચ્છવિઅપેહિઅં-મનોહર

આલાપ તથા દ્રષ્ટિને

કામરાગવિવદ્ધણં-કામ રાગ-

ને દૃદ્ધિ કરનાર

મણુન્નેસુ-મનોહરને વિષે

નાભિનિવેસણ-ન સ્થાપન કરે

અણિચ્ચં-અનિત્ય

તેસિં-તેઓને

પુગ્ગલાણ-પુદ્ગલોના

વિળીઅત્તિણ્ણો-તૃષ્ણાને દૂર

કરતો

વિહરે-વિચરે

સીહમૂણ-શીતલ થઈને,

હૃથપાયપપ્હિચ્છિઅં, કન્નનાસવિગપ્પિઅં । અવિ વાસસયં નારિં, બંધયારી વિવજ્જણ ॥ ૫૬ ॥

હસ્તપાદપ્રતિચ્છિન્નાં, કર્ણનાસાવિકૃતામ્ । અપિ વર્ષગતિકાં નારીં, બ્રહ્મચારી વિવર્જયેત્ ॥ ૫૬ ॥

અર્થ—બ્રહ્મચારી સાધકે જેના હાથ અને પગ છેદાઈ ગયેલા હોય, કાન અને નાક કપાઈ ગયાં હોય કે વિકૃત થઈ ગયાં હોય તથા પૂરાં સો વર્ષ થઈ ગયાં હોય તેવી દૃઢ અને વેડોલ સ્ત્રીનો પણ સંસર્ગ ત્યાગવો ઘટે.

વિશેષ—પદ્મને કાઢનાર નાન્દેશ્વર પુરે શ્રી જોતે દિશા શ્રીએ પુર જોડે ગાયે રેરાતુ તો મર્યા છોડી જ દે। ઘડે. એઠત એ વિકા-
રનો પામનણુ ઉમેરક નિમિત્ત છે.

ત્રિભૂતા इति ससंगी, पणीअं रसभोजनं । नरसत्तागत्रेसिहस, त्रिसं तालउडं जहा ॥ ५७ ॥

ત્રિભૂતા મીમંગાઃ, પ્રણીતં રસભોજનમ્ । નરસાત્તાગત્રેશિઃ, ત્રિપં તાલપુડં યથા ॥ ૫૭ ॥

અર્થ—સાત્ત્વસ્વરૂપના ગોધક માટે ગોષા (ગરીર સૌન્દર્ય), સ્ત્રીના સંસર્ગ અને રસચાહાં સ્વાદુ સ્વાણાંઓ એ
નાટપટ (પર્ચકર) જેર જેવાં છે.

વિશેષ—નાન્દેશ્વરનો મનનેન્દિય ગાયે ન્હા ગાડ ન્હા ર હોયયો તેમાં તોના તનનનના કે અતિ રસાક્ષ. વિદ્યાન દ્વયાદિ ભોજનો વિકૃતિ
અન કરે છે ગરીમૌન્દર્ય અને ટાપ્ટીષ નેમાં ઉત્તેજનો લાવે છે. પછે ગ્રાજો ન્હોનો ગાડ સંમર્ગ યાત્ર એટલે આગો સ્થિતિમાં
પો મહાગર્વ મનસ્વી પુરોને પતન પતાનો નમવ છે.

अंगपञ्चंगसंठाणं, चारुद्विअपेहिअं । इत्थीणं तं न निज्जाए, कामरागविवहुणं ॥ ५८ ॥

અંગપન્ચંગમંસ્થાનં, ચારુદ્વિતપેશિતમ્ । ત્થીણં તન્ન નિઃશ્ચયેન્, કામરાગવિવર્ધનમ્ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—ત્રીઓનાં અંગમત્થંગ, આકાર, મીઠાં ચેણ અને સૌમ્ય નિરીક્ષણો (કટાક્ષો) એ કામ, રાગ, (મનોવિકાર)
ને વ્યારાનાજ નિમિત્તરૂપ છે. માટે ગાણો સાચક તેનું ચિંતન ન કરે.

વિશેષ—તિલમગન દિવા પિશારો દ્રષ્ટિથી ધોનાં અગોરાગ જોવાં એ પગ મહાન ભયકર દોષ છે.

विसर्गसु मणुणैसु, पेमं नाभिनिवेशए । अणिच्चं तेषां विणाय, परिणमं पुग्गलाण य ॥५९॥

विषयेषु मनोज्ञेषु, प्रेम नाभिनिवेशयेत् । अनित्यं तेषां विज्ञाय, परिणमं पुद्गलानां च ॥ ५९ ॥

अर्थ—बधी पुद्गल (जड) वस्तुओंनां परिणामने अनित्य स्वभाववाळां जाणीने ज्ञाणो साधक मनोज्ञ विषयोमां (मनगमती भिन्न भिन्न प्रकारनी वस्तुओंमां) आसक्ति न राखे अने अमनोज्ञ पदार्थों पर द्वेष पण न लावे.

पोग्गलाणं परिणमं, तेषिं नच्चा जहा तथा । विणीअतिण्हो विहरे, सीईभूएण अप्पणा ॥ ६० ॥

पुद्गलानां परिमाणं, तेषां ज्ञात्वा यथा तथा । विनीत तृष्णो विहरेत्, शीतीभूतेनात्मना ॥ ६० ॥

अर्थ—हमेशां सुनि पौद्गलिक (जड) पदार्थोंना परिणामने यथार्थरूपे जाणीने, तृष्णा (लालच) थी रहित

थइ पोताना आत्माने शांत राखीने संयमधर्ममां विचरे.

विशेष—पदार्थमात्रनो पलटवानो स्वभाव छे जे भाजे सुदर देखाय छे तेज काले वासुंदर अने असुदर सुदर वनी जाय छे. पदार्थमात्रना भा वन्ने पासां तपासी तिरस्कार के प्रलोभनमा न पढतां समभाव पूर्वक ज साधुए रहेहुं

गाथा ६१ थी ६४ सुधीना छुटा शब्दार्थ

जाइ-जे	परिआयट्ठाणं-उत्तम स्थानकने	आयरिअसंमए-आचार्यने	सज्जायजोगं-वाचना प्रभुल
सद्दाइ श्रद्धावडे करीने	अणुपालिजा-रक्षण करे	बहु संमत्त	व्यापार
निकखंतो-निकळतो छतो	गुणे-मूळ गुणरूप श्रद्धाने	संजमजोगयं-संयम व्यापार	अहिद्विए-करनार एवा साधु

મૂલે-શ્રીર ગુરુ જમ
મેળાડ-મેનારહે કરીને
મમનારહે-નારસ્યા મમુલ
આયુવાલો
અન્ન-મમયે
પર્ગિ-વીજા (ગુનોને)
મુન્નાયન-આણસ-સ્વા-
ધ્યાય ૨૫ શુભ ધ્યાનમાં

આસક્ત
તાડળો-સ્વપરને તારનાર
અપાવભાવસ્સ-શુદ્ધ
ચિત્તવાલા
વિરુજાઈ-શુદ્ધ થાય છે
મર્મારિઅં-અગ્નિથી તપાવેલ
(મેસાવેલ)

અર્કિચળે-પરિગ્રહ રહિત
વિરાયઈ-શોભે છે
કમ્મઘર્ણમિ-કર્મરૂપી વાદલાં
અવગણ-દૂર થયે છે
કસિગમ્મપુઢાવગમે-સમગ્ર
વાદલાંનો સમૂહ દૂર થયે છે
ચંદ્રિમ-ચંદ્રમા

રુપમલં-રૂપાનો મેલ
જોડણા-અગ્નિવહે
તારિસે-તેનો સાથુ
દુઃખસહે-દુઃખને સહન
કરનાર
જિહ્વિદિ-જિતેન્દ્રિય
સુણ-શ્રુતજ્ઞાનવહે
અમમે-મમતા રહિત

જાડ સદ્ગાઈ નિઃસ્વંતો, પરિઆયટ્ટાણમુત્તમં । તમેવ અણુપાલિજ્ઞા, ગુણે આયરિઅસંમણ ॥ ૬૧ ॥
નયા અદ્ભયા નિઃકાન્તઃ, પર્વાયસ્થાનમુત્તમમ્ । તદેવાનુપાઞ્ચેત્, ગુણેજ્ઞાચાર્યસંમતેષુ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ—માત્ર જે શ્રદ્ધા અને વૈરાગ્યભાવથી પોતાના ઘરને છોડીને ઉત્તમ એવા ત્યાગની ભૂમિકાને પામ્યા છે તેજ
અદ્ભા અને દ્વંદ્વ વૈરાગ્યથી મહાપુરુષોણ વનારેલા ઉત્તમ ગુણોમાં રહી સંયમધર્મનું પાલન કરે.

વિશેષ — ૬૧મ પંક્તિ મૂલ પુર્વે કથા ઉપરદુર્ગોનો યનાર્તન યાવ છે. તેનું વિસ્તૃત વર્ણન જોવા માટે પુર્વો — ૬૦મ પંક્તિ સ્મર્ય

તવં ચિમં સંજમજોગયં ચ, સજ્ઞાયજોગં ચ સયા આહિટ્ટુષ ।

દશૈવ૦

॥ ૧૨૬ ॥

સૂરે વ સેણાઈ સમત્તમાડહે, અલમપ્પણો હોઈ અલં પરેસિં ॥ ૬૨ ॥

તપથ્વેદં સંયમયોગકં ચ, સ્વાધ્યાયયોગં ચ સદાઽધિષ્ઠાતા ।

શૂર ઇવ સેનયા સમાપ્તાયુધઃ, અલમાત્મનો ભવત્પલં પરેપામ્ ॥ ૬૨ ॥

અ૦ ૮

અર્થ—તેઓ સાધુ હમેશાં સંયમયોગ, તપ અને સ્વાધ્યાય યોગનું જ સતત અધિષ્ઠાન કરતો હોય છે અને તેવા જ્ઞાન, સંયમ અને તપશ્ચર્યાના પ્રભાવે સંપૂર્ણ શક્તિથી સહિજત સેનાના ઉપરી (સેનાની જેમ પોતાનું અને પોતાના સૈન્યનું રક્ષણ કરે છે તેમ)ની માફક પોતાનો અને પરનો ઉદ્ધાર કરવા માટે શક્તિમાન વને છે.

સજ્ઞાયસુજ્ઞાણરથસ્સ તાઈણો, અપાવભાવસ્સ તવે રયસ્સ ।

વિસુજ્ઞઈ જં સિ મલં પુરેકહં, સમીરિઅં રુપ્પમલં વ જોઈણા ॥ ૬૩ ॥

સ્વાધ્યાયસુધ્યાનરતસ્ય તાયિનઃ, અપાપભાવસ્ય તપસિ રતસ્ય ।

વિશુદ્ધ્યત્યસ્ય મલં પુરાકૃતં, સમીરિતં રૂપ્યમલમિત્ર ડ્યોતિપા ॥ ૬૩ ॥

અર્થ—સ્વાધ્યાય તથા સુધ્યાનમાં રક્ત, સ્વ અને પર જીવોના રક્ષક, તપશ્ચર્યામાં લીન તથા નિષ્પાપી તે સાધ-
કનું પૂર્વકાલીન પાપકર્મ પળ જેમ અગ્નિથી ચાંદીનો મેલ હણાય તેમ હણાઈ જાય છે.

સે તારિસે દુઃસ્વસહે જિહંદિણ, સુણ જુત્તે અસમે અકિંચણે ।

વિરાયઈ કમ્મઘણમ્પિ અવગણ, કસિણલ્લભપુડાવગમે વ ચંદિમ ॥૬૪॥

સ તાદ્દશો દુઃસ્વસહો જિત્તેદ્રિય, શ્રુતેન ચુક્તોડમ્મોડકિંચનઃ ।

વિરાજતે કર્પધનેડપાતે, કૃત્તનામ્નપુટાપગમે ઇવ ચંદ્રમાઃ ॥ ૬૪ ॥

અર્થ—પૂર્વકથિત (સમા દયાદિ) ગુણોને ધારણ કરનાર, સંકટોને સમભાવે સહન કરનાર, શ્રુત વિદ્યાને ધારણ કરનાર. ત્રિનેન્દ્રિય, મમત્ત્વભાવથી રહિત તથા અપરિગ્રહી તેવો સાધુ કર્મરૂપી આવરણો દૂર થયા પછી આત્મજ્યોતિથી તાદ્દશોના મમૂહ્યી અવ્યાપ્ત સંપૂર્ણ ચંદ્રમાની પેઠે જ્ઞઞહક્કી ડટે છે. અર્થાત્ કર્મમલ્લથી નિર્મલ થઈ આત્મસ્વરૂપમય બને છે.

વિશેષ—મગ્ગા ડરમેગ્ગપૂરક જાગૃત દમા. ગૃહસ્થજીવનને છાજતાં સૌ કોઈ કર્મનો ત્યાગ; આસક્તિ, મદ, માયા, હલ્લકપટ, લોભ અને રુદ્ધમદોનો ત્યાગ. એ જ ત્યાગે જીવંત એ ત્યાગી જીવનનું પરમ ચેતનવંતું લક્ષ્યમિદુ છે. એમ કહું છું.

ए प्रमाणे आचारप्रणिधि नामनुं आठमुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

અથ વિનયસમાધિનામકનવમાધ્યયને પ્રથમોદ્દેશકઃ

વિનય એટલે વિશિષ્ટ નીતિ-વિશિષ્ટ કર્તવ્ય.

ગૃહસ્થનાં વિશિષ્ટ કર્તવ્યો, સાધકના વિશિષ્ટ કર્તવ્યો અને ભિક્ષુ શ્રમણનાં વિશિષ્ટ કર્તવ્યો ભિન્ન ભિન્ન હોય છે. અહીં દરેક જિજ્ઞાસુઓના જીવનને સ્પર્શતા હલ્લેલો છે. પરંતુ એમાં પણ વિશેષ માર ગુરુકુલના શ્રમણ સાધકોનાં પોતાના ગુરુદેવો તરફનાં શાં શાં કર્તવ્યો છે? તે વર્ણન આ ઉદ્દેશકમાં વિશેષરૂપે છે. સાધકને માટે ઉપકારક ગુરુને શાસ્ત્રકારો પરમાત્મા જેવી ઉચ્ચ કોટિના કલ્પે છે, ગુરુદેવ એ સાધકના જીવનપંથના સહચારી ભોમિયા છે અને તેની નૌકાના સુકાન સમા છે. તેથી તેની શિક્ષાનો અસ્વીકાર કરવો અને તેની અવગણના કરવી તે આર્પત્તિ અને પતનને નોતરવા જેવું અણવિચાર્યું અને અકરણીય કાર્ય છે.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છંદા શબ્દાર્થ

યંભા-માન	અમૂહભાવો-અજ્ઞાનભાવ	મંદિતિ-મંદ (થોડી)બુદ્ધિવાળો	અપ્પસુઅત્તિ-અલ્પ (થોડા)
મયપ્પમાયા-માયાના પ્રમાદથી	કીઅસ-વાંસના	લક્ષ્મી-જાણીને	શ્રુતવાલા એ પ્રકારે
ગુરુસ્સગાસે-ગુરુની પાસે	વહાય-નાશને માટે	હરે-નાની ઉમરના	હીલંતિ-હીલના કરે છે

पदिरत्नमाना-अंगिकारकरना

पगईए-स्वभायी

प्रयादोपेआ-धुन भने

चुद्धिए नखिन

आगारुदो-आनारात्ता

गुगुद्धिअणा-गुणने निगे

धिर छे आत्मा जेनो

विहिरिवि-अग्रिनी माफरु

भास-धस्म

हुज्जा-करेछे

नागं-मये

अद्विआग-अहितने मांटे

निअच्छड-आवेछे

जाइपहं-जातिमार्ग

आसीविसो-दाहमां विप-

वाळो सप

मुन्दो-रणो कोपेलो

(कोथवाळो)

जीवनासाउ-जीवना नाशथी

[जीवना नाश सिचाय]

अप्पसन्ना-अप्रसन्ना थएला

(कोपायमान थएल)

अवोहि-मिथ्यात्व

मुक्खो-मोक्ष

नत्थि-नयी

अंभा व कोहा व मयप्पमाया, गुरुस्सगासे विणयं न सिक्खे ।

सो चेव उ तस्स अभूइभावो, फलं व कीअस्स वहाय होइ ॥ १ ॥

संभादा कोयादा मायाप्रमादान्, गुरुमहागे विनयं न शिक्षते ।

यैव तु तस्यामूर्तिभानः, फलमिव कीचकस्य वधाय भवति ॥ २ ॥

अर्थ—जे मागरु पणिमान्थी, कोथथी, छलरुपट्ठी के प्रमादथी गुरुदेव (मायुसमुदायना आचार्य) पासेयी सिंग (निग्रिष्ट हर्तग्य) ने जील्लो नयी ने अहंकार वडे खरेखर पोनानी पडनोनेज नोतरे छे. (जेम वांसनु फळ वांसनो ज नाग करे छे तेम) नेनी पोनानीज प्राप्त थयेली शक्ति तेना पोतानाज नाग तरफ तेने दोरी जाय छे.

જે આધિ મંદિ તિ ગુરં વિદ્વા, હહરે રમે અપ્પસુગ્ગ સિ નચ્ચા ।

હીલંતિ મિચ્છં પલિવજ્જમાણા, કરંતિ આસાયણં તે ગુરુણે ॥ ૨ ॥

યે ચાપિ મંદમિતિગુરં ચિદિત્થા, હરોઽયમતપશ્રુત ઇતિ જ્ઞાત્થા ।

હીલયન્તિ મિથ્યાત્વં પ્રતિપચ્ચમાનાઃ, કર્નન્ત્યાજ્ઞાતર્ના તે ગુરુગામ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—વહી જેઓ પોતાના ગુરુને મંદ કે બોછી તમારના જાણીને થયવા તેમને થોડું જ્ઞાન છે તેમ થાસીને તેમની હીલના કરે છે, તેમને કદુવચનો કહે છે તેઓ ભરેભર ગુરુજનોની પ્રાજ્ઞાતના કરે છે.

પગઈગ્ગ મંદા વિ ભવંતિ ગમે હહરા વિઅ જે સુઅબુહ્હોવેવેઆ ।

આચારમંતા ગુણગુટ્ઠિઅપ્પા, જે હીલિઆ સિહિરિવ ભાસ કુજ્જા ॥૩॥

મકલ્લા મન્દા પ્રપિ મનન્સેને, હહરા પ્રપિ ન યે શ્રુતવુદ્ધયોપપેતાઃ ।

માનારવન્તો ગ્ગમ્મુસ્થિતાત્માનાઃ, યે હીલિતાઃ જિલીન મમ્મ કુમ્મુઃ ॥ ૩ ॥

(ગુરુની આજ્ઞાનના કરચી તે મોટું પાપ છે.)

અર્થ—કેટલાક ગુરુઓ (વચના બુદ્ધ થોવા છતાં) પ્રકૃતિથી ન બુદ્ધિમાં ભંદ થોય છે. કેટલાક વચે જાના થોવા

તાં અન્યાય અને વૃદ્ધિમાં આગછ વધેલા હોય છે. (જ્ઞાનના ન્યૂનાવિક ધણે હો) પરંતુ તે તથા સાધુજનોના આચાર્યો વગર અને ચારિત્રના મુગોમાંન પોતાના મનને ત્રીન રાક્ષસાતા તપસી પુરુષો છે, તેઓનું અપમાન કરવું યોગ્ય નથી. દારૂનું ને શોનું અપમાન ઘણીની માફક સદ્ગુણોને ધમ્મ કરી નાંખે છે.

નિરોધ—પ્રમા, રવા, દુર્ગતિ મદુગોના ચારક મુદ્ધા પ ૧ કવનુ પગ અદ્યગ કરવા દુઃક્રતા નથી, પણ તેવા મહાપુરુષોનું અપમાન કરાવતી મનુષ્યવર્તી ન તેનાન રોક્યો અમાન કરનાર તે માથનુ અહિત થાય છે. કારણ કે વિષમા કર્મનો એ અવલક કર્મનો છે કે જેથી ગામનુ કર્મો ધન ત્રે તેડા કલ મલ્યા કરે.

તે આતિ નાગં કહરં તિ નચા, આસાયનુ સે અહિઆય હોહ ।

પવાયરિયં પિ હુ હીલિયંતો, નિઅચ્છઈ જાહપહં છુ મંદો (દે) ॥ ૪ ॥

યથાપિ નાગં દશરમિતિ ગાન્ના, આગતયતિ સ અહિતાય ધવતિ ।

પવમાચાર્યમપિ સ્વનુ ડીરયન્, નિયચ્છતિ જાતિપન્થાનં હુ મન્દઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ—હોડ મૂર્તે માણસ મૈયનં નાનો જાળીને પણ જો નેને લીજવે તો તેનું તે મર્પદારા અહિત થાય છે, તે લીજવેને તે પોતાના અજ્ઞાનથી આચાર્યનું અપમાન કરે છે તે મર્પેલર પોતાના અજ્ઞાનથીજ—પોતાના દુઃસ્પાર્યથીજ જન્મ-મરણના ચક્ષુ કર્યો કરે છે.

આસીવિસો વાવિ પરં સુરુદ્ધો, કિં જીવનાસાડ પરં તુ કુજ્ઞા ।

આચરિઅપાયા પુણ અપ્પસન્ના, અવોહિઆસાયણ નત્થિ સુવલો ॥ ૫ ॥

આશીવિપો વાપિ પરં સુરુદ્ધઃ, કિં જીવનાશયાઃ પરં તુ કુર્યાત્ ।

આચાર્યપાદાઃ પુનરપસન્ના, અત્રોધિ આશાતનયા નાસ્તિ મોક્ષઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ—કુપિત થયેલો દ્રષ્ટિવિપ સર્પ પ્રાણનાશથી અધિક શું કરી શકે ? મૃત્યુથી અધિક કંઈ કરી શકતો નથી. પણ આચાર્યોને અપસન્ન કરવામાં આવે તો તે સાધક તેઓની આશાતનાથી અજ્ઞાનતાને મેળવી (જ્ઞાનપ્રપ્તિ થતી) મુક્તિમાર્ગથી અવકય દૂર જાય છે.

વિશેષ—સર્પ સ્વય કષ્ટ ધાપનારને પ્રતિકુલ્લ ધાપવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ય્યારે ધાનાયો સત્ય કોષ્ઠ પુણ બંધિત ફરજતા નથી. પણ પોતાના જ દોષથી તે દુઃશી થાય છે. જટલે તેમાં મુલબો કંઈ દ્વિપિત ન ગણાય.

ગાથા ૩ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

જલિઅં-ચલતી
અવક્રમિજ્ઞા-ચલતી રહે
કોવદ્ધજ્ઞા-ક્રોધ પમાહે

વિસં-વિપને
સ્વાયદ્-સ્વાય છે
જીવિઅટ્ટો-જીવવાનો અર્થી

પસોવમા-આ ઉપમા
સિયા-રુદાચ
પાવય-અગ્નિ

નો હદ્ધિજ્ઞા-ચાલે નહિ
કુવિઓ-ક્રોધ પામેલો
ન ખરુલે-કરડે નહિ

દાનદાન-દાનદાન નામનું

નિષ

ન પારે-પારે નહીં (નમન

ન વાપાટે

પાપ-પાપને

નિર્મળ-પાપને કરીને

ખિન્ન-ખેદવાને

કુન્દે-કુન્દા કરે

મુન્ન-મુન્નલા

મીર-મિરને

પરિવોહજ્ઞા-નગારે

રૂપ-કરે

સત્તિભગે-શક્તિની પાસ

ઉપર

પહારે-પહારને

ગિરિ-પહાડને

ચિ-ળા. ખિન્દે-ખાગે

અપાવાદમુદાખિત્તી-અના-

વાય મુલના અખિત્તી

વ્પસાયાખિમ્લો-પ્રસન્નતા

રાલગાને તત્પર

રમિજ્ઞા-રહેવું, ચર્તાવું.

જો પાપગં જલિઅમવક્ષમિજ્ઞા. આસીવિસં વા ચિ હુ કોવદ્જ્ઞા ।

જો વા વિસંલાયડ્ જીવિઅટ્ટી, ઇસેવમાસાયળયા ગુરુણં ॥ ૬ ॥

યઃ પાપકં જલિઅમવક્ષમેન્, પ્રાણાપં તપિ તત્તુ કોપેન્ ।

યો તા નિવં તાદતિ જીવિતાગોં, યેવોપમાગાતનયા ગુરુણામ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ—જે માપક ગુરુત્તનોનું અપમાન કરીને આત્મનિહાસ સાધવા ફક્ત છે તે તેમ કોઈ શીત્તની ક્રન્દા તાગી વળી ખાનિયાં પ્રેમ કરે છે; ત્રિષ્ટિપ સર્પને કોપાને છે અપમાનેર માપ છે તેવું જ લાગે કરે છે.

सिआ हु से पावय नो डहिजा, आसीविसो वा कुविओ न भक्खे ।

सिआ विसं हालहलं न मारे, न आवि मुखवो गुरुहीलणाए ॥७॥

स्याखलुसपावको नो दहेत्, आशीविपो वा कुपितो न भक्षयेत् ।

स्याद्विपं हालाहलं न मारयेत्, न चापि मोक्षो गुरुहीलनया ॥ ७ ॥

अर्थ—कदाचित् (विद्या के मंत्रना वळथी) अग्नि न पण वाळे, कोपायमान थयेलो द्रष्टिबिप संपं पण न करडे, तेमज हलाहल बिप पण कदाचित् न मारे. परंतु गुरुनो तिरस्कार तो अफळ जायज नहि. एटले के तेनाथी तो अवश्य मुक्तिनो मार्ग नज प्राग थाय. अर्थात् संयमथीज भ्रष्टज थाय.

विशेष—गुरुजनोनो तिरस्कार मोक्षनो प्रतिबंधक शत्रु छे तेमां अपमादने लेश मात्र स्थान नथी काथी साधक पुरुषोए उपकारी गुरुओ प्रत्ये सदा सुविनीत रहेउ जोइए.

जो पव्वयं सिरसा भित्तुमिच्छे, सुत्तं व सीहं पडिबोहइजा ।

जो वा दए सत्तिअंगे पहारं, एसोवमासायणया गुरुणं ॥ ८ ॥

यः पर्यंतं शिरसा भेत्तुमिच्छेत्, सुप्तं वा सिंहं प्रतिबोधयेत् ।

यो वा दद्यात् शक्त्यग्रे महारं, एषोपमाज्ञातनया गुरुणाम् ॥ ८ ॥

અર્થ-- જોઈ કોઈ મૂર્ત પોતાના મસ્તકથી પર્વતને ખાંગવા ઇચ્છે (તો પર્વતને વદાલે પોતાનું માથું જ ખાંગે), તોય મિત્રને પામે તદ્દ જગતે ધર્મા ખાયાની અળી પર ચારનો પ્રહાર કરે (તો ખાલને કચી ડગા ન પહોંને પણ વાતના મેહનો નહો વડ જાય.) તો પોતે જ દુઃખો થાય છે. નેઝરીને ગુરુજનોના તિસ્કાર કરનારની પણ તેજ પ્રકારની દુઃખદ ઘિનિ થાય છે.

સિઆ હુ સીસેજ ગિરિં પિ ખિંદે. સિઆ હુ મીહો કુવિઓ ન ભવલે ।

સિઆ ન ખિંદિજા વ સત્તિઅગં ન આત્રિ મુઝલો ગુરુહીલણાળ ॥ ૯ ॥

અન્યતઃ ગીર્ણ ગિરિમિપિન્યાન્. સાન્ન્યુમિદઃ કુપિતો ન મસ્યેત્ ।

સ્યાન્નપિન્યાનગમ્યગ્રં, ન ચારિ મોઃગુરુદ્વીલમયા ॥ ૯ ॥

અર્થ--પંચુ દયાચિન્ (તમુરેર જેવા પુલ્લો) પોતાની ગતિથી કોઈ મસ્તક વડે પર્વતને ખેડી નાલે. કોપેલો પિંડ ત્યા રસાગ ખરા ન હો તથા ખાયાની અળી પણ દુઢાવ ન ખેડે, પંચુ ગુલ્લો કરેલો તિસ્કાર કે તેની અગળના તો તમાર નામના મોઃખાંગમાં ચારા કવલ કરેજ છે.

આચરિઅગયા પુળ અન્નમન્ના. અવોહિઆસાયણ નસ્ત્રિ મુઝલો ।

તમ્હા અગાવાહુમુહામિકંઝી, ગુરુધ્વસાયાભિમુહો રમિજ્ઞા ॥ ૧૦ ॥

आचार्यपादाः पुनरप्रसन्नाः, अचोधिमाशातनया नास्ति मोक्षः ।

तस्मादनावाधमृखाभिकांक्षी, गुरुमसादाभिमुखो रमेत् ॥ १० ॥

अर्थ—आचार्यदेवोनी अप्रसन्नताथी अज्ञाननी प्राप्ति थाय छे अने अज्ञान आवयाथी मोक्षमार्गमां अंतराय उभो थाय छे. माटे अत्राधित सुख (मोक्षगतिना सुख)नो इच्छुक साधक हमेशां गुरुनी कृपा मेळववामांज आनंद माने.

अ० ९

गाथा ११ थी १५ सुधीना छूटा शब्दार्थ

जहाहिअग्नी-जेम हाम क- रनारी ब्राह्मण जलणं-अग्निने नमंसे-नमस्कार करे नाणाहुई-नाना प्रकारनी आहुतिथी मन्तपय-मंत्रपदोथी अभिसितं-सस्कारवाळो करेलो उवचिहुइजा-सेवे	अणन्तनाणोवगओवि-अनंत ज्ञानवाळो होय तो पण जस्सन्तिण-जेनी पासे धम्मपयाइ-धर्मपदोने तस्सन्तिण-तेनी आगळ विणइयं-पिताने पंडजे-करे सत्कारण-सत्कार करे पंजलीओ-हाथ जोडीने	कायगिरा-काया अने वचन बटे करीने लज्जा-शरम दया-कृपा कळाणभागिस्स-मोक्षना अभिलापिने विसोही-विशुद्धि पूययाभि-पूजं छं. निसन्ते-रातने छेडे तवणचिमाली-प्रकाशतो सूर्य	पभासइ-प्रकाश करे भारहं-भरतक्षेत्रने विरायइ-दोभे छे कोमुइ-कार्तिक पूर्णिमानी रात्रीनो चंद्रप्रकाश नक्खत-नक्षत्रो तारागण-ताराओनो समूह परिवुडपा-परिवराण्लो खे-आकाशमां अण्णमुखके-वादळां वगरनो
--	--	---	--

नहाहिअग्नी जलणं नमंसे, नाणाहुईमंतपयाभिसितं ।

एवायरिअं उवाचिहुइजा, अणंतनाणोवगओ वि संतो ॥ ११ ॥

यथादिनाग्निञ्चञ्चं नमस्यति, नानाहुतिमंत्रपदाभिपिक्तम् ।

एवमानार्यमुपतिष्ठेत्, अनंतज्ञानोपगतोऽपि मन् ॥ ११ ॥

अर्थ—जेव अग्निदोत्री ब्राह्मण भिन्नभिन्न प्रकार्णी ची, मय इत्यादि पदार्थोनी आहुतिओ तथा चेदना मंत्रपदो
ते अभिप्रायन्त संन्या होमाग्निने नमस्कार करे ते नेम गिअय अनंत ज्ञानने पापवा छनोपण पाताना गुल्मी त्रिनयपूर्वक प्रकृति करे.

जम्संनिग धम्मपयाइ सिक्खे, तस्तंतिग वेणइयं पउजे ।

सक्कारग सिरसा पंजलीओ, कायगिरा भो मणसा अ निञ्जं ।

दग्गागिक्के पंपदाणि निञ्जेन, तद्गागिक्के नैनेयिक्कं प्रमुदोनि ।

सन्कारेणं निग्गावा प्रांजलिक्कं, सायेन गिरा धो मनसा च निश्चम् ॥ १२ ॥

અર્થ—શિષ્યનું કર્તવ્ય છે કે જે ગુરુની પાસેથી ધર્મશાસ્ત્રના ગૂઢ રહસ્યો શીખેલો હોય તે ગુરુનો વિનયભાવ વરોવર જાળવે. તેમજ મસ્તકે અંજલિ જોડી તેમને પ્રણામ કરે. વચનથી તેમનો સત્કાર કરે અને કાયાથી તેમની સેવા કરે; એ રીતે હમેશાં મન, વચન અને કાયા એ ત્રણે યોગેથી હમેશાં ગુરુનો સત્કાર કરે—તેમનો વિનય જાળવે.

લજ્જા દયા સંજમબંધેરં, કલ્યાણભાગિસ્સ ત્રિસોહિટાણં ।

જે મે ગુરુ સયયમણુસાસયંતિ, તેહિં ગુરુ સયયં પૂઅયામિ ॥૧૩॥

લજ્જા દયા સંયમો બ્રહ્મચર્ય, કલ્યાણભાજિનો ત્રિશુદ્ધિસ્થાનમ્ ।

યે માં ગુરવઃ સતતમનુશાસયંતિ, તાન્ ગુરુન્ સતત પૂજયામિ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—અધર્મ તરફની લજ્જા, દયા, સંયમ અને બ્રહ્મચર્ય એ ચારે સદ્ગુણો આત્મકલ્યાણને ઇચ્છનારા માટે આત્મવિશુદ્ધિનાંજ સ્થાનો છે. (કારણ કે તે સદ્ગુણોથી કર્મરૂપી મેલ દૂર થાય છે.) માટે “મારા ઉપકારી ગુરુ સતત તેવી શિક્ષા આપે છે તે મારા હિતને માટે છે અને તેથીજ હું સતત તેવા મારા ગુરુનો પૂજા કરું તે ઉચિત છે” આવી ભાવના ઉત્તમ પ્રકારના સાધકને અવશ્ય થાય છે.

જહા નિસંતે તવણચ્ચિમાલી, પમાસઈ કેવલં મારહં તુ ।

एवायरिओ सुअसीलबुद्धिए, विरायई सुरमज्जे व इंदो ॥ ૧૪ ॥

તયા નિર્માને તપત્રવિમાલી, પ્રમાસને કેવલં ખારલં તુ ।

પ્રમાનાર્થઃ શ્રુતયોગ્યવૃદ્ધ્યા, વિરાજને મુરમય્ય દ્યેન્દ્રઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—જેમ ગરિ જ્વલત ધાય અર્થાન્ પ્રાતઃકાલ્યાં તપનો મૂર્ચ સંપૂર્ણ ખરતક્ષેત્રમાં પ્રકાશ કરે છે તેજ પ્રમાણે આનાર્થેય પોતાનો જ્ઞાન, ચારિત્ર અને વૃદ્ધિદ્રુતક ઉપદેશ દ્વારા જોવાદિ પદાર્થોને પ્રકાશિત કરે છે. અને જેમ દેવોમાં હેતુ જોને તેમ મારુતગર્ભ ને ગોખા પામે છે,

ગત્તા મર્મી કોમુહજોગજુતો, નમ્રવૃત્તનાગગણપરિવૃડપ્પા ।

ત્વં સોહર્દં ત્રિસલે અઢમમુકે, પદ્મં ગળી સોહર્દ મિશ્રલુમઙ્ગે ॥ ૧૫ ॥

તયા મર્મી કોમુહજોગજુતઃ. નમ્રવૃત્તનાગગણપરિવૃત્તાપ્પા ।

ત્વં ગોખને ત્રિસલેઽષ્ટમુકે, પદ્મંગળી ગોખને મિશ્રલુમઙ્ગે ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—જેમ વંદિતાના યોગથી ગુસ્ત અર્થાન્ ગરહર્ણિમાનો ચંદ્રમા વ્રદ, નમ્ર અને તારાગળના પરિવારથી તુલ્ય થઈને તારકા ત્રિનાના નિર્મલ જ્ઞાતાનમાં ગય મુંદર અને દેદોષ્યમાન દેવાય છે તેજ પ્રમાણે ગળને શ્રાણ કરનાર માર્ગોને તન મર્યાદાથી નિર્મલ જ્ઞાતાનમાં પોતાના મુલાયુગળના પરિવારમદિત ગોમાયમાન લાગે છે.

તિલિપ— હો તપ નમ્ર મારુતગર્ભ ગરહર્ણિમાનો ગરહર્ણિમાનો ગોખને ગોખને ગોખને ગોખને છે.

ગાથા ૧૬ થી ૧૭ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ.

સૂત્રાર્થ.

ઉદ્દેશ-૧

મહાગરા--(જ્ઞાનાદિ રત્નોથી)	સમ્પાવિતકામે--(મોક્ષ)	ધમ્મકામી--ધર્મની ઇચ્છા	સુસ્તુસણ--સેવે
મહાન ત્રાણ જેવા	પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનાર	કરનાર	અપ્પમત્તો--પ્રમાદ રહિત
મહેસી--(મોક્ષની) મોટી	અણુત્તરાઈ--સર્વોત્ક્રુષ્ટ	સુધાસિઆઈ--સુંદર વચનો	આરાહટ્તાણ--આરાધીને
ઇચ્છા રાખનારા	તોસઈ--સંતોષ કરે		

મહાગરા આયરિઆ મહેસી, સમાહિજોગે સુઅસીલબુદ્ધિણ ।

સંપાવિતકામે અણુત્તરાઈ, આરાહણ તોસઈ ધમ્મકામી ॥ ૧૬ ॥

મહાકરાનાચાર્યાન્ મહર્પિણઃ, સમાધિયોગઃ શ્રુતશીલબુદ્ધ્યા ।

સંપાપ્તુકામઃ અનુત્તરાણિ, આરાધયતિ તોપયતિ ધર્મકામી ॥ ૧૬ ॥

અર્થ--સદ્ધર્મનો ઇચ્છુક અને તે દ્વારા અનુત્તર (સર્વશ્રેષ્ઠ) સુલ મેલવવાની ભાવનાવાળો સાધુ જ્ઞાન, દર્શન તથા શુદ્ધ ચારિત્રના મહાખંડારૂપ, તથા શાંત, શીલ તથા બુદ્ધિથી યુક્ત સમાધિવંત એવા આચાર્ય મહર્ષિઓને વિનય અને ભક્તિથી સંતુષ્ટ કરે છે અને તેઓને આરાધી લે છે.

॥ ૧૩૨ ॥

मुग्धा ण मेहावी मुभासिआइं, मुस्सुसाण आयरिअप्पमत्तो ।

आराहइत्ताण गुणे अणेगे, से पावई सिद्धिमणुत्तरं ॥ ति वेमि १७ ॥

अत्ता मंगली मुभागिवाणि, शुश्रूयेदाचार्यानिप्रपत्तः ।

आरागयित्वा गुणाननेरान्, स प्राप्नोतिसिद्धिमनुत्तराम् ॥ १७ ॥

अर्थ—जे बुद्धिमान मायक होय ते ते आ उपरनां मुभागिवांने मांभळीने अप्रमत्तपणे पोताना आचार्यदेवनी मेवा करं ते धनेने आरा मद्दान, मन्चारिच इत्यादि अनेक गुणोने आरागीने उत्तम पवी सिद्धगतिने प्राप्त थाय ते. एम कट्टुं दुं.

विदेश—महाराज, लंगड, मुदभन्दि, पिठिकेनी पंचे वसवत १ एण मोक्षर्षी भक्तानां मदनाति मदुजो हेता जोष्ट, करण के सेज
अर्थ—जे वृद्धिमान मायक होय ते ते आ उपरनां मुभागिवांने मांभळीने अप्रमत्तपणे पोताना आचार्यदेवनी मेवा करं ते धनेने आरा मद्दान, मन्चारिच इत्यादि अनेक गुणोने आरागीने उत्तम पवी सिद्धगतिने प्राप्त थाय ते. एम कट्टुं दुं.

प्रमाणे अनयममाधि नामना अध्ययननो प्रयप उदेगक समाप्त थयो.

દ્વિતીય ઉદ્દેશક :

કોઈ મૂલ સિવાયનું વૃક્ષ કે પાયા સિવાય ઘર વાંચવા જાય છે તે વૃક્ષનાં ફલ લાઈ શકતો નથી અને ઘર વાંધી શકતો નથી. તેજ પ્રમાણે જે સાધક વિનયરૂપ મૂલનું યથાર્થ સેવન કર્યા વિના ધર્મવૃક્ષ વાવે છે તે સાધક મુક્તિમાર્ગમાં પૂર્ણ સફળતા પામી શકતો નથી.

ગાથા ૧ થી ૫ સુધીના છંદા શબ્દાર્થ

મૂલાડ-મૂલયા
સ્વન્ધ-થડ (ની)
પ્રભવો-ઉત્પત્તિ
સમુવિન્તિ-સમ્યક્ ઉત્પન્ન થાય છે
વિરુહન્તિ-વિશેષે ઉત્પન્ન થાય છે
સિઘં-ઝલાણવા લાયક

નિસ્સેસં-સમસ્ત
અહિગચ્છઈ-પામે છે
ચળે-ક્રોધે
મિણ-અજાણ
થલ્લે-સ્તબ્ધ, અહંકારી
દુબ્ધાઈ-લરાવ વોલનાર
નિયડી-કપટ (માયા)
સલે-શઠ, મૂરખ

બુલ્લઈ-તળાઈ જાય
અવિણીઅપ્પા-વિનય રહિત
આત્માવાલો
કલ્લ-લાકડું
સોઅગયં-પાણીના પ્રવાહમાં પડેલું
ચિણયંમિ-વિનયને ત્રિષે
ઉવાણ-ઉપાય વડે

ચોઈઓ-પ્રેરેલો
કુલ્પઈ-ક્રોધ કરે
દિવ્વં-દિવ્ય
ઇજ્જન્તિ-આવતી એવી
દળેણ-લાકડીગુલે
પહિસેહણ-ગાછી વાલે

મુચ્ચાટ વંષપ્પભવો દુમસ્સ, સંધાટ પચ્છા સમુવિંતિ સાહા ।

સાહુલ્પસાહા વિરુહંતિ પત્તા, તઓ સિ (સે) પુલ્લં ચ ફલં રસો અ ॥ ૧ ॥

મુચ્ચારુરુપભવો દુમસ્સ. રુન્યાન્યાત્મમુપાન્નિ સાહાઃ ।

માતમગ્ગાન્વાખ્યોપિગેહ્નિ પચાણિ, તત્તસ્સ પુલ્લં ચ ફલં રસથ ॥ ૧ ॥

અર્થ—તેજ મૂલ્યથી ગ્રાનું થઈ, થામમાંથી નાલા, નાલામાંથી પ્રતિનાલાઓ, નાલા અને પ્રતિનાલાઓમાંથી તોડના થો વનજ થાય છે અને તર્રી કપથી તે ગ્રામમાં ફૂલો, ફલો અને મીઠોરસ ઉદ્ભવે છે—

પરં પમ્મસ્સ વિળઓ, મૂલં પરમો સે મુક્કવો । જેણ કિંતિં સુઅં સિગ્ધં નીસેસં ચાભિગચ્છઈ ॥ ૨ ॥

પરં કાંઠંય વિનયઃ, મૂલં પરમમય્ય નોઃઃ । તેન કીતિં યુતંચાલ્પં. નિઃજેવં ચાભિગન્નત્તિ ॥ ૨ ॥

અર્થ તેજ વધારે ગંભીર ગ્રાનું મૂલ વિનય છે અને તેનું અંતિમ પરિણામ (દૃષ્ટો કે રમરૂપ) મોક્ષ છે. તે નિવરણી મુચ્ચાટા વિનયાન વિનય ખાચોરુપો કીર્તિ. અને જ્ઞાન માપ કરી મહાપુરુષો દ્વારા પરમ પ્રજાંવાને પામે છે અને અવગતઃ તેઓનો આન્ધરિયામ નાશો અને નિઃશ્વેયમ (પરમ કલ્યાણ) પ્રાપ્તિ મોક્ષ પણ પામે છે.

ગણ્ય. આવા વિનયથી મહાપુરુષોની કૃપા પ્રસાદી સાધ્ય બને છે. વિશ્વમાં સુયશનો સુવાસ પ્રસરે છે, સાધુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત છે અને આત્મદર્શન થઈ મુક્તિનો સરલ અને સીધો માર્ગ મળી રહે છે.

एवो विनय तेज सदर्थमरूप कल्पवृक्षतु मूलं, धैर्य ए तेनो कद, ज्ञान ए तेनो स्कध, शुभभाव-जेना द्वारा तेने पोषण मळे ए तेनी त्वचा, सपूर्ण अनुकपा, सत्य, अस्तेय, ब्रह्मचर्य અને त्याग ए तेनी शाखाओ, उत्तम भावना ए तेनी प्रतिशाखाओ, धर्मभ्यान અને शुक्लध्यान ए तेना पल्लवो, निर्विषयता, निर्लोभता અને क्षमादि गुणो ते तेनां यनो, वासनानो क्षय અને देहा-ध्यासनो त्याग ए तेनां पुष्पो, मोक्षरूप फल અને તેથી वीतरागदशामां प्राप्त यतु निरावाध सुख ते तेनो मधुर रस समजवो.

जे अ चंडे मिए थप्पे, दुवाई नियडी सढे । बुज्झइ से अविणीअप्पा, कंठं सोअगयं जहा ॥३॥

यश्च चण्डासृगः स्तब्धः, दुर्वादी निष्कृतिमान् शठः । उग्रते स अविनीतात्मा, काष्ठं स्त्रोतोगतं यथा ॥ ३ ॥

अर्थ—जे क्रोधी, अज्ञानी (મુર્ખ), અહંકારી, સદા કટુ વચનોનો પ્રયોગ કરનાર, માયાવી અને ધૂર્ત હોય તે જીવાત્મા અવિનીત કહેવાય છે અને તે પાળીના પ્રવલ પ્રવાહમાં કાણ તળાય તેમ આ સંસારના પ્રવાહમાં તળાતો રહે છે.

વિશેષ—ક્રોધ, મૂર્ખતા, અભિમાન, કુવચન, માયા અને શઠતા એ યદાં સજ્જનતાનાં શત્રુઓ છે. આ દુર્ગુણો સાચા વિનયમાત્રે ઉત્પન્ન થવા દેતા નથી. અને તેથી તેવો જીવાત્મા લોક અને પરલોકમાં પ્રવાહમાં પડેલા કાષ્ઠની માફક પરાધીન બની દુઃખ, શ્વેદ, કલેશ, શોક અને વૈર વિરોધમાં સવલ્યા કરે છે. તેને વ્યાયા શાંતિનો શ્વાસ શ્વેચવાનો અવકાશ મળી શકતો નથી.

प्रियायस्मि जो उवाणं, चोड़ओ कुण्ड नरो । दिव सो सिरिमिजंति, दंडेण पडिसेहण ॥ ४ ॥

निमं ग उवाणं, नोदिनः दुष्यति नरः । दिव्यां ग श्रियमायान्तीम्, दण्डेन प्रणिनेयति ॥ ४ ॥

अर्थ—होठ उवाणगी मद्यपुरुष उवाणें ग्रंथर विरायण आगी नेने पिनयमार्गमां लावना प्रेरणा मुनें बन्या वचनो होए रही ने विद्वानो निरुत्कार करे छे ने मरेंसर स्वयं आवनी स्वर्गोप लक्ष्मीने लाकडीयो रोकुवा सेइन साथे करे छे.

नोत्रेन अविणीश्रया, उवचन्मा हया गया । दीसंति दुहमेहंता आभिओगमुचट्टिआ ॥ ५ ॥

नोत्रेणविनीश्रयानः भोराया हया गताः । उवचन्ते दुःखमेयमानाः, अभियोगमुचट्टिताः ॥ ५ ॥

अर्थ—शराया मरेंते प्रयान मेनारनिनी निधाने आरीन नदि थयेका शरी अने चोडाओ (प्रमिनीतनाने कहरने) नेण बार तहन कसरता कपमां जोडाएने मूर दुःख भोगनना देखाए छे.

गाया ३ श्री ? २ मुरीना छटा मन्दायें

भारता-मेनारनि, आदि

गया-शरीओ

पटना-भोगनना पुरा

मद्राग-मोटी कीर्त्तिने

लखनौ

दिगनि-देखाए छे

दृष्टि-कृद्दिने

पामेका

हया-भोग

पना-पामेका

मूरम्-मुरने

છાયા-મારથી ઘવાણા

શરીરચાણા

પરિજુળા-દુર્વલ થણા

અસમ્ભવયણેદ્ધિ-અયોગ્ય

વચનો વઢે કરીને

કલુણા-દયા ઉપજાવે પ્યા

વિવન્નછન્દા-પરાધિન રહેલા

સુપ્તિવાસપરિગયા-શુલ

અને તરસથી પીઢાણલા

ગુહ્યાગા-શ્રુતનપતિઓ

અભિઓગમ્-દાસવળાને

ઉન્નદ્ધિઆ-પામેલા

તહેવ સુવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા । દીસંતિ સુહમેહંતા, ઈદ્ધિ પત્તા મહાયસા ॥ ૬ ॥

તથૈવ સુધિનીતાત્માનઃ, ઓપચાઢા હયા ગજાઃ । દ્વશ્યન્તે સુલ્લમેધમાનાઃ, ઋદ્ધિ પ્રાપ્તા મહાયશ્વસઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ-તેમજ તેજ સેનાપતિની શિસાને આધીન થયેલા ઢાથી અને ઘોડાઓ મહા યશ અને સમૃદ્ધિને પામી

અતિ અતિ સુલ ભોગવતા દેલાય છે.

તહેવ અવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ । દીસંતિ દુહમેહંતા, છાયા તે વિગલિંદિઆ ॥ ૭ ॥

દંડસત્થપરિજ્ઞા, અસમ્ભવયણેહિ અ । કલુણા વિવન્નછંદા, સુપ્તિવાસપરિગયા ॥ ૮ ॥

તૈથૈવાવિનીતાત્માનઃ, લોકે નરનાર્યઃ । દ્વશ્યન્તે દુઃલ્લમેધમાનાઃ, છાતાસ્તા વિકલેન્દ્રિયાઃ ॥ ૭ ॥

દળ્લશ્વપરિજીર્ણાઃ, અસમ્ભવચૈન્નથ । કરુણાવ્યાપન્નચ્છંદસઃ, શ્રુતિપાસાપરિગતાઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ-ઉપરના દ્રણાંત પ્રમાણે આ લોકમાં પણ જે નરનારીઓ અધિનીતપણે વર્તે છે તેને પણ મૃત્યુ માર પડવાથી

કેટલાકની ઈન્દ્રિયો લોડીલી થઈ જાય છે ક્રિયા કેટલાક ઘવાયેલા બને છે.

[illegible][illegible]

आपत्तिं वा परमं वा, विद्यानि बहुधा ज्ञेयं च । प्रोक्तं निश्चयान्तरं ॥ ३३ ॥

अर्थ—सूक्ष्म जोड़ों पाननी आजीविका माँटे के पत्ता (सगा बंवीना बरगपोषण) माँटे मात्र औषधिक
अर्थ—सूक्ष्म जोड़ों पाननी आजीविका माँटे के पत्ता (सगा बंवीना बरगपोषण) माँटे मात्र औषधिक

(આ બોલકારો ત) ધર્મોપયોગ થઈ કલ્યાણ આણવો પાન્યો તે ને કલ્યાણ નૈપુન્ય ગોઠિ હે. અર્થ—મુદત્ય બોલા મનના અધોરક્ષા માં ને કલ્યાણ નૈપુન્ય ગોઠિ હે. અર્થ—મુદત્ય બોલા મનના અધોરક્ષા માં ને કલ્યાણ નૈપુન્ય ગોઠિ હે.

(आ ओंकरांत) सुद्धा यथार्थ अर्थ काढून घ्या. वय, वयन, पार अने दार्या कशा सुद्धा करू.

पुढील गाथां दे विद्या शीलक्या पाठे आदिनि नमः ॥ १५ ॥

पूज्यं गणं ग्यों के विद्या प्रीतिप्रदा पाठे आर्क्षेन नय, वयम, पाठे नमो नमो ॥ १५५ ॥

मिहस्वाक्षणा ॥३३॥

न वि नं पुं प्रश्रंति नमः, मिष्यस्त काणा । इवगत नमः ॥३॥ तम्हा तं नाश्चत्तए ॥३॥

न वि नै गुरु प्रश्नानि नमः, विप्रः ॥
न वि नै गुरु प्रश्नानि नमः, विप्रः ॥

किं युगा ने मुअसादी, अणतद्विअकामा । आथरिआ ग न्द न्द ॥
मन्वागनि मय्युनि, गुष्ट निन्दवपिनः ॥ १५ ॥

[illegible]

भवति न साह प्रलयन्ति, नस्य जितयस्य कारणान् । मुक्तविद्यान्त मध्वान् ॥ १३ ॥
 यद वन्द्युपिभुः, नस्मात्तन्नातिवर्तत ॥ १३ ॥

॥ १८ ॥

कि. पुनः शुनप्रादी, अनन्ताइनकाप्रकः । आचार्य भद्र वरकु. १६. पण
अने राजकुमारो अने श्रीधनना पुत्रो श्रीधरा माटे नेंवा श्रीधनना पुत्रो अने

अर्थ—मेरी वाछ जीवनना धरणपेपणनी शिक्षा माटे नेना धारी अने नेना करे छे अने प्रसन्न

અર્થ—એવી વાદ્ય સાવનની ધર્યાપાયાના હિસાબે નેનો નેને નેને નેનો ધારી સત્કાર કરે છે એને પ્રસન્ન કરે છે તે સાહુ જ્ઞાન મેલવવા

પોતાના માનવ કૌશલ્યની સેવા કરે છે, નવે નવું છે, નવા પાણી છે તે સાહેબ જ્ઞાન મેલવે

પ્રવચન બંધની આજ્ઞાને વગ થઈ રહે છે, તો પછી જે વાક્ષનો પરમ પિપાસુ મુશુલુ સાધક હોય તેણે ઉલ્લંઘન ન કરવું.

पूँछना है न कि नहीं ? आशीन यदापुनोष कथं ये के उपकारी गुदयो जे कं दितकारी कहें तनु साधु कदा उल्लव न

प्राग्भूतकर्म ? आश्रित महापुरुषोप कश्चि

દશૈવં

॥ ૧૩૬ ॥

અં ૯

સુયગાહિ-શ્રુત જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાવાળો | અણન્તહિઅકામ-મોક્ષનો ઇચ્છાવાળો | નાઇવત્ત-ઓલંઘન કરે તહેવ સુવિણીઅપ્પા, દેવા જમ્મવા અ ગુજ્ઞગા । દીસંતિ સુહમેહંતા, ઇદ્ધિં પત્તા મહાયસા ॥ ૧૧ ॥ તૈવેવસુવિનીતાત્માનઃ, દેવા યક્ષાશ્ચગુહ્યકાઃ । દૃશ્યન્તે સુખમેધમાનાઃ, ઋદ્ધિં પ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—પણ જે સુવિનીત જીવાત્માઓ હોય છે તે દેવ, યક્ષ કે ભવનપતિ દેવ થઈને પણ ત્યાં મહા યશસ્વી તથા મહાસંપત્તિને પામીને સુખ ભોગવતાજ દેખાય છે.

વિશેષ—સુખ અને દુઃખનો અનુભવ આત્મવિશુદ્ધિ પર નિર્ભર છે અને આત્મવિશુદ્ધિનો આધાર સદ્ધર્મનો આરાધના પરજ હોય છે. વાળ્ય સંપત્તિ મેઢ્ઢવવી તે મહેલે પુણ્યને આધીન હોય, પરંતુ તેમાંથી સાંપડતું સુખ કે દુઃખ તે તો આત્મશુદ્ધિ અને આત્મમિલનના પરજ આધાર રાખે છે.

જે આચરિઅઽવજ્ઞાયાણં, સુસ્સસાવયણં કરા । તેસિં સિમ્મવા પવઙ્ગુતિ, જલસિત્તા ઇવ પાયવા ॥ ૧૨ ॥
યે આચાર્યોપાધ્યાયાનામ્, શુશ્રૂપાવચનકરાઃ । તેપાં શિક્ષાઃ પ્રવર્ધન્તે, જલસિત્તા ઇવ પાદપાઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—જે સાધકો પોતાના ગુરુ તથા વિદ્યાગુરુની સેવા કરે છે અને આજ્ઞા અનુસાર વર્તે છે તેઓની શિક્ષા (જ્ઞાન) પાળીથી સિંચાયેલાં વૃક્ષોની જેમ પ્રતિદિન વધ્યે જાય છે.

અપ્પણઢા પરઢા વા, સિપ્પા ણેઽણિઆણિ અ । ગિહિણો ઉવભોગઢા, ઇહલોગસ્સ કારણા ॥ ૧૩ ॥
જેણ બંધં વહં ધોરં, પરિઆવં ચ દારુણં । સિમ્મલમાણા નિઅચ્છંતિ, જુત્તા તે લલિદ્ધિઆ ॥ ૧૪ ॥

अर्थ—पोतानुं शरीर किंवा वस्त्र इत्यादि जो गुरुना शरीरे अडकी लागी जाय तो मारा आ “ अपराधने माफ करो. हवे हुं फरीधी तेम नहि करं ” एम बोली फरीधी ते प्रमाणेज विनयपूर्वक वर्तन करे.

दुग्गओ वा पओण्णं, चोइओ वहइ रहे । एवं दुब्बुद्धि किञ्चाणं, वुत्तो वुत्तो पकुव्वइ ॥ १९ ॥

दुर्गौर्वा प्रतोदेन, नोदितो वहति रथम् । एवं दुर्बुद्धिः कृत्यानाम्, उक्त उक्तः प्रकुरुते ॥ १९ ॥

अर्थ—गळियो वळद जेम चावुक पडया पळीज रथने वहन करे छे तेज प्रमाणे जे दुष्टबुद्धि अविनीत शिष्य होय छे ते गुरुदेव वारंवार कहें त्यारेज ते कार्य करे छे.

आलवंते लवंते वा, न निसिज्जाए पडिस्सुणे । मुत्तणं आसणं धीरो, सुस्सुसाए पडिस्सुणे ॥ २० ॥

कालं छंदोवयारं च, पडिलेहिच्चाण हेउहिं । तेण तेण उवाएण, तं तं संपडिवायए ॥ २१ ॥

आलपति लपति वा, न निषोदेत् प्रतिशृणुयात् । मुक्त्वासनं धीरः, शुश्रूषया प्रतिशृणुयात् ॥ २० ॥

कालं छन्दोपचारं च, प्रतिखेख्य हेतुभिः । तेन तेनोपायेन, तत्तत्संप्रतिपादयेत् ॥ २१ ॥

अर्थ—परंतु धीर साधुए तो गुरु एकवार कहें के वधु वलवत कहें पण ते वलवते पोतानी शय्या के आसनपर वेठां वेठां प्रत्युत्तर न आपतां पोतानुं आसन शीघ्र छोडीने सेवाभावपूर्वक तेनो प्रत्युत्तर आपवो जोइए, तेमज ते बुद्धिमान शिष्य तर्कधी द्रव्य, क्षेत्र, काल अने भावधी गुरुश्रीना अभिप्रायो अने सेवाना उपचारो जाणी ते ते उपयोने समय प्रमाणे आदरे.

વિશેષ—એ રીતે જૈનદર્શનમાં ગુરુઆજ્ઞાનું માહત્તમ્ય ગાયુ છે “ આજ્ઞામાજ ધર્મ વતામ્યો છે ” તેજ રીતે ગુરુની આદર્શતા ઉપર પણ માર આપ્યો છે નિ.સ્વાર્થતા, શુદ્ધ ચારિત્ર અને પરમાર્થ બુદ્ધિ એ ગુરુના વિશિષ્ટ ગુણો છે.

દશવૈ

॥ ૧૩૭ ॥

અ૦ ૯

ગાથા ૧૭ થી ૨૧ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

અંજલિ—હાથ જોડીને
સંઘટ્ટિત્તા—સ્પર્શ કરીને
ઉવહિણામવિ—ઉપાધિને પળ
સ્વમેહ—સ્વમો
અવરાહં—અપરાધને

વણ્જા—કહે
દુગઓ—ગભીઓ વઢદ
પઓઅણં—પરોણાથી
વહઈ—વહન કરે છે
બુત્તોબુત્તો—વારંવાર

પહુવ્વહ—અતિશય કરે છે,
આલવન્તે—એકવાર કહે છતે
લવન્તે—વારંવાર કહે છતે
નિસેજ્જાણ—આસન ઉપર
પહિસ્સુસ—ઉત્તર આપવો
મોત્તૂણં—મૂકીને
છન્દ્યોવયારં—ગુરુની ઇચ્છાને
સમ્પડિવાયણ—સંપાદન કરે

નીઅં સિજ્ઞં ગઈ ઠાણં, નીઅં ચ આસણાણિ અ । નીઅં ચ પાણ વંદિજ્ઞા, નીઅં કુજ્ઞા અ અંજલિં ॥૧૭॥
નીચૈઃશય્યાં ગતિં સ્થાનમ્, નિચૈશ્વાસનાનિ ચ । નીચૈશ્ચ પાદૌ વન્દેત, નિચૈઃ કુર્યાંચ્ચાઙ્ગલિમ્ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—(હવે ગુરુ તરફનો વિનય વતાવે છે:—) સાધકસાધુ શય્યા, આસન, સ્થાન ગુરુ કરતાં નીચે રાखे. ચાલવામાં પણ ગુરુના આગલ ન ચાહે અને નીચે નમીને ગુરુદેવના પાદકમલોને વંદન કરે તથા ગુરુને હાથ જોડીને નમન કરે.

સંઘટ્ટિત્તા કાણં, તહા ઉવહિણામવિ । સ્વમેહ અવરાહં મે, વહ્જ ન પુણુ તિ અ ॥ ૧૮ ॥
સંઘટ્ટય્ય કાયેન, તથોપધિનાપિ । ક્ષમધ્વમપરાધં મે, વદેન્ન પુનરિતિ ચ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—જે સાધક સંયમી વનીને પળ વહુ કોઈ, પોતાના સ્વાર્થ અને સુલ માટે આતુર, ચાડીચુગલી કરનાર, સ્વોદા કાર્યોમાં સાહસિક, હલકા (દુર્ગુણી) મનુષ્યોનો તાવેદાર, અધર્મી, અવિનયી, મૂર્ખ, પેટભરો દુશ્મનો જે માત્ર નામનોજ સાધુ હોય છે તે કદી મોક્ષનો અધિકારી વની શક્તો નથી.

નિર્દેશવિત્તી પુણ જે ગુરુણં, સુઅત્યધમ્મા વિણયસ્મિ કોવિઆ ।

તરિત્તુ ત ઓઘમિણં દુરુત્તરં, લવિત્તુ કમ્મં ગદ્મુત્તમં ગય ॥ તિ લેમિ ॥૨૪॥

નિર્દેશવર્તિનઃ પુનર્યે ગુરુણાં, શ્રુતાર્થધર્મણો વિનયે કોવિદાઃ ।

તીર્ત્વાં તે ઓઘમેનં દુરુત્તરં, ક્ષપયિત્વા કર્મ ગતિમુત્તમાં ગતાઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—પરંતુ જેઓ ગુરુજનોની આજ્ઞાને આધીન રહેનાર, જ્ઞાન તથા ધર્મના રહસ્યને જાણનાર અને વિનયનું પાલન કરવામાં પંડિત પુરુષો હોય છે. તેઓ દુઃલે કરીને તરી શકાય એવા સંસારમાં તરીને અર્થાત્ સકલ કર્મોનો ક્ષય કરીને સર્વોત્તમ એવી મોક્ષગતિને પામી ગયા છે, પામે છે અને પામશે એમ કહું છું.

વિશેષ—ક્રોધ, સ્વચ્છંદતા, માયા શબ્દા અને મદાંધતા એ પાંચ વિનયસહાના કદા શત્રુઓ છે. તેનો ત્યાગ કરી તથા ઉપરના સદ્ગુણોની આરાધના કરી સાધક સંસારના પ્રવાહમાં ન વહેતાં પોતાની લીધેલ પ્રતિજ્ઞા પર અડગ અને સ્થિર રહે.

એ પ્રમાણે વિનયસમાધિ નામના નવમા અધ્યયનનો વીજો ઉદ્દેશક સમાપ્ત થયો.

ગાથા ૨૨ શ્રી ૨૪ સુધીના છુટા શબ્દાર્થ

વિવત્તી-વિપત્તિ (નાશ)

અભિગચ્છદ્-પામે

ઇઢિગારવે-ઋદ્ધિ ગારવવાલો

પિસુણે-ચાઢિ કરનારો

સાહસ-અકૃત્ય કરનામાં

તત્પર

હીણપેસણે-ગુરુની આજ્ઞા

નહિ માનનારો

અદિદૃધમ્મે-શુન ધર્માદિને

નહિ પ્રાપ્ત થઈલો

અકોવિણ-નહિ જાણનાર

અસંવિભાગી-બીજાને ભાગ

નહિ આપનાર

નિદેસવત્તી-આજ્ઞામાં રહેનાર

સૂયત્થધમ્મા-ગીતાર્થ થઈલા

પૂત્રા

કોવિયા-નિપુણ

ઓઘં-સંસાર સમુદ્ર

સિવલં સે અભિગચ્છદ્ ॥૨૨॥

૨૨ ॥

જે મનુષ્યે આ વે

અર્થ--અવિનીતના સદ્ગુણોનો નાશ થાય છે અને વિનીતને સદ્ગુણોની સંપત્તિ સાંપડે છે. જે મનુષ્યે આ વે

વસ્તુને જાણી લીધી છે તેજ સાચું જ્ઞાન મેળવી શકે છે.

જે આંવિ ઘંડે મઙ્ગલિગારવે, પિસુણે નરે સાહસહીણપેસણે ।

અદિદૃધમ્મે વિણણ અકોવિણ, અસંવિભાગી ન હુ તસ્સ મુવલો ॥ ૨૩ ॥

યથાપિ ચણ્ડઃ ઋદ્ધિગૌરવમતિઃ, પિશુનોનરઃ સાહસિકોહીનપ્રેષણઃ

અદૃધર્મા વિનયેઽકોવિદઃ, અસંવિભાગી ન હુ તસ્ય મોક્ષઃ ॥ ૨૩ ॥

સૂત્રાર્થ.

ઉદ્દેશ-૨

॥ ૧૩૮ ॥

આચાર્યનિમિવાહિતાનિઃ, શુશ્રૂષમાણઃ પ્રાતઃપ્રણામઃ ।

આલોકિતમિગિતમેવ જ્ઞાતવા, યચ્છન્દમારાધયતિ સ પૂજ્યઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેમ અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ અગ્નિની શુશ્રૂષા કરવામાં સાવધાન રહે તે પ્રમાણે શિષ્યે પોતાના ગુરુની સેવા કરવા માટે સાવધ રહેવું ઘટે. કારણકે આચાર્યની દ્રષ્ટિ અને હસારા પરથી જ જાણીને જે સાધક આચાર્યની ઇચ્છાઓને આરાધી છે છે (સમજી પૂર્ણ કરે છે) તેજ પૂજનીય વને છે.

આચારમદ્વા વિણયં પડંજે, સુસ્મૃત્સમાણો પરિગિજ્ઞ વક્ત્રં ।

જહોવદદં અભિકંઠમાણો, ગુરં તુ નાસાયયદ સ પુજો ॥૨॥

આચારાર્થે વિનયં પ્રયુજ્ઞીત, શુશ્રૂષમાણઃ પરિગ્રહ વાક્યમ્ ।

યથોપદિષ્ટમભિકાંક્ષમાણઃ, ગુરું તુ નાજાતયતિ સ પૂજ્યઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જે શિષ્ય સદાચારની આરાધના માટે વિનય કરે, તેમની સેવા કરતો કરતો ગુરુજનોનું વાક્ય સાંભળી તેમના કહેવા પ્રમાણેજ કાર્ય કરે અને ગુરુનું અપમાન ન કરે તેજ સાધક પૂજનીય વને છે.

રાયણિષ્ણુ વિણયં પડંજે, હહરા વિ અ જે પરિઆયજિદ્વા ।

નીઅત્તળે વદદ સચ્ચવાદ્, ઓવાયત્રં વક્ત્રકરે સ પુજો ॥ ૩ ॥

રત્નાધિકેષુ વિનયં પ્રયુજ્ઞીત, હહરા અપિ ચ યે પર્યાપજ્યેષ્ઠાઃ । નિચૈસ્ત્રવે વર્તેતે સત્યવાદી, અવપાતવાન્ વાક્યકરઃ સ પૂજ્યઃ ॥૩॥

તૃતીય ઉદ્દેશ :

પૂજ્યતા જે ગુણોથી લભ્ય થાય છે તેજ ગુણોનો અહીં નિર્દેશ કર્યો છે.

ગાથા ૧ શ્રી ૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

સુસ્સુસમાણો-સેવા કરતો
પડિજાગરિજ્ઞા-જાગૃત રહે
આલોહયં-નજર, દ્રોષ્ટ
ઈંગિઅં-ઈંગત, વહારના
આકારમાં થયેલ ફેરફાર
છન્દં-આચાર્યની ઇચ્છાની
માફક
આચારમદ્વા-આચારને અર્થ

પરિગિજ્ઞ-ગ્રહણ કરે
જહોવઈદ્દે-જેમ કહ્યું હોય તેમ
અધિકંચમાણો-ઈચ્છતો પવો
નાસાયયઈ-આશાતના ન કરે
પરિઆયજિઘા-પર્યાયથી મોટી
નિઅત્તણે-અધિક ગુણીને
નમતો પવો
વટ્ટઈ-વર્તે છે

પરિદેવઈજ્ઞા-નિંદા કરે
વિજ્ઞાતયઈ-કહે
અપ્પિચ્છયા-થોડી ઇચ્છા
અહ્લામે-અતિલાભ
અભિતોસજ્ઞા-સંતોષ
રાણે પવો
સંતોસપાદ્ધવરણ-સંતોષ
રાણવામાં મુલ્ય પવા

અથ તૃતીય ઉદ્દેશ : (આ ત્રીજા ઉદ્દેશમાં વિનયવાન કીર્ણ પૂજનીક થાય છે. એમ કહેવામાં આવે છે.)

આયરિઅં (અ) અગ્નિમિત્વાહિઅગ્ની, સુસ્સુસમાણો પડિજાગરિજ્ઞા ।

આલોહઅં ઇંગિઅમેવ નદ્વા, જો છંદમારાહયઈ સ પુજ્ઞો ॥ ૧ ॥

अर्थ—संथारो, शय्यास्थान, आसन अने भातपाणा सुंदर के अति मळवा छतां अल्पनी इच्छा राखी जहरियात पूरतुंज लइ जे पोताना आत्माने संतोषे तथा न मळे तो पण सदा उत्तम प्रकारना संतोषमां रक्त रहे ते पूज्य छे.

: गाय ६ थी १० सुधीना छुटा शब्दार्थ

सक्का-योग्य, लायक, शक्य
सहेउं-सहन करवाने
आसाए-आशावडे
कंटया-कांटा
अओमया-लोढाना
उच्छहया-उत्साहवडे
अणासए-इच्छा रहितपणे
सहिज्ज-सहन करे
वइमए-कठोर वचन
कन्नसरे-कानमां पेसता एवा
सुहुत्तदुक्खा-सुहृत्त दुःख
करनारा

सुउद्धरा-सुखे काढी शकाय
एवा
वायादुरुत्ताणी-कठोर वचनो
दुरुथराणी-दुःखथी काढी
शकाय एवा
वेराणुवन्धीणि-वैरने
उपजावनारा
महब्भयाणि-मोटा भयने
पेदा करनार
समावयन्ता-सामा आवता
वयणाभिधाया-वचन रूपी
प्रहार

कन्नंगया-काने आव्या एवा
दुम्मणियं-मनना दुष्ट विकारने
जाणन्ति-पेदा करे छे
धम्मत्ति-धर्म ए हेतुथी
किच्चा-जाणीने
परमगमुरे-महा शूरवीर
अवणवायं-अवर्णवाद
निंदा वचन
परम्महुहस्स-(मनुष्यनी) पाछळ
पच्चक्खओ-प्रत्यक्ष
पडिणीयं-दुःख उत्पन्न
करनारी
ओहारिणि-निश्चय वाळी
अप्पियकारिणि-अप्रीतिने
करवावाळी
अलोलुए-लालचु नहि एवा
अकुहए-जादु नहि करनारा
अमाई-निष्कपटी
अपिसुणे-चाडो नहि करनारा
अदिणवित्ती-दीनतापणुं
नहि करनारा
भावियण्णा-पोताने
वखाणनारा
अकोउहल्ले-कुतूहल विनाना

अर्थ—जे पोताथी ज्ञानमां के संयममां बढील होय ते वयमां नाना होय तोपण तेनो विनय करे. बळी जे गुणीजन पासे नम्रभावे वर्तै तथा जे सत्यवादी, विनयी अने गुरुजनोनी आज्ञा प्रमाणे चालनार होय ते पूजनीय छे.

अन्नायउंछं चरई विसुद्धं, जवणट्टया समुआणं च निच्छं ।

अलङ्घुअं नो परिदेवइज्जा, लङ्घुं न विकत्थई स पुज्जो ॥ ४ ॥

अज्ञातोञ्छं चरति विशुद्धं, यापनार्थं समुदानं च नित्यम् ।

अलङ्घ्वा नोपरिदेवयेत्, लङ्घ्वा विकथ्यते स पूज्यः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे साधु संयमयात्राना निर्वाह माटे हमेशां सामुदानिक, विशुद्ध अने अज्ञात घरोमां गोचरी करे, परंतु त्यां आहार न मळे तो खेद न करे तेम मळे तो वडाइ न मारे ते पूज्य वने छे.

विशेष—सामुदानिक गोचरी एटले श्रीमत के गरीबना घरनो भेद राख्या सिवाय अमेदभावे भिक्षा भेळववी

संथारसिज्जासणभत्तपाणे, अपिच्छया अइलामे वि संते ।

जो एवमप्पाणभितोसइज्जा, संतोसपाहन्नए स पुज्जो ॥ ५ ॥

संस्तारशय्यासनभक्त्यानेषु, अल्पेच्छताऽतिलाभेऽपिसति ।

य एवमात्मानमभितोषयेत्, संतोषप्राधान्यरतः स पूज्यः ॥ ५ ॥

પ્રહારો હૃદયમાં एवा તો આરપાર પેસી જાય છે કે તેને કાઢવા સહેલા નથી; અને તે एवा તો ગાઢ વૈર કરનારા હોય છે કે તે દ્વારા અનેક અત્યાચારો અને દુષ્કર્મો થઈ જાય છે કે જેના પરિણામે જન્મો સુધી હલકી ગતિઓમાં દુઃખો સહેવાં પડે છે.

સમાવયંતા વયળાભિયાયા, ક્લંનંમયા દુસ્સણિઝં જાણંતિ ।

ધમ્મુ તિ કિચ્ચા પરમમગસૂરે, જિદ્દંદિય્ જો સહર્દે સ પુજ્જો ॥૮॥

સમાપત્તતો વચનાભિયાતાઃ, કર્ણંગતા દૌર્ભનસ્યં જનયન્તિ ।

ધર્મં ઇતિ કૃત્વા પરમાગ્રશૂરઃ, જિતેન્દ્રિયો યઃ સહતે સ પૂજ્યઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—કઠોર વચનના પ્રહારો કાને સાંભળવામાં આવતાંજ ચિત્તમાં કોઈ વિચિત્ર પ્રકારનો વિકાર કે જેને વૈમ-
નસ્ય કહેવામાં આવે છે તેવું ઉત્પન્ન કરી દે છે. પરંતુ તેવાં કઠોર વચનોને પણ જે મોક્ષમાર્ગનો શૂરવીર અને જિતેન્દ્રિય
પથિક સહિષ્ણુતાને પોતાનો ધર્મ માની પ્રેમપૂર્વક સહન કરે છે, તેજ શ્વેચ્છર પૂજ્ય છે.

વિશેષ—ક્ષમા ए વીર પુરુષત્વં ભૂષણ છે. શકિ હોય તેજ સહન કરી શકે છે. પામર કદાચ કાયાથી સહન કરે પણ તેના મનની વિક્રિયા કરી સહી શકતી નથી. તેમાં પણ વિના વાંકે શબ્દના વાળા પદ્ધતાં હોય તેને પ્રેમપૂર્વક ઢીલી હેનારા તો વિરલજ મલ્લવાના.

અવળગ્વાયં ચ પરમ્મુહસ્સ, પચ્ચક્ખઓ પહિણીઝં ચ ભાસં ।

ઓહારણિં અપિઅકારણિં, ચ ભાસં ન ભાસિજ્જ સયા સ પુજ્જો ॥ ૯ ॥

સક્કા સહેડં આસાઈ કંટયા, અઓમયા ઉચ્છહયા નરેણં ।

અળાસાઈ જો ડ સહિજ કંટાઈ, વડંમણ કન્નસરે સ પુજો ॥ ૬ ॥

શક્યા: સોડુમાશયા કંટકાઃ, અયોમયા ઉત્સહમાનેન નરેણ ।

અનાશયા યસ્તુ સહેત કંટકાન્, વાડ્મયાનર્કુણશાન્ સ પૂજ્યઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ—ઉત્સાહી મનુષ્ય વઢે ધન કે તેવી કોઈપણ વસ્તુની આશાથી લોલંડના કાંટાઓ પર ચાલું કે મંબું ગળ્ય છે પણ કાનમાં વાળના માફક રૂંચે તેવા કઠોર વાળી રૂપ કંટકોને કોઈપણ જાતના સ્વાર્થ વિના સહન કરવા તે વધુ વધુ અગત્ય છે છતાં તેને પણ જે સહન કરે છે તે સ્વેચ્છા પ્રગતીય છે.

મુહુત્તદુમ્બલા ડ હવંતિ કંટયા, અઓમયા તે વિ તઓ સુડદ્ધરા ।

વાયા દુરુક્તાણિ દુરુધરાણિ, વેરાણુવંધીણિ મહવ્મયાણિ ॥૭॥

મુહૂર્તદુઃખાસ્તુ ભવન્તિ કંટકાઃ, અયોમયાસ્તેડપિ તતઃ મૂઢરાઃ ।

વાચા દુરુક્તાણિ દુરુદ્રાણિ, વૈરામુવન્ધીણિ મહાભયાણિ ॥ ૭ ॥

અર્થ—(લોલંડના કાંટાઓ કરતાં વાળીના કાંટાઓ કેવા ભયંકર હોય છે તે વતાવે છે:—) વલી લોલંડના કાંટાઓ તો મુદૂર્ત (વેયડી) જ દુઃખ આપે છે અને તેને અંગમાંથી વહાર કાઢવા પણ સહેલા છે. પરંતુ કઠોર વચનના

અપ્પણ-આત્માવહે
 રાગદોસેહિં-રાગદ્વેષને વિષે
 સમો-સમપરિણામવાલો
 પુજો-પૂજવા યોગ્ય
 તેહેવ-તેમજ
 ડહરં-નાનાને
 મહછગં-મોટાને
 પવ્વહાં-પ્રવર્જિત સાધુ
 ગિહિં-ગૃહસ્થીને
 હીલણ-એકવાર નિંદે
 સ્વિસહજા-ધર્મી વાર નિંદે
 થંમ-માનને
 કોહં-ક્રોધને

ચણ-ત્યાગ કરે
 માણિઆ-માનીતા
 સયયં-નિરંતર
 માણયન્તિ-માન આપે છે
 જત્તેણ-યત્નવડે
 કલ્લવ-કન્યાની પેઠે
 નિવેસયન્તિ-સ્થાપન કરે છે
 માણ-માન આપે છે
 માણરિહે-માન આપવાને
 યોગ્ય
 તવસસી-તપસ્વી
 જિહ્વિદિ-જિતેન્દ્રિય
 સચ્ચરણ-સત્યમાં રક્ત

ગુણસાયરાણ-ગુણોના
 સમુદ્ર-આ
 સોઞ્ઞાણ-સાંખ્યલીને
 મેહાવી-બુદ્ધિમાન્
 સુમાસિયાં-સુમાધિતોને
 ચરે-આદરે, બોલે
 પંચરણ-પંચમહાવ્રતમાં રક્ત
 ચલક્કસાયાવાગણ-ચાર કષા-
 યથી રહિત
 ગુહં-ગુરુને
 રૂહ-અહિયાં
 પડિયરિય-સેવનીને
 જિણવયનિરુણે-જિન આગ-

મમાં નિપુણ-આ
 અભિગમકુસલે-પરોણા
 (ગ્રામાદિકથી નવા આવેલા)
 સાધુ)ની વૈવાવચ્ચ કરવામાં
 કુશલ
 ધુણિય-સ્વપાત્રીને
 રયમલં-કર્મરૂપી રજો, મલ
 પુરેકડં-પહેલાં કરેલું
 માસુરં-દેદિપ્યમાન
 અડલં-ઉત્તમ, અતુલન
 ગહં-ગતિને
 ગય-જાય છે

ગુણેહિ સાહુ અગુણેહિસાહુ, ગિણહાહિ સાહુગુણ મુચસાહુ ।

વિઅગિઆ અપ્પગમપ્પણં, જો રાગદોસેહિં સમો સ પુજો ॥ ૧૧ ॥

અવર્ણવાદં ચ પરાહ્મુલ્લસ્ય, પ્રત્યક્ષતઃ પ્રત્યનીકાં ચ ભાષામ્ ।

અવધારિણીં પ્રિયકારિણીં ચ, ભાષાં ન ભાષેત સદા સ પૂજ્યઃ ॥ ૯ ॥

અર્થ--જે સાધુ કોઈપણ મનુષ્યની પાછલ તેના કદી અવર્ણવાદ (નિંદા) ન વોલે, પ્રત્યક્ષમાં કદી વૈરવિરોધ થાય તેવી ભાષા ન વોલે તથા નિશ્ચયાત્મક અને અપ્રિય કરનારી ભાષા પણ કદાપિ ન વોલે તેજ સ્વરેલ્લર પૂજ્ય છે.

અલોલુપ્ અલ્લુહ્ અમાર્હ, અપિસુણે આત્રિ અદીણવિત્તી ।

નો ભાવ્ નો વિ અ ભાવિઅપ્પા, અકોઁહલ્લે અ સયા સ પુજ્જો ॥ ૧૦ ॥

અલોલુપ્પોઽલ્લુહ્કોઽમાયી, અપિશુનશ્ચાપ્યદીનવૃત્તિઃ ।

નોભાવ્યેન્નોઽપિ ચ ભાવિતાત્મા, અકોતુહલ્લશ્ચ સદા સ પૂજ્યઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ--જે અલોલુપી, અકોતુકી (હાથચાલાકીની વિદ્યાથી રહિત), મંત્રજંત્રાદિ દંડજાલ નહિ કરનાર, અમાયી (નિષ્કપટી) અને પિશુનતા રહિત, અદીનવૃત્તિવાન અને જે સ્વયં પોતાની પ્રશંસા ગાતો નથી તેમ અન્યની પાસે પ્રશંસા કરાવવાની ઇચ્છા પણ ધરાવતો નથી તેજ સ્વરેલ્લર પૂજ્ય છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગુણેહિ-ગુણોવહે
અગુણેહિ-દોષોવહે

(અ) સાહુ-અસાધુ
ગિળ્હાહિ-ગ્રહણ કરનાર

મુંચ-છોડી દે
વિઆણિયા-વિવિધ પ્રકારે

જળાને
અપ્પગં-આત્માને

॥ ૧૪૨ ॥

સુત્રાર્થ.

ઉદ્દેશ-૩

जे माणिआ सययं माणयंति, जत्तेण कन्नं व निवेसयंति ।

ते माणए माणरिहे तवस्सी, जिइंदिए सच्चरए स पुज्जो ॥ १३ ॥

ये माजिताः सततं मानयंति, यत्नेन कन्यामिव निवेशयन्ति ।

तान्मानयेन्मानार्हान् तपस्वी, जितेन्द्रियः सत्परतः सः पूज्यः ॥ १३ ॥

अर्थ—गृहस्थ जेम पोतानी कन्याने यत्नपूर्वक योग्यठेकाणुं येळवी त्यां वरावी दे छे तेज ममाणे शिष्यधी पूजायेला गृहदेव पण यत्नपूर्वक ज्ञानादि सदगुणोनी प्राप्ति करावी उच्च भूमिकापर साधकने सूकी दे छे. एवा उपकारी अने मान आपवाने योग्य महापुरुषोने जे जितेन्द्रिय, सत्यमांज सदा रक्त अने तपस्वी साधक पूजे तेज खरेखर पूजनीय वने छे.

तेसिं गुरुणं गुणसायराणं, सुच्चाण भेहावी सुभासिआई ।

चरे सुणी पंचरए तिगुत्तो, चउकसायावगए स पुज्जो ॥ १४ ॥

तेषां गुरुणां गुणसागराणं, श्रुत्वा येधावी सुभाषितानि ।

चरेन्मुनिःपंचरत्निगुप्तः, चतुःकषायापगतःस पूज्यः ॥ १४ ॥

अर्थ—सदगुणोना सागर समा ते उपकारी गुरुओनां सुभाषितो सांभलीने जे बुद्धिमान मुनि पांच महाव्रतो अने जण गुप्तिओना संयमधी युक्त थइ चारे कषायोना क्रमशः त्याग करतो रहे छे तेज खरेखर पूज्य छे.

गुणैःसाधुरगुणैरसाधुः, गृहाण साधुगुणान् सुंचासाधुगुगान् ।

विज्ञायात्मानमात्मना, यो रागेद्वेषयाः समः स पूज्यः ॥ ११ ॥

अर्थ—“हे आत्मन् ! साधु गुणोत्थीज थवाय छे अने असाधु पण अवगुणोत्थीज थवाय छे माटे तुं साधुगुणोने ग्रहण कर अने असाधुगुणो (अवगुणो) ने त्यागी दे. ” आवी रीते पोतानाज आत्माथी पोताना आत्माने समजावीने जे राग अने द्वेषना निमित्तोमां समभाव जाळवी शके छे, तेज खरेखर पूजनीय छे.

विशेष—सद्गुणोनी साधनामाज साधुता छे अन्य चिह्नोमां नहि. भावी विचारणा जे जे साधकमा उत्पन्न थाय छे तेज साधु साधुत्वने भाराधी पोताना दोषोने दूर करी शके छे.

तहेव डहरं च मंहल्लगं वा, इत्थी पुमं पठवइअं गिहिं वा ।

नो हीलए नो वि अ खिसइज्जा, थंमं च कोहं च चए स पुज्जो ॥ १२ ॥

तथैव डहरं महान्तं वा, स्त्रियं पुमांसं प्रव्रजितं गृहिणं वा ।

नोहिलयेत् नोऽपि च खिसयेत्, स्तंभं च क्रोधं च त्यजेत्स पूज्यः ॥ १२ ॥

अर्थ—पोताथी वडील हो के नानी उम्मरनो हो, स्त्री हो के पुरुष हो, शिक्षित हो के गृहस्थ हो. कोइनी पण जे निंदा के तिरस्कार न करे तेमज अहंकार अने क्रोधने तिलांजलि आपी दे तेज खरेखर पूज्य छे.

चतुर्थ उद्देश :

समाधि एटले अध्यात्मशान्तिनो अनुभव. अध्यात्मशान्तिना पिपासु साधको समाधिने साधवा इच्छे छे ते समाधिनां अहीं चार साधनो समजाव्यां छे. जे साधुओ ते साधनोनो सावधानीथी उपयोग करे छे अने प्रत्यवायोने समजी साथे तेनो परिहार करे छे तेज साधको आगळ वधे छे. जे साधनोनो दुरुपयोग करे छे ते पोते पटकाइ पड़े छे अने साथे साधनोने पण गुमावी बेसे छे. आ वस्तु बराबर अहिं समजाववासां आवी छे.

श्रीसुधर्मस्वामीजी पोताना शिष्य जंबूस्वामीजीने उद्देशीने आ प्रमाणे कहे छे.

गाथा १ थी ७ सुधीना छूटा शब्दार्थ

सुयं-सांभळ्यु आउसं-हे आयुष्मन् तेणं भगवया-ते भगवंते एवमक्खायं-एम कह्युं छे. थेरेहिं-स्थवीरोएं विणयसमाहिट्टाणा-विनय	समाधिनां स्थानको पन्नत्ता-प्रस्थां कयरे-कयां इमे-आ विणयसमाहि-विनयसमाधि सुयसमाही-श्रुतसमाधि	तवसमाही-तपसमाधि आयारसमाही-आचार- समाधि अभिरामयन्ति-जोडे छे, रमाडे छे चउव्विहा-चार प्रकारनी	अणुसासिज्जन्तो-अनुशासन करातो, कार्यमां प्रेरातो सम्मं-सम्यक् प्रकारे सम्पडिवज्जइ-बराबर समजे वेयमारहाइ-श्रुत आराधे
---	---	--	--

विशेष—अहिंसा, सत्य, अहोय, गन्धार्थ एवं अपरिग्रहं संपूर्ण पात्रन करूं ते महाप्रतो रहे.

गुरुमिह संथय पडिअरिअ सुणी. जिणमयनिउण अभिगमकुसले ।

धुणिअ रयमलं पुरेकडं, भासुरमउलं गइं वइ (गय) ॥ ति वेमि ॥

गुरुमिह सततं परिचर्यं भुनिः, जिनमतनिपुणोऽभिगमकुशलः ।

धूत्वा रजोमलं पुराकृतम्, भासुरामतुलं गतिं व्रजति ॥ १५ ॥

अर्थ—आवी रीते अहीं सतत गुरुजननी सेवा करीने जैनदर्शननुं रहस्य जाणवामां निपुण अने ज्ञानकुशल चिनीत साधु पोताना पूर्वे करेलां पापकर्मना मेलने पण दूर करीने अनुपम प्रकाशवाली मोक्षगतिने पामे ह्मे.

ए प्रमाणे विनयसमाधि नामना नवमा अध्ययननो ज्ञीजो उद्देशक पूर्ण थयो.

विशेष—लाभ के हानिमां, तथा निंदा के स्तुतिमां समानता, सतोष, जितेन्द्रियता एवा एवा साधुगुणोनो स्वीकार अने यीनयसि, निंदा, अने तिरस्कार जेना दुर्गुणोनो त्याग तेज पूज्यताना जनक छे.

भ्रमण कशी पूज्यताने बादतो नशी. छतां गुणनी शुभास पूज्यताने स्वय आकर्षे छे. आतो भ्रमण शीघ्र पोतानुं साध्य साधी निर्माणना अनुपम आनन्दनो शीघ्र उपभोग करी शके छे.

सुचंद्र-मुकाय छे
इत्थत्थं-नारकी तिर्यैवनी
संज्ञा आवे एवां संस्थान

चण्ड-त्याग करे छे
सव्वसो-सर्व प्रकारे
सिध्द-सिद्ध

सासए-शाश्वत
देवो-देवता
अप्परए-अल्पकाम विकार-

वाळा, अल्प कर्मवाळा
महिडिण-मोटी ऋद्धीवाळा

सुअं मे आउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं । इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणय-
समाहिट्टाणा पन्नत्ता । कथरे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता । ।
इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता । तं जहा-विणयसमाही, सुअ-
समाही, तवसमाही, आयारसमाही ।

विणए सुए अतवे, आयारे निच्च पंडिआ । अभिरामयन्ति अप्पाणं, जे भवंति जिइंदिआ ॥१॥

श्रुतं मया आयुष्मन् ! भगवता एवमाख्यातम् । इह खलु स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि ।
कतराणि खलु तानि स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि ? इमानि खलु तानि स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि
विनयसमाधिरस्थानानि प्रज्ञप्तानि । तद्यथा विनयसमाधिः श्रुतसमाधिः, तपः समाधिः, आचारसमाधिः ।

विनये श्रुते च तपसि, आचारे नित्यं पण्डिताः । अभिरामयन्त्यात्मानं, ये भवन्ति जितेन्द्रियाः ॥ १ ॥

अत्तसम्पगहिण-आत्मा
प्रशंसा-करनार
एत्थ-अर्हियां
सिलोगो-श्लोक
पेहे-प्रार्थना करे
हियाणुसासणं-हितकारी
शिक्षा
सुसुद्धा-सांभलीने जाणे
अहिद्विण-आचरण करे
मज्झ-मद करे
आययद्विण-गोक्षना अर्थी
साधु
अज्झाइयव्वं-भणया योग्य
एगगचित्तो-एकग्र
चित्तवाळो

ठावइस्सापि-स्थापीश
द्विओ-स्थित
परं-बीजाने
अहिज्जिचा-भणीने
इहलोगद्वयाण-आलोकने माटे
परलोगद्वयाण-परलोकने माटे
अहिउज्झा-करे
किच्चिवन्नसद्वसिलोगद्वयाण-
कीर्ति, वर्ण, शब्द, श्लोक
(प्रशंसा)ने माटे
विचिहगुणतवोरण-अनेक
प्रकारना गुणवाली
तपस्यामां आसक्त
निरासण-आशा रहित
निज्झरद्विण-निर्जराने माटे

धुणइ-दूर करेल
पुराणपावगं-पूर्वनां करेलांपाप
नन्नत्थ आरहंतेहिउज्झि-अ-
रिंत्त प्रणीत सिद्धांतमां
कहेल हेतु विना
जिणवयणरण-जिन वचनमां
रक्त
अर्तितणे-कटु वचन कणां
छतां तेज वचनने न
कहेनार
पडिणुन्न-सूत्रादिथी परिपूर्ण
आययं-अतिशय
दंते-इन्द्रियोने दमन करनार
आयारसमाहिंसवुडे-आचा-
रमां समाधि राखवावडे

आश्रवने रोकनार
भावसंघण-आत्माने गोक्षनी
पासे लइ जनार
अभिगम-जाणीने
समाहिओ-समाधिवाळो
सुत्तिसुद्धो-सारी विथुद्धिवाळो
सुसमाहिअप्पो-सारी रीते
समाधिवाण् आत्मा, सत्तर
प्रकारना संयममां स्थिर एवा
विउल्लहिअं-महान् हितकारी
सुहावहं-सुखदायी
कुव्वइ-करे छे
खेमं-कल्याणने
जाइमरणाओ-जन्म
मरणथी

“ પેહેઝ હિઆણુસાસણં, સુસ્સુસઙ તં ચ પુણો અહિટ્ટિણ ”

ન ય માણમણ મજ્ઞઙ, વિણયસમાહિઆયયટ્ટિણ ” ॥ ૨ ॥

ચતુર્વિધ : સ્વલુ વિનયસમાધિર્ભવતિ, તદ્વથા, અનુશાસ્યમાનઃ શુશ્રૂષતે, સમ્યક્ પ્રતિપદ્યતે, વચ આરાધયતિ, (વેદ-મારાધયતિ) ન ચ ભવતિ, આત્મસંપ્રદીતઃ, (અહંકારવાન્) ચતુર્થ પદં ભવતિ । ભવતિ ચાત્ર શ્લોકઃ ।

પ્રાર્થયતે હિતાનુશાસનં (કં), શુશ્રૂષતે તં પુનરધિતિષ્ઠતિ । ન ચ માનમદેન માદ્યતિ, વિનયસમાધૌ (વા) આયતાર્થી ॥૨॥

અર્થ—મોક્ષાર્થી સાધક હિતશિક્ષાને સદા ઇચ્છે. ઉપકારી ગુરુની સેવા કરે, ગુરુની સમીપમાં રહી વચનનું પાલન કરે અને અભિમાનના મદથી અહંકારી ન બને તેજ વિનયસમાધિનો આરાધક ગણાય છે.

“ ચાર પ્રકારની શ્રુતસમાધિ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે છે. ” (૧) “ અભ્યાસ કરવાથી મને સૂત્રસિદ્ધાંતનું પરિપક્વ જ્ઞાન થશે ” તેમ માની અભ્યાસ કરે, (૨) “ અભ્યાસ કરવાથી મારા ચિત્તની એકાગ્રતા કેલ્વાશે ” તેમ ધારી અભ્યાસ કરે, (૩) “ મારા આત્માને સદ્ધર્મમાં વરાવર સ્થિર કરીશ ” એમ માની અભ્યાસ કરે અને (૪) જો હું ધર્મમાં વરાવર સ્થિર હોઈશ તો અન્યને પણ ધર્મમાં સ્થાપી શકીશ. તે પ્રમાણે ચાર પદો થાય છે. તે પૈકી ચોથું પદ સ્વાસ યાદુ રાખવું. અહીં તે વિષયનો શ્લોક કહેવાય છે:—

ચતઽવિવ્રહા સ્વલુ સુઅસમાહી ભવઙ । તં જહા-સુઅં મે ભવિસ્સઙ તિ અજ્ઞાઙઅવ્વં ભવઙ ।

હે આયુષ્મન્ ! ભગવાન મહાવીરે આ પ્રમાણે કહેલું છે તે મેં સાંધ્યું છે. તે સ્થવિર ભગવાને વિનયસમાધિનાં ચાર સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે.

શિષ્યે કહ્યું:--હે પૂજ્ય ! તે સ્થવિર ભગવાનોણ કયાં ચાર સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે ?

ગુરુ-ઉત્તર:--તે સ્થવિર ભગવાનોણ આ ચાર વિનયસમાધિનાં સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે તે આ પ્રમાણે છે:--(૧) વિનય-સમાધિ, (૨) શ્રુતસમાધિ, (૩) તપસમાધિ અને (૪) આચારસમાધિ.

અર્થ--જે જિતેન્દ્રિય સંયમીઓ હમેશાં પોતાના આત્માને વિનયસમાધિ, શ્રુતસમાધિ, તપસમાધિ અને આચાર-સમાધિમાં આત્માને રમાડે છે તેજ સ્થવિર પંડિત પુરુષો છે.

તે વિનયસમાધિના પાઠ લે ચાર ભેદો છે તે આ પ્રમાણે છે:--(૧) જે ગુરુની પાસેથી શિક્ષણ પ્રાપ્ત થયું છે તે ગુરુને મહા ઉપકારી જાણી તેમની સેવા કરે, (૨) તેમની સમીપમાં રહી વિનય જાળવે, (૩) ગુરુના વચનનું ચતુર્થ પાલન કરે અને (૪) વિનયી હોવા છતાં અહંકારી ન થવે. તે પૈકી ચોથું પદ સ્વાસ યાદ રાખવું. અહીં આ પ્રમાણે તે વિનયનો શ્લોક કહે છે:--

ચતુર્વિહા સ્વલુ વિનયસમાહી ભવહ । તં જહા-અણુસાસિજંતો સુસ્સુસહ । સમ્મં પહિવજ્જહ ।
વયમારાહહ । ન ય ભવહ અત્તસંપગ્ગાહિણ । ચતુર્થં પયં ભવહ । ભવહ અ હત્થ સિલોગો ॥

चउठिवहा खलु तवसमाही भवइ । तं जहा--नो इहलोगहुयाए तवमहिदुज्जा, नो परलो-
गदुयाए तवमहिदुज्जा, नो किञ्चित्तन्नसहसिलोगहुयाए तवमहिदुज्जा, नन्नरथ निज्जरहुयाए तव-
महिदुज्जा । चउरथं पयं भवइ । भवइ अ इरथ सिलोगो ।

विविहगुणतवोरए, निच्चं भवइ निरासए निज्जरदुिए ।

तवसा धुणइ पुराणपावणं, जुत्तो संया तवसमाहिए ” ॥ ४ ॥

चतुर्विधःखलु तपःसमाधिर्भवति, तत्रथा नो इह लोकार्थं तपोऽधितिष्ठेत् नो परलोकार्थं तपोऽधितिष्ठेत्, नो
कीर्तवर्णशब्दश्लोकार्थं तपोऽधितिष्ठेत् । नान्यत्र निर्जरार्थात् तपोऽधितिष्ठेत्, चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोकः
“ विविधगुणतपोरतः, नित्यं भवति निराशकोनिर्जरार्थी । तपसा धुनोति पुराणपापकं, युक्तःसदा तपःसमाधौ ॥ ४ ॥

अर्थ—तपसमाधिमां हमेशां जोडायेलो साधक भिन्नभिन्न प्रकारना सदगुणोना भंडाररूप तपश्चर्यामां हमेशां रक्त
थाय अने कोइपण प्रकारनी आशा राखया सिवाय ते निर्जरार्थीज (कर्मने क्षीण करवाना भावना राखनार) वने तो
ते साधु तपद्वारा ते प्राचीन पापेने पण दूर करी शके.

विशेष—आचारसमाधि पण चार प्रकारनी होय छे. ते आ प्रमाण छे—कोइ पण साधक (१) ऐहिक स्वार्थ सारु श्रमणना सदाचारोने
न सेवे, (३) पारलौकिक स्वार्थ सारु पण सदाचारोने न सेवे, (३) कीर्ति, वर्ण, शब्द के श्लाघाने माटे पण साइना आचारो

एगगचिक्तो भविस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । अप्पाणं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । ठिओ परं ठावइस्सामि त्ति अज्झाइअव्वयं भवइ । चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥ नाणमेगगचिक्तो अ, ठिओ अ ठावइ परं । सुआणि अ अहिजित्ता, रओ सुअसमाहिण् ॥३॥

चतुर्विधःखलु श्रुतसमाधिर्भवति, तद्यथा श्रुतं(मया) मे भविष्यतीत्यध्येतव्यं भवति, एकाग्रचित्तो भविष्यामीत्य-
ध्येतव्यं भवति, आत्मानं स्थापयामीत्यध्येतव्यं भवति, स्थितः परं स्थापयिष्यामीत्यध्येतव्यं भवति, चतुर्थं पदं भवति ।
भवति चात्र श्लोकः ॥

“ ज्ञानमेकाग्रचित्तश्च, स्थितश्च स्थापयति परम् । सुत्राणि चाधीत्य, रतःश्रुतसमाधौ ॥ ३ ॥

अर्थ—श्रुतसमाधिमां रक्त थयेलो साधु सुत्रोने भणीने ज्ञाननी, एकाग्रचित्तनी, धर्मस्थिरतानो अने अन्यने धर्ममां स्थिर करवानी शक्ति केळवे छे. माटे साधके श्रुतसमाधिमां रक्त थवुं घटे.

चार प्रकारनी खरेखर तपसमाधि पण थाय छे अने ते आ प्रमाणे छेः—(१) साधक ऐहिः स्वार्थ (आलोकना सुख) सारु तप न करे, (२) पारलौकिक (स्वर्गादि) सुख सारु तप न करे, (३) कर्त्ति, वर्ण, (श्लाघा) शब्द के श्लोकने माटे तप न करे अने (४) निर्जरा (पापकर्मने वीखेरवुं ते) सिवाय कोइपण बीजा कारणे तप न करे ते पैकी चौथा पदने बराबर याद राखे. तेनो श्लोक आ प्रमाणे छेः—

અભિગમ્ય ચતુરઃસમાધીન્, સુવિશુદ્ધઃસુસમાહિતાત્મા । વિપુલહિતં સુલાવહં પુનઃ, કુરુતે ચ સ પદક્ષેપમાત્મનઃ ॥ ૬ ॥

અર્થ—તે સાધુ ચાર પ્રકારની આત્મસમાધિને આરાધી, સુવિશુદ્ધ થઈ તથા ચિત્તની સુસમાધિ સાધીને પરમ હિતકારી અને એકાંત સુલકારી એવું પોતાનું કલ્યાણસ્થાન સ્વયં પ્રાપ્ત કરે છે.

જાદ્વિમરણાઓ મુચ્ચદ્વ, ઇત્યર્થં ચ ચણ્દ્ર સઽવસો ।

સિદ્ધે વા હવદ્વ સાસણ, દેવે વા અપ્પણ મહિદ્વિદ્ ॥ તિ વેમિ ॥ ૭ ॥

જાતિમરણાભ્યાં મુચ્યતે, ઇત્યર્થં ચ ત્યજતિ સર્વશઃ । સિદ્ધો વા ભવતિ શાશ્વતઃ, દેવો વાલ્પરજામહદ્વિક્રઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—આથી તે જન્મ અને મરણના ચક્રથી તથા દુન્યવી લાગણીથી સર્વથા મુક્ત થઈ શાશ્વત (કાયમી) સિદ્ધ થાય છે. અથવા જા થોડાં પૂર્વકર્મ વાકી રહી ગયાં હોય તો મહાન ઋદ્ધિશાલી સર્વોત્તમ કોટિનો દેવ બને છે. એમ કહું છું.

વિશેષ—જે તપમાં ભૌતિક વાસનાની ગંધ નથી. જે તપમાં કીર્તિ કે પ્રશંસાની આકાંક્ષા નથી. માત્ર કર્મસંલગ્ન મુક્ત થવા સાર જ જે તપને આદરે છે. તેજ આદર્શ તપસ્વર્યા છે. જે આચારમાં આત્મદમન, મૌન અને સમાધિ છે એ જ સાચો આચાર છે. જે વિનયમાં નમ્રતા, સરલતા અને સેવાભાવ છે એજ વિનય છે અને જે જ્ઞાનથી એકાગ્રતા અને સમભાવ સધાય છે તે જ સાચું જ્ઞાન છે.

એ પ્રમાણે વિનયસમાધિ નામનું નવમું અધ્યયન પૂર્ણ થયું.

न पाळे धने (४) (अर्थात्) अर्हत देवोए फारमावेला निर्जराना हेतु सिवाय कोदपण स्वार्थे माटे आचार न पाळे. ते पैकी
-चोथु पद बराबर याद राखु. अर्ही श्लोक का प्रमाणे छे.

चउन्विहा खलु आचारसमाही भवइ । तं जहा--नो इहलोगदुयाए आचारमहिट्टिजा, नो
परलोगदुयाए आचारमहिट्टिजा, नो कित्तिवन्नसदसिलोगदुयाए आचारमहिट्टिजा, नन्नत्थ आर-
हंतेहिं हेजहिं आचारमहिट्टिजा । चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थ सिलोगो ॥

जिणवयणए अतिंतिणे, पडिपुन्नाययमाययाट्टिए । आचारसमाहिसंबुडे, भवइ अ दंते भावसंघए ॥५॥

चतुर्विधःखलु आचारसमाधिर्भवति, तद्यथा नो इहलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत्, नो परलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत्, न
कीर्तिवर्णशब्दश्लोकार्थमाचारमधितिष्ठेत्, नान्यत्र आर्हतेभ्योहेतुभ्य आचारमधितिष्ठेत् चतुर्थं पदंभवति । भवति चात्र श्लोकः
“ जिनवचनरतोऽतिंतिनः, प्रतिपूर्णमायतार्थी । आचारसमाधिसंघतः, भवति च दांतोभावसंघायकः ॥ ५ ॥

अर्थ--जे साधु दमितेन्द्रिय वनी आचार्यी (सच्चारित्रयी) आत्मसमाधिने अनुभवे छे, जिनेश्वरोना वचनमां
अर्पण थइ गयो होय छे, वादविवादोधी विरत अने संपूर्ण क्षायिकभावने पांमी आत्मशुक्तिनी निकट गयेलो होय छे-
अभिगम चउरो समाहिओ, सुविसुद्धो सुसमाहिअप्पओ ।

विउलहिअं सुहावहं पुणो, कुवइ अ सो पयलेममप्पणो ॥ ६ ॥

તસયાવરાણં-ત્રસ સ્થાવર

જીવોને

તળકઢ-ધાસ અને લાકડાના

નિસિસઅણં-આશ્રય કરી

રહેલા

ઉદેસિઅં-સાધુને અર્થ

(વનાવેલા) ઉદેશિકાદિ

આહારને

પર-રંધે

પયાવણ-રંધાવે

રોદઅ-રુચિ ધારણ કરીને

નાયુત્તવયણે-શ્રી મહાવીર

સ્વામિના વચનને વિષે

અત્તસમે-પોતાના સરલા

મન્નિજ્ઞ-માને

હપિષ્કાણ-હકાયાને પળ

મહવ્વયાઈ-મહાવ્રતોને

ફાસે-સેવે

પંચાસવસંવરણ-પાંચ આશ્રવને

રોકનારા

નિવસસ્મમાણાહ અ બુદ્ધવયણે, નિશ્ચં ચિત્તસમાહિઓ હવિજ્ઞા ।

દ્વર્થીણં વસં ન આવિ ગચ્છે, વંતં નો પડિઆયદ્ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧ ॥

નિક્કમ્યાજ્ઞયા ચ બુદ્ધવચને, નિત્યં ચિત્તસમાહિતોભવેત્ ।

સ્ત્રીણાં વશં ન ચાપિગચ્છેત્, વાન્તં નો પ્રત્યાપિવતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—તીર્થંકર ગણધરના ઉપદેશવડે કરી જે ગૃહસ્થાશ્રમને છોડીને ત્યાગી થયેલો સાધુ હમેશાં જ્ઞાની પુરુષોના વચનમાં રક્ત રહે અને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે, નિત્ય, ચિત્તસમાધિ જાળવે, સ્ત્રીઓના પાશમાં ન પકડાય અને વમેલા મોગવવા ન ઇચ્છે તેજ સાધુ કહેવાય.

પુઢવિં ન સ્વણે ન સ્વણાવણ, સીઓદગં ન પિણ ન વિઆવણ ।

અગણિસત્થં જહા સુનિસિઅં, તં ન જલે ન જલાવણ્ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૨ ॥

अथ दशमं सभिक्षवध्ययनम्

वैराग्यना उद्वेकभी ज्यारे हृदय वासित बने छे त्यारेज त्याग पर प्रेम जागे छे, त्यागनी लगनी लागे छे अने ते मुमुक्षु कोइ शुद्धेवने जोध्री त्यागमार्गनी थिजाळ वाटिकामां चिह्नार करे छे. आसक्ति अने स्वच्छंदताना त्यागनो एकरार करी, प्रतिज्ञा लट् कउक नीतिनियमो स्वीकारे छे. आवी यावजीवननी तीन प्रतिज्ञा लेनार त्यागीनी केदली जवाबदारी होय छे ते आ अध्ययनमां वर्णव्युं छे.

गाथा १ था ५ सुधीना छुटा जब्दार्थ

नीकूलमर्म--(शुद्धनाराथी)	दृविज्ञा-थाय	खणाचण-खोदाये	वीण-धीजे
नीकलीने	इत्थीण-स्त्रीओनी	सीओदगं-फाचा पाणीने	वीयाचण-वींजाने
प्राणाइ--(तीर्थकर आदना)	चलं-परतंत्रताने	अगणि-अगिनने	हरियाणि-वनस्पतिकायने
उपदेसबहे करीने	गच्छे आवे	सत्यंजहा-खहगनी माफक	वीयाणि-शालि प्रमुखवीजो
बुद्धययणे-तीर्थकरना वचनने	वंत-त्याग करेला	सुनिसिअं-घणी तिक्षण	निवज्जयंतो-वर्जतो. छतो
निने	पनिआयइ-पान करे, सेवे	भारवाळु	सन्नितं-तचित्त वस्तुने
नितरामाहिओ-चित्तनी	पुढविं-भूमीने, जमीनने	अनिलेण-पवन उत्पन्न थाय	नाहारण-आहार न करे
समाधियाळा	खणे-खोदे	पवा	चहणं-हिंसा, वध

हननं त्रसस्थावराणां भवति, पृथिवीतृणकाष्ठानिश्रितानाम् ।

तस्मादौद्देशिकं न भुज्जीत, नोऽपि पचेन्न पाचयेत् यः स भिक्षुः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे पोताने (माटे) उद्देशीने वनावेली भिक्षा न छे तेमज पोते स्वयं भोजन न पकावे के अन्यद्वारा पण न पकावे तेज आदर्श अहिंसक साधु छे, कारण के भिक्षा पकाववाथी पृथ्वी, घास, काण्ड अने तेने आश्रये रहेला इतर जीवोनी पण हिंसा थाय छे माटे साधु तेवी हिंसक प्रवृत्तिने छोडी दे.

रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज्ज छापि काए ।

पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥

रोचयित्वा ज्ञातपुत्रवचनानि, आत्मसमान्मन्येत षडपि कायान् ।

पंच च स्पृशेन्महाव्रतानि, पंचास्त्रवसंवरो यः स भिक्षुः ॥ ५ ॥

अर्थ—जे ज्ञातपुत्र भगवान महावीरनां उत्तम वचनो तरफ रुचि धरावीने सूक्ष्म अने स्थूल वने प्रकारना छ जीवनिकाय (प्रत्येक पाणीसमूह)ने पोताना आत्मसमान माने, पंच महाव्रतोने स्पर्श करे अने पंच प्रकारना पापद्वारो (मिथ्यात्व, व्रतरहितता, कषाय, प्रमाद अने अशुभ योग-व्यापार)थी रहित थांय तेज आदर्श साधु छे.

विशेष—जेम पोताने सुख, शान्ति अने आनन्द प्रिय छे. तेजरीते जगतना सूक्ष्मथी मांडीने मोटा जीवो सुधी सोने तेज प्रिय छे तेहुं

जाणी पोताहुं वर्तन अन्यने सुखकारक वनावहुं तेने आत्मसमानवृत्ति कहेवामां आवे छे.

पृथिवीं न खनेन्नखानयेत्, शीतोदकं न पिबेन्न पाययेत् ।

अग्निशस्त्रं यथा सुनिश्चितम्, तं न ज्वलेन्नज्वालयेद्यः स भिक्षुः ॥ २ ॥

अर्थ—जे पृथ्वीने स्वयं न खोदे, न खोदावे अने खोदतो होय तेने अनुमोदन पण न आपे; वळी सचित्त पाणी पोते न पीए, न पाय अने पीतो होय तेने अनुमोदन न आपे; तेमज अग्नि ए आ विष्वमां तीक्ष्ण शस्त्र छे तेने स्वयं न वाळे, बीजा द्वारा वळावे नहि के वाळतो होय तेने अनुमोदन पण न आपे ते आदर्श साधु छे.

अनिलेण न वीए न वीयावए, हरियाणि न छिंदे न छिंदावए ।

बीआणि सया विवज्जयंतो, सचित्तं नाहारए जे स भिक्खू ॥ ३ ॥

अनिलेन न बीजयेत् न बीजापयेत्, हरितानि नच्छिद्यान्नच्छेदयेत् ।

बीजानि सदा विवर्जयन्, सचित्तं नाहरेद् यः स भिक्षुः ॥ ३ ॥

अर्थ—पंखा वगेरे साधनथी पवन पोते न नाखे, न बीजा पासे नंखावे अने वनस्पतिओने पण न छेदे के न छेदावे; मार्गमां सचेत बीजो पड्यां होय तो तेने छोडीने चाळे अने भिक्षा पण सचेत होय तो न छे ते आदर्श साधु गणाय छे. वहणं तसथावराणं होइ, पुढवितणकट्टुनिस्सिआणं ।

तम्हा उद्देसिअं न भुंजे, नो वि पए न पयावए जे स भिक्खू ॥ ४ ॥

हननं त्रसस्थावराणां भवति, पृथिवीतृणकाष्ठनिश्रितानाम् ।

तस्मादौद्देशिकं न भुज्जीत, नोऽपि पचेन्न पाचयेत् यः स भिक्षुः ॥ ४ ॥

अर्थ—जे पोताने (माटे) उद्देशीने वनावेली भिक्षा न छे तेमज पोते स्वयं भोजन न पकावे के अन्यद्वारा पण न पकावे तेज आदर्श अहिंसक साधु छे, कारण के भिक्षा पकाववाथी पृथ्वी, घास, काण्ड अने तेने आश्रये रहेला इतर जीवोनी पण हिंसा थाय छे माटे साधु तेवी हिंसक प्रवृत्तिने छोडी दे.

रोइअ नायपुत्तवयणे, अत्तसमे मन्निज छपि काए ।

पंच य फासे महव्वयाइं, पंचासवसंवरे जे स भिक्खू ॥ ५ ॥

रोचयित्वा ज्ञातपुत्रवचनानि, आत्मसमान्मन्येत षडपि कायान् ।

पंच च स्पृशेन्महाव्रतानि, पंचास्त्रवसंवरो यः स भिक्षुः ॥ ५ ॥

अर्थ—जे ज्ञातपुत्र भगवान महावीरनां उत्तम वचनो तरफ रुचि धरावीने सूक्ष्म अने स्थूल वने प्रकारना छ जीवनिकाय (प्रत्येक पाणीसमूह)ने पोताना आत्मसमान माने, पंच महाव्रतोने स्पर्श करे अने पंच प्रकारनां पापद्वारो (मिथ्यात्व, व्रतरहितता, कपाय, प्रमाद अने अशुभ योग-व्यापार)थी रहित थाय तेज आदर्श साधु छे.

चिधेप—जेम पोताने सुख, शांति अने धानन्द प्रिय छे. तेजरीते जगतना सूक्ष्मयी मांडीने मोटा जीवो सुधी सोने तेज प्रिय छे तेहुं जाणी पोतागु वर्तन अन्यने सुखकारक बनावहुं तेने आत्मसमानवृत्ति कहेवामां आवे छे.

कसाए-कपाय	राखनार (ज्ञानी, समजु)	निहावए-रखाये	कुपे-कोप करे
धुवजोगी-स्थिर योगवाला	धुणइ-नाश करे	छन्दिअ-बोलावीने	निहुन्दिए-इंद्रियोने शांत
अहणे-पशुथी रहित	सुसंबुडे-सांसी रीते आश्रवने	साहस्मिआण-साधर्मिकोने	राखवावाळा
निज्झायरुवरए-सोनो रुपु	रोकनार	भुंजे-भोजन करे	पसन्ते-प्रशांत, रागद्वेपरहित
वगेरेनो त्याग करनार	होही-थनो	भोच्चा-भोजन करीने	संजमधुव जोग जुत्ते-संयममां
गिहिजोगं-गृहस्थ साथे संबंध	अटो-अर्थ, कामने माटे	सज्जायरए-स्वाध्यायमां रक्त	स्थिर योगे करी युक्त
परिवज्जए-सर्व प्रकारे छोडे	सुए-काले	बुगहियं-बलेशाळा	उवसन्ते-उपशांत
सम्महिटी-सम्यक्दृष्टिवाळा	परे-परम दिवस	कहं-कथाने	अविहेडए-उचित कार्यनो
अमूढे-चित्तमां विक्षेप न	निहे-राखे	कहेज्जा-कहे	अनादर न करनार

चत्तारि वमे सया कसाए, धुवजोगी हविज बुद्धवयणे ।

अहणे निज्झायरुवरयए, गिहिजोगं परिवज्जए जे स भिक्खू ॥ ६ ॥

चतुरो वमति सदा कपायान्, ध्रुवयोगी भवति बुद्धवचने ।

अधने निर्जातरूपरजतः, ग्रहियोगं परिवर्जयेद्यः स भिक्षुः ॥ ६ ॥

અર્થ—જે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનું હમેશાં વમન કરતો રહે છે, જ્ઞાની પુરુષોના વચનમાં ચિત્તને સ્થિર કરી રાखે છે, સોનું, ચાંદી ઇત્યાદિ ધનને છોડી દે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે. સમ્મદિટ્ટી સયા અમૂઢે, અત્થિ હુ નાળે તવે સંજમે અ ।

તવસા ધુણઈ પુરાણપાત્રગં, મળવચકાયાસુસંબુઢે જે સ ભિક્ષૂ ॥ ૭ ॥

સમ્યગ્દ્રષ્ટિઃ સદાઽમૂઢઃ, અસ્તિ खलુ જ્ઞાને તપસિ સંયમે ચ ।

તપસા ધુનાતિ પુરાણેપાપકં, મનોવચકાયાસુસંબુતોયઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—જે મૂઢતાને છોડી પોતાની દ્રષ્ટિ શુદ્ધ (સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ) રાखે છે, મન, વચન અને કાયાનો સંયમ રાखે છે, જ્ઞાન, તપ અને સંયમમાં રહી તપયી પૂર્વકર્મોને ક્ષીણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

તહેવ અસણં પાણગં વા, વિવિહં લાઙ્ગમસાઙ્મં લભિન્તા ।

હોહી અઢો સુણ પરે વા, તં ન નિહે ન નિહાવણ જે સ ભિક્ષૂ ॥ ૮ ॥

તૈથૈવાશનં પાનકં વા, વિવિધં લાઙ્ગં સ્વાઙ્ગં લઙ્ઘવા ।

મવિઘ્નપ્રત્યઃશ્વઃપરસ્મિન્ વા, તન્નનિધત્તે ન નિધાપયેદ્યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—તેમજ મિત્રામિત્ર પ્રકારનાં આહાર, પાણી, લાઙ્ગાં કે સ્વાદ્ય વગેરેની સુંદર મિત્રા મેલવીને કાલ કે પરમદિવસે વાપરવામાં કામ લાગશે તેમ ધારીને જે સાધક સંચય ન કરે કે ન કરાવે તે આદર્શ સાધુ છે.

तहेव असणं पाणगं वा, विविहं खाइमसाइमं लभित्ता ।

छंदिअ साहस्मिआण भुंजे, भुच्चा सज्झायए जे स भिक्खू ॥ ९ ॥

तथैवाशनं पानकं वा, विविधं खाद्यं स्वाद्यं लब्ध्वा ।

छंदित्वा (आहूय) समानधार्मिकान् भुंक्ते, भुक्त्वा स्वाध्यायरतोयः स भिक्षुः ॥ ९ ॥

अर्थ—तेमज जे भिन्नभिन्न प्रकारनां भोजन, पान, स्वाद्य अने खाद्य वगैरे आहार मेळवीने पोताना स्वधर्मी साथीदार साधुओंने बोलावीने तेनी साथे भोजन करे छे अने भोजन करीने स्वाध्यायमां रक्त रहे छे तेज आदर्श साधु छे.

विशेष—पोताना साथीदारो सिवाय एकाकी शिक्षा करवावा एकलपेटापणु वगैरे दोषो छे, अने निःस्वार्थ ए तो साधुजीवनहुं परम साधन छे तेथी ते द्रष्टिए सहभोजन बताव्यु छे; अने अनुपयोगी बातोनो कचरो न भराय ते साधु स्वाध्यायमेव केळववानु समजान्यु छे.

न य तुगहिअं कहं कहिज्जा, न य कुप्पे निहुइंदिए पसंते ।

संजमधुवजोगजुत्ते, उवसंते अविहेडए जे स भिक्खू ॥ १० ॥

न च वैग्रहिर्की कथां कथयेत्, न च कुप्येन्निभृतेन्द्रियः प्रशान्तः ।

संयमधुवयोगयुक्तः, उपशान्तोऽविद्वेठकोयः स भिक्षुः ॥ १० ॥

અર્થ—જે કલેશ થાય તેવી કથા ન કહે, નિમિત્ત મળવા છતાં કોઈ પર કોપ ન કરે, ઇન્દ્રિયોને નિશ્ચય રાખે, મન શાંત રાખે, સંયમયોગમાં સતત સ્થિર બાવે જોડાયેલો રહે તથા ઉપશાંત રહી કોઈનો પળ તિસ્કાર ન કરે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

ગાથા ૧૧ થી ૧૫ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ગામકંટણ-ઇન્દ્રિયોને દુઃખનાં કારણ	ભીયણ-ભય પામે ભયભેરવાઈ-અત્યંત ભય ક-	લ્હસિણ-લગ્નગાદિકથી કપા- ણ	સામણિણ-સાધુને યોગ્ય
તજ્જણાઓ-તર્જના, મત્સરનાં વચન	રવાનાલાં વૈતાલાદિકનાં રુપ દિસ્સ-જોને	પુઢવિસમે-પૃથ્વી સરખા સ- મતાવાલા	હત્યસંજણ-હાથ વશ રાખનાર પાયસંજણ-પગને વશ રાખનાર વાયસંજણ-વાણીને વશ રા- ખનાર
ભેરવસદ-વૈતાલાદિકના શબ્દ સપ્પહાસે-અટકાહાસ્યવાલું	અભિકંલણ-ઇચ્છા રાખે અસદ-સર્વ કાલને વિષે	અનિયાણે-નિયાણું નહિ કર- નારા	સંજયઈન્દિણ-ઇન્દ્રિયોને વશ રાખનાર
સમસુહદુલ્લસહે-સમતાથી દુઃખ સુલ્લસહે-સહન-કરે	વોસિઠ્ઠવત્તદેહે-રાગદ્વેષ રહિત અને આશૂષણરહિત દેહવાલા	અકોઝહલ્લે-કુતૂહલ રહિત અભિભૂય-જીતીને	અઙ્ગપ્પરણ-શુભ ધ્યાનને ચિંતવનાર
પડિમં-પ્રતિમાને પડિવજ્જિઆ-અંગિકાર કરીને	અક્કુદ્દે-તુલ્લકારના વવનથી હણાણ	સમુદ્ધરે-ઉદ્ધાર કરે જાણપહાણ-સંસાર મારગથી	સુસમાહિઅપ્પા-ગુણને વિષે દહ છે આત્મા જેનો એવા
મસાણે-સ્પર્શને	હણ-દંડાદિકથી હળેલા	વિહત્તુ-જાણીને	સુત્તત્થં-સૂત્ર અને અર્થ ને

જો સહઈ હુ ગામકંટા, અક્રોસપહારતજ્જાઓ અ ।

ભયભેરવસદ્સપ્પહાસે, સમસુહદુઃખસહસે અ જે સ ભિક્ષુ ॥ ૧૧ ॥

યઃ સહતે હુ ગ્રામકંટકાન્, આક્રોશપ્રહારતર્જનાશ્ચ । ભૈરવમયશબ્દસંપ્રહાસે, સમસુહદુઃખસહશ્ચ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—જે ઇન્દ્રિયોને કાંટા સમાન દુઃખ દે તેવાં આક્રોશ વચન, પ્રહારો અને અયોગ્ય ટપકાઓ સહન કરે, હયાં મયંકર અને પ્રચંડ ગર્જના થતી હોય તેવા મયાનરૂ સ્થાનમાં પળ રહી શકે; સુખ અને દુઃખ વધું સમાન રીતે જાણી વહન કરે તેજ આદર્શ સાધુ છે.

પઢિમં પઢિવજ્જિઆ મસાળે, નો ભીયણ ભયભેરવાઈં દિસ્સ ।

વિવિહગુણતવોરણ અ નિચ્છં, ન સરીરં ચાભિકંઘણ જે સ ભિક્ષુ ॥ ૧૨ ॥

પ્રતિમાં પ્રતિપદ્ય શ્મશાને, નોવિમેતિ ભયભૈરવાણિ દૃષ્ટવા ।

વિવિધગુણતવોરણ નિત્યં, ન શરીરં ચાભિકાંક્ષેત યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—જે શ્મશાન જેવા સ્થળે વિધિયુક્ત પ્રતિમા ઉચ્ચ કોટિની તપશ્ચર્યાની ક્રિયાને અંગીકાર કરી ત્યાં ભય ઉત્પન્ન કરે તેવા મયાનરૂ શબ્દ સાંભળીને પળ જે ન વીણ અને વિવિધ સદ્ગુણો અને તપશ્ચરણમાંજ રક્ત રહી પોતાના દેહમાનને પળ ભૂલી જાય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

વિશેષ—સાધુઓનો પ્રતિમાના ૧૨ પ્રકાર છે. તેમાં તપશ્ચર્યાની વિવિધ ક્રિયાઓ (ચોક્કસ વ્રતનિયમપૂર્વક) કરવાની હોય છે. તેનો વધુ વિસ્તાર જોવા માટે જુઓ.—ઉત્તરાધ્યન સૂત્ર અષ્ટમ્યન ૩૧ મું તથા દશાશ્વતરકંઘ.

અસંદં વોસિદ્ધચત્તદેહે અકુટ્ટે વ હણ લૂસિણ વા ।

પુઢવિસમે મુણી હવિજ્ઞા, અનિઆણે અકોઝહલ્લે જે સ મિક્કલૂ ॥ ૧૩ ॥

અસકુદ્ બ્યુત્તષ્ટત્યક્તદેહઃ આકુબ્ધો વા હતોવા લૂષિતોવા ।

પૃથિવીસમોમુનિર્ભવેત્, અનિદાનોઽકુતૂહલોયઃ સ મિશ્નુઃ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—તથા તેવા સ્થાનમાં જે મુનિ દેહમૂર્છાથી મુક્ત રહી ઘળીવાર કઠોર વચનના પ્રહારોથી તથા દંડ કે શસ્ત્રથી હણાય કિંવા વિંધાય તો પણ પૃથ્વી સમાન અડગ રહે, કુતૂહલથી રહિત રહે અને વાસના રહિત બને તેજ આદર્શ સાધુ છે.

અભિભૂઅ કાણ્ણ પરીસંહાઈ, સમુદ્ધરે જાહપહાઝ અપ્પયં ।

વિહિત્તુ જાઈમરણં મહ્બમયં, તવે રણ્ણ સામણિણ્ણ જે સ મિક્કલૂ ॥ ૧૪ ॥

અભિભૂયકાયેન પરિષહાન્, સમુદ્ધરેજ્ઞાતિપયાદાત્માનમ્ ।

વિદિત્વા જાતિમરણં મહાભયં, તપસિ રતઃ શ્રામણ્યે યઃ સ મિશ્નુઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—પોતાના દેહથી વધા પરિષહોને જીતી (સહન કરી)ને જે સાધુ જન્મમરણો એજ મહાભયનાં સ્થાન છે એમ જાણો સંયમ અને તપમાં રક્ત રહી જન્મમરણ રૂપ સંસારથી પોતાના આત્માને હગારી છે તેજ સાચો સાધુ છે.

દશૈવ
॥ ૧૫૪ ॥

હૃત્થસંજાણ પાયસંજાણ, વાયસંજાણ સંજયઈદિણ ।

અજ્ઞાપ્પરણ સુસમાહિઅપ્પા, સુત્તથં ચ વિઆણહ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૧૫ ॥

હસ્તસંયતઃ પાદસંયતઃ, વાક્સંયતઃસંયતેન્દ્રિયઃ ।

અધ્યાત્મરતઃ સુસમાહિતાત્મા, સુત્રાર્થ ચ વિજાનાતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—જે સૂત્ર તથા તેના રહસ્યને જાણીને હાથ, પગ, વાણી અને ઇન્દ્રિયોનો યથાર્થ સંયમ રાखે (અર્થાત્ સન્માર્ગમાં વિવેકપૂર્વક તેને યોજે), અધ્યાત્મ રસમાંજ જે મસ્ત રહે અને પોતાના આત્માન સમાધિમાં રાखે તેજ સાચો સાધુ છે.

વિશેષ—જ્ઞાનનું ફળ સયમ અને સ્વાગ છે તેથી જ્ઞાનનું પ્રથમ વિહ સયન છે સત્રમી સ્વાર્થીય પ્રવૃત્તિથી પર થઈ જાય છે અને આત્મ-ભાવમાંજ રક્ત રહી શકે છે

ગાથા ૧૬ થી ૨૧ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ઉવહિમ્મિ-ઉપાધિને વિષે
અમુચ્છિણ-મૂર્છારહિત
અગિદ્ધે-આસક્તિરહિત
અન્નાયંછં-અજાણ્યા ઘરોથી

શુદ્ધ અને થોડાં થોડાં વસ્ત્ર
લેનાર
પુલનિપુલાણ-ચારિત્રને અ-
સારતા ઉત્પન્ન કરનાર

દોષરહિત
સંગાવગણ-દ્રવ્ય અને ભાવ
સંગથી રહિત
અલોલ-લોલુપતા રહિત

રસેસુ-રસને વિષે
ગિજ્ઞે-આસક્તિ રાखનારા
ઉંચ્છં-અજાણ્યા ઘરોથી
થોડી થોડી ગોચરી-લેનાર

॥ ૧૫૪ ॥

અં ૧૦

જીવિઅ-સંયમ રહિત જીવિતને
નામિકંત્રી-ઇચ્છે નહિ
ઇદ્દિ-લઙ્ગિ આદિ ક્લદ્ધિને
સક્કારણૂઅણ-સત્કારને
'અને પૂજનને માટે
ચણ-ત્યાગ કરે
વિઅપ્પા-જ્ઞાનમાં આત્માને

સ્થાપનાર
અણિહે-કપટ રહિત
વહજ્ઞા-કહે
જાણિઅં-જાણીને
પત્તેયં-પોતાને જ
જાહમત્તે-જાતિનો મદ કરનાર
સ્વમત્તે-રૂપનો મદ કરનાર

લાભમત્તે-લાભનો મદ કરનાર
સુણમત્તે-શ્રુતનો મદ કરનાર
ધમ્મજ્ઞાણરણ-ધર્મધ્યાનમાં
તત્પર
પવેયણ-કહે
અજ્જપયં-થુહ ધર્મને
કુસીલલિંગં-કુશીલપણની
ચેષ્ટાને
હાસં કુહણ-હાસ્યને કરનાર
દેહવાસં-શરીરરૂપવંધીશ્વાનને
હિયદ્ધિઅપ્પા-મોક્ષને વિષે
સ્થિત છે આત્મા જેનો
છિન્દિત્તુ-છેડીને
અપુણાગમં-પુનર્જન્મવિનાની

ઉવહિમ્મિ અમુચ્છિણ અગિદ્ધે, અન્નાયઅંછં પુલનિપ્પુલાણ .

કયવિક્કયસન્નિહિઓ વિરણ, સવસંગાવગણ અ જે સ મિંમ્મલૂ ॥ ૧૬ ॥

અપધાવમૂલ્લિતોડટ્ટદ્ધં, અજ્ઞાતોચ્છી પુલાક્રનિ:પુલાક: ।

ક્રયવિક્રયસંનિધિતોવિરતઃ, સર્વસંગાપગતશ્ચયઃ સ મિષ્ણુઃ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—સંયમના ઉપકરણોમાં અને ભોજન વગેરેમાં જે અનાસક્ત રહે, અજ્ઞાત ઘરામાં પરિમિત મિષ્ણા છદ્ધ સંયમા જીવન ચલાવે, ચારિત્રમાં ક્ષતિ ઉત્પન્ન કરે તેવા દોષોથી રહિત રહે; અને છેલ્લું, વેચલું, મેલું કરલું વગેરે અસંયમી વ્યાપારોથી વિરત વની સર્વ પ્રકારની આસક્તિથી પૂર્ણ રહિત થાય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

અલોલ (હ) ભિક્ષૂ ન રસેણુ ગિજ્ઞે, ઉંછં ચરે જીવિઅનામિકંલી ।

इडिंढ च सक्कारण पूअणं च, चए ठिअप्पा अणिहे जे स भिक्खू ॥ ૧૭ ॥

અલોલોમિધુર્ન રસેણુ ગૃધ્યેત્, ઉંચ્છં ચરેજીવિતાનામિકાંલી ।

ऋद्धिंच सत्कारं पूजनंच, त्यजेत्स्थितात्माऽनिभो यः स भिक्षुः ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—જે લોહુપતાથી રહિત થઈ કોઈ પણ પ્રકારના રસોમાં આસક્ત ન વને, મિષ્ણાચરીમાં અલ્પ સ્વોરાક (પરિમિત) ગ્રહણ કરે, ભોમી જીવન માલવાની વાસનાથી પરં થાય, સત્કાર, પૂજન અને ભૌતિક સુલની પરવા ન કરે, નિરભિમાની અને સ્થિર આત્માવાલો હોય તેજ આદર્શ સાધુ છે.

ન પરં વઙ્ગાસિ અયં કુસીલે, જેણં ચ કુપ્પિજ્જ ન તં વઙ્ગા ।

जाणिअं पत्तेअं पुद्गपावं, अत्ताणं न समुक्खसे जे सं भिक्खू ॥ ૧૮ ॥

ન પરં વદેદયં કુસીલ, યેન ચ કુપ્પયિતિ ન તદ્વદેત્ । જ્ઞાત્વા પ્રત્યેકં પુણ્યપાપં, આત્માનં ન સમુત્કર્યેદ્યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—જે વીજા કોઈ પણ મનુષ્યને (કદાચ દુરાચારી હોય તો પણ) દુરાચારી ન કહે. વીજો જેથી કોપા-યમાન થાય તેંદુ દૂષિત વાક્ય પણ ન બોલે, વધા જીવોને પુણ્ય અને પાપનું પરિણામ પૃથક્ પૃથક્ મલવાનું છે તેમ જાણી પોતાના દોષો દૂર કરે અને પોતાનો (સ્વભાવ) વીજા કરતાં ઉંચો છે એવું અભિમાન ન કરે તેજ આદર્શ શ્રમણ છે.

न जाइमत्ते न य रूपमत्ते, न लाभमत्ते न सुएण मत्ते ।

मयाणि सब्वाणि विवज्जइत्ता, धम्मसङ्गाणए जे स भिक्खू ॥ १९ ॥

न जातिमत्तो न च रूपमत्त, न लाभमत्तो न श्रुतेन मत्तः ।

मदान्सर्वान् विवर्ज्य, धर्मध्यानरतो यः स भिक्षुः ॥ १९ ॥

अर्थ—जे जाति, रूप, लाभ के ज्ञाननुं अधिमान न करे, सर्व प्रकारना अहंकारने छोडी सद्‌धर्मना ध्यानमांज रक्त रहे तेज श्रमण छे.

पवेअए अज्जपयं महामुणी, धम्मे ठिओ ठावयइ परंपि ।

निक्खम्म वज्जिज्ज कुसीललिंगं, न आवि हासं कुहए जे स भिक्खू ॥ २० ॥

प्रवेदयेदार्यपदं महामुनिः, धर्मे स्थितः स्थापयति परमपि ।

निष्क्रम्य वर्जयेत्कुशीललिंगं, न चापि हास्यं कुहकं यः स भिक्षुः ॥ २० ॥

अर्थ—जे महामुनि साचा धर्मनोज मार्ग जणावे, पोते सद्‌धर्ममां बराबर स्थिर रही बीजाने पण साचा धर्ममां स्थिर करे; त्यागमार्ग ग्रहण करीने दुराचारनां चिन्होने त्यागी दे (कुसाधुनो संग न करे) अने कोइनी ठट्टावाजी, हांसी के मक्करी पण न करे तेज साचो साधु छे.

તં દેહવાસં અસુહં અસાસયં, સયા ચણ્ નિચ્ચહિઅટ્ઠિઅપ્પા ।

છિંદિત્તુ જાહ્મરણસ્સ બંધણં, ઉવેહ્ ભિક્ખુ અપુણાગમં ગહં ॥ ત્તિ લેમિ ॥ ૨૧ ॥

તં દેહવાસમથુચ્ચિન્નાપ્પતં, સદા ત્યજતિ નિત્યહિતસ્થિતાત્મા ।

છિત્ત્વા જાતિમરણયોર્વન્ધનં, એવૈતિ ભિક્ષુરપ્તનરાગમાં ગતિમ્ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ—(તેવો સાધુ થું પામે છે ?) તેવો આદર્શ સાધુ હમેશાં કલ્યાણગર્ગમાં પોતાના આત્માને સ્થિર રાखી નશ્વર અને અપવિત્ર દેહવાસને છોડીને અને જન્મમાણનાં વંધનોને સર્વથા છેડીને અપુનરાગમન (જ્યાંથી પુનઃ આગમન થતું નથી તેવી મોક્ષસ્થિતિની) ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે (પામે છે). એમ કહું છું.

ए प्रमाणे भिक्षुनाम नामनुं दसंशु अध्ययन पूर्ण थयुं.

વિશેષ—પોતાના અતરામણી વચના થાય તેવાં કોઈપણ કાર્યો ન કરે અને જે કાર્ય ફતર ગૃહસ્થ કે સાધુ જાણીને ઘૂણા લાવે તેવા કાર્યોનો પણ સદતર ત્યાગ કરી ભિક્ષુસાધક કેવલ સમાધિ માર્ગમા જ વિચરે અને અતરામણી મોજમાં મસ્ત રહે.

અથ શ્રીદશવૈકાલિકે પ્રથમા રતિવાન્વચ્છલિકા

(સંયમથી કંટાળેલા સાધકને પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનારાં વાક્યો)

સાધુના ગુણોથી યુક્ત હોય તેજ સાધુ કહેવાય, આ પ્રકારના ગુણવાળો પળ કર્મના બલવત્તરપણાથી શારીરિક અગર માનસિક દુઃખોથી સીદાય તો તેને સંયમમાં સ્થિર કરવો જોઈએ. તે સંયમમાં સ્થિર કરવા માટે તેનાં સચોટ અને સંક્ષિપ્ત ઉપાયોનું આ ચ્છલિકામાં વર્ણન છે.

ગાથા ૧ થી ૬ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

પવ્વફણં-દીક્ષા લીધેલા સાધુએ ઉપપન્નદુઃખલેખં-દુઃખ ઉત્પન્ન થતાં અરફ-અરતિ, અશાતા સમાવન્નચિત્તેણં-પામેણું છે ચિત્ત જેનું	ઓઠાણુપ્પેહિણા-સંજમનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા રાખનાર અળોહાફણં-સંજમનો ત્યાગ કર્યો નથી એવા રસિસ-લગામ ગયંકુસ-દાથીને જેમ અંકુશ	પોય-વઢાણ પઢાગામ્મુઆઈ-ધ્વજા સરલાં અઢારસ-અઢાર સમ્મં-સમ્યક્ પ્રકારે સંપડિલેહિઅન્વાઈ-વિચારવા યોગ્ય દુસ્સમાઈ-દુષ્પમકાલમાં	દુપ્પજીવી-દુઃખે જીવનારા લહુસગા-તુચ્છ, અસાર ઇત્તરિઆ-ક્ષણિક કામમોગા-કામમોગો મુજ્જો-વારંવાર, ઘણું સાફવહુલા-ઘણા કપટ કર- નારા
---	--	--	--

अवछाह-रहेवावाळां
ओमजणपुरकारे-हलका ज-
नने पण मान आपहुं पडे
वंतस्स-त्याग करेलाने
पडिआयणं-फरीथी खाय
अहरगइवासोवसंपया-नीच
गतिमां वास थवारूप कर्म-
बंधन
दुछहे-दुलभ
गिहिवास-गृहस्थावास
मज्जे-मध्ये
वसंताणं-रहेताने
आयंके-रोगने विषे
वहाय-वधने माटे

संक्षेपे-संकल्पने विषे
सोवक्केसे-क्लेशवाळा
निरुक्केसे-क्लेश वगरना
परिआए-पर्यायने विषे
बंधे-वधवाळो
मुखे-मोक्षवाळो
अणवज्जे-पापरहित
वहुसाधारणा-घणामां साधारण
पत्तेअं-प्रत्येक
कुसग्ग-डाभनी अणी उपर
रहेला
कडाणं-करेलां
पुट्ठिव-पूर्वे
दुच्चिन्नाणं-खराव काम करेलां

दुप्पडिंकताणं-प्राणी वधादिक
करेलांने
वेइत्ता-वेदीने, भोगनीने
अवेइत्ता-भोगव्या वगर
झोसइत्ता-वाळीने
अणज्जो-अनार्य
भोगकारणा-भोगना कारणथी
मुच्छिण-मूर्च्छित थएला
वाले-अज्ञानी
आयइ-आवता काळने
अववुज्जइ-बोध पामे
ओहाविओ-नीकळी गयेलो
भट्ट थएलो
इंदो-इंद्र
पडिओ-पडेलो

छमं-पृथ्वीउपर, जमीनपर
परिवभट्ठो-परिभ्रष्ट
पच्छा-पाछळथी
परितप्पइ-पश्चात्ताप करे छे
वंदिमो-वांदवा योग्य
चुआ-भट्ट थएला
पूइमो-पूजवा योग्य
राया-राजा
रज्जपभट्ठो-राज्यथी पदभट्ट
थएलो
माणिमो-मानवायोग्य
सिद्धिंव-श्रीमंतनी माफक
कवभडे-गामडामां
छट्ठो-पडेलो

इह खलु भो पव्वइएण उप्पणणदुक्खेणं संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं ओहाणुप्पेहिणा अणो-
 हाइएणं चेव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागाभूआइं इमाइं अट्टारस ठाणाइं सम्मं संपडिलेहिअद्वाइं
 भवंति । तं जहा-हं भो ! दुस्समाइ दुप्पजीवी ॥ १ ॥ लहुसगा इत्तरिआ गिहीणं कामभोगा
 ॥ २ ॥ भुजो अ साइबहुला मणुस्सा ॥ ३ ॥ इमे अ मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठाइ भविस्सइ
 ॥ ४ ॥ ओमजणपुरक्कारे ॥ ५ ॥ वंतस्स य पडिआयणं ॥ ६ ॥ अहरगइवासोवसंपया ॥ ७ ॥ दुल्लहं
 खलु भो ! गिहीणं, धम्मे गिहिवासमज्जे वसंताणं ॥ ८ ॥ आयंके से वहाय होइ ॥ ९ ॥ संकप्पे
 से वहाय होइ ॥ १० ॥ सोवक्कसे गिहवासे, निरुवक्कसे परिआए ॥ ११ ॥ बंधे गिहवासे, सुक्खे
 परिआए ॥ १२ ॥ सावले गिहवासे, अणवजे परिआए ॥ १३ ॥ बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा
 ॥ १४ ॥ पत्तेअं पुन्नपावं ॥ १५ ॥ अणिच्चं खलु भो ! मणुआण जीविए कुसगजलंबिंदुचंचले ॥ १६ ॥
 वहुं च खलु भो ! पावं कम्मं पगडं ॥ १७ ॥ पावाणं च खलु भो ! कडाणं कामाणं पुठिं च दुचि-
 न्नाणं दुप्पडिकंताणं वेइत्ता सुक्खो नत्थि अवेइत्ता तवसा वा झोसइत्ता ॥ १८ ॥ अट्टारसमं पयं
 भवइ, भवइ अ इत्थ सिलोगो-

इह खलु भो ? प्रव्रजितेनोत्पन्नदुःखेन संयमेऽरतिसमापन्नचित्तेन अवधानोत्प्रेक्षिणा अनवधायितेन चैव हयरश्मि-
गजांकुशपोतपताकाभूतानि इमान्यष्टादशस्थानानि सम्यक् संप्रतिलेखितव्यानि भवन्ति, तत्रथा-हंभो ! दुःसमाधे !
दुःप्रजीविन् (जीवाः) ॥ १ ॥ लघवः इत्तरा गृहिणां कामभोगाः ॥ २ ॥ भूयश्च स्वातिवहुला मनुष्याः ॥ ३ ॥ इदं च
मे दुःखं न चिरं कालोपस्थायि भविष्यति ॥ ४ ॥ अवमजनपुरस्कारः ॥ ५ ॥ वान्तस्य च प्रत्यादानम् ॥ ६ ॥ अधो-
गतिवासोपसंपदा ॥ ७ ॥ दुर्लभः खलु भोः गृहिणां धर्मो गृहिवासमध्ये वसताम् ॥ ८ ॥ आतंकस्तस्य वधाय भवति ॥ ९ ॥
संरूपस्तस्य वधाय भवति ॥ १० ॥ सोपक्वलेशोगृहवारो, निरुपक्वलेशः पर्यायः ॥ ११ ॥ वन्द्योगृहवासः, योक्षः पर्यायः ॥
१३ ॥ बहुसाधारणा गृहिणां कामभोगाः ॥ १४ ॥ प्रत्येकं पुण्यपापं ॥ १५ ॥ अनित्यं खलु भोः मनुजानां जीवितं कुशा-
ग्रजलविन्दुचंचलम् ॥ १६ ॥ बहु च खलुभोः पापं कर्म प्रकृतम् ॥ १७ ॥ पापानीं च खलु भोः कृतानां कर्मणां पूर्वं दुश्चरि-
तानां दुःपरिक्रान्तानां वेदयित्वा मोक्षोनास्ति अवेदयित्वा तपसा वा क्षपयित्वा (मोक्षोऽस्ति) ॥ १८ ॥

ओ शिष्यो ! खरेखर दीक्षित (प्रव्रजित) थया पछी दुःख उत्पन्न थाय अने तेथी संयममांथी चित्तनो प्रेम खसी
जइ, संयम छोडी (गृहस्थाश्रममां) चाली जवानी इच्छा थाय. परंतु हजु संयमनो त्याग न कर्यो होय तेवा समये घोडानी
लगाम, हाथीना अंकुश अने बहाणना सह समान आ अढार स्थानो (वाक्यो) ने साधुण खूबज विचारवां.

(१) हे आत्मन् ! आ दुपमकाळजुं जीवनज दुःखमय छे. तो मने गृहस्थाश्रमजुं भुं प्रयोजन छे ?
(२) गृहस्थाश्रमीओना कामभोगो क्षणिक अने हलकी कोटिनाज अने विपाके कडवा छे. (३) बकी संसारी

માયામાં ફસેલા મનુષ્યો વહુ કપટવાલા હોય છે. (૪) વઠ્ઠી આ સંયમી જીવનમાં દેખાતું દુઃખ કંઈ લાંબો વલત ટકવાનું નથી. (૫) સંયમ છોડીને ગૃહસ્થાશ્રમમાં જતાં હુદ્ર મનુષ્યોની પળ (ન ઇચ્છવા છતાં) હુશામત કરવી પડે છે. (૬) ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકારવા જતાં વમેલી વસ્તુને ફરીથી પીવી પડશે. (૭) ત્યાગની ઉચ્ચ શ્રોમકામાંથી હુદ્ર વાસના માટે ગૃહસ્થ જીવન સ્વીકારું તે નરકાગારમાં જવા માટેની તૈયારીરૂપ છે. (૮) ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેનારાને ગૃહસ્થાશ્રમનો પળ ધર્મ પાલવો તે દુઃશક્ય છે તો આદર્શ ત્યાગ તો કયાંથીજ પલાય ? (૯) અવાનક રોગ ઉત્પન્ન થઈ જ્યારે દેહનો નાશ થઈ જાય છે (ત્યારે ધર્મ સિવાય ઇતર કોઈ સહાયક થતાં નથી). (૧૦) ઇન્દ્રનો વિયોગ અને અનિદ્રાનો પ્રાપ્તિ રૂપસંકલ્પ તે ગૃહસ્થને વચ્ચ (દુ.લ) માટે થાય છે. (૧૧) ગૃહસ્થવાસ કલેશમય છે. ત્યાગ એ શાન્તિમય છે. (૧૨) ગૃહસ્થવાસ વંધન છે. ત્યાગ એ મુક્તિ છે. (૧૩) ગૃહસ્થજીવન (પાપમય હોય તો) દૂષિત છે જ્યારે સંયમીનું જીવન એ પવિત્ર જીવન છે. (૧૪) ગૃહસ્થોના કામભોગો નિઃકૃદ (હલકી કોટિના) છે. (૧૫) જગતના સૌ જીવો પુણ્ય અને પાપથી ઘેરાયેલા છે. (૧૬) મનુષ્યનું આયુષ્ય ચરેલર દામ્બાની ટોચ પર રહેલા જલવિન્દુ જેવું ચંચલ અને ક્ષણિક છે. (૧૭) અરેરે ચરેલર પૂર્વકાલે પાપકર્મ વહુ કર્યું હશે.

વિશેષ—પાપકર્મના પ્રભાવે જ સંયમ પર અળગમો ઉત્પન્ન થાય છે. નહિ તો સયમ જેવી ઉત્તમ વસ્તુ શા માટે ન ગમે ?

(૧૮) દુશ્ચારિત્રનું સેવન કરીને કદી પાપકર્મેથી મુક્ત મળી શકશે નહિ પરંતુ દુઃખે સહી શકાય તેવાં પૂર્વ પાપકર્મેને મનમાં વેદન કર્યાં સિવાય સહી લેવાથી અને તપ દ્વારા તેને ચપાવવાથીજ તે કર્મેથી મુક્તિ મળી શકશે.

વિશેષ—આ અઢારે વાચ્યોનુ લ્હા કંડુ કંડુ ચિંતન કરવાથી સયમથી અસ્થિર થયેલ (કંટાલેલ) મન પળ અસ્થિર થઈ જાય છે.

जया य चयई धम्मं, अणज्जो भोगकारणा । से तत्थ मुच्छिण्ण बाले, आयइं नावबुद्धई ॥ १ ॥

यदा च त्यजति धर्मं, अनार्यो भोगकारणात् । स तत्र मूर्खितो बालः, आयति नाबुध्यते ॥ १ ॥

अर्थ—कोई अनार्य पुरुष ज्यारे भोगना हेतुए पोताना चिरसंचित चारित्रधर्मेने तजी दे छे त्यारे ते भोगमां आसक्त थयेलो अज्ञानी भविष्यकाळनो लेशमात्र विचार करी शक्तो नथी.

जया ओहाविओ होइ, इंदो वा पडिओ छमं । सवधम्मपरिभट्टो, स पच्छा परितप्पइ ॥ २ ॥

यदाऽवधावितो भवति, इन्द्रो वा पतितः क्षगम् । सर्वधर्मपरिभ्रष्टः, स पश्चात्परितप्यते ॥ २ ॥

अर्थ—परंतु ज्यारे ते त्यागाश्रम छोडीने गृहस्थजीवनमां पाळो आवे छे त्यारे त्यागधर्म अने गृहस्थधर्म ए वन्न धर्मथी भ्रष्ट थइ (स्वर्गथी च्युत थइ) पृथ्वी पर पडेला देवेन्द्रनी माफक खूत्र परिताप करे छे.

जया अ वंदिमो होइ, पच्छा होइ अवंदिमो । देवया व चुआ ठाणा, स पच्छा परितप्पइ ॥ ३ ॥

यदा च वन्द्यो भवति, पश्चाद् भवत्यवन्धः । देवते वन्द्युता स्थानात्, स पश्चात्परितप्यते ॥ ३ ॥

अर्थ—प्रथम ते विन्ध्यनो वंदनीय होय छे अने भ्रष्ट थया पत्नी अवंध्य (तिरस्कारने पात्र) बने छे त्यारे पोताना स्थानथी भ्रष्ट थयेली (स्वर्गथी च्युत थयेली) देवीनी माफक ते खूत्र परिताप पामे छे.

जया अ पूइमो होइ, पच्छा होइ अपूइमो । राया व रजपवभट्टो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ४ ॥

यदा च पूज्यो भवति, पश्चाद्भवत्यपूज्यः । राजेव राज्यगभ्रष्टः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ४ ॥

અર્થ—પ્રથમ તે મહા પુરુષોનો પળ પૂજ્ય હોય છે અને પછી તેજ અપૂજ્ય બને છે ત્યારે રાજ્યથી પદત્રણ થયેલા રાજાના માફક તે સુવ પરિતાપ પામે છે.

જયા અ માણિમો હોઈ, પચ્છા હોઈ અમાણિમો। સિદ્ધિવ્વ કલ્બડે છૂઢો, સ પચ્છા પરિતપ્પદ્દ ॥૫॥
યદા ચ માન્યોમનતિ, પથાદ્ ભવત્યમાન્યઃ । શ્રેષ્ઠોવ કર્વટે (હુદ્રસંનિવેશે) ક્ષિપ્તઃ, સઃ પથાત્પરિતપ્યતે ॥ ૬ ॥

અર્થ—પહેલાં તે માન્ય હોય છે અને પછી તેજ (ત્યાગાશ્રમથી ત્રણ થઈ) અમાન્ય માને છે ત્યારે સ્વેદુતની જીંદ-ગીમાં પલટાયેલા (અથવા સાવ નાના ગામડામાં અનિચ્છાએ મૂકાયેલા) ધનિક શેઠની માફક પરિતાપ કરે છે.

વિશેષ—પતિત થઈ હલકા ગુલ્મમાં ગયેલો અથવા ધનહીન બની હલકા સ્થાનમાં ગયેલો શેઠ જેમ પૂર્વેની સ્થિતિ સમારીને જીવન પર્યંત સેવ કર્યા કરે છે તેમ મુનિવેશ ત્યાગી ગૃહસ્થ જીવનમાં ગયેલો સાધક પરિતાપ કરે છે.

ગાથા ૬ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શાન્દાર્થ

થેરઓ-દુદ્ધાવસ્થામાં
સમફલંતજુલ્વણો-જુવાની

ગયા પછી

મન્નુલ્લ-માછલાની પેઠે
ગલં-ગલ, લોહકાંઠા ઉપર
રાસેલા માંસને
મિલિત્તા-સાઈને

કુકુલુવસ-લ્હરાવ કુકુલુવની
કુનત્તીર્હિ-લ્હરાવ ચિંતાઓથી

વિદમ્મદ્-હણાય છે

હત્થીવ-હાથોની પેઠે
વંધણે-વિષય વંધનમાં
પરિકિનો-ચુંવેલો

મોહસંનાણસંતઓ-કર્મ પ્રવા-
હથી વ્યાપ્ત થયેલો

પંકોસનો-કાદવમાં ચુંવેલો
નાગો-હાથી

આહં-ગણી, આચાર્ય
ભાવિઅપ્પા-ભાવિત આત્મા
વહુસ્સુઓ-બહુશ્રુત
સામન્ને-સાધુધર્મ વિષે

જિણદેસિએ-જિન ભગવાંને
ઉપદેશ કરેલા

દેવલોગસમાણો-દેવલોક
સરસા

રયાણં-પ્રીતિ રાસનાર, રક્ત
અરયાણં-અપ્રીતિ રાસનાર
અરક્ત

जया अ थेरओ होइ, समइकंतजुवणो । मच्छुव्व गलं गिलित्ता, स पच्छा परितप्पइ ॥ ६ ॥

यदा च स्थविरोभवति, समतिक्रान्तयौवन; । मत्स्य इव गलं गलित्वा, स पश्चात्परितप्यते ॥ ६ ॥

अर्थ—भोगनी लालचे त्यागाश्रमने तरछोडी गृहस्थ जीवनमां गयेलो साधक ज्यारे यौवन वयथी परवारीने जरावस्थाथी ग्रस्त थयेलो वूढो वने छे त्यारे जाळमां मूकेली वस्तु खावानी लालचे लोखंडना कांटामां फसायेळ मांड-
लांनी माफक खूब पीडा पामे छे.

जया अ कुकुंडुवस्स, कुतत्तीहिं विहम्मइ । हत्थी व बंधणे वद्धो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ७ ॥

यदा च कुकुडुम्बस्थ, कुतप्तिभिर्विहन्यते । हस्तीव बन्धने बद्धः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ७ ॥

अर्थ—अने ज्यारे ते पोताना मळेला कलेशकारी कुंडुवनी चारेकोरनी चिंताओथी घेराय छे—ह्णाय छे त्यारे तो बंधनमां फसाइ पडेला हाथीनी माफक खूब परिताप करी करे छे.

पुत्तदारपरिकिन्नो, मोहसंताणसंतओ । पंकोसन्नो जहा नागो, स पच्छा परितप्पइ ॥ ८ ॥

पुत्रदारपरिकीर्णः, मोहसंतानसंततः । पंकाश्रसन्नो यथा नागः, स पश्चात्परितप्यते ॥ ८ ॥

अर्थ—वळी त्यागाश्रमने छोटी गृहस्थ जीवनमां गयेलो मुनि ज्यारे स्त्री, पुत्र अने कच्चां वच्चांना परिवारथी

વિટાઈને મોહનીય કર્મની પરંપરાથી તેમાંજ ગુંચાઈ જાય છે ત્યારે તે કાદવમાં ઁંચેલા હાથીની માફક “ ન નીરં નો તીરમ્ ” ન પાળી કે ન કાંઠો એમ વન્ને સ્થિતિની વચ્ચે રહી સેદ કર્યા કરે છે.

વિશેષ—ઝી, પુત્રાદિ પરિવારમાથી નિવૃત્ત થદે તેને શાતિ મેલ્લવવાની જરા માત્ર ફુલસદ રહેતો મથી. ત્યારે તે જાલ્માંથી છુટવા ફાંખાં મારવાનો પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ એમાં ગાડ વંધન હોય છે કે પછી તે ધારે તો પળ છૂટી શકતો નથી અને તેથી તે લમળી પીલા પામે છે.

અજ્ઞ અહં ગળી હુંતો, ભાવિઅપ્પા બહુસુઓ । જઈ હં રમંતો પરિઆણ, સામન્ને જિણદેસિણ ॥૧॥
દેવલોગસમાળો અ, પરિઆઓ મહેસિણં । રયાણં અરયાણં ચ, મહાનરયસારિસો ॥ ૧૦ ॥

અઘાડહં ગળી સ્યાં, ભાવિતાત્મા વહુશ્રુતઃ । યદ્યહમરમિષ્યં પર્યાયે, શ્રામણ્યે જિનદેશિતે ॥ ૯ ॥
દેવલોક સમાનશ્ચ, પર્યાયો મહર્ષીણામ્ । રતાનામરતાનાંચ, મહાનરકસદશઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—જો હું જિનેશ્વરોણ વ્રતાવેલા વિશુદ્ધ સાધુત્વથી ભરેલા ત્યાગમાર્ગમાં આનંદપૂર્વક રહ્યો હોત તો આજે મારા અપૂર્વ આત્મઓજસ અને અપૂર્વ જ્ઞાનની સાથે આશ્વા સાધુગળનો અધિપતિ વનત. કયાં ં મહર્ષિઓના ત્યાગમાર્ગમાં રક્ત રહેલા ત્યાગી પુરુષોનો દેવલોક સમાન સુલદ ત્યાગ અને કયાં તે ત્યાગમાર્ગને તરછોડી ગૃહસ્થ જીવનમાં ગયેલા પતિત સાધુનો મહા નરકયાતના સમાન ગૃહસ્થાશ્રમ !

વિશેષ—પતિત યથેલાલુ જીવન પામર જેલુ હોવાથી તે ગૃહસ્થાશ્રમના આદર્શ ધર્મને પળ આરાધવાને લાયક રહેતો નથી અને તેના હૃદયના ડલા ભાગમાં સાધુ જીવનની શાતિ સાંભરે છે, તેથી તે ગૃહસ્થાશ્રમ જીવન નરકાવાશ જેલું જ ગાલે છે.

गाथा ११ थी ६५ सुधीना छूटा शब्दो

अमरोवमं-देवता सरलु
 निरओवमं-नरक समान
 धम्माउ-धर्म थको
 सिरिओ-(तपरूप) लक्ष्मीथी
 ववेयं-रहित
 जन्नगि-यज्ञनो अग्नि
 विज्जायं-बुझइ गएला जेवो
 अपत्तेअं-अल्प तेजवालो
 दुव्विहिअं-दुष्ट व्यापार
 करनार

दाहुह्णिअं-झेरी दाह वगरना
 घोरविसं-आकरा विपने
 धारण करनारा
 नागं-सर्पने
 दुन्नागधिज्जं-निदवायोग्य
 पिहुज्जणंमि-नीच लोकमां
 चुअस्स-भ्रष्ट थएलाने
 अहम्मसेविणो-अधर्मेने सेवन
 करनार
 संभिनवित्तस्स-चारित्रने

खंडित करनारनी
 छिह्णओ-नीचली
 भूजित्तु-भोगवीने
 पसज्झवेअसा-स्वच्छंदी मन
 वढे
 कट्टु-करीने
 अणिहिज्जिअं-नहि धारेली
 बोहि-बोधि, जिनधर्मनी प्राप्ति
 सुलहा-सुलभ
 नेरइअस्स-नारकीनां

जंतुणो-जीवने
 दुहोवणीअस्स-दुःखथी प्रा
 थयेलुं
 किलेसवत्तिणो-एकांत छेश-
 वालुं
 पल्लिओवमं-पल्लयोपम
 झिज्जइ-नाश पामे छे
 सागरोवमं-सागरोपम
 मज्झ-भारं
 मणोदुहं-मन संबंधी दुःख

अमरोवमं जाणिअ सुक्खमुत्तमं, रयाण परिआए तहारयाणं ।

निरओवमं जाणिअ दुक्खमुत्तमं, रमिज तम्हा परिआए पंडिए ॥ ११ ॥

અમરોપમં જ્ઞાત્વા સુખસુત્તમં, રતાનાં પર્યાયે તથાડરતાનામ્ ।

નિરયોપમં જ્ઞાત્વા દુઃસ્વસુત્તમં, રમેત તસ્માત્ પર્યાયે પण्डितः ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—ત્યાગમાર્ગીમાં રમી રહેલા મહાપુરુષોનું દેવેન્દ્ર સમાન સુલ અને ત્યાગમાર્ગીથી ભ્રષ્ટ થયેલા પતિતોનું નરક સમાન અત્યંત દુઃલ એ વચ્ચેની તુલના કરીને પંડિત સાધુએ દીક્ષાપર્યાયમાં આસક્ત થયું.

ધમ્માડ મહું સિરિઓવવેયં, જન્નાગિ વિજ્ઞાયમિવપ્પતેઅં ।

હીલંતિ ણં દુવ્વિહિઅં કુસીલા, દાહુહ્ચિઅં ઘોરવિસં વ નાગં ॥ ૧૨ ॥

ધર્માદ્ભ્રષ્ટં શ્રિયોડ્પતે, યજ્ઞાગ્નિં વિધ્યાતમિવાલ્પતેજસં ।

હીલયન્તિ તે દુર્વિહિતં કુશીલાઃ, ઉદ્ધૃતદંષ્ટૂં ઘોરવિષમિવ નાગમ્ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—ધર્મથી ભ્રષ્ટ અને આધ્યાત્મિક સંપત્તિથી પતિત થયેલા દુર્દૃશ્ય સુનિનો; અલ્પ તેજ થઈ ઠરી ગયેલા યજ્ઞના અગ્નિ અને મયંકર ફેરી છતાં ઢાહો લેંચી લીધેલા સર્પની માફક, દુરાચારીઓ પણ તિસ્ફાર કરે છે.

इहेव धम्मो अयसो अकित्ती, दुन्नामधिज्जं च पिहुज्जणम्मि ।

ચુઅસસ ધમ્માડ અહમ્મસેવિણો, સંભિન્નાવિત્તસસ ય હિટ્ઠાઓ ગઈ ॥ ૧૩ ॥

इहेवाधर्मोऽयशा अकीर्तिः, दुर्नामधेयं च पृथग्जने ।

ચ્યુતસ્ય ધર્માદધર્મસેવિનઃ, સંભિન્નવૃત્તસ્ય વાધસ્તાદ્ગતિઃ ॥ ૧૩ ॥

अर्थ—धर्मथी पतित थयेला अधर्माने सेवनारा अने पोताना त्रत नियमोथी भ्रष्ट थयेला साधुने आ लोकमां पण चारित्र्यनी क्षति, अधर्म, अपयश अने हलकां माणसोमां पण निन्दा इत्यादि गेरलाभो थाय छे, अने जीवनना परलोकमां पण अधर्मना फलस्वरूपे तेने अयमगति मळे छे.

मुंजित्तु भोगाइं पसज्झ चेअसा, तहाविहं कट्ठु असंजमं बहुं ।

गइं च गच्छे अणहिज्झिअं दुहं, बोही अ से नो सुलहा पुणोपुणो ॥ १४ ॥

श्रुत्वा भोगान्प्रसह्य चेतसा, तथाविधं कृत्वाऽसंयमं बहुम् ।

गतिं च गच्छेदनभिध्यातां दुःखां, वोधिश्च तस्य न सुलभा पुनः पुनः ॥ १४ ॥

अर्थ—जे साधक वेदरकार (दुष्ट) चित्तना वेगने वश थइ भोगोने भोगवत्ता सारु ते ते प्रकारना असंयम, (संयमथी विरुद्ध) वर्तनने आचरीने जेनी कल्पना न करी शकाय तेवी दुःखद (नरक) गतिमां गमन करे छे ते साधकने फरीथी आवा बच्च सदबोधिनी के धर्मनी प्राप्ति पण सुलभ थइ शकती नथी.

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो, दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ।

पलिओवमं झिज्झइ सागरोवमं, किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥ १५ ॥

अस्य तावन्नैरयिकस्य जंतोः, दुःखोपनीतस्य क्लेशवर्तिनः । पल्योपमं क्षीयते सागरोपमं, किमंग ! पुनर्ममेदं मनोदुःखम् ॥ १५ ॥

અર્થ—“ એ વિચારા કલેશમાં રહેલા અને દુઃખમાંજ સવડતા નારાકીના જીવોનું પલ્લોપમ અને સાગરોપમ જેવા લાંબા કાલ સુધી એક સરખું ભોગવવાનું દુઃખ કયાં ? અને આ સંયમમાં આકસ્મિક પહેલું થોડું દુઃખ કયાં ? એ વસ્ત્રે વસ્ત્રે તો મહાન અંતર છે તો પછી “ રે મારું આ ક્ષણિક માનસિક દુઃખ શું હતું ? ” એવું એવું સાધક વિચારે.

વિશેષ—પલ્લોપમ એ મોટા કાલનું પ્રમાણ છે. અને સાગરોપમનું પ્રમાણ તો તેનાથી પણ અધિકકાલ પ્રમાણ છે.

ગાથા ૧૬ થી ૧૮ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

ભોગપિવાસ-વિષય ભોગ- વવાની ઇચ્છા અવિસ્સદ-જાય જીવિઅપજ્જવેણ-આયુષ્યના અંતવડે	નિચ્છિઓ-નિશ્ચિત ચડ્જ-ત્યાગ કરે ધમ્મસોસર્ણ-ધર્મની આજ્ઞાને તારિસં-તેવાને નો પડલંતિ-ચલાવતી નથી	ઉર્વિત્તિવાયા-ઉત્પાતકાલના વાયરા, તોફાની પવન સુદંસર્ણગિરિ-મેરુ પર્વતને સંપસિસઅ-વિચાર કરીને બુદ્ધિમં-બુદ્ધિમાન	આગં-લાભને ઉવાયં-ઉપાયને વિવિહં-વિવિધ પ્રકારના વિઆણિઆ-જાણીને અહિદ્ધિજ્ઞાસિ-આશ્રય કરે
---	---	--	--

ન મે ચિરં દુઃખમિણં ભવિસ્સદ, અસાસથા ભોગપિવાસ જંતુણો ।

ન ચે સરીરેણ ઇમેણઽવિસ્સદ, અવિસ્સદં જીવિઅપજ્જવેણ મે ॥ ૧૬ ॥

‘ન મે ચિરં’ દુઃખમિદં ભવિષ્યતિ, આશાન્વતા ભોગપિવાસા જન્તોઃ ।

ન ચેચ્છરીરેણાનેનાપયાસ્યતિ, અપયાસ્યતિ જીવિતપર્યયેણ મે ॥ ૧૬ ॥

अर्थ—संयममां अरतिवाछु दुःख लांवो काळ टकवानुं नथी, कारणके जीवात्मानी भोगपिपासा पण थोडो वखतज रहे छे. माटे विपर्ययी नृणां अशाश्वती छे कदाच आ शरीर टके त्यांस्तुही तेवी भोगपिपासा न दूर थाय तो “आ मारा जीवनना अंते तो जरूर चाली जशे.” आवा विचारो सेवीने त्यागतरफ उपजेला अणगमाने साधक निवारी नाखे.

विशेष—“जीवन जाय तो मले जंतु, परंतु माक संयममयजीवन तो न ज जड जोइए, आ जीवन गया पछी जीर्णने बदले फरी सुदर मळी शक्यो. परंतु संयममय जीवन मृत्यु पाम्यो पछी पुनः तेने पामउं कति दुःशक्य छे.” आवा विचारणा साधक करतो होय छे.

जस्सेवमप्या उ हविज निच्छिओ, चइज देहं न हु धम्मसासनं ।

तं तारिसं नो पइलिति इदिआ, उविति वाया व सुदंसणं गिरिं ॥ १७ ॥

यस्वैवात्मा भवेनिश्चितः त्यजेद्देहं न खलु धर्मशासनम् ।

तं तादृशं नोप्रचालयन्तीन्द्रियाणि, उपयन्ति वाता इव सुदर्शनंगिरिम् ॥ १७ ॥

अर्थ—ज्यारे तेवा साधुनो आत्मा उपरना विचारोने सेवतां एटलो वधो निश्चित थइ जाय के ते देहनो त्याग करवो पसंद करे, परंतु सद्धर्मना नियमोने न छोडे त्यारे जेम सुदर्शन पर्वतने वायुना प्रचंड झापटांओ लागवा छतां तेने डोलावी शकतां नथी तेम तेवा अडोल सुदृढ साधकने इंद्रियो (ना विषयो) डोलायमान करी शक्यो नहि.

इच्चैव संपस्सिअं बुद्धिमं नरो, आर्यं उवायं विविहं विआणिआ ।

काएणं चायां अदु माणसेणं, तिगुत्तिगुत्तो जिणवयणमहिट्टिजासिं ॥ १८ ॥

इत्येवं संक्षेपं बुद्धिमान्नरः, आर्यमुपायं विविधं विज्ञाय ।

कायेन वाचाऽथवा मानसेन, त्रिगुप्तिगुप्तो जिनवचनमधितिष्ठेत् ॥ १८ ॥

अर्थ—उपर प्रमाणे आ वंधुं जोईने (सांभळीने) बुद्धिमान साधक ते पैकी पोतानी आत्मशक्ति अने तेने योग्य भिन्नभिन्न प्रकारना उपायोने विवेकपूर्वक विचारीने तथा ते (पैकी पोताने योग्य) आचरीने मन, वचन, अने काया ए त्रणे योगीनाो यथार्थ संयम जाळवी जिनेश्वर देवीना वचनमां वरावर स्थिर रहे. एम कहूं छूं.

ए प्रमाणे रतिवाक्य नामनी पहली चूलिका पूर्ण थइ.

विविक्तचर्या द्वितीया चूलिका

पूर्व चूलिकांमां संयममार्गीमां सीदाता साधुने स्थिर करवानो उपाय बताव्यो आ चूलिकांमां विहार संवधी हकीकत कहेवांमां आवशे एकांत चर्या एदले विश्वना प्रवाहथी पोताना आत्माने बचावी लेवो. तेवी एकांतचर्याना लाभो अने उद्देशजुं निदर्शन.

गाथा १ श्री ५ सुधीना छुटा शब्दार्थ

चूलिअं-चूलिकाने

पवकखामि-कहीथुं

सुअं-श्रुतरूप

केवलभासिअं-केवलज्ञानीए

कहेल

सुणितु-सांभळीने

सुपुण्णाणं-पुण्यवंत जीविने

उपपजए-उत्पन्न थाय छे

अणुसोअपट्ठिए-विषय प्रवा-

हना वेगमां अनुकुळ

चूलिअं तु पवकखामि,

चूलिकां तु प्रवक्ष्यामि, श्रुतां

अर्थ-सर्वज्ञ प्रभुए फरमानेलेली अने

नद्वजणंमि-घणा लोक छते

पविसोअ-विषय प्रवाहथी

उलटा

लद्धलक्खेणं-लब्ध लक्ष्य

दायव्वो-आपवो, देवो

होउकामेणं-(मुक्त) भयानी

इच्छा राखनारे

लोओ-लोको

आसवो-दीक्षारूप आश्रव

सुविहिआणं-सुविहितं साधु

ओनो

उत्तारो-उत्तार

आयारपरक्कमेणं-आचारने

विपे पराक्रमवाळा

चरिआ-समाधिने विपे

आचरण

नियमा-नियमो

दट्ठव्वा-जाणवा योग्य

अनिणअ-अनियत

सुणितु सुपुण्णाणं, धम्ममे उपपज्जाए मई ॥१॥

धर्म उत्पद्यते मतिः ॥ १ ॥

अर्थ-सर्वज्ञ प्रभुए फरमानेलेली आ (बीजी) चूलिकाने हुं कहीश के जे चूलिकाने

सुत्रार्थः

चूलिक

वासो-रहेछुं, वास

समुआण-समुदान

परिक्रिया-प्रतिरिक्ता,

एकंत स्थळमां वास

कलहवियज्जणा-बलेशनो

त्याग

चरिआ-मर्यादा

पसत्था-बलाणवा लायक

सांभळी सद्गुणी सज्जन पुरुषोनी बुद्धि शीघ्र धर्म तरफ उत्साहित बने छे. आ प्रमाणे जंबूस्वामीने उद्देशीने सुधर्मस्वामीए कहुं हतुं तेज मनक नामना शिष्यने उद्देशीने शय्यभयस्वरिजी बोल्याः—

अणुसोअपाट्टिए बहुजणम्मि, परिसोअलच्छलक्खेणं । पडिसोअमेव अप्पा, दायव्वो होउकामेणं ॥२॥

अनुस्रोतःप्रस्थिते बहुजने, मतिस्त्रोतोलब्धलक्ष्येण । मतिस्त्रोत एवात्मा, दातव्यो भवितुकामेन ॥ २ ॥

अर्थ—(नदीना प्रवाहमां तणाता काष्ठनी पेठे) संसारना प्रवाहमां बहु बहु जनो बहेता होय छे. ते प्रवाहनी पर थवा माटे जेनुं लक्ष्य जागृत थयुं होय ते मोक्षार्थी साधके जे प्रवाहमां संसारी जीवो बहेता होय तेनी सामी बाजु एट्टे के तेनाथी उलटी प्रवृत्तिमां पोताना आत्माने योजवो घटे.

अणुसोअसुहो लोओ, पडिसोओ आसव्वो सुविहिआणं । अणुसोओ संसारां, पांडिसोओ तस्स उत्तारो ॥३॥

अनुस्रोतःमुखोलोकः, मतिस्त्रोतआस्त्रवः सुविहितानाम् । अनुस्रोतःसंसारः, मतिस्त्रोतस्तस्मादुत्तारः ॥ ३ ॥

अर्थ—जगतना पापर जीवो विचारा सुख शोधवा माटे संसारना प्रवाहमां घसडाइ रहा छे त्यां विचक्षण साधुओनी मन, वचन अने काथानी एकवाक्यता (शुभ व्यापार) ज मात्र ते प्रवाहनी विरुद्ध जाय छे. सारांश के दुन्यवी जीवन हमेशां एकज प्रवाहमां बहेतुं होय छे, माटे संसारथी पार उतरबुं होय तो श्रेयार्थीए मार्ग बदली नाखवो जोइए.

तम्हा आचारपरक्रमेण, संवरसमाहिबहुलेणं । चरिआ गुणा अ नियमा अ, हुंति साहूण दट्टठ्ठा ॥४॥
तस्मादाचारपराक्रमेण, संवरसमाधिवहुलेन । चर्यागुगाश्च नियमाः, ये भवन्ति साधूनां द्रष्टव्याः ॥ ४ ॥

अर्थ—प्रथम तो तेवा साधके सदाचारमां मानसिक वळ केळवी, संयम अने चित्तसमाधिनी बराबर आराधना करी लेवी घटे अने पछी त्यागी पुरस्योगां जे चर्या, गुणो अने नियमो छे ते जाणी ते अनुसार वर्तन वनाववुं जोइण्.

विशेष—चर्या एटले केम सयमीजीवन गाळवु ते; गुणो एटले मूळ तथा उत्तर गुणोनी आराधना अने भिक्षादिना नियमो ते नियमो ते नियमो. कां बहु जाणी आचरवा माटे साधके तैयार रहेउ घटे

[साधुनी चर्या बतावे छे.]

अणिअवांसो समुआणचरिआ, अन्नायउंछं पयरिक्या अ ।

अप्पोवही कलहविवज्जणा अ, विहारचरिआ इसिणं पसत्था ॥ ५ ॥

अनियतवासः समुदानचर्या, अज्ञातोश्चछं प्रतिरिक्ता च ।

अल्पोपधिः कलहविवर्जना च, विहारचर्या ऋषीणां प्रशस्ता ॥ ५ ॥

अर्थ—(१) अनियतवास (एक ठेकाणे मर्यादा उपरांत बहु न रहेवुं.) (२) समुदानचर्या (जुदा जुदा घरो-मांथी भिक्षा मेळवची.) (३) अज्ञातोश्चछ (अपरिचित गृहस्थोना घरोमांथी बहु अल्प अल्प भिक्षा मेळवची.) (४) एकां-

તું સ્થાન (જ્યાં સંયમની વાચક વસ્તુ ન હોય તેનું સ્થાન તે એકાંત સ્થાન.) (૫) જીવનની જહરિયાત પૂરતાં જ અલ્પ સાધનો. (૬) કલહનો ત્યાગ. આ છ પ્રકારથી યુક્ત વિહારચર્યાં જ મહર્ષિઓએ વલાણી છે. શાળો સાધુ તેનો આદર કરે.

ગાથા ૬ થી ૧૦ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

આઇન્ન-આકીર્ણ, રાજકુલ ઓમાળ-અપમાન વિવજ્જના-વર્જન ઓસન્ન-વર્ણના લાયક દિઢાહઢ-જોડને લાગેલા સંસટ્ટરુપ્પેળ-સંસક્ત કલ્પવડે ચરિજ-વાળે તજ્ઞાયસંસટ્ટ-સ્વજાતિ આ-	હારથી સ્વરહેલ જઇજ્ઞા-યત્ન કરે અમજ્ઞમંસાસિ-મદિરા અને માંસનું મક્ષણ ન કરનારા અમચ્છરીઆ-મત્સર રહિત અભિક્ષણ-વારંવાર નિન્વિગઇ-વિગય ત્યાગને ગયા-અંગીકાર કરનારા	કાઠસગકારી-કાઠસમ કરનાર એવા સજ્ઞાયયોગે-સ્વાધ્યાય યોગમાં પયઆ-પ્રયત્નવાળો પડિન્નવિજ્ઞા-પ્રતિજ્ઞા કરાવે મમત્તભાવં-મમત્વભાવ કહિં-કદાચિત્ વેઆવડિઅં-વૈયાવચ્ચ (મક્તિ)	અભિવાયળ-વાણીવડે નમસ્કાર અસંકલિદ્દેહિં-કલેશથી રહિત વસિજ્ઞા-રહે હાણી-હાની ગુણાહિઅં-વિશેષ ગુણવાન કામેસુ-ઇચ્છામાં, કામાદિક- વિહરિજ્ઞ-વિચરે [ને વિષે અસજ્જપાણો-આસક્તિ રહિત
--	--	---	--

આઇન્નઓમાળાવિવજ્જના અ, ઓસન્નદીઢાહઢમત્તપાળે ।

સંસટ્ટકપ્પેળ ચરિજ્ઞ ભિક્ખુ, તજ્ઞાયસંસટ્ટ જઈ જઇજ્ઞા ॥ ૬ ॥

આકીર્ણાન્નમાનવિવર્જનાચ, ડરસન્નદ્દુઢાહઢમત્તપાનમ્ । સંસટ્ટકલ્પેન ચરેદ્ધુમ્મિધુઃ તજ્ઞાતસંસટ્ટે યત્થિર્યેતેત ॥ ૬ ॥

अर्थ—जे स्थळे मनुष्योनो कोलाहल थतो होय के साधुजनोनुं अपमान थतुं होय तेनुं स्थान छोडी दे. तेमज गृहस्थ ज्यारे बीजा घरमांथी खोराक अने पाणी आपे त्यारे. ते घणुं खरं जोवायेलुं. आहार पाणीज लेवानो साधुए प्रयत्न करवो घटे. अने ते दाता जे हाथ किंवा चमचाथी खोराक लावेल होय ते भिक्षा लेवानो साधु उपयोग राखे.

विशेष—अर्धे खरडायेला चमचाथी भिक्षा लेवानु प्रयोजन ए छे के ते गृहस्थ ते साधनेन द्रुत सजीव पाणीथी साफ न करे. जो साफ करे तो ते तकलीफ माटे साधु निमित्तभूत थाय.

अमजमंसासि अमच्छरीआ, अभिक्खणं निठिगइं गया अ ।

अभिक्खणं काउस्सगकारी, सज्झायजोगे पयओ हविज्जा ॥ ७ ॥

अमद्यमांसाशी अमात्सर्यः, अभीक्ष्णं निर्विकृतिं गतश्च । अभीक्ष्णं कार्योत्सर्गकारी, स्वाध्याययोगे प्रयतो भवेत् ॥ ७ ॥

अर्थ—मद्यमांसादि अभक्ष्यमो सर्वथा त्यागी आदर्श साधु निरभिमानी, पोताना आत्मा पर सख्त काबु राखवा सारु वारंवार बलिष्ठ खोराकने नहि लेनार, वारंवार कार्योत्सर्ग करनार अने स्वाध्याय योगमां प्रयत्नशील वने.

न पडिन्नविज्जा सयणासणाइं, सिज्जं, निसिज्जं तह भत्तपाणं ।

गामे कुले वा नगरे व देसे, ममत्तभावं न कहिं पि कुज्जा ॥ ८ ॥

न प्रतिज्ञापयेच्छयनासन्नानि, शय्यानिपद्यां तथा भक्तपानं । ग्रामे कुले वा नगरे वा देशे, ममत्वभावं न क्वचिदपि कुर्यात् ॥ ८ ॥

अर्थ—साधु; शयन, आसनो, शय्याओ, विषयाओ तथा खोराक पाणी वगैरे पर ममत्व राखी हुं ज्यारे फरीने आहुं त्यारे मनेज आपजो बीजाने नहि एवी एवी गृहस्थोने मतिज्ञा न करावे. तेमज कोई गाम, कुळ, नगर के देखपर ममत्व भाव पण कदी न करे.

गिहिणो वेआवडिअं न कुज्जा, अभिवायणं वदणपूअणं वा ।

असंकलिट्ठेहिं समं वसिज्जा, मुणी चरित्तस्स जओ न हाणी ॥ ९ ॥
गृहिणो वैयावृत्यं न कुंर्यात्, अभिवादनवन्दनपूजनं वा । असंक्लिष्टैः समं वसेत्, मुनिश्चारित्रस्य यतो न हानिः ॥ ९ ॥

अर्थ—आदर्श मुनि असंयमी जनोनी चाकरी न करे तेमज तेने अभिवादन वंदन के नमन पण न करे. परंतु जे असंयमीओना संगथी मुक्त होय तेना आदर्श साधुओना संगभां रहे के जे संसर्गथी तेना चारित्रनी हानि न थाय.

न या लभेज्जा निउणं सहायं, गुणाहिअं वा गुणओ समं वा ।

इक्को वि पावाइं विवज्जयंतो, विहरिज्ज कामेसु असज्जमाणो ॥ १० ॥

न यावहृभेत निपुणं सहायं, गुणाधिकं वा गुणतः समं वा । एकोऽपि पापानि विवर्जयन्, विहरेत्कामेष्वसज्यमानः ॥ १० ॥

अर्थ—साधु पोताथी अधिक गुणवान के समान गुणवालो न मेलवी सके तो कामभोगोवां अनासक्त रही तथा पापेनो त्याग करी सावधानता पूर्वक एकाकी विचरे.

ગાથા ૧૧ થી ૧૬ સુધીના છૂટા શબ્દાર્થ

સંવચ્છરં-વર્ષોર્ઽઙ્ગતુ

પમાણં-પ્રમાણ

વાસં-વર્ષને

સુત્તસ્સ-સૂત્રના

મર્ગેણ-માર્ગ

આણવેદ-આજ્ઞા કરે

પુવ્વરત્ત-પહેલી રાતે

સંવચ્છરં વા વિ પરં પમાણં, વીંઞં ચ વાસં ન તહિ વસિજ્ઞાં ।

અવરત્ત-પાછલી રાતે

સંપિક્કલપ-જુલુસ, તપાસે

સક્કણિજ્ઞં-વની શકે એવું

સ્વલિઞં-પ્રમાદ

અણુપાસમાણો-જોતો,

વિચારતો

જત્યેવ-જે ઠેકાણે

દુષ્પ્પત્તં-અયોગ્ય રીતે

યોગોને યોજ્યા હોય

પડિસાહરિજ્ઞા-ઠેકાણે લાવે

આદિન્નઓ-જાતિવંત (અથ)

સ્વલીણં-લગામને

જિહંદિઅસ્સ-જિતેન્દ્રિય

ધિર્દમઓ-ધૈર્યતાવાળા

સપ્પુરિસસ્સ-સત્પુરુષના

પહિલુલ્લજીવિ-પ્રમાદ રહિત

જીવનાર

સંજમજીવિણં-સંજમ

જીવિતવઢે

રક્કિલઅવ્વી-રક્ષણ કરવો

જાહપહં-જાતિપથ, સંસાર

પ્રત્યે

લવેદ-પામે છે

સુત્તસ્સ મર્ગેણ ચરિજ્ઞા ભિક્કુ, સુતસ્સ અત્થો જહ આણવેદ ॥ ૧૧ ॥

સંવત્સરં વાપિ પરં પ્રમાણં, દ્વિતીયં ચ વર્ષં ન તત્ર વસેત્ । સૂત્રસ્ય મર્ગેણ ચરેદ્ભિક્કુઃ, સૂત્રસ્યાર્થો યથા જ્ઞાપયતિ ॥૧૧॥

અર્થ-—જેન સાંધુને એક સ્થાને વધારેમાં વધારે ચાર માસ સુધી અને અન્ય ઋતુઓમાં એક માસ સુધી રહેવાની આજ્ઞા છે, અને જે સ્થળે ચોમાસું કરેલું હોય ત્યાં વીજાં કે વર્ષો છોડી અને ત્રીજે રહી શકાય અને તેજ પ્રમાણે એક માસ

जे स्थले रखा होय तेनाथी वमणो वखत बीजा क्षेत्रमां गाळी पछी त्यों मास भर रहेहुं होय तो रही शक्याय. एम जैन शास्त्र आज्ञा करे छे. सारांश के सूत्रनो परमार्थ जे प्रकारनी आज्ञा करे छे ते सूत्रनाज फरमावेला मार्गे साधु विचरे.

विशेष—शारीरिक व्याधि के बीजा कोई तेवा अनिवार्य अने महान कारणे कदाच ते प्रमाणमां अपवाद होइ शके छे. कारण के एक स्थले वधु रहेवांथी आसक्ति किंवा राग बंधन थाय अने आसक्ति के रागबधन ए संयमनां घातक छे. तेथी समयसनी रक्षाना हेतुए ज तैम करवा फरमायुं छे ते विवेक भूलवो न जोइए.

जो पुंवरत्तावरत्तकाले, संपिक्खए अप्पगमप्पएणं ।

किं मे कडं किं च मे किच्चसेसं, किं सक्खणिज्जं न समायरामि ॥ १२ ॥

य पूर्वरात्रापररात्रकाले, संप्रेक्षेत आत्मानमात्मना । किं मयाकृतं किं च मया कृत्यशेषं, किंशक्यं न समाचरोमि ॥ १२ ॥
अर्थ—बली साधु रात्रिने पहेछे प्रहरे के अंतिम प्रहरे पोताना आत्मानो पोताना आत्माद्वारा आलोचना करे. के मे आजे शुं कर्युं ? बाकी शुं करवानुं छे ? माराथी आचरवानुं शक्य होवा छातां मे शुं आचर्युं नथी ? बीजाजनो मने केनो माने छे (उच्च के नीच) ? मारो आत्मा दोष पात्र तो नथी ने ? हुं मारी कइ भूलने छोडी शक्तो नथी ? आ प्रमाणे सूत्रखुन संभालपूर्वक विचारिने फरीथी भविष्यमां संयमनुं उछंधन न थवा पामे तेवी चीवट राखे.

किं मे परो पासइ किं च अप्पा, किं वाहं खल्लिअं न विवज्जयामि ।

इच्चैव सम्मं अणुपासमाणो, अणागयं नो पडिबंध कुज्जा ॥ १३ ॥

किं मम परः पश्यति किंचात्मा, किं नाहं स्वलितं न विनर्जयामि ।

इत्येव सम्यगनुपश्यन्, अनागतं नो प्रतिबन्धं कुर्यात् ॥ १३ ॥

अर्थ—धैर्यवान् साधु, कदापि (भूलथी) कोइपण कार्यमां मन, वचन के कायाथी लेशमात्र पण दोष थइ जाय तो तेज बखते उत्तम घोड़ो जेम लगामथी तुरत वश थाय छे तेम पोताना आत्मा (मन)ने वश करी सन्यार्गमां स्थापे.

जत्थेव पासे कइ दुप्पउत्तं, काएण वाया अदु माणसेण ।

तत्थेव धीरो पडिसाहरिज्जा, आइन्नओ खिप्पमिव वखलीणं ॥ १४ ॥

यत्रैवपश्येत् कदादुःप्रयुक्तं, कायेन वाचाऽथवा मानसेन ।

तत्रैव धीरः प्रतिसंहरेत्, आकीर्णः क्षिप्रमिव खलिनम् ॥ १४ ॥

अर्थ—जे धैर्यवान् अने जितेन्द्रिय साधकोनुं उपर कणा प्रमाणे ह्मेशां वर्तन रहे छे तेनेज आ कोकना उत्तम पुरुषो तरीके ज्ञानीजनो माने छे अने तेज साचा संयममय जीवनथी जीवी जाणे छे.

विशेष—भोडा वखत माटे सखतीन जाळगुं ए वाक्य छे. आगसि न भावे रगो लगी तेरा लोषा क्काळ गुणो पण यत्तिने मुरक्षित राखबी वाक्य छे. परंतु गकटोनी अणार गळीओमां पण मन, वचन अने कायाथी व्रतमां अडग रीएउ ते ज सरेसर दुःसाय्य छे. मन, वचन अने कायाथी एकताप्यता ए एगम जीवननुं भागदयक भाग छे.

जस्सेरिसा जोगं जिईदिअस्स, धिईमओ सप्पुरिसस्स निच्चं ।

तमाहु लोए पडिबुद्धजीवी, सो जीअइ संजमजीविणं ॥ १५ ॥

अप्पा खलु सयं रक्खिअव्वो सव्विदिएहिं सुसमाहिएहि ।

अरक्खिअओ जाइपहं उवेइ, सुरक्खिअओ सव्वदुहाण मुच्चइ ॥ १६ ॥

यस्येइओ योगोजितेन्द्रियस्य, दृढित्तं सत्पुरुषस्य नित्यम् ।

तमाहुल्लोके प्रतिबुद्धजीविनं, स जीवति संयमजीवितेन ॥ १६ ॥

आत्मा खलु सततं रक्षितव्यः, सर्वेन्द्रियैः सुसमाहितैः ।

अरक्षितो जातिपन्थानमुपैति, सुरक्षितः सर्वदुःखेभ्योमुच्यते ॥ १६ ॥

अर्थ—खरेखर समाधिचिंत पुरुषोए आ आत्मानेज इंद्रियो सहित हमेशां असन्मार्गमां जतां वचावी लेवो जोइए. कारण के जो आत्मा अरक्षित (अवश) हरो तो जन्मजरा मरणरूप संसारना मार्गमां भ्रमवुं पडशे अने आत्मान जो वश हरो तो ते संयमी आ वधा दुःखोधी मुक्ति पामी शक्यो. एम कहुं छुं.

विशेष—गासनना नियमोने आधीन नहि रहेउ एकला फरवुं गुरुकुल वास ने छोटी जुदा विहरउ ए कंद विविक्तचर्या नथी भने एक चर्या पण नथी आ तो केवल अनेकात चर्या ज छे

હવે પોતાના જ પાપનું પ્રક્ષાલન, પોતાની જ ક્ષયિત્વથી વિમરિઓનું વિશરણ અને પોતાનું જ પોતાને અવલંબન ચનાતી
 પૂર્ણતા આત્મવ્રમન કરતું તે જ આવર્તી પૂર્ણચર્યા.

આત્મરક્ષાનો પ્રવલ્લ ઉપાસક ॥ વીરસાબક આવી પૂર્ણતા (રાગદ્વેષ રહિત) ચર્યાનું રહસ્ય રમજી શ્રિયોની નવજ્ઞતા અને
 મનના તુલ્ય દેવને આધીન ન થતાં કેવલ પૂર્ણ જ લક્ષ્ય રાખી પોતાનું માધ્ય સાધી અને તીતરાગ માની પરાક્રાંટા પામી શિદ્ધ,
 શુદ્ધ અને મુક્ત થાય ॥ જ રાગમા અને ત્યાગનું અતિમ ફલ છે.

ए प्रमाणे विविक्तचर्या नागनी वीजी चन्द्रिका पूर्ण थड.

श्री शय्यांभवसूरिविरचित—

इति श्री दशवैकालिक सूत्रम्

संपूर्णम्

